

אספקלריא לקלריא

[אספקלריא לפרשת מטות-מסעי תשפ"א](#)

[חינוך](#)

[חידות](#)

[פולמוס](#)

[אספקלריא לדף היומי](#)

[סיפור](#)

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת מטות-מסעי תשפ"א..... ז

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... ז
"ובתורתו" השייכת דוקא לאותו אדם במיוחד – יהגה יומם ולילה (2).....ז

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל אבות', ישיבת מיר י-ם... ט
"רחם נא כו' על הבית הגדול והקדוש" – גם בגלות כל השפע בא דרך מקום
המקדש | הסתירה ברמב"ן אם השפע ב"י לגויים בגלות הוא שמחה או יגון
ט.....ט

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים..... טו
"ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם"..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'
בב"ב, מח"ס באר צבי..... כט
תרגום אצעדה וצמיד.....כט

בואי שבת / הרב חיים שולביץ..... לא
נחלה בלי מיצרים.....לא

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר..... לח
גדר מצות נדרים.....לח

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות
בת ישראל'..... מא
משנכנס אב תשפ"א.....מא

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק..... נ
האם שמסיימים מסכת ואומרים את ההדרן יש לומר בלי נדר.....נ
האם מותר לתת כסף לאברך תלמיד חכם לנופש מכספי מעשרות – והאם
בעל הנופש שעושה הנחה לאברך דחוק בפרנסה נקרא שנתן את זה מכספי
מעשרות.....נג

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב
זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק..... נה
"לקט הלכות לתשעת הימים" – במשנתו ולע"נ של מרן הגרי"ש אלישיב
זצוק"ל.....נה

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. סב
פניני עיון בפרשת מטות.....סב

פניני עיון בפרשת מסעי.....סד

- ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס..... סז
- [סנהדרין חובלנית וכושר הרתעה בסנהדרין..... סז](#)
- ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב..... סט
- [חידושו של הצ"פ שכלים של גוי שנעשו לסחורה אינם טעונים טבילה....סט](#)
- ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס..... עב
- [האם אלדד ומידד היו נביאים או נשיאים?.....עב](#)
- חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים..... עח
- [מדוע לעולם מובטחים ישראל: "אני ה' השוכן איתם בתוך טומאתם", גם כשיש טומאה בישראל חזקה ככל שתהיה?.....עח](#)
- יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס 'יקרה מפנינים'..... פב
- [מתי יצאו בני ישראל ממצרים – בט"ו ניסן או בט"ז ניסן? | כמה מסעות נסעו בני ישראל מ"א או מ"ב | באיזה יום ליציאתם ממצרים אמרו שירה על הים בשביעי או בשמיני.....פב](#)
- להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב..... פז
- [וה' יסלח לה.....פז](#)
- לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער...צב
- [האם "קדושת אכילה" רק לבעלי מדריגה? דברי האבני מילואים בהאי ענינא!.....צב](#)
- למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס 'וביום השבת' ו'השולחן כהלכתו' ו'המועדים כהלכתם', רב קהילות בני הישיבות וביהכנ"ס היכל יוסף שלו' רמב"ש ג
- [לבישת בגדים מכובסים בשבת תשעת הימים לצורך יום חול.....צו](#)
- מאור החיים – בעקבות דברי האור החיים הקדוש על הפרשה / הרב נתנאל אנושי, מח"ס 'שירת הפסח' ו'צידה נתן' ושא"ס, בני ברק..... צח
- ["ועל מה יש לנו להישען? על אבינו שבשמים".....צח](#)
- מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך' קב
- [המלה והשתיקה - פתגמים.....קב](#)
- [אזהרה לחנפים במלה ובשתיקה.....קד](#)

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו',
מח"ס קונטרס השביעית ..... קט
הגבול הדרומי..... קט

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד ..... קיח
חובת הזהירות מקפידה וצער הזולת..... קיח

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד ..... קכז
בענין - לעולם יש תקודה!!..... קכז

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני בית המדרש להלכה
בהתיישבות..... קלא

מדוע דווקא אלף למטה..... קלא

מה בין תרומה למתנות..... קלא

שיעור תרומת הדשן..... קלב

בין יהודה לגליל..... קלב

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית ..... קלד

תכלית..... קלד

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית ..... קנב

תרגום פסוק עטרות ודיבון - לשון הקודש הוא התרגום..... קנב

הליכת המסעות - עצם ההליכה נחשבת מצוה..... קנב

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל ..... קנג

כי אתה ד' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה - באש דעיון התורה.. קנג

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק ..... קנו

עיונים בפרשת ערי מקלט..... קנו

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס
..... קסא

הארץ אשר תפל לכם..... קסא

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי ..... קסז

סוד שש ערי המקלט..... קסז

פרשה למעשה – בירור הלכתי בפרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית..... קסט

לקראת שנת השמיטה: היתר מלאכה בשביעית במקום הפסד, וגדר היתר 'לאוקמי'..... קסט

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל' ו'הליכות עולם', מאנשעסטער..... קעו

בענין 'והייתם נקיים מה' ומישראל'..... קעו

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק.... קפה

השפעת האדם על חפציו הדומם..... קפה

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה..... קצ

גיעולי נכרים למאן דאמר טעם כעיקר דרבנן..... קצ

תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד..... קצג

שמיעה של יראה - מתוך חזון של אהבה | ביאור שורש: שמע..... קצג

'תבונות בנועם ה'..... קצד

חינוך..... רג

בנתיבות החינוך / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י..... רג

איך פועלים שהתלמידים ירצו ללמוד?..... רג

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי..... רטו

אהבת חינום..... רטו

חידות..... ריז

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ..... ריז

שאלות בפרשת מטות..... ריז

שאלות בפרשת מסעי..... ריז

חדוותא דאפטרטא מטו"מ (ירמיה ב)..... ריז

תשובות לפרשת פנחס..... ריח

חדוותא דאפטרטא פנחס (ירמיה א)..... ריט

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ ..... רכא

כתב חידה לפרשת מטות מסעי..... רכא

פיתרון כתב החידה לפרשת פנחס: 'אחות'..... רכב

פולמוס ..... רכג

פולמוס / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון מח"ס סימני המצוות ושא"ס דומ"צ

באשדוד, ורבני ולומדי אספקלריא ..... רכג

קריאת המפטיר בקריאת פרשיות מטות מסעי..... רכג

אספקלריא לדף היומי ..... רכו

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת יומא ..... רכו

הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס, דומ"צ

באשדוד – הארה בדברי רבינו המהרש"א בסוף מסכת יומא..... רכו

הרב אריה גלינסקי, מח"ס 'בירורים וביאורים'..... רכז

הרב זלמן חיים הומינר וה"ה יוסף יצחק גולדשטיין..... רל

סיפור ..... רמ

אחרי במדבר / הרב נח גדליה קזקוב ..... רמ

מצרים מת על שפת הים..... רמ

וירא ישראל את היד הגדולה..... רמב

"מתוך ההפיכה" – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים

וינשטוק ..... רמד

פרק ע"ב "הצעה מאד מביכה"..... רמד

סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב ..... רנב

דירה כנגד דירה..... רנב

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"ובתורתו" השייכת דוקא לאותו אדם במיוחד – יהגה יומם ולילה (2)

שבט מוסר (מהר"א הכהן האתמרי, מא (טו)):

ב"תורתו", בחלק התורה השייך לאותו אדם מצד שורש נשמתו, מקרא או משנה וכו'.
בזה עליו להגות בפועל יומם ולילה.

וממשיך שם לבאר את המשך המזמור לפי פירושו: בתורת ה' חפצו – שחפץ בה
מאהבתו, ובתורתו וגו' – שנתנו לו מסיני כנ"ל, והיה כעץ וגו' אשר פריו יתן בעתו –
בעולם הזה, ועלהו לא יבול – לעולם הבא ביום הדין, שכל הבל פיו שהוציא בעסק חלקו
או שעסק בה לא יבול, לא כן הרשעים – שסוברים כיון שלא השגנו בעמוקות אין לנו
תקומה, ובוועטים בכל, והם כמוץ וגו'.

*

נראה לצרף דבריו עם דרשת הגמרא (ע"ז יט, א) מחלקו הראשון של הפסוק "כי אם
בתורת ה' חפצו" לעולם ילמד אדם ממקום שלבו חפץ. ואף בשבט מוסר עצמו (כג (ל),
וראה גם א (יג), מא (טו)) מובאים דברי חז"ל הללו ומפרשם על חלקו בתורה.

ונציין בקצרה, שיש לצרף לכאן עוד משאר המזמור בנוגע לחלקי התורה:

א. זהר חדש תקונא קדמאה על בעת"ו – שבעים פנים לתורה.

ב. זוה"ק (במדבר [בלק] רב, א) ש"והיה כעץ" מרמז שבתורה כמו בעץ יש הרבה חלקים,
גזע שרשים וכדומה, כך בתורה.

ג. ואף דברי המגיד מקוז'ניץ (בקונטרס) על "לא כן הרשעים כי אם כמוץ" שאומרים
שאינן בתורה את חלק הפנימיות.

ד. וקרוב לענין זה גם פירוש דרך פקודיך (ל"ת טו) בשם ה"אוהב ישראל" על "כי יודע
ה' דרך צדיקים" שמחבר את דרכיהם.

ה. וב"עבודת הלויים" על "ובמושב לצים לא ישב" שמתלוצץ על מי שאינו מחבורתו.]

*

מכאן נעבור לפירוש הקרוב יותר לזמנינו.

לב אליהו (מהר"א לאפיאן):

צריך האדם שיהיה חפצו ורצונו לדעת את כל תורת ה', ומכל מקום ב"תורתו", בחלק התורה הנוגע לו הנוגע לו למעשה, שבירת המידות שלו, בזה עליו להגות בפועל יומם ולילה.

בחלק ב, פרשת יתרו, מאמר ב "ובתורתו יהגה יומם ולילה" (עמוד קמז) מונה כאן: כל ששה סדרים, גם קדשים וטהרות שאין נוהג בזמן הזה, וספרי, ותורת כהנים וכו'.

דבריו אלו הם בחלק 'שביבי לב'. וראה עוד בלב אליהו במקום נוסף (חלק ב, פרשת יתרו, מאמר ב "ובתורתו יהגה יומם ולילה", עמוד קמז) שמנה ב"תורתו": דברים שהוא צריך להם יום יום, היינו כל שולחן ערוך אורח חיים, והלכות נזיקין וכו', וכן דברים שיש לו בהם עיונים וחידושים, וכן לימוד המוסר כי איך אפשר לעשות מעשה בלי התבוננות, עי"ש.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס "אהל אבות", ישיבת מיר י-ם
"רחם נא כו' על הבית הגדול והקדוש" – גם בגלות כל השפע בא דרך מקום המקדש |
הסתירה ברמב"ן אם השפע ב"י לגויים בגלות הוא שמחה או יגון

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס "אהל אבות", ישיבת מיר י-ם

"רחם נא כו' על הבית הגדול והקדוש" – גם בגלות כל
השפע בא דרך מקום המקדש | הסתירה ברמב"ן אם השפע
ב"י לגויים בגלות הוא שמחה או יגון

פִּי נָחַם ה' צִיּוֹן נָחַם כָּל חֲרָבֹתֶיהָ (ישעיה נא, ג)

א) נוסח ברכת המזון, "רחם נא ה' אלוקינו כו' ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך
ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו".

א] וכבר עמד על כך היעב"ץ בסידורו, לבאר מה שאנו מתפללים "רחם נא כו' על הבית
הגדול והקדוש" – שהרי לא שייך לרחם על דבר חלף עבר שאיננו, ולא משמע בלשון
שמתפללים על בנינו.

ב] עוד צ"ב מה שממשיכים, "רענו זוננו פרנסנו וכלכלנו והרויחנו והרוח לנו ה' אלוקינו
מהרה מכל צרותינו כו'".

וכבר תמה הרמב"ן (שבת קיג, ב): "ואני תמה בין בחול בין בשבת "רענו פרנסנו" בבונה
ירושלים מאי בעי? ושמה בברכת הזן היו אומרים כן כמו שאנו אומרים בה "לא חסר לנו
ולא יחסר לעולם ועד".

ג] ועוד צ"ב, מדוע גם בחו"ל מברכים על הארץ הטובה? ועמד על כך הזוהר ויובא
בהמשך.

"רחם נא ה' כו' רענו זוננו פרנסנו"

ב) בכדי לבאר את הדברים, נקדים בדברי המהר"ל (נתיב העבודה פי"ח) שמבאר את
השייכות של בקשת המזונות בברכת 'רחם' על בית המקדש, וכך הוא כותב:

"כי על ידי בית המקדש, היה להם הברכה בעולם בשלימות לגמרי, וכדאמרינן במסכת
סוטה, כי מיום שחרב ירושלים וביהמ"ק פסקה הברכה מן העולם, ועל ידי ביהמ"ק היה
העולם מקבל הברכה בשלימות לגמרי, ואחר שהוא חרב בעונינו, יש לבקש רחמים "רחם
ה' אלהינו כו'", כלומר שיהיה נבנה ביהמ"ק במהרה בימינו, ואז תהיה הברכה בעולם
בשלימות כמו שהיה א".

^א מעניין מש"כ הטור (סי' קפח; מקורו בראשונים ברכות מח), "שאיך אנו אומרים מטבע שטבעו דוד ושלמה, שאנו
מבקשים להחזיר המלכות ולבנות הבית, והם היו מבקשים להמשיך שלות הארץ והמלכות והבית". וע"ע בלבוש
שכותב: "ונוסח שבידינו עכשיו בלי ספק גם כן אינו אותו הלשון ממש שתקנו דוד ושלמה, שהרי אנו אומרים "רחם

"רחם נא כו' על הבית הגדול והקדוש" – גם בגלות כל השפע בא דרך מקום המקדש | הסתירה ברמב"ן אם השפע ב"י לגויים בגלות הוא שמחה או יגון

וכך מבואר בגמ' בסוטה (מח, א), "מיום שחרב בהמ"ק, אין יום שאין בו קללה ולא ירד הטל לברכה וניטל טעם הפירות". ועוד מצינו (שבת סג, א) שעצי ירושלים של קינמון היו, ובשעה שהיו מסיקין מהן, ריחן היה נודף בכל ארץ ישראל, ומשחרבה ירושלים נגנוו. וראה גם בסוגית הגמ' בסוף כתובות (קיא, ב) בגודל השבח שהיה בא"י בזמן ביהמ"ק. וכן אמרו (שם י, ב) ש"מזבח מזיין" ופרש"י, שבזכות הקרבנות העולם נזון, שהקרבנות באין מן המזון וגורמין לו ברכה.

וכ"ה נוסח הפייט בתפילת כהן גדול בעת כניסתו לקודש הקדשים: "ומעת חסרנו כל אלה, תכפו עלינו צרות כו', צבי ארץ חנפה עלינו, צמחה ולא לברכה, פנינו להרבה והנה מעט, פח נפש בא באסמינו, עשקו זיתים שמנם, עשותם ולא מלאו ספק סמדר אם ירבה כרם, סבאו לא ישפיע, יקב נאררו אבי שדה, נלקחו מטעמי אכל ממכלאות צאן עדרים דללו, מגז וממיץ ומהריון".

וביותר, צורת העולם המתוקן הוא כפי שכותב הרמח"ל (במאמר החכמה), שכל יניקתם של אומות העולם הוא דרך ישראל. וכפי שמבואר בגמ' ביבמות (סג, א), שגם משפחות הדרות באדמה, אין מתברכות אלא בשביל ישראל, ואפילו ספינות הבאות מגליא לאספמיא, אינן מתברכות אלא בשביל ישראל. וכ"כ הגר"א (רות א, ו) שכל הטוב הנמשך לאומות העולם הוא בשביל ישראל, ובזכות ישראל נהנים גם העכו"ם. ומבאר הריקאנטי (ויקרא כג, לו; וע"ע בשערי אורה שער ה) "כי בהתפרנס הקו האמצעי מתפרנסים הענפים, ובקבלו תוספת ברכה מתברכות ההמשכות כולן, כמו המשכת החיות וההשקאה הנמשכת מן המוח לחוט השדרה ומשם מתפשט לגידים אילך ואילך".

אולם בעת הגלות כותב מוהר"ח מוואלז'ין (דרשת מוהר"ח עמ' תי הוצאת הר' רובין) שבזמן שבית המקדש היה קיים על מכונו ושרתה השכינה בעיר הקודש, אז היה השם מתגדל ומתקדש לעיני כולם, אבל מעת שנחרב הבית ונסתלק השכינה מהעיר, הקב"ה צריך להתלבש בשר של אותה אומה שישראל גלו תחתם, כדי להשפיע להם רב טוב, כדי שיבוא מזה איזה תמצית גם לישראל להחיות את גויתם ויתקיימו ביניהם.¹

וכו' ובנה ירושלים עיר הקדש וכו',² ובימיהם לא היו צריכין לבקש לבנותה שכבר היתה בנויה, וגם לא לרחם על מלכותם ועל הבית וכו' שהרי היה המלכות בידם, אלא הם היו צריכין לבקש רחמים שימשיך שלות הארץ והמלכות והבית והעיר, ואנו בעונותינו שגלינו מארצנו ונחרבה עירנו ובית מקדשינו אנו צריכין לבקש רחמים להחזיר המלכות ולבנות העיר והבית, ועל כרחק יש לנו נוסח אחר ממה שהיה בימי דוד ושלמה.

² העירו למה מבקשים "זוננו" בברכת ירושלים, ולא בברכה ראשונה כשאומרים "ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד". וי"ל דבכתובות אמרינן "מזבח מזיח ומזיין" ופרש"י מזיין בזכות הקרבנות העולם נזון שהקרבנות באין מן המזון וגורמין לו ברכה. ויתכן דמשום הכי זה שייך לברכה זו שמבקשים בה על ענין בימה"ק. (מרן הגר"א י"ל שטיינמן זצ"ל; ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' שי)

³ וכ"כ היערות דבש (א, א): "כי שפעת הקב"ה לארץ היה ע"י ישראל ומקדשו, ומשם נתפשט התמצית מעט לעכו"ם, אבל לאחר החורבן, הקב"ה שם השפע בשר של אומה שאנו אצלו בגלות, ומשפיע לשר ההוא, והוא משפיע לנו, וזהו מ"ש בירמיה (מט, לח) "ושמתי כסאי בעלים", ומפרשים כי שם הקב"ה בשר של פרס - הוא עילם - השפע, ועל ידיו אנו מקבלים, וכן הוא בכל גלות, וגלות אחרון המר הזה, הוא ג"כ הקב"ה שם השפע בידי האומה של עשו שאנו

"רחם נא כו' על הבית הגדול והקדוש" – גם בגלות כל השפע בא דרך מקום המקדש | הסתירה ברמב"ן אם השפע ב"י לגויים בגלות הוא שמחה או יגון

"רחם נא על הבית הגדול והקדוש"

ג) אולם יש לדקדק את לשונו של המהר"ל שכותב, שבזמן שהבית היה קיים "היה להם הברכה בעולם בשלימות לגמרי" – כי אכן גם לאחר החורבן כל השפע המזון הוא מכח א"י ומקום המקדש, אלא שאז היה בשלימות לגמרי ובצורה האמיתית.

וכפי שמבואר בזוהר (שמות קנז): "ואע"ג דהשתא לאו איהו בקיומא (אע"פ שעתה אינו בקיומו שנחרב הבית), בזכותיה כל עלמא אתון (בזכותו כל העולם ניזון), ומזונא וספוקא מתמן נפקא לכלא בכל אתר סטרא דישובא (ומזון והספקה משם יוצא לכל בני אדם הנמצאים בכל מקום של צד הישוב אפי' בחו"ל). ובגין כך אע"ג דישראל השתא לבר מארעא קדישא (ולכן הגם שישראל הם עתה מחוץ לארץ הקדושה בגלות, ומקבלים את שפעם דרך שרי מעלה), עם כל דא מחילא וזכותא דארעא אשתכח מזונא וספוקא לכל עלמא (עכ"ז מכח הזכות של הארץ נמצא מזון והספקה לכל העולם, כי השכינה גולה אחרי בניה, והיא מקבלת את השפע מההיכל, ומחלקת לשרי האומות, ועל ידם ניתן שפע המזון לישראל), ועל דא כתיב "וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך" (שע"י הארץ הטובה נותן לך הקב"ה שפע המזון בחו"ל, לכן) על הארץ הטובה ודאי (שייך לברך ברכהמ"ז גם בחו"ל ולומר "על הארץ הטובה"), דהא בגינה מזונא וספוקא אשתכח בעלמא (כי בזכות א"י יש מזון והספקה בכל העולם).^ד

וע"פ האמור יובן היטב מש"כ היעב"ץ בסידורו, לבאר מה שאנו מתפללים "רחם נא כו' על הבית הגדול והקדוש" – בלשון הוה. וכך הוא כותב: "כי באמת לא בטלו דברים הללו כל עיקר, אף אם עברה צורתן לעין הגשמי, מ"מ במציאותן העצמי האמיתי הן עומדים ברום עולם, לפיכך קדושתן אף כשהן שוממין לעינינו, ולכן מובטחים אנו שיחזרו לנו באחרית הימים, על כן אין אנו צריכין כאן לבקשת הרחמים, אלא שיתגלו ויופיעו אורותיהם לעיני כל העמים".^ה

נמצא שמבואר היטב, מה שאנחנו מבקשים גם היום "רחם על הבית הגדול והקדוש" – מאחר שגם כיום הוא נמצא בעין, וממנו ניזונים כל באי עולם.

אצלם בגלות, הוא המקבל השפע ומשפיע לנו, כאשר האריכו בזה למאוד תלמידי האר"י זללה"ה, שלכך נאמר (ישעיה כא, יא) "אלי קורא משעיר". וכ"כ הנודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סי' קז): "כאשר הוא בזמן שישראל עושים רצונו, אז עיקר השגחתו בישראל ולהם משפיע כל שפע טוב, אלא שמחמת ריבוי הטובה מגיע ג"כ למקומות אחרים. וזהו הפי' שהשכינה שורה בישראל, שהשגחה שקרויה שכינה, הוא רק בישראל. וכל זה כשישראל עושים רצונו, אבל בהתגברות חטאינו ופשעינו גלינו מארצנו ששם הוא מקום התמדת ההשגחה, וגלינו לארצות העמים, ואז נהפוך הוא, שכל השפע הטוב יורד לאוה"ע, ומן התמצית אנו מקבלים מאותה האומה כדי חיותנו בצמצום".^ו

^ז וראה גם בזוה"ח (רות כה, ב) שאמרו: "ברכת בנין ירושלים בברכת המזון, דהא אנן מברכי עד השתא למעלה ויש לברך למטה, ולברך על בנין בית המקדש דהא משם מזון יוצא לכל העולם, ושאר בני העולם אינן ניזונים אלא משם מן התמצית".^ח

^ה ראה מש"כ הרמב"ן (האמונה והבטחון סוף פ"ח) "ואחר שהזכיר כל זה בברכת הארץ כל ארץ ישראל, חוזר ומברך ברכה אחת כנגד ירושלים לבדה שהיא עיקר הארץ, מכוונת כנגד ירושלים של מעלה, וצריך שיזכיר בה מלכות בית דוד ששם כסאו".

"רחם נא כו' על הבית הגדול והקדוש" – גם בגלות כל השפע בא דרך מקום המקדש | הסתירה ברמב"ן אם השפע ב"י לגויים בגלות הוא שמחה או יגון

אך עלינו להבין מש"כ היעב"ץ, שמכח זה "אנו מובטחים שיחזרו לנו באחרית הימים".

משל הרמב"ן שאמרו בעת שנכנס לשערי ירושלים

(ד) ונראה לבאר הדברים, ע"פ מש"כ בסידורו של שבת (ח"א שורש ז ענף ב), שבעת בואו של הרמב"ן לשערי ירושלים, וראה שגם עתה בחורבנה, יש בו השפעה רבה ועשירות מופלג לאומות העולם היושבים בה וסוחריה שרי' כנעניה נכבדי ארץ, גדלה צערו למאוד ונפשו בחלה בו, על ראותו שנותנת ברכתה והשפעתה לבחינת החיצונים וזר יערב בשמחתה.

ואז נפל על פניו וצעק בקול מר ואמר, ירושלים ירושלים הן אמשול משליך, לאשה המניקה את בנה יחידה החביב עליה למאוד מחלב שבדדיה, ולפעמים חלה הבן החביב הלז, ולא היתה יכול להניק מטוב החלב שבדדי אמו, והיתה אמו יראה פן תיבש חלבה חלילה בימים האלו של חליות בנה, ולא יהיה לה במה להניקו בעת שיתרפא מחליו ויבריא, כי יבשה וגם צמקה דדיה בימים האלו.

מה עשתה? לקחה תינוק נכרי לביתה על ימים האלו, והיתה מניקתו בכדי שלא תיבש חלבה ויהיה לה במה להניק בנה בעת שיבריא, ולפעמים כשלא תשכח ילד נכרי להניק, לוקחת כלב ומניקה אותו בזמן הזה, כדי שלא תיבש החלב. ולא כן תעשה אם ח"ו ימות בנה, לא תתן חלבה לילד הנכרי ומכל שכן לכלב, רק תניח שתיבש חלבה ותצמק דדיה.

וכך אתה ירושלים עיר הקודש, כשהיו בניך אלו ישראל עומדים על טוב בריאותם חיות הנפשות, היית מניק להם מטוב השפעתך, ועתה כאשר נחלו בניך ואינם יכולים לקבל רוב טוב מאתך כמאז, אתה מוכרח לתת את ברכתך והשפעתך לאומות העולם ולבחי' הקליפות כלבא בישא כו' כדי שתהיה ההשפעה שלימה בעת שיחזרו בניך על בריאותן, ויבואו בניך לדביר ביתך ויוכלו לקבל ההשפעה מאתך תשפיע להם מטובך ומברכתך יבורך עמך בית ישראל כדמיון האשה הנ"ל.¹

¹ יל"ע מדברי הרמב"ן באגרת ששלח לבנו בעת שהיה בירושלים, ושם כותב: "ומה אגיד לכם בענין הארץ כי רבה עזובה וגדול השממון, וכללו של דבר כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו, ירושלים יותר חרבה מן הכל, וארץ יהודה יותר מן הגליל, ועם כל חרבנה היא טובה מאוד, ויושביה קרוב לאלפים ונוצרים בתוכם כשלש מאות פליטים מחרב השולטן, ואין ישראל בתוכם כי מעת באו התתרי"ם ברחו משם ומהם שנהרגו בחרבם, רק שני אחים צבעים קונים צביעה מן המושל ואליהם יאספו עד מנין מתפללים בביתם בשבתות, והנה זרזנו אותם ומצאנו בית חרב בנוי בעמודי שיש וכיפה יפה ולקחנו אותו לבית הכנסת, כי העיר הפקר וכל הרוצה לזכות בחרבות זוכה כו'. כי רבים באים לירושלים תדיר אנשים ונשים מדמשק וצובה וכל גלילות הארץ, לראות בית המקדש ולבכות עליו כו'". וע"ע מש"כ הרמב"ן (ויקרא כו, טז) לבאר מש"נ (שם, לב) "ושממו עליה אויביכם", שהיא בשורה טובה מבשרת בכל הגליות, שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם". וכ"כ הרבינו בחיי (שם) "ושממו עליה אויביכם", שממה תהיה לאויביכם שלא ימצאו בה נחת רוח, ובשורה טובה היא לישראל, וכן דרשו רז"ל (תו"כ ו, ח) "זו מדה טובה לישראל, שלא יהו ישראל אומרים הואיל וגלינו מארצנו עכשיו האויבים באים ומוצאים עליה נחת רוח, שנאמר: "ושממו עליה אויביכם היושבים בה", אף האויבים הבאים אחריכם לא ימצאו בה נחת רוח", עד כאן. ומזה אמר שאף היושבים

"רחם נא כו' על הבית הגדול והקדוש" – גם בגלות כל השפע בא דרך מקום המקדש | הסתירה ברמב"ן אם השפע ב"י לגויים בגלות הוא שמחה או יגון

ומוסיף שזה מה שהיה ירמיה מקונן (איכה א, ב) "רבתי בגוים שרתי במדינות היתה למס", כלומר שגם עתה היא רבתי בגוים שיש בה רבתי עם ושרתי במדינות שהוא כשר לכל המדינות, וזה הכל כי היתה למס שמוכרחת ליתן החלב אף לכלב כי למס הוא כלב, כמאמר רז"ל (שבת סג, ב) עה"פ "למס מרעהו חסד" שכן בלשון יוונית קורין לכלב למס, והכל כדמיון שלא תיבש החלב כדי שיהיה לה להניק בעת שישובו ישראל על אדמתן.

וזהו מה שאמר דוד המלך "נתת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו", כלומר שאני שומח מאוד כשאני רואה עתה בעת הגלות שדגנם ותירושם רבו, שמזה ידענו בבירור שבעזרתו יתברך יחזור עוד אלינו וירפא אותנו מנגע העונות, ונקבל הענקתו והשפעתו לטובה ולברכה, שאל"כ היה כלה ונפסק ח"ו ההשפעה וברכה, בדמיון האשה כשח"ו מת התינוק תצמוק דדיה ותיבש חלבה, וכשאנו רואין שדגנם רבו ודאי שהוא למענינו, כדי שאנחנו נקבל טוב השפעה בעת בריאותינו.¹

"כי נחם ה' ציון כו' ששום ושמחה ימצא בה"

ומוסיף בעל קיצור שו"ע בספרו 'אפריון' (פר' עקב) לבאר עפ"ז מה שנאמר "כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה" – הכל לשון עבר, כי כן דרך הנביא לומר עבר במקום עתיד, מאחר שכך נכון וברור הדבר להיות. אך יש לדקדק מה שאמר "ששון ושמחה ימצא בה" – בלשון עתיד, ומדוע פתח בלשון עבר וסיים בלשון עתיד?

ומבאר "כי נחם ה' ציון כו'" – כי כבר ראינו את הנחמה, והוא "וישם מדברה כעדן", שהיתה ראויה הארץ להיות מדבר אחרי שאנחנו גלינו שמים, והוא עשאה כעדן וערבתה עשה כגן ה', ולכן זהו אות אמת "כי ששון ושמחה ימצא בה" עוד לעתיד במהרה בימינו.

בה ינהגו שממה עליה שלא יבנו עליה חומה ומגדל, וכל האומות ישתדלו לבנותה ואין להם כח, ויש בזה סימן גדול לישראל שמיום שחרבה לא קבלה אומה ולשון, ולא תקבל עד שישובו אפרוחיה לתוכה עכ"ד. וע"ע בבית הלוי (דרוש ח) לבאר מה שאמרו שם בסוף מסכת מכות, שרבי עקיבא היה מצחק כשראה שועלים מהלכים בביהמ"ק, ומבאר: "כי זהו נחמה גדולה לישראל, שארץ ישראל נתקדשה מכל הארצות עד שאינה יכולה לסבול עליה עוברי עבירה מצד קדושתה, וגם עתה שישראל גלו ממנה אינה סובלת עוברי עבירה וגם המה אינם מקבלים ממנה קורת רוח, דגם עתה היא בחורבנה ואינה מיושבת כישוב כל הארצות, וזהו מופת גלוי שעדיין הארץ בקדושתה הראשונה עומדת שנתקדשה עבור ישראל וגם עתה שגלו ישראל ממנה לא סילק ה' קדושתו ממנה ומחזיק אותה בקדושתה עבור ישראל שישובו אלי' ותחזור הארץ לכבודה הראשון".

ובעל כרחינו צריך לחלק, בין השפע שנשאר על מתכונתו, שזה מעיד שהקב"ה מצידו מוכן לגאלנו ולהחזיר הכל לצורת העולם האמיתי, אבל מ"מ לא נותן ישוב א"י לאוה"ע ודו"ק.

ויש לציין גם לדברי הזוהר (שמות לב, א) שאמרו שבזכות המילה של ישמעאל, "מה עבד קודשא ב"ה? ארחיק להו לבני ישמעאל מדבקותא דלעילא, ויהב להו חולקא לתתא בארעא קדישא בגין ההוא גזירו דבהון, וזמינין בני ישמעאל למשלט בארעא קדישא כד איהי ריקניא מכלא זמנא סגי כמה דגזירו דלהון בריקניא בלא שלימו, ואינן יעכבון להון לבנ"י לאתבא לדוכתייהו עד דישתלים ההוא זכותא דבני ישמעאל" – ומבואר שבזכות המילה יש להם איזה אחיזה בא"י כשהיא ריקנית, ויעמדו בה עד שיגמר זכות המילה שלהם.

¹ הגה"צ ר' שמשון פינקוס זצ"ל הוסיף לבאר עפ"ז מה שנאמר בפסוק "הללו את ה' כל גויים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו" (ראה פסחים קיח, ב וביאור הגרי"ו), שהגויים צריכים לשבח על השפע שיש להם, אבל באמת הכל זה למענינו.

**"רחם נא כו' על הבית הגדול והקדוש" – גם בגלות כל השפע בא דרך מקום המקדש |
הסתירה ברמב"ן אם השפע ב"י לגויים בגלות הוא שמחה או יגון**

ועפ"ז מובן היטב מש"כ היעב"ץ, שמכח זה "אנו מובטחים שיחזרו לנו באחרית הימים".

אמירת "על נהרות בבל" בסעודות

ה) נסיים בדברי הזוהר (הנ"ל) שמיד ממשיך: "מאן דאתעדן על פתוריה ומתענג באינן מיכלין (מי שמתעדן על שולחנו ומתענג במאכלים טובים הרי הוא נהנה משפע הארץ), אית ליה לאדכרא ולדאגא על קדושה דארעא קדישא (יש לו לזכור ולדאוג על קדושת ארץ הקדושה), ועל היכלא דמלכא דקא אתחריב (ועל היכל המלך ב"ה שנחרב). ובגין ההוא עציבא דאיהו קא אתעציב על פתוריה בההוא חדוה ומשתיא דתמן (ובשביל אותה העצב והאבל שמתאבל על שולחנו בעת השמחה והמשתה שלו), קודשא בריך הוא חשיב עליה כאילו בנה ביתיה ובנא כל אינן חרבי דבי מקדשא (הקב"ה מעלה עליו כאילו בנה ביתו ובנה כל החורבות של ביהמ"ק), זכאה חולקיה".

ועפ"ז כותב השל"ה (שער האותיות אות הקו"ף, קדושת האכילה; מובא במשנ"ב א, יא) שנוהגין לומר מזמור 'על נהרות בבל' בכל סעודה קודם ברכת המזון.

וזה מבואר היטב ע"פ האמור, מאחר שכל השפע בא מכח המקדש, לכך בעת שנהנים מהשפע הזה, ודאי מן הראוי בזמן הזה להתפלל שנוכה שיחזור הבית למתכונתו השלימה.

לתגובות: 5322906@GMAIL.COM

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

"וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי ה'"

אַלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְאָתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן (לג, א)
כִּי עָנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינַי כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם
(פקודי מ, לח)

ובפני רש"י (שם) "לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם", בכל מסע שהיו נוסעים היה הענן שוכן במקום אשר יחנו שם. מקום חנייתן אף הוא קרוי מסע, וכן "וילך למסעיו" (לך לך יג ג), וכן "אלה מסעיו" (מסעי לג א) לפי שממקום החנייה חזרו ונסעו, לכך נקראו כולן מסעות, עכ"ל.

-א-

וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאַלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם (לג, ב)
בבעל הטורים (מסעי לג ב) מוצאיהם למסעיהם. ובתר הכי הפך וכתב מסעיהם למוצאיהם. לומר שהכל היה על פי ה' בין מסע ובין מוצא, עכ"ל.
ובספר חומת אנך (שם לג ב אות ג) ואלה מסעיהם למוצאיהם. רמו למסעות שחזרו לאחוריהם. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י, עכ"ל.

-ב-

בשפתי כהן (מסעי לג ב) בד"ה "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם". למה שתי פעמים, מוצאיהם למסעיהם, ואחר כך אמר ואלה מסעיהם למוצאיהם. ועוד קודם אמר מוצאיהם למסעיהם ואחר כך הפך ואמר מסעיהם למוצאיהם. אלא כשהיו ישראל במצרים ירדה השכינה וצבאותיה למצרים, וכשיצאו יצאה השכינה וצבאותיה שנאמר "יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים" (בא יב מא), לזה אמר "אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם" (מסעי לג א), למול צבאותם, צבא שאתם שהיא צבא השכינה. לזה אמר שתי פעמים מוצאיהם למסעיהם, אחת הוא על השכינה שהיא הוציאה אותם, שאילולי היא לא יצאו, אם כן היא מוציאה אותם למסעיהם, שעל ידה הם נוסעים שנאמר "ויסעו על פי ה'" (עי' בהעלתך ט יח), הנסיעה היא לישראל אבל בה אין שייך נסיעה וחנייה, זהו למסעיהם. מסעיהם למוצאיהם הוא על ישראל שהיתה נסיעתם למול השכינה, שכל מקום שהיה חונה שם הענן שם היו חונים (עי' בהעלתך ט יז), אם כן מסעיהם היה למול מוצאיהם, וכו' עכ"ל.

-ד-

בח' חתם סופר (מסעי לג א-ב) בד"ה "ואלה מסעי בני ישראל וגו' ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם". לפי מה שהשריש מורי בהפלאה ז"ל דנסיעה מעצמם נקרא יציאה ועל פי ענן נקרא מסעי, וכתוב ביחזקאל (כ לה) שלעתיד לבוא יוציאם למדבר עמים והיינו זה המדבר בעצמה ואלה מסעות בעצמם ע"ש, והנה לשעבר הלכו אחרי ה' הענן תחלה וישראל אחריו, אבל לע"ל במהרה נהיה במדרגות אבותינו הקדושים שהלכו לפני ה' כדכתיב "אשר התהלכו אבותי לפניו" (ויחי מח טו), על כן מסעיהם של ענן על פי מוצאיהם של עצמם, "ויכתוב משה מוצאיהם" של עצמם הי' עפ"י מסעיהם עפ"י ה' שקדם לפנייהם והם אחריו, אך אלה עתידין להיות 'מסעיהם למוצאיהם' שיסע עמוד הענן אחר ישראל, ע"ד אשר התהלכו אבותי לפניו, עכ"ל. [תקפ"ט].

-ה-

וַיִּסְעוּ מִרְעַמְסֵס בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּחַמְשָׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמִּחְרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה לְעֵינֵי כָּל מִצְרַיִם (לג, ג)

"וַיִּאֲכָלוּ מֵעֵבֹור הָאָרֶץ מִמִּחְרַת הַפֶּסַח מִצוֹת וְקִלּוֹי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" ע"כ (יהושע ה יא).
ובתוספות (קידושין לו ב) בד"ה ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול - הקשה הר"ר אברהם אבן עזרא היכי אמרינן ממחרת הפסח דהכא הוי ששה עשר בניסן שנקרב העומר, דלמא ממחרת הפסח ממחרת שחיטת הפסח קאמר, דהיינו ט"ו בניסן שעדיין לא נקרב העומר, דהכי נמי אשכחן בפרשת מסעי דכתיב "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל" והם יצאו בט"ו, ואומר ר"ת וכו', ור"י מפרש וכו', עכ"ל.

ובספר המקנה (שם) בתוד"ה ממחרת הפסח וכו' הקשה הר"ר אברהם אבן עזרא וכו'. כבר כתבנו בחידושי תורה (פנים יפות נח ח כב) כמה הוכחות דקודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום כדכתיב "יום ולילה לא ישבותו" (נח ח כב).

ובזה מובן מה שהקשו המפרשים דהאיך קיים אברהם אבינו ע"ה כל התורה ושימר את השבת אף שלא נצטוו, דהא היו מצווים על יום ולילה לא ישבותו. דלא קשה מידי, דכיון דשמירת שבת שמר כפי צווי לישראל אחרי כן, דכתיב "מערב עד ערב תשבתו שבתכם" (אמור כג לב) והיום הולך אחר הלילה וא"כ כיון שעשה מלאכה ערב שבת ביום ובמוצאי שבת בלילה קיים בזה יום ולילה לא ישבתו אף ששמר שבת.

ופירשנו בזה הא דאיתא בסנהדרין (נח ב) גוי ששבת חייב מיתה וכו' ואמר [רבינא] אפי' שני בשבת וכו', והקשה המהרש"א ז"ל דהוי ליה למימר אפי' אחד בשבת. ולפמ"ש י"ל דרמז בזה רבינא דאינו חייב אם שבת באחד בשבת עד שישבות בלילה שלאחריו שהוא

^ח צ"ע היכן מקומו.

אצל ישראל בשני בשבת, וכיון דעיקר החיוב הוא על שעה אחרונה שכבר עבר יום ולילה שלא עשה מלאכה, ולהכי אמר [רבינא] אפי' בשני בשבת.

ולפ"ז מתורץ קושיא הראב"ע הנ"ל, דכל מחרת היינו כדמתרגם בפר' בהעלותך (יא לב) יומא דבתרוהי, דכשמתחיל יום אחר נמצא דבמצרים נקרא יום ט"ו מחרת אכילת פסח שהתחיל היום מבוקר, אבל לאחר שניתנה תורה ממילא כשנכנסו לארץ לא נקרא מחרת אכילת פסח עד יום ששה עשר.

ובזה מובן מ"ש חז"ל במדרש (קהלת רבה יא ב) "תן חלק לשבעה" זה משה שמל לשבעה, "וגם לשמנה" זה יהושע שמל לשמנה, לכאורה הוא פלא דלמה מל משה לשבעה, אלא דכיון שלא היו יכולין לעשות הפסח עד שמלו את בניהם, א"כ אותם בנים שנולדו בלילה שאחר יום ז' בניסן כיון שקודם מתן תורה הי' הלילה הולך אחר היום שעבר כבר הי' שחיתת הפסח ביום ח' אצלו, ובאמת לאחר מתן תורה הי' יום שביעי.

ובזה מתורץ נמי מה שהקשו התוס' בשבת (פז א) דמה שהוסיף משה יום א' מדעתו הוא דרשה גמורה מה מחר לילו עמו וכו'. ולפמ"ש אתי שפיר שהבין מדעתו דהיום הולך אחר הלילה דאל"כ שפיר הוי לילי עמו, ועוד ישבנו בזה במקומות אחרים ואין להאריך ודו"ק, עכ"ל.

-י-

והנה עדיין אנו צריכים למודעי, דמכיון שנתבאר בספר המקנה שכשנכנסו לארץ לא נקרא מחרת אכילת פסח עד יום ששה עשר, משום שהיה לאחר שניתנה תורה שהיום הולך אחר הלילה, א"כ גם בפרשת מסעי שהיה לאחר מתן תורה שהיום הולך אחר הלילה, היה צריך להיות ג"כ ביום ט"ז.

-יז-

והנראה בזה בהקדם דברי האור החיים (מסעי לג ב) "ויכתוב משה את מוצאיהם" וגו'. צריך לדעת מה מודיענו הכתוב במאמר זה, אם לומר שמשה כתבם, הלא כל התורה משה כתבה והמסעות הכתובים בתורה מכלל התורה. עוד היה לו לומר ויכתוב משה את מסעיהם. עוד למה חזר לומר ואלה מסעיהם וגו' והלא כבר אמר אלה מסעי וגו'. עוד למה שינה בתחלה הקדים לומר למוצאיהם ואחר כך אמר למסעיהם, ואחר כך הקדים תיבת למסעיהם לתיבת למוצאיהם.

ונראה שהכתוב נתכוון להודיענו סדר כתיבת המסעות, שלא נכתבו ביום אחד אלא על זה הסדר, שהתחיל משה לכתוב בפנקסו במצות המלך מיום שיצאו ממצרים על זה הדרך,

יום שיצאו ממצרים כתב פסוק "ויסעו בני ישראל מרעמסס" וגו' (שם ה) ב' כתובים הבאים כאחד הכתובים לפנינו עד תיבת שפטים, וכשחנו בסוכות כתב פסוק "ויסעו וגו' ויחנו בסוכות" (שם). וכשנסעו מסוכות כתב "ויסעו מסוכות" (שם ו), וכשחנו באיתם כתב "ויחנו באיתם" (שם). וכן על זה הדרך היה כותב כל מסע בזמנו עד שהגיעו לערבות מואב.

ואחר כך אמר ה' אליו שיסדרם בתורה כדרך שהיו כתובים אצלו, והוא מה שאמר הכתוב "ויכתוב משה את מוצאיהם" פירוש יום שיצאו ממצרים והם ב' הכתובים מויסעו מרעמסס עד תיבת שפטים, ואומרו 'למסעיהם' פירוש לסדר כל מסעיהם שנסעו מיום צאתם ממצרים עד סוף המסעות, ואומרו 'על פי ה'" לומר שמכתב הראשון עצמו היה על פי ה', הוא אמר אליו שיהיה כותב והולך, ואומרו ואלה מסעיהם וגו' פירוש אלה הם המסעות האמורים שכתב משה למוצאיהם כל אחד בזמנו ובמקומו וזה העתקה, עכ"ל.

ולהמבואר שאלה המסעות לא נכתבו ביום אחד, אלא על זה הסדר שהתחיל משה לכתוב בפנקסו במצות המלך מיום שיצאו ממצרים על זה הדרך, וא"כ מכיון שמשה כתב מקרא זה בשעת מעשה שאז היה קודם מתן תורה והיה הלילה הולך אחר היום שעבר, ושפיר ממחרת הפסח הוא יום ט"ו וכמו שנתבאר.

*

"וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי ה'"

וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם (לג ב)

בספר נפלאות חדשות (פרשת מסעי) בד"ה "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה'" (שם לג ב), הקשו המפרשים (בספר שפתי כהן ובאור החיים שם) מה ת"ל הלא כל התורה כולה כתב משה על פי ה', ולמה נאמר "ויכתוב משה" וכו'. עוד מדקדקים מתחלה נאמר מוצאיהם והדר מסעיהם, ואח"כ נאמר ואלה מסעיהם תחלה ואח"כ מוצאיהם.

והנה לפרש דבר זה ועוד כמה פסוקים בפרשת דברים (א כב) צריך אני להקדים הקדמה נפלאה מה שמצאתי בספר מפעלות אלקים (לרבי יואל בעל שם עמ' נ אות רחצ, בשם ספר זבח פסח), ואע"פ שאאריך קצת אך יאירו עיניך בכמה דברים נפלאים.

וז"ל: מאמר פליאה ונפלאה מה שצוה הקדוש והטהור הרב המקובל מוהר"ר שמשון הי"ד בעל פי' ספר קרנים וצוה לומר בשעת מגפה ר"ל והוא זה:

^ט ולפי המבואר פסוקים ג-ד ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום וגו' כתבם משה בעודם במצרים ביום ט"ו לחדש. וצ"ע ממש"כ "וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם וגו'" (בא יב טז) ואיך כתבם משה הרי היה יו"ט.
אמנם עי' בחזקוני (מסעי לג ג) ובתוספות יו"ט (פסחים פ"י מ"ה) שלא נצטוו במצרים עדיין על שבתת יום טוב. ועי' עוד במהרי"ל דיסקין (ריש פ' קרח).

כד נטלו ישראל מרעמסס לא ידעון אי ינטלו לסוכות או לקהלתה או למוסרות ופקיד מדברנא דעמא דינטלון לאיתם, מאיתם לא ידעו אי ינטלו לפי החירות או לרימון פרץ או לעברונה או להרי העברים ופקיד מדברנא דעמא דינטלון לפי החירות. מפי החירות לא ידעו אי ינטלון למרה או לתרח או לערבות מואב ופקיד מדברנא דעמא דינטלון למרה. וממרה לא ידעון אי ינטלון לאילים או למקהלות או לעלמון דבלתימה, ופקיד וכו' דינטלון לאילם. מאילם לא ידעו אי ינטלון לים סוף או לחשמונה או לפונון או (לאיי) [לעיי] העברים ופקיד וכו' דינטלון לים סוף. מים סוף לא ידעו אי ינטלון למדבר סין או לחרדה ופקיד וכו' דינטלון למדבר סין. ממדבר סין לא ידעו אי ינטלון לדפקה או ליטבתה ופקיד וכו' דינטלון לדפקה. מדפקה לא ידעו אי ינטלו לאלוש או לרסה או לאובות ופקיד וכו' דינטלון לאלוש. מאלוש לא ידעו אי ינטלו לרפידים או להר שפר או לבני יעקן ופקיד וכו' דינטלון לרפידים. ומרפידים לא ידעו אי ינטלו למדבר סיני או לקברות התאווה או לחור הגדגד ופקיד וכו' דינטלון לקברות התאווה. מקברות התאווה לא ידעו אי ינטלו לחצרות או לתרח או לעציון גבר ופקיד וכו' דינטלון לחצרות. מחצרות נטלו לרתמה. מרתמה לא ידעו אי ינטלו לרמון פרץ או לעברונה או (לאיי) [לעיי] העברים ופקיד וכו' דינטלון לרמון פרץ. מרמון פרץ נטלו ללבנה. מלבנה לא ידעו אי ינטלו לרסה או לאובות ופקיד וכו' דינטלון לרסה. מרסה לא ידעו אי ינטלון לקהלתה או למוסרה ופקיד וכו' דינטלון לקהלתה. מקהלתה לא ידעו אי ינטלו להר שפר או לבני יעקן ופקיד וכו' דינטלון להר שפר. מהר שפר נטלו לחרדה. מחרדה לא ידעו אי ינטלו למקהלות או לעלמון דבלתימה ופקיד וכו' דינטלון למקהלות. ממקהלות לא ידעו אי ינטלו לתחת או לערבות מואב ופקיד וכו' דינטלון לתחת. מתחת לא ידעו אי ינטלו לתרח או לעציון גבר ופקיד וכו' דינטלון לתרח. מתרח נטלו למתקה. וממתקה לא ידעו אי ינטלו לחשמונה או לפונון או (לאיי) [לעיי] העברים ופקיד וכו' דינטלון לחשמונה. מחשמונה נטלו למוסרות. ממוסרות נטלו לבני יעקן. מבני יעקן לחור הגדגד. מחור הגדגד ליטבתה. מיטבתה לא ידעו אי ינטלו לעברונה או להרי העברים ופקיד דינטלון לעברונה. מעברונה נטלו לעציון גבר. מעציון גבר לקדש. מקדש להר ההר. מהר ההר לצלמונה. מצלמונה לא ידעו אי ינטלו לפונון או לעיי העברים ופקיד וכו' דינטלו לפונון. מפונון נטלו לאובות. מאובות לעיי העברים. מעיי העברים לדיבון גד. מדיבון גד לעלמון דבלתימה. מעלמון להרי העברים. ומתמן לערבות מואב. ע"כ מאמר הפליאה.

-א-

והנה ודאי נעלם מאתנו טעמו ונמוקו של הקדוש הנ"ל מה בצע באמירה זו, אמנם להבין מאמר הזה כי הוא נפלא מאוד, חדא למה נסתפקו פעמים בעיר אחד ופעמים בשתיים ופעמים יותר, ועוד למה נסתפקו בנסיעתן מרעמסס לסוכות או לקהלתה או למוסרות הלא לא קרב זה אצל זה, וכיוצא בזה קשה גם על אינך עיירות.

ושמעתי מפי ה"ה מ"ו ריב"ש נר"ו מזאמושט פ' על פליאה הזאת רק אקדים מש"כ בעל
 מג"א (או"ח סי' תכח ס"ק ח) שאלו מ"ב עיירות הם נגד שם מ"ב.
 והנה ארשום לפניך העיירות בצירוף שם הקדוש כזה:

צ	ת	י	ג	ב	א
אלי	מרה	פי	איתם	סוכות	רעמסס
ם		החירות			
ן	ט	ש	ע	ר	ק
מדב	רפידי	אלוש	דפקה	מדבר	ים סוף
ר	ם			סין	
סיני					
	כ	י	ד	ג	נ
	לבנה	רמון	רתמה	חצרות	קברות
		פרץ			התאווה
ג	ת	צ	ר	ט	ש
תר	תח	מקהלו	חרדה	הר	רסה
ח	ת	ת		שפר	ה

והוא: אנא בכח גדולת ימינך תתיר צרורה
 קבל רנת עמך, שגבנו טהרנו נורא.
 נא גבור דורשי יחודך כבבת שמרם.
 ברכם טהרם, רחמי צדקתך תמיד גמלם.
 חסין קדוש ברב טובך נהל עדתך.
 יחיד גאה לעמך פנה זוכרי קדושתך.
 שועתנו קבל ושמע צעקתנו יודע תעלומות.

ז"ל המג"א שם: כתוב בצרור המור מ"ב מסעות שבפרשת ואלה מסעי אין להפסיק בהם שהוא נגד שם מ"ב, עכ"ל.
 ובספר צרור המור (מסעי לג ב) כתב: ולהורות שיש באלו המסעות דבר גדול. אמרו רבותינו ז"ל שנכתבו כאן שנים
 וארבעים מסעות, רמז לשם המפורש של שנים וארבעים, הוא שם של אבגית"ץ, הרמז בפרשת בראשית במספר
 הימים. והם שבעה תיבות, ובכל אחד יש בו ששה אותיות עולים שנים וארבעים. וכל אחד יוצא מיומו, אבגית"ץ
 מיום הראשון, קר"ע שט"ן יוצא מיום שני, לפי שבו נברא גיהנם. וכן כולם על זה הדרך. ולכן נכתבו בכאן שנים
 וארבעים מסעות, כנגד זה השם של שנים וארבעים, הרמז באומרו "ה' במ סיני בקודש" (תהלים סח יח), לרמז שיש
 באלו המסעות דבר גדול, והוא חותם התורה כולה. וכמו שהתורה התחילה בימי בראשית, שבם רמזו שם ה' ב"ם.
 כן סיימה בפרשת אלה מסעי בספור שנים וארבעים מסעות, שהם כנגד שם של שנים וארבעים שהזכרנו. לרמז
 שהתורה כולה כלולה וקשורה וחתומה בחותם אחד, בסוד ה' אחד (דברים ו ד), ובסוד "ה' במ" (תהלים סח יח).
 ואין בה פירוד וחילוק, אלא שהיא קשורה תחלתה בסופה וסופה בתחלתה. ולכן כתב באלו המסעות "ויכתוב משה
 את מוצאיהם למסעיהם ע"פ השם", להורות לנו שיש בהם דבר גדול. ולכן התורה כולה עם ספר אלה הדברים,
 כלולה בסוד שנים ושלושים נתיבות חכמה. ולכן התחילה. התורה בבי"ת של בראשית וסיימה בלמ"ד של "ישראל"
 (וזאת הברכה לד יב), לרמז שנים ושלושים נתיבות חכמה. ואחר שאלו המסעות הם במספר במשקל, רומזים לשם
 של שנים וארבעים בסוד "ה' במ", אין להפסיק החזן בקריאת הפרשה, אלא שיקראם כולם עם אדם אחד, בענין
 שיהיה המשכן אחד, עכ"ל.

ח	ק	ב	ט	נ
מתקה	חשמונ	מוסרו	בני	חור
	ה	ת	יעקן	הגרגר
ע	י	ג	ל	פ
יטבתה	עברונ	עציון	קדש	הר
	ה	גבר	ההר	
ז	ק	ש	ק	ו
צלמונה	פונן	אובות	עיי	דיבן
		העברים	גד	
צ	י	ת		
עלמון	הרי	ערבות		
	העברים	מואב		

ובזה מפורש כוונת המאמר בקצרה. כד נטלו מרעמסס כו' ר"ל שידעו שהם מוכרחים ליסע לעיר שהוא כנגד אות ב', אמנם לפי הציור המצויר לפניך תראה כי סוכות נגד אות ב' וכן קהלתה נמי נגד אות ב', דהיינו ב' של שם בט"ר צת"ג. וגם מוסרות ג"כ נגד אות ב' דהיינו של שם חק"ב, וזה לפי האמת שבא הצווי ברוח הקדש שיהיה כך אמנם הם לא ידעו להכריע, רק זאת ידעו בהשגתם שמוטל עליהם ליסע לעיר שהוא נגד אות ב', ע"כ נסתפקו אם ליסע לסוכות או לקהלתה או למוסרות. מסוכות לא ידעו כו' ג"כ הולך וסובב על ציור הנ"ל.

ואודיעך בקצרה אית"ם חצרות תר"ח עציון גב"ר הם נגד אות ג' ע"כ נסתפקו כי לא ידעו נגד איזה ג'. פי החירו"ת רמו"ן פרץ עברונ"ה הר"י העברים הם נגד אות י', ע"כ נסתפקו כנ"ל כי יש בשם מ"ב ד' יודין, וכן כולם על ענין זה דו"ק ותשכח הכל. כי הם ידעו שמוכרחים ליסע כסדר השם הגדול מ"ב וגם ידעו שכל עיר יש לה כח נגד אות המיוחדת לה, רק שנסתפקו מחמת שמצאו כמה אותיות שוין כדרך שכתבתי לך. והנה מחצרות נסעו לרתמה בלי שום שאלה, והיינו כי ידעו שמוטל עליהם ליסע לאות ד' של שם נג"ד, וגם ידעו שלא נמצא בכל שם מ"ב רק ד' אחת לפיכך לא נסתפקו. וכן מרמון פרץ נטלו ללבנה בלי שום שאלה כי ידעו שמוכרחים ליסע לאות כ', וידעו שלא נמצא עוד אות כ'. וכן מהר שפר בלי שאלה לחרדה שהוא נגד אות ר' אף שיש בשם מ"ב שתי רשי"ן מכ"מ כבר היו בר' אחד כנגד שם קר"ע דהיינו מדבר סין. עד כאן מן הגאון ה"ה

מו"ה יואל בעל שם בה"ה מ"ו אורי מזאמושט, והרואה יראה שנפתח לו באמת שער אמת ושער צדק ע"כ מצאתי בספר הנ"ל. יא

-ב-

וע"פ הקדמה נפלאה הנ"ל יש לפרש הפסוק "ויכתוב משה את מוצאיהם" (מסעי לג ב) מאיזה עיר יצאו לידע ולהודיע להיכן יסעו כנ"ל שנסעו [לחרדה] בלי שום שאלה שהוא כנגד אות ר', אף שיש שני רשי"ן כבר היו ויצאו נגד ר' ראשון שהוא מדבר סין. וזה שנאמר "ויכתוב משה" כי אז היה צריך לכתוב מפי ה' כל מסע לידע האיך לנטות, ואח"כ כתיב להודיע לדורות "ואלה מסעיהם" שהוא מ"ב כנגד שם הנ"ל. גם על פי ה' גימטריא גבורה שהוא שם של גבורה כנודע, ובזה השם הוציאו בלעו מפי שר המדבר כמ"ש המקובלים. ועוד תראה נפלאות בפרשת דברים (א כב) ודוק היטב.

-ג-

ובנפלאות חדשות (דברים א כב) "וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהן", ודחקו המפרשים לפרש ואת הערים לכבוש תחלה כמ"ש רש"י ע"ש. אבל באמת אחר הקדמה נפלאה שכתבתי בפרשת מסעי דרך כבושה לפרש הפסוק פי' מספיק, רק זכור תזכור מ"ש לעיל מחצרות נטלו לרתמה בלי שאלה, מרתמה לא ידעו אי ינטלו לרמון פרץ או לעברונה או להרי העברים, כי שלשה ערים האלה הם נגד אות יו"ד, ע"כ נסתפקו כי יש לפניהם ג' יודי"ן אות י' יכ"ש, או אות י' שם יג"ל, או אות י' שם צי"ת דו"ק בציוור (לעיל אות ז).

והנה שלוח מרגלים היה מרתמה כמ"ש רש"י בפרשת מסעי על הפסוק "ויחנו ברתמה" (לג יח) על שם לשון הרע של מרגלים, שנאמר "מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה" (תהלים קכ ג) ע"ש. ושם נסתפקו כנ"ל אי ינטלו וכו'. ע"כ כתיב "נשלחה אנשים לפנינו וישיבו לנו את הדרך ואת הערים", כי (לו) [לא] ידעו כנ"ל. וראה פלא כי מרומז פה "אשר נעלה ב"ה וא"ת הערי"ם אשר"ס"ת אותיות רתמ"ה שחנו שם ומשם נשתלחו כנ"ל. ותיבת הערי"ם ר"ת של ספיקות הערים שיש לילך הרי עברים עברונה רמון, וי' של הערי"ם כי מחמת אות י' היה להם הספק כנ"ל ודו"ק.

-ד-

והנה בריש מס' קידושין (ב ב) כתבו תוספות ד"ה קשו קראי אהדדי דכתיב "והודעת להם" (יתרו יח כ) דרך לשון נקבה, וכתיב "בדרך א"י" (כי תבא כח ז) לשון זכר, אע"ג דמצינו כמה דברים לשון זכר ונקבה (כמ"ש החכם א"ע כל שאין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו – הובא בתוי"ט נזיר פ"ב מ"ב ובתמיד פ"ה מ"ד) וכהנה רבות. מיהו היכא דאיכא למדרש ולשוני משנינן עכ"ל תוספות ע"ש. אף אני אומר לדרוש מ"ש כאן "הדרך אשר

^א בספר מפעלות אלוקים סיים שם: והוא האריך בענין זה יותר ויותר וביאר בעזה"י כמה פסוקים, רק מחמת שידעתי דלא ניחא ליה לגלות לימודו, ע"כ אתן קוצר למילין ודי בזה לחכימא, עכ"ל.

נעלה בה" לשון נקבה רומז על שם מ"ב שהוא שם של גבורה לשון נקבה כידוע למקובלים. וכן תיבת בה גימטריא ז' כי ז' שמות יש כאן כ"א של ששה אותיות עולה מ"ב, ובזה מעלים ניצוצות מתוך הקליפות, וזהו לשון הכתוב אשר נעלה בה דייקא ודוק היטב.

-ה-

ובקונטרס שפת אמת (הנדפס בסוף ס' אמת ליעקב לר' יעקב ניניו נדפס בשנת תריג, אות יג עמ' קכג) כתב והנה שם (בספר מפעלות אלוקים) כתוב דנעלם ממנו טעמו של הק' מה בצע באמירה זו, ומה ענין זה לזה להיות סגולה קריאת המ"ב מסעות אלו להינצל מן המגפה, ולכאורה לפי הפשט ליכא שום רמז בזה: ולעד"ן לומר לתת טעם כעיקר לזה, בהדק עוד דעל מה ועל מה סדרו מאמר זה בלשון תרגום, ולא תקנו לאומרם בלה"ק כמו שכתובים בתורה. אמנם יובן בהקדים מ"ש הרב הגדול מוהרי"א ז"ל בס"ה נחל קדומים בפרשה זו וז"ל: ונקרא מסעות על שם שהיו מסיעי"ן מסועו"ת ומבררין ניצוצות הקדושה בין בדרך הילוכם ובין בחנייתם והיו מוציאים לאור ניצוצי הקדושה. והמסעות הם מ"ב כנגד שם מ"ב, וכל שם מ"ב הוא להעלות ע"ב. וכן כתב רבנו ז"ל בכמה מקומות דאי אפשר להיות שום עליית העולמות והבירורים אלא על ידי שם מ"ב הנזכר.

עוד נקדים מה שכתב רבנו ז"ל בשער המצוות בכוונת התרגום שהתרגום הוא אחר שבקדושה והמקרא הוא הפנים ונודע דהקליפות נאחזות באחור, וכוונת הקריאה הוא כדי לברר שלא יתאחזו בקדושה. וכן כתב בשעה"כ בכוונת הקדיש דנתקן בלשון תרגום מטעם זה.

עוד נקדים מה שכתב רבנו ז"ל בשעה"כ וה"ד הרמ"ח במס' תי' המגפה דחולי זה בא מבירורי ניצוצי הקדושה שלא נבררו כל הצורך ואלו הקליפות שלא נבררו הם המכים במגפה לאדם ב"מ יע"ש:

-ו-

ומעתה מצינו טעם לשבח איך על ידי קריאת המ"ב מסעות יכולה היא שתגן אלף המג"ן לינצל מדבר וממגפה, והוא דמאחר דחולי זה בא מכח שלא הובררו ניצוצי הקדושה, אם כן על ידי קריאת המ"ב מסעות אלו שעל ידם עשו ישראל כמה בירורים, ועל ידי הקריאה מתעורר אותו הבירור מחדש על דרך מה שכתב רבנו ז"ל בסה"כ בכוונות "אל נקמות ה'" (תהלים צד א) שאנו אומרים בכל יום בזמירות דצריך לכוין לשאול נקמת יו"ד הרוגי מלוכה, ועל ידי זה מתעורר אותו הבירור שעשו היו"ד הרוגי מלוכה באותה שעה מחדש, כן על ידי קריאה זו של מ"ב מסעות מתעורר אותו הבירור מחדש, ומה גם על ידי כוונת

---

² בנחל קדומים שם: והיו יושבים במסע זמן מה לפי שיעור ניצוצי הקדושה אשר שם, והכל במדה ובמשקל ככל אשר ישית יוצר בראשית אל דעות. ותיבות 'אלה מסעי' גימטריא גבורה שהיה צריך גבורה להוציא לאור ניצוצות הקדושה מהמדבר הגדול והנורא.

השם מ"ב שהוא להעלות הביירוים, ועוד בה על ידי קריאת התרגום שגם הוא לברר, נמצא דיש לנו תלת סמכי קשוט כדי לעשות הביורור, וכיון דנעשה הביורור ממילא רווחא דניצול מהמגפה כיון דהא תליא, זה נלע"ד שהוא טעם נכון: והילך הציור של שם מ"ב עם המ"ב מסעות:

אנא - בכח - גדולת = רעמסס - סוכות - איתם:
ימינך - תתיר - צרורה = פי החירות - מרה - אילם:
קבל - רנת - עמך = ים סוף - מדבר סין - דפקה:
שגבנו - טהרנו - נורא = אלוש - רפידים - מדבר סיני:
נא - גבור - דורשי = קברות התאוה - חצרות - רתמה:
יחודך - כבבת - שמרם = רמון פרץ - לבנה - רסה:
ברכס - טהרם - רחמי = קהלתה - הר שפר - חרדה:
צדקתך - תמיד - גמלם = מקהלות - תחת - תרח:
חסין - קדוש - ברוב = מתקה - חשמונה - מוסרות:
טובך - נהל - עדתך = בני יעקן - הר הגדגד - יטבתה:
יחיד - גאה - לעמך = עברונה - עציון גבר - קדש:
פנה - זוכרי - קדושתך = הר ההר - צלמונה - פונן:
שועתנו - קבל - ושמע = אובות - עיי העברים - דיבון גד:
צעקתנו - יודע - תעלומות = עלמון דבלתימה - הרי העברים - ערבות מואב:

-ז-

עוד כתב שם: ולמודע"י אני צריך איך בהיותי בעי"ת אזמיר יע"א מזה כמה שנים למעלה מעשר אני גיליתי להם רז זה של המ"ב מסעות יען שספר מפעלות אלקים (לרבי יואל בעל שם) אינו נמצא שם ואפילו אצלי לא היה ויגעתי להוציאו לאורה כנו"ל וכתבתי ב' וג' ונתתי לרבני העיר הי"ו, והן עתה ראיתי ספר קטן זה שמו עתרת החיים הנדפס מחדש להרב כמוהר"ח פלאג"י נר"ו שהדפיס אותם כלשון הזה אות באות תיבה בתיבה ולא הזכיר אותי, וכדי שלא יחשבו העולם שאני העתקתי אותו מספרו יען שהלשון הוא אחד, לכן באתי להודיע שהדבר הוא להפך וממני יצאו הדברים.

ועיין להרב שדה הארץ (לר' אברהם מיוחס, ח"א דף קכז בד"ה א"נ ויקחו) שכתב משם חז"ל דמלבד דצריך לומר הדבר בשם מי שאמרו צריך לומר גם כן בשם מי ששמע אותו ענין ממנו ויאמר פ' בשם פ' אמר וכו' יעש"ב"י.

אבות פרק ב משנה יב

יהי ממון חברך חביב עליך כשלך, והתקן עצמך ללמוד תורה

אבות (פ"ב מי"ב) רבי יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים, ע"כ.

-א-

במאירי (שם) רבי יוסי אומר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך, שזו המדה מורה על טוב לב, והוא מאמר כללי דומה לענין אומרם (שבת לא א) בכלל התורה דעלך סני לחברך לא תעביד ובברייתא אבות דר"נ (פי"ז) פירש שלא יוציא שם רע על פירות חבירו עד שיהא סיבה להרחיק הקופצים מהם, שאלו לאדם על פירות חבירו והם שוים ישבחים ללוקח, ואם אינם יפים יאמר לו איני יודע. וכן פי' שיהא חס על הצלת ממון חבירו כשלו, ראה את ספינתו מטורפת בים או טובעת בנהר דליקה נפלה לו בחצרו ובידו להציל יהא טורח ומציל:

ואמר אחר כך 'התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך', כלומר אפילו שהיו אבותיך ת"ח לא תאמר הרי הדבר מוטבע בי ודי לי במעט העיון, שאינה ירושה לך כמה נהרות יבשו כמה סלעים יצאו מהם מים:

ואמר אח"כ 'וכל מעשיך יהיו לשם שמים', והוא מאמר חשוב וכולל מאד עניינו, שהאדם בודאי צריך להתעסק בענייני העולם ובישוב המדינה לצורכי הגוף, והזהירו שאף כשמתעסק בעניינים אלו לא יהא כונתו אלא להשלמת הנפש, ונמצאת זוכה אפילו בעת מעשה ההוא אחר שכונתך בו אינה לשם המעשה ההוא אלא לשלמת הנפש, והוא ענין אומרם (ברכות סג א) "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג ו) אפילו לדבר עבירה, קרא התעסק באומניות דבר עבירה. והוא ג"כ אומרם (שם נד א) "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך"

²³ ז"ל שם: ונקדים מ"ש במשנת חסידים (אבות פ"ו מ"ו) כל האומר דבר בשם אומר מביא גאולה לעולם כו'. ואמרו רז"ל (עי' פסחים קד ב וברשב"ם שם ד"ה דלא, ובנדה כה ב) כי מלבד כי צריך לומר דבר בשם מי שאמרו, צריך ג"כ לומר בשם מי ששמע אותו הענין ממנו ר' פלוני בשם ר' פלוני. ובה יובן מ"ש בזוהר פרשת ויחי (דף ריז ב) דר' יצחק שאל מרבי יהודה ג' דברים, והא' היא דכד תימא מילי דאורייתא ותדכר מאינון מילין דאנא הוה אמינא דתימא לון משמי בגין לאדכרא שמי ע"כ. דקשה דוכי מי חשיד רבי יהודה עד"ו להתעטף בטלית שאינו שלו ח"ו, אלא דהכונה כמש"ל דכיון דרבי יצחק ורבי יהודה היו תלמידים של התנא אלקי רשב"י והיו החברים אומרים זה לזה מה ששמע מרבו הוא לבדו, לכן צוה עליו לאמר כי מלבד החידושים שחידש רבי יצחק עצמו אלא גם אותם המימרות שהיה אומר בשם אחרים שיאמר אותם משמו שיזכיר שמו, וז"ש מאותן מילין דאנא הוה אמינא זה נלע"ד בכונתו דברי הזוהר, והרב הר"י אלגאזי תירץ באופן אחר שכונתו היא שיזכור ויתן דעתו על דבר זה לומר חידושו אחר מותו, והשיבותי לו כי אין פשט דברי הזוהר כן רק כמ"ש אני לעיל, וכו' עכ"ל.

(ואתחנן ו ה) בשני יצריך ביצה"ט וביצה"ר, כלומר שאפילו בעת שתעסק בפעולת היצר תהיה כונתך לתכלית טוב, ועל זה הצד יקרא היצר הרע טוב, כאומרם ז"ל (ב"ר ט ז) "וירא אלהים את כל כו' והנה טוב" (בראשית א לא) זה יצה"ר, וכי יצה"ר טוב מלמד שאלמלא יצר הרע לא היה העולם מתקיים. והוא ג"כ אצלי אומרם ז"ל (ברכות ח ב) כל האוכל בט' כאלו התענה תשיעי ועשירי, כלומר שאחר שאכילתו בתשיעי היתה לכונה כדי שיוכל להתענות כראוי בעשירי, נמצא שהוא זוכה באכילתו, והוא כאלו התענה תשיעי ועשירי, ואחר כך הזכיר דברי רבי שמעון, עכ"ל.

-ב-

ובפי' היעב"ץ (שם) 'רבי יוסי אומר יהי ממון חבירך', כל דבריו בנויים על מדת החסידות, כי התורה לא אמרה אלא "ואהבת לרעך כמוך" (קדושים יט יח), לא ממונו, כי זה קשה הציור:

'והתקן עצמך ללמוד תורה', ידוע כי האדם לא יתחייב במצות אם אין לאל ידו, והזהיר כי יסבב עצמו בענין שיחול עליו החוב. וכתב רבינו יונה ז"ל התקן עצמך כדי שתגיע למדת החסידות, כדאמרינן (אבות פ"ב מ"ה) ולא עם הארץ חסיד. גם יש בכלל התקן עצמך למעט בתענוגים, כמו ששנינו (שם פ"ו מ"ד) כך היא דרכה של תורה:

'וכל מעשיך יהיו לשם שמים', אפילו דברים של רשות כגון אכילה ושתייה שינה ותשמיש והשיחה כולם יהיו לעבודת בוראך. כשתאכל לא יהיה עיקר אכילתך להנאתך, אלא כדי שתהא בריא לעבודת הש"י, וכן כולם, נמצאת עובד את הש"י תמיד, כי הדברים המגיעים אל הטוב טובים, ובהפך במעשים הרעים. וכבר סופר (חיבור התשובה למאירי, משיב נפש מאמר א פרק יב) על נזיר שעבר ליד אדם שהיה חורש בשדה, אמר לו מה כוונתך בחרישה, א"ל הזריעה, ומה כוונתך בזריעה, א"ל הקצירה, א"ל ומה תכליתך בקצירה, א"ל האסיפה אל הבית, ומה תכלית האסיפה, אסיפת החיל להתענג בו ולהכבד בתוך העם ולהתגבר על האויבים. אז הוכיחו הנזיר ואמר יפה אמר הנביא לישראל "חרשתם רשע עולתה קצרתם אכלתם פרי כחש" (הושע י יג), כי כיון שכוונתך בפרטים האלה לא היתה לשם שמים נחשב הכל לך לאשמה. והוא אומרם "בכל דרכך דעהו והוא יישר אורחותיך" (משלי ג ו):

ו**כתב הרב רבינו יונה ז"ל** בפירוש משלי בפסוק "הון עשיר קרית עוון מחתת דלים רישם, פעולת צדיק לחיים תבואת רשע לחטאת" (שם י טו-טז). העשיר הבוטח בעשרו והדל הנדכה בדלותו שניהם שוגים, כי אין לו לאדם לשמוח אלא בפעולות הטובות, ולא לדאוג אלא בפעולות הרעות, וזה כי כל פעולות הצדיקים מביאים אל החיים, כי כל מעשיהם אפילו דברי הרשות לשם שמים. ותבואת הרשעים וכל הצלחותיהם כולם הכנה לחטאת, כי הם מחזיקים ידי רשעים כמוהם, וא"כ אף על פעולות הרשות יענשו. וזה הפסוק תשובה לכל המצטער בדלותו, ואין ראוי לעשות כן, כי אם הוא ירא ה' יצטער על אבדן נפשו ולא על אבדן גופו, וגם הוא תשובה לרשע המתהדר בהצלחותיו, כי הוא נענש

עליהם ושמחתו לאנחה רבה. והוכיח הרב זה הפירוש שהיה ראוי לומר תבואת רשע חטאת. ודברי פי חכם חן, עכ"ל.

-ג-

בספר מרכבת המשנה לר"י אלאשקר (שם) הנה ג"כ ר' יוסי הכהן זכר ג' מוסרין והם מבארים דברי חבירו ר' יהושע (שם מי"א), וכוללים דברי רבו. וג"כ הוא הולך לשטתו ודבריו מעידים על חסידותו, אשר בכלל דבריו נכללים מעלת המדות ומעלות השכליות, אשר הם מבוארים בדברי רבו כמו שביארנו.

והנה באו אלו השלשה מוסרים הם כנגד השלש אזהרות שהזהיר חבירו. **כנגד עין הרע** אמר 'יהי ממון חבירך חביב עליך', ודבריו הם דוגמת הרופא אשר יתן תרופה לחולה הפך חליו. והוא שמא יאמר האדם אם הוטבעה בי תכונת עין הרע מה אעשה, אמר התרופה היא שיהא ממון חבירך חביב עליך כשלך, ואז כשתהיה זאת התכונה בך לא יוזק חבירך. וכבר ידעת שזאת הפנה גדולה בתורה "ואהבת לרעך כמוך" (קדושים יט יח), וזה כולל כל המדות, והעיקר הוא שיתרחק מלשון מדברת גדולות, אשר הוא קשה מכל העבירות. **וכנגד מ"ש ויצר הרע**, אמר 'והתקן עצמך ללמוד תורה', והוא שלא יאמר האדם מה אעשה ליצר הרע אשר נוצר עמי מתחלת היצירה (סנהדרין צא ב) "לפתח חטאת רובץ" (בראשית ד ז), אמר התרופה של יצר הרע הוא שיתעסק בתורה, וכמ"ש (ברכות ה א) על "רגזו ואל תחטאו" (תהלים ד ה), אם פגע בך מנוול והוא היצר הרע אשר מביא האדם לידי ניוול, משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נמוח, ואם ברזל הוא מתפוצץ (קידושין ל ב), שנאמר "הלא כה דברי כאש נאם ה'" (ירמיהו כג כט) וגו'.

ואמר 'התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך', כלומר לא תדמה אותה לירושת הממון, בין שתהיה חכם בין שתהיה טפש תירש ממון אביך, או מי שהוא הקרוב לך, ולפעמים תבא לך ירושה שלא במתכון, התורה לא תבא לך כי אם אחר החקירה והדרישה. האומר יגעתי ולא מצאתי אל תאמן (מגילה ו ב). **וכנגד ושנאת הבריות** אמר 'וכל מעשיך יהיו לשום שמים', כלומר שלא תהיה מכת הנוקמים והנוטרים איבה שזה יהיה סבה לשנאת הבריות. ועל כן הזהיר ואמר שלא תביט למי שעשה לך שום רע, ולא תהיה הבטתך כי אם לעבודת הש"י, ולמה שצוה בתורה "ולא תשנא את אחיך בלבבך" (קדושים יט יז).

והנה במ"ש 'וכל מעשיך יהיו לשום שמים', הוא מזהיר על עיקר גדול בתורה, דבריו סובבים על מאמר שלמה ע"ה "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג ו) ואפילו לדבר עבירה (ברכות סג א). והנה כוונתם בזה הוא במאכל ובמשתה ובזיווג עם אשתך, ובכל ענינים ממשא ומתן.

והנה טעם שקרא לאלו העסקים דבר עבירה, לפי שהאדם לא נברא אלא לעסוק בתורה, ובהכרח שאם הוא יתעסק באלו העסקים לא יעסוק בתורה, והוא עושה עבירה, ועל כן נתן לו תקון שבכל פעולותיו יכוין לעבודת הבורא ית'. המשל, כשיזדווג האדם עם אשתו

לא יתכוין להנאתו אלא לקיום המצוה. וכן במאכל כדי שיהיה בריא לעבודת הש"י וכן בכל עניניו בזה האופן.

והנה ג"כ זה החכם בדבריו הוא רוצה להעמיד דברי המקבלים הראשונים (אבות פ"א מ"א), כנגד מ"ש הוּו מתונים בדין, אמר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך, והיא אזהרה לדיין שיחוס על ממון בעלי דינין. וכנגד מ"ש והעמידו תלמידים הרבה, אמר והתקן עצמך ללמוד תורה. וכנגד ועשו סייג לתורה שיעשה משמרת לתורה, אמר וכל מעשיך יהיו לשום שמים.

והנה מעלת זה החסיד ג"כ היא מבוארת, והוא ר' יוסי בן חלפתא, ועליו נאמר במס' סוטה (מט א) משמת ר' יוסי קטינתא פקעא חסידות. ועוד שהיה יודע בסוד המרכבה הקדושה כדאיתא במסכת חגיגה (יד ב), עכ"ל.

* * *

בשו"ת בית אפרים (או"ח הקדמה בד"ה במה שכתבתי) ועד"ז יש לפרש מה שאמרו (אבות פ"ב מי"ב) 'והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך', כי עיקר הירושה הוא התורה מסיני, אבל הפלפול הוא מתנת משה (נדריים לח א) ולזה אמר שיתקין עצמו ללמוד תורה, דהיינו לסלסל ולפלפל בה שאינה ירושה לך שחלק הזה אינו ירושה. ועכ"פ במה שרואה עצמו גדול בתורה אין לו להתגאות כי כחו ועוצם ידו עשה לו החיל הזה. ולכן אמר "אל יתהלל חכם כו' כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותו" כו' (ירמיה ט כב-כג), שע"י החכמה הטיב את מעשיו שזה בא לו ע"י בחירתו כמ"ש.

אך דבר ברור הוא שאע"פ שאמרנו שאין להתגאות בחכמתו בתורה, מ"מ יוכל להיות שמח בחלקו. הא למה זה דומה לא' שירש או מצא מציאה או שניתן לו במתנה, אף על פי שאין לו להתגאות כי יעשיר וכי יקום חילו, אחרי כי הוא לא עשה מאומה, מ"מ יש לו במה לשמוח כי נפשו בטוב תלין ויתענג בדשן, עכ"ל.

ועי' מש"כ על דרך זה בחי' ר' אברהם מן ההר (נדריים מח א) בד"ה ספרים. ובחי' אגלי טל (בהקדמה).

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נור אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

תרגום אצעדה וצמיד

איש אשר מצא כלי זהב אצעדה וצמיד טבעת עגיל וכומז (לא, נ)

פירש"י אצעדה אלו צמידים של רגל, וצמיד של יד, עגיל נזמי אוזן וכו'.

והנה האונקלוס תרגם: אצעדה - שירין. צמיד - שבכין. טבעת - עזקן. עגיל - קדשין. ולכאורה צריך עיון רב בדבריו, ותחילה נקדים שמצאנו בתורה כמה פסוקים שבהם מופיעים שמות של תכשיטים, ומה תרגם בהם האונקלוס.

(א) בפרשת חיי שרה (בראשית כד, כב) 'ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה' וגו'. תרגם האונקלוס על נזם - קדשא, ועל צמידים - שירין.

(ב) בפרשת וישלח (בראשית לה, ד) 'ואת הנזמים אשר באזניהם'. תרגם אונקלוס 'זית קדשיא'. 'ניש לשים לב שבפר' חיי שרה מדובר על נזם אף, כמו שמבואר אח"כ (כד, מז) 'ואשים הנזם על אפה', ואילו בפר' וישלח מדובר על נזם האוזן, מ"מ בשניהם תרגם אונקלוס 'קדשא'. וזה תואם את מה שתרגם כאן בפ' מטות על עגיל 'קדשין', לפי מה שפירש"י שעגיל אלו נזמי אוזן].

(ג) בפרשת ויקהל (שמות לה, כב) 'הביאו חח ונזם וטבעת וכומז' וכו'. פירש"י חח זהו צמיד על הזרוע. תרגם האונקלוס: חח ונזם 'שירין ושבכין'. הרי שצמיד תרגמו שירין, [וכפי שתרגם בפ' חיי שרה], ואילו נזם קיבל כאן תרגום אחר, לא 'קדשא', אלא 'שבכין'. ומעתה צריך ביאור:

א', מדוע בפרשת ויקהל תרגם האונקלוס נזם 'שבכין' ולא 'קדשא' כבפרשת חיי שרה ופרשת וישלח.

ב', מדוע כאן בפרשת מטות תרגם צמיד 'שבכין', [כמו נזם בפ' ויקהל], הרי צמיד זה של יד, וכמו דכתיב בפ' חיי שרה, וא"כ היה לו לתרגם 'שירין' כמו התם.

ג', גם לגבי 'שירין' יש מקום להקשות, דאם תרגם כאן 'אצעדה' שירין, נמצא ש"שירין" זה צמיד של רגל, ואילו "שבכין" זה צמיד של יד. [וכדפירש כאן רש"י], אך א"כ קשה שבפ' חיי שרה תרגם אונקלוס עה"פ "ושני צמידים על ידיה" דצמידים היינו שירין, וא"כ הרי ששירין אלו צמידים של יד ולא של רגל. ההיפך ממה שתרגם כאן.

ד', עוד קשה, שבקידושין (מח.) גבי עשה לי שירים נזמים וטבעות וכו', כתב רש"י (ד"ה שירין) וז"ל: אצעדה מתרגמינן שירין. וקשה, דהרי כאן פירש"י דאצעדה זה דוקא של רגל,

תרגום אצעדה וצמיד

ואם כן מדוע הביא קרא דאצעדה דפרשת מטות ולא פירש כפשוטו דהיינו צמידים, וכדתרגומו בפר' חיי שרה. [ובב"ק צט. (ד"ה עשה לי) אכן פירש"י שירין צמידים]. וצ"ע.

ואולי יתכן לבאר שהתרגום סובר ש'שירין' זה שם כללי של צמידים, ורק היכא שחילקה התורה את שני הסוגים בפני עצמן, אזי אמרינן ששירין זה צמיד של רגל ושבכין הם של יד, אבל בפרשת חיי שרה אף דמפורש שם שהיו אלו הצמידים שנתן צמידים של יד, מ"מ יתכן שלא היו מיוחדים דוקא ליד, אלא שהוא הניח לה על ידיה. וע"כ שפיר תרגם האונקלוס 'שירין'. [ולכאורה זה תלוי בביאור הראשונים בקרא שם 'ושני צמידים על ידיה', דהרמב"ן שם פירש דהכוונה כדי לתיתם על ידיה, ולהנ"ל יש לומר דשפיר הוצרך קרא לזה, משום דאשכחן דיש גם כן צמידים של רגל, וכנ"ל. אולם הספורנו שם ביאר "הראויים למדת ידיה", ולפי"ז אין הפשט שזה בא לאפוקי צמיד של רגל].

והרה"ג רבי יהודה סטורץ שליט"א כתב לבאר בזה, דשירים וצמיד הם שמות כללים, ואצעדה ושבכין הם שמות פרטים. אי נמי אצעדה וצמיד מתאר את פעולת התכשיט נצמד ליד או מגביל את צעדיה, או מורגש בצעדה. ושירין ושבכין היינו תיאור של מין הדבר כיצד הוא עשוי וממה עשוי, ויכול לעשות משירין חח צמיד או אצעדה. וכן רצה לומר חכם אחד, ש'שבכין' זהו תרגום של צמיד לא במובן של שם תכשיט, אלא במובן של צמוד, מחובר. ושירין זה צמיד של יד או של רגל, וקדשין זה עגיל אוזן ואף.

לתגובות: z5102244@gmail.com

בואי שבת / הרב חיים שולביץ

נחלה בלי מיצרים

זאת תהיה לכם הארץ לגבלתיה סביב (לד יב)

הקובע גבול אינו צריך גבול

בשבת (ק"ח). אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלא מיצרים, שנאמר (ישעיה נח) 'אם תשיב משבת רגלך וגו' אז תתענג על ה', והרכבתיך על במתי ארץ, והאכלתיך נחלת יעקב אביך, לא כאברהם שכתוב בו (בראשית יג יז) 'קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה', ולא כיצחק שכתוב בו 'כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל', אלא כיעקב שכתוב בו (שם כח יד) 'ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה', והיינו שהזוכה להתענג על ה', גובר על הגבלת גבולי הארץ, כדרך שהנחיל יעקב אבינו.

דברי תורה אלו עשירים במקום אחר (פסיקתא רבתי כג), שם התבאר הטעם שנקשרה הבטחת נחלה זו בשמירת שבת דייקא, וכך הובא שם 'אמר רבי יוחנן בשם רבי יוסי בי רבי חלפתא, אברהם אבינו שאינו כתב בו שמירת שבת, לפיכך ירש את הארץ במידה 'קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה', אבל יעקב אבינו שכתוב בו שמירת שבת וקבע תחומים לשבת שנאמר (שם לג יח) 'יוחן את פני העיר', נכנס בערב עם דמדומי חמה, וקבע תחומים לשבת, לפיכך ירש את הארץ שלא במידה, שנאמר 'והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה'.

מבואר, שהשומר וקובע גבול, מברר חלק לעצמו בלא גבול, וראוי לפרש מהלך זה.

ומצד השבת יש לבאר, אם הובטחה לישראל נחלה ללא מיצרים, למה נקבעו גבולות לארץ ישראל.

מעלת הגבולות

והנה מצינו (כתובות ק"ב). רבי אבא מנשק כיפי דעכו [הסלעים שבעיר עכו], רבי חנינא מתקן מתקליה [מיישר דרכי הארץ], רבי אמי ורבי אסי הוו קיימי משמשא לטולא, ומטולא לשמשא [בכל עונה היו עוברים למקום בו מזג האויר נוח, כדי שלא יבואו להתרעם על ישיבת ארץ ישראל], רבי חייא בר גמדא מיגנדר [מתגלגל] בעפרה, שנאמר 'כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו'. והראשונים ביארו הנהגות אלו בכמה ביאורים, והרמב"ם (מלכים פ"ה ה"י) הביאם כך, 'גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל, ומנשקין אבניה, ומתגלגלין על עפרה', ולפירשו נמצא שנשיקות אלו מורות על מעלה מסוימת שיש בעצם הגבול.

ואכן המהר"ל (ח"א כתובות שם) כתב, ששלשת הנהגות אלו של החכמים, מורות על מעלות שונות, נישוק כיפי דעכו, מורה על מעלה מצד הארץ עצמה, והא דקיימי משמשא לטולא, מורה על מעלה באויר הארץ, ומה שהיו מתגלגלים בעפר, מורה על מעלה

בקדושת העפר. ויש להבין, כיון שהנישוק מורה על מעלת הארץ עצמה, מפני מה נעשה הנישוק בגבולים, ולמה דוקא שם מתגלית מעלת הארץ עצמה.

ומבואר, שאין מטרת הגבול רק להורות עד היכן נמשך שטחה של ארץ ישראל, אלא כלשון הכתוב שהארץ ניתנה 'לגבולותיה', והיינו שיש צד מעלה בארץ בעצם קביעת הגבול, שהוא מחלק בינה לשאר ארצות, ונמצא שרק על ידי הנחת גבול מתגלה מעלת קדושת הארץ, וכדלהלן.

וכן עולה מהכתוב להלן (דברים א ז) שהגבול נמשך 'עד הנהר הגדול נהר פרת', והביא רש"י שבספרי אמרו 'קוראהו גדול, אף על פי שהוא האחרון בארבעה נהרות היוצאים מעדן, שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת, כי רובו ותוקפו כנגד ארץ ישראל, משל הדיוט אומר עבד מלך מלך, קרב לגבי דהינא ואידהן' [משוח בשמן, הנוגע בו נמשח בשמנו]. ולא התבאר כיצד המשל רומז על הנמשל, והלא בעוד העבד קשור למלך, והנוגע במשוח נמשח במעט שמן, הרי נהר פרת אף שהוא סמוך לארץ ישראל, הלא הוא מעבר לגבול, ומה לי שהארץ מגיעה עד אליו, והלא אינו אלא סימן עד היכן שטחה. והר"י מיגש (שבועות מז.) כתב שהפרת אינו נהר גדול, ולפי שעשה הכתוב אותו גבול לארץ ישראל נתעלה ונקרא 'גדול', הרי שעצם היותו גבול היא מעלתו.

ובספרי (פר' עקב) מבואר אימת מתעלה הגבול, שכן שנינו 'מן המדבר והלבנון, מן המדבר גבולכם ואין המדבר גבולכם, ואם כבשתם יהי גבולכם והמדבר גבולכם, מן הנהר, נהר פרת, מן הנהר גבולכם ואין הנהר גבולכם, ואם כבשתם יהי גבולכם והנהר גבולכם, ועד הים גבולכם ואין הים גבולכם, ואם כבשתם יהי גבולכם, וכן הוא אומר וגבול ים והיה לכם'. והיינו, שמתחילה לא היתה למדבר לנהר ולים כל שייכות אל הארץ, אך כאשר חלה קדושה בכיבוש ארץ ישראל, אזי קבלו אף הם מעלה, כי מעתה המה משמשים לה כ'גבול'.

ענין מעלת הגבול היא, כי אינו פועל יוצא מאליו, מתוך שנשלם שטח אדמת הארץ, אלא אדרבא, כשהתקדשה הארץ אזי ניתנה 'לגבולותיה', והיינו שכל סביבות הארץ המה מורים שאינן אלא 'גבול' לארץ, כי כל העולם הוא סביב וטפל לארץ הקודש, וכיון שהוראה זו מתגלית רק בגבול, לכך היו מנשקין את הגבולות, כי רק נישוק הגבולים מורה על מעלת הארץ עצמה.

הגבלת הגבול נותנת מקום לבחירה

וכבר האיר עינינו הרמח"ל (מאמר הגאולה עמ' פו) בשורש ענין הגבול, 'כל הדברים בגבול הם עומדים, ואינם יוצאים מתחומם, והשפע כמו כן במידה הוא יורד שיקבלוהו התחתונים, ואם יותר היה, לא היו מקבלים אותו, כי אין בהם כח לקבלו', נמצא

שהעמדת גבול היא קביעת המקום ככלי שיש בו כח קבלה, וזה הוא צד המעלה שבגבול^{יד}.

לעומת זאת כתב הרמח"ל שם 'הקליפה בהיות כל חפצה למנוע הטוב, על כן תתחזק לסתום האור, ולהסיג הגבול', ולכאורה נמצא אם כן שיש בגבול גם צד חסרון. אולם באמת זה הוא עצם ענין הגבלת הגילוי לנבראים, כדי לתת להם יכולת לבחור בין טוב לרע, ובכך יהיה להם חלק בעבודה, ויזכו לקבל את ההארה הנמשכת למקבלים^{טו}. ונמצא שתכלית הגבול היא לגלות את טובו ית', ושוב אין הגבול מונע אלא מועיל.

ובזה התבאר כמין חומר, מה שיעדנו לבאר, איך ולמה השומר וקובע גבול, מברר חלק לעצמו בלא גבול.

הרחבת הגבולות

והנה יעקב אבינו הובטח על הרחבת הגבול, כאמור 'ופרצת ימה וקדמה', וכתב הגר"א (שירת חנה, א ב) 'רחב פי על אויבי', כנגד יעקב אמר 'רחב', כאמור (תהלים קיח ה) 'מן המצר קראתי יה ענני במרחב', שנאמר ביעקב 'וייצר לו', ואחר כך הרחיב ה' לו, כי נחלת יעקב נפרצה בלי גבול, לכן אמר 'רחב', הרי שכך הוא סדרו של יעקב, שמתוך מיצרי הגבול הוא יוצא למרחב^{טז}.

אופן הרחבת הגבול מבואר בדברי הרמח"ל שם 'לעתיד לבוא, בהיות הדברים חוזרים לתיקון גדול, אז אלו מסיגי הגבול יאבדו, והגבול יתרחב, והאמת שיתרחב יותר מבראשונה, ועל זה הענין נאמר (ישעיה נד ב) 'הרחיבי מקום אהלך, ויריעות משכנותיך יטו, אל תחשוכי', כי לפי מדריגת הנבראים וחשיבותם כך הוא גבולם, ומפני שכל נברא יעלה ממדריגתו שהוא בה עתה הרבה, וחשיבותו תהיה יותר מאד, על כן גם הגבול יתרחב, ועל זה הענין אמר הנביא (ישעיה סא ז) "לכן בארצם משנה יירשו", כי ארץ הצבי קצרה לה, ולעתיד תחזור להתפשט כראשונה, וגם יותר מבראשונה הרבה, וזה הוא 'משנה יירשו'.

והיינו, שבכל ימות עולם, כאשר הוא מתנהל על פי הנהגת המשפט, כדי לתת מקום לבחירה ולעבודה, הרי אי אפשר להשיג את כל טובו ית', אלא כפי גבולות הנבראים, ולכן גם מצד הנבראים יש חובת שמירה על הגבול, אך לעתיד לבא כאשר יתוקן הכל,

^{יד} וכנודע שזה עניינם של י"ב גבולי אלכסון במלכות, שבהם מתגלה איך הכל נמצא בתחום הכולל את כל המציאות כגילוי אחיד, עד שהמתבונן בבירה זו רואה שכולה של בעלים אחד.

^{טו} וראה כעין זה בלשון הגר"א (ליקוט כת"י, י' כללים) 'כי כל עיקר הגבול לרצון הטוב, לבל יתפשט יותר ויתהוו הברואים, הוא בכדי לתת דין לבעל בחירה אשר יבחר ברע, כי התעוררות הדינין הוא מגביל להרצון, שאם היה הרצון בלי גבול לא היה מקום לבעל דין כלל, ומהגבול להרצון הטוב הוא מתעורר הרע'.

^{טז} תחילת דרכו של יעקב היתה עד לידת יוסף, ואחר כך נקרא 'ישראל', והשלים את העמדת י"ב גבולי בית ישראל, ויתכן שעל כך נאמר (תהלים קמו יד) 'השם גבולך שלום, חלב חיטים ישביעך', כי תכלית הגבולים היא כדי שיחול בהם שם ה'שלום', שהוא יסוד, מידתו של יוסף, ואז יתגלה שפע 'חלב חיטים ישביעך', כי החיטים מורות על השפעת החסד, כאמור (שם פא) 'עדות ביהוסף וגו' ויאכילהו מחלב חיטה'.

ותתגלה הנהגת הייחוד, הרי אז לא יהיה גבול מצד הנהגת המשפט, ויוכלו להכיל את כל הארת טובו, יותר מבראשונה הרבה¹⁷, והזוכים להשתלם בתיקון זה, יזכו ל'נחלה בלא מיצרים'.

וכן ביאר רמח"ל (מאמר הגאולה עמ' עב) 'פרזות תשב ירושלים (זכריה ב ח), זה מורה סוד הגבול המונע, ותהיה ההשפעה ברווח גדול, וזה נקרא נחלה בלי מיצרים, הרי שבעת התיקון לא יהיה צורך בחומה, כי כל מהות הגבול המונע נובע מהנהגת המשפט, אך כשתגיע לתכליתה, אזי 'פרזות תשב ירושלים'.

ויותר מכך כתב (תיקונים חדשים, תיקונא שיתסר) 'ומאן דנטיר שבתא כדקא יאות, אתמר ביה והאכלתיך נחלת יעקב אביך (ישעיה נח יד) ודא נחלה בלי מיצרים, לזמנא דאתי, בזמנא דתתעבר סט"א מעלמא, מדה כנגד מדה, כמה דאיהו נטיר גרמיה בקדושה, בזמנא דתחומא אתחזי, הכי יזכי לעינוגא עלאה בזמנא דתחומא תו לא אצטריך'. והיינו שסיבת הרחבת הגבולות לשומרי שבת, היא בהנהגת מדה כנגד מדה, כי קיום השמירה על הגבול, מורה על תפיסה במהות הענג, ולכך כשיתגלה הענג לעין כל, אזי יתברר שזכו ל'נחלה בלא מיצרים'¹⁸.

ועדיין צריך לבאר איך הענג מבטל את הצורך בגבול.

אין גבול לעונג

'כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלא מיצרים', כי הענג בעבודה חל כאשר מגיע לכדי תפיסת המושכלות במוחש, וצירוף זה של תחושת חלות הרוחניות על הגשמיות, הוא מהות הענג, שלתכליתו נברא האדם 'להתענג על השי"ת, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים'. ואף ש'מקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא', הרי לכך שבת היא מעין עולם הבא.

מהות הענג נחלקת לפי מקומה, כי הענג בעולם הזה אינו אלא נג"ע, ורק כאשר הוא בא כסדרו, ונמשך משרש עליון הרי הוא ענ"ג (כמבואר לעיל פר' תזריע), ועינוגים אלו שונים זה מזה בתכלית, כי בעוד העונג התחתון נובע ממילוי חסרון, הרי שענג עליון בא ממקורו שאין בו צד חסרון¹⁹, אלא היא תפיסת עצם המציאות, והתכללות במקור הקיום, שהיא

¹⁷ וכמו שביאר הרמח"ל בכוונת שופר (אדיר במרום שמייה דעתיקא) שהפסוק מן המצר קראתי יה מורה על נתינת כח ליעקב בסוד ישראל, כאמור (תהלים פא ה) 'כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב', והיינו שהנהגת הייחוד היא המוליכה את כל תהפוכות הנהגת המשפט לתכלית שכולה טוב.

¹⁸ ראה שם עוד 'נחלת יעקב איהי בלא מיצרים, דהא דסטרא דדכורא לא אשתכחו מיצרים, אלא מסטרא דנוק'. ולזמנא דאתי והיה אור הלבנה כאור החמה (שם ל כו) כדין תהא נחלה בלא מיצרים ודאי, ולהלן יבואר, שהכוונה היא, כי לעתיד לבא תעלה מלכות לבינה, ושם תקבל ענג עליון, שבו לא שייך גבול.

¹⁹ שהרי בסדר ההיכלות הענג קודם לק"ק ולרצון, לאמור כי אינו רק השגה, אלא חיבור פנימי גמור, עד כדי התכללות.

יצירת יש מאין, וכל כולה 'יש' ללא צד חסרון, ותחושת שלימות זו היא הקרויה ענ"ג, כי בו אין הפרש בין רוח לגשם, באשר אינו מילוי חיצוני לחסרון, אלא קשר מלא לאין סוף, שלא שייך בו תפיסה בשום מושג.

דעת לנבון נקל, כי עצם מושג הגבול נובע מן הצד הגשמי, ואף גבולות ההשגה שהוזהרנו (חגיגה יג.) 'עד כאן יש לך רשות לדבר, מכאן ואילך אין לך רשות לדבר, שכן כתוב בספר בן סירא במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור', הרי הם מצד קוצר המשיג, כי על החומר נאמר 'לא יראני האדם וחי', אך בהיות השבת מעין עולם הבא, הרי המתענג בה, וזוכה להחיל את תחושת קדושתה על עצמו, שוב לא שייך לו כל גבול, וממילא הוא זוכה בנחלה בלי מיצרים כ"א.

רק נחלת יעקב ללא מיצרים

והנה דרשו חז"ל את מאמר הנביא 'אז תתענג על ה' והאכלתיך נחלת יעקב אביך', שכוונתו לאפוקי מאברהם שכתוב בו 'קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה', ומיצחק שכתוב בו 'כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל', כי רק ליעקב ניתנה נחלה בלא מיצרים, שכתוב בו 'ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה', וכמו ששינו בתוספתא שהוא ירש את הארץ שלא במדה, כי רק בו נאמר שמירת שבת בכתוב 'ויחן את פני העיר'.

והנה אף שאברהם אבינו קיים אפילו עירובי תבשילין (יומא כח:), הרי שרק אצל יעקב נאמרה לשון 'חניה', שמורה על המנוחה בקביעת תחומין, ואמנם כח זה שייך ליעקב שרק הוא קראו 'בית' (פסחים פח.) כי הוא קבע גבולות, והתבאר שצד המעלה שבגבול היא קביעת המקום ככלי שיש בו כח קבלה, וקביעת תחומין היא העמדת הזמן ליחוד, בו תמצא השכינה מנוחה.

עומק הענין התבאר בדברי רמח"ל (שם) שכתב על הרחבת הגבולות לעתיד לבא 'מפעולות השלום היא זאת, כי הנה הגבול מכח הגבורה הוא יוצא, ובהיות השלום מתחזק מאד יגביר החסד על הגבורה, ואז יהיו נקרבים כל המאורות אחד אל אחד בקורבה גדולה... כי כח השלום המתחזק מייחד את הכל ביחוד גמור, עד שנמצאו המאורות פועלים ביחוד, והמקבלים מקבלים ביחוד'. ומבואר, שמדתו של יעקב לקבוע

^כ כי על כל חסרון נאמר 'הנפש לא תמלא', כי לכל ענ"ג יש גבול, ואחר הגבול הוא מקום החסרון, אך ענ"ג הבא מאין סוף שייך בו מילוי, ולכך אין גבול.

^{כ"א} ויתכן שזה מכוון דברי המהר"ל (ח"א שבת קיח. תפא"י פ"ב) שהקדושה בעולם הוא יום השבת, והקדושה הוא מדת יעקב כאמור (ישעיה כט) והקדישו את קדוש יעקב. ובג' ברכות ראשונות, כנגד יעקב 'אתה קדוש' כי הוא הקדוש. והקדוש הנבדל אין לו גבול, כי הגשם הוא שיש לו קצה, בעבור כי הגשם יש לו רוחק, אשר כל רוחק הוא בעל קצה בודאי, ולפיכך יעקב שהוא בפרט הקדוש אין לו גבול לנחלתו, כי במה שיעקב היה קדוש ונבדל מן החומר ביותר אין לדבר זה גבול. ודוקא המענג את השבת, מפני כי המענג את השבת, זה הוא קדושתו של השבת והיא העונג. ומקור דבריו בברכת 'אתה קדוש' הוא בפרקי דר"א (לה), והיינו כי ברכת 'מגן אברהם' היא כנגד מדת החסד, בה מגן על רצונו להיטיב, ו'אתה גבור' היא במדת גבורה בה יש מקום לחסרון ולתיקון החסרון, ואילו 'אתה קדוש' מורה על שהכל מקודש ומיוחד לרצונו, ומדה זו כל הבריאה מקודשת למגמת גילוי רצונו.

תחום ומדה, בה מתגלה שהתחום והמדה אינם מגבילים את התפשטות הקדושה, אלא אדרבא גורמים לשלימות הייחוד, וכיון שחל הייחוד ומתגלה, שוב אין הגבול עומד בניגוד אל החלת הקדושה בכל מקום וזמן.

ושוב עולה כמבואר, שכל הניגוד משני צידי הגבול, הוא רק כל עוד הגבול בא במשפט למנוע ולהבדיל, אך בהיות הגבול עומד לקיום הייחוד בתוכו, הרי הוא ממשיך הטבה שלימה ללא גבול.

ולכך אומרים במנחה של שבת 'אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינחו בו', כי בעוד הגילה באברהם מורה על מדת החסד, והרננה, שהיא מדת הדין^כ, מורה על מדת יצחק, שמסר נפשו כנגד כל המעכבים, הרי שמנוחה היא רק ב'יעקב ובניו', כי בהם נשלמה העמדת בית ישראל, ובו מתגלה איך כל המציאות עומדת בשלימות, לקבל את תכלית ההטבה, והיא המנוחה.

גבולות ארץ ישראל בזה ובבא

והנה עומק ענינם של ארבעה גבולות ארץ ישראל, כבר ביארוהו הקדמונים, שהם פעולת ארבעה בתי דינים שבמלכות, כאמור בספר שערי אורה (שער א) 'לפי שהשכינה היתה תמיד בירושלים משנבחר בית עולמים, אמר (ישעיה א כא) 'מלאתי משפט צדק ילין בה', כי צריך אתה לדעת כי המידה הזאת נקראת בית דין של מטה, שמקבלת שפע מבית דין של מעלה, שהוא מידת הגבורה והפחד הנקרא אלהי"ם'. והטעם שיש בה ארבעה בתי דין, הוא כמבואר (שם ריש שער א, ושער ח) כי 'ממידת מלכות ולמטה הוא סוד עולם הפירוד, שבו נאמר (בראשית ב י) 'ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים', הוא סוד ארבע מחנות אשר מהם נתפרדו כל החבילות, בכל ברואי מעלה ומטה', והיינו שהיותה בית דין לנבראים, הוא מצד היותם נפרדים לארבעה ראשים, ואז היא נקראת אלהי"ם, על שם עשותה דין, כאמור 'ונקרב בעל הבית אל האלהי"ם'^{כד}.

ובכתבי הגרמ"מ משקלוב (משנת חסידים קיח) כתב שדבר זה הוא סוד 'ראשי המטות', שהם כמו 'רקיע שעל ראשי החיות' (יחזקאל א), והיינו כי ארבעת חיות הקודש הם כנגד י"ב צירופים שיש בארבעת אותיות הוי"ה, ובכל ארבע יש אחד הכולל את השלשה.

^כ ואף את זה יתכן להעמיס במכוון דברי המהר"ל שם, 'הנחלה שיש לה גבול, מה שחוץ לגבול נחשב צר ומתנגד לו, עד שאין הגבול מתפשט יותר, והנחלה שאין לה גבול אין לה צרות, רק היא מתפשט בכל צד. ולפיכך האדם שהוא בעונג ואין לו צרות בדעתו רק בעונג, דומה לנחלה שהיא בלא צר וגבול'.

^{כב} ראה בהרחבה בספר התודה פ' במדבר.

^{כד} ראה בהרחבה במגלה עמוקות (ואתחנן אופן קפד) בביאור הכתוב 'אתה החלות להראות את גדלך', בשעת מראה הסנה שאמר משה (שמות ג) 'אסורה נא ואראה המראה הגדול הזה', שם נאמר ד' פעמים 'אלהים', ואח"כ הראה לו ד' פעמים 'אלהים' בקריעת ים סוף, עד (שמות יד יט) 'ויסע מלאך אלהים', והם כנגד ד' בתי דיני המלכות. ועל כך ביקש משה, כיון שכבר החלות להראות לי ד' בתי דינים, לכן 'אעברה', בהיפוך אתון ארבע"ה, 'נא', נוטריקון נ'ורא א'להים. והיינו, כי מאחר ששם של אלהים הוא נורא, ויש ארבעה בתי דינים, לכן 'אראה את הארץ' לקיים קרא (תהלים נח יב) 'כי יש אלהים שופטים בארץ'.

ומהם ארבע מחנות שכינה, העומדים כנגד כח ארבע מלכויות. והוא ענין ארבעת הגבולים, וכפי שתקנו ארבעה לשונות בברכת ההבדלה^{כה}.

אכן, כל זאת הוא קודם תיקון העולם, כמו שדרשו (במדב"ר כא כא) 'מעולם לא לן אדם בירושלים ועוון בידו, שנאמר צדק ילין בה', והיינו, כי דיני המלכות הם רק בלילה, בהיותה חשוכה, ולית לה מגרמה מידי, אך לעתיד לבא, כאשר יקויים חזון ישעיהו (ל כו) 'והיה אור הלבנה כאור החמה', והמלכות תעלה לבינה, אזי לא יהיה צד פירוש, וכמבואר בשערי אור (שער ח) כי 'ממדת הבינה יבואו כל הברכות למידת המלכות, כאמור (בראשית ב י) 'ונהר יוצא מעדן', הוא סוד בינה היוצא ממקום הכתר', לאמור, כי בעת התיקון יושפע ע'נג על ידי נ'הר הבינה, אלא ג'ן המלכות (כמבואר הזהר ח"ב קכג:), ולהמבואר לעיל, הרי כיון שאין 'עדן' אלא בלא צד חסרון, נמצא שבעת התיקון ממילא לא יהיה שום גבול או דין.

שלימות זו, הגורמת לביטול ארבעת צדדי הדין, כאשר הנפרדים מאוחדים אל שרשם, היא עניינו של יעקב, כאשר העמיד י"ב שבטי י"ה, שהם כנגד י"ב אותיות בארבע הויות, ואמרו לו (יל"ש בראשית קנז) 'כשם שאין בלבבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד',

נקודת אחדות זו אינה נגלית בעולם אלא בקדש הקדשים, והוא מקומו של יעקב, כמו שביאר הגר"א (אד"א דברים לג יט) מה שאמרו (פסחים פח.) 'אברהם קראו הר, הוא הר הבית, יצחק קראו שדה, והוא העזרה ששם העבודה, 'מלך לשדה נעבד' (קהלת ה ח), והגרים אחיזתם הם באברהם ויצחק, ולא ביעקב, שיעקב היתה מטתו שלימה, והוא בקדש הקדשים הקרוי 'חדר המיטות', כי שם הייחוד השלם, ומקום הארון אינו מן המדה, כי בו הענג שאין לו מיצרים^{כו}.

והנה קדושת כל הארץ, תלויה בשלימות הייחוד בנקודה הפנימית, וכמובא מדברי רמח"ל כי 'בהיות השלום מתחזק מאד, אז יהיו נקרבים כל המאורות אחד אל אחד בקורבה גדולה, ועושים פירות', ולכך לעתיד לבא לא יהיה צורך לגבול, עד שיתקיים חזון 'פרזות תשב ירושלים'^{כז}. לתגובות: h0527690963@gmail.com

^{כה} ראה בתולעת יעקב (מוצ"ש) שארבעת לשונות ההבדלה הן כנגד ד' קלי' שסביב האצילות, האמורים ביחזקאל (א ד) רוח סערה, ענן גדול, אש מתלקחת, ונוגה לו סביב. ובשערי אורה (ש"ב) כתב 'המבין פסוק זה יבין כמה מחיצות מעכבות בגלות, ואפילו בארץ ישראל כתיב, כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם (שם נט ב)'. הרי שד' הקלי' הם סביב הארץ.

^{כו} וכמה נעמו דברי הרמח"ל (בהקדמת משכני עליון) שאמנם ה'חיבור' בין כלל ישראל להשי"ת אינו פוסק לעולם, אף כשאין הבית קיים, אך בעת שהארון עומד בקה"ק, הרי מתקיים 'זיווג' בין רעים אהובים, ובו יש תענוג ושמחה תמידיית (ושורש הענין מבואר באריכות בגנוי רמח"ל עמ' רעו). ויתכן שלכך נענש דוד על אמרו 'זמירות', בפרץ עוזא שמת על ארון הברית, כי הארון הוא נקודת הביטוי של הזיווג בעונג, שבו אהבה ודביקות של ישראל בהשי"ת, ובו הכרוכים מעורים זה בזה, והוא כנגד אמירת דוד שהחיבור הוא ב'זמר' שיש בו צד כפייה, וכמבואר בהרחבה בספר התודה פרשת האזינו.

^{כז} ואמנם הכתוב 'פרזות תשב ירושלים', תמוה לכאורה, כי רש"י כתב שלא תהא לה חומה כדי שיתיישבו בה המון אדם, ומהרש"א (ב"ב עה.) כתב שמרוב גדולה לא יהא לה חומה ביד אדם אלא של אש, וא"כ איך יאכלו בה מע"ש וקק"ל. וראה רד"ק שם שישבו גם חוץ לחומה, והכוונה שלא יראו מאויבים, כי ה' יהא להם חומת אש, וא"כ יש

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר

גדר מצות נדרים

איש כי ידור נדר לד' או השבע שבועה לאסור איסר על נפשו וגו' (ל ג)

הרמב"ם (מצוה צד) כתב בגדר הך מצוה, שמצות עשה היא "לקיים כל מה שהאדם מחייב על נפשו, באי זה דבר שיהיה מהדברים", וחזר וכתב שם "הכוונה מה שזכרתי לך להבין פשטיה דקרא, שציווה לעשות מה שהוציא בשפתיו". והדברים מעוררים תימה, הא כל דיבור של אדם צריך לקיימו ולעשות מה שמוציא בשפתיו, ומאי שנא נדר משאר דיבורים של אדם, ולמה צריך לחדש פרשה בתורה בשביל לייקר ולהחשיב דיבור האדם.

ובספר הבתים (ח"ב מצוה זו) כתב בכוונת המצוה: "שמשלמות האדם שיקיים דיבורו אשר בו נשלם משאר בעלי חי, ונתן לו לבחון האמת מן השקר, וצריך שיהיה דיבורו קודש, ולזה ביארו באזהרת זאת המצוה לא יחל דברו - לא יעשה דבריו חולין". וג"כ אינו מובן מאי שנא נדר משאר דיבור.

עוד קשה טובא האמור בתורה "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא" (דברים כג כג), היכן מצאנו מצוה בתורה שתיכף לציוויה כותבת התורה שיותר כדאי שלא לקיימה, ובתוך פרשת המצוה עצמה מניחה שוברת בצידה. ואי לא ניח"ל לנותן התורה מצוה זו שלא יתננה ולא יצווה עליה, בפרט שהיא רשות ואין חיוב להכניס עצמנו לזה. כ"ו וב' פרשיות נדרים פותחות ב"כי ידור" היינו דיעבד אם עשה, וב' הפרשיות עוסקות רק בהשלכות מהנדר ולא בביאור עצם הנדר, ובאזהרות החמורות שמחמתם "לא יחל דברו", "לא יאחר לשלמו", "דרוש ידרשנו מעמך", "והיה בך חטא", "תשמור ועשית כאשר נדרת בפין", הרי כל זה רק אזהרות ואיומים אם יכניס את עצמו לנדר.

וכך גם נמצא בחז"ל ובפוסקים, שפתחו הלכות נדרים בהרחקה מהם ובעצה טובה שלא יבוא לידי כך, כגון במדרש רבה בתחילת פרשתינו ובשאלתות (שאלתא נג) ובטור ושו"ע (יו"ד רג), והוא פלא כנ"ל אם הדבר כ"כ אינו כדאי וראוי למה בכלל חידשה התורה פרשה כזו, ואיך ההקדמה והמבוא למצוה זו היא הסברים למה לא לקיימה.

לומר, שבאופן זה שהישוב רצוף אין החומה שבתוכו מפסקת, כי כל הצורך בחומה הוא לענין להמשיך את קדושת העיר מחוץ לישוב, ולכן חוץ לחומה אינו קדוש, אך כשהחומה היא באמצע הישוב לא תפסיק את קדושתו. וכמבואר מדברי הר"ש (כלים פ"א מ"ח) שצריך פס' ללמד על שילוח מצורעים חוץ לעיר המוקפת חומה, דלמא אין שייך דין שלוש מחנות אלא בירושלים, שאין הפסק במחנות שכולן סמוכין זה לזה, מחנה שכינה מחנה לוייה מחנה ישראל, וכתב האבני נזר (יו"ד תלד ו) שלכן שנינו שם שיש בירושלים קדושה נוספת על מחנה ישראל, והיא משום שקדושתה מחמת שהיא קרובה ומקיפה את המקדש, וכיון שקדושתה נמשכת מביה"ק וסביבו בכל מקום הישוב, אין לה גבולות מצד עצמה כגבולות ארץ ישראל.

כ"ו אכן בהשגת הרמב"ן (שם) כתב שאמר הכתוב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא, "כי הוצרך להבטיח שאין לנמנע מנדרי הקרבנות חטא".

ואשר נראה מכל זה דאכן התורה הקדושה לא באה לחדש את עצם מציאות הנדר, אלא את כל הקשיים והטרחות שמכניס את עצמו אם נודר, אבל עצם מציאות הנדר הוא מטבעו של אדם שרוצה לשדל ולשכנע שהוא נאמן וצודק לכן מתחייב ומבטיח ונודר ונשבע, ודעת התורה אינה נוחה מזה והרצוי והעדיף הוא שלא להתנהג בטבע זה, לכן עיקר "פרשת נדרים" שמצד התורה היא ה"תחדל לנדור".

ואם היה אפשר אולי התורה אף היתה אוסרת לנדור אלא שכנראה היא גזירה שא"א לעמוד בה, והאדם בא לזה בלא כוונה, לכן נקטה באופן אחר, לרומם ולנשא דרגת הדיבור שבאה ע"י נדרים ושבועות ולהטיל בהם גזירות והגבלות וסייגים וחומרות, שע"כ ימנעו מהם יותר מאשר לאסור הנדרים והשבועות. עד שבעיצומה של פרשת נדרים נכתבה העצה "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", דאי"ז שובר ורעותא לשטר שחידשה התורה אלא להנהיגת האדם שהתורה באה לרסן ולבלום.

וראה לשון החינוך (מצוה ל) בבואו לבאר הפרת נדרים ושבועות "שהיה מחסדי האל עלינו, בדעתו חולשת בנין גופנו ומיעוט דעותינו והתמדת שינוי רצוננו, לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה בהתחדש עלינו הרצון, בכל עת שאפשר לנו לתלות בענין השבועה טענת אונס או שגגה וכו'. ואולם לא הרשנו לצאת ממנו בשאט בנפש רק בתחבולה ובעצת חכם, שיבוא הנשבע לפני איש חכם ונבון בדרכי התורה, ויתודה אליו כי מחסרון ידיעתו וכו', וכי הוא מכיר כי הביטול מיעוט דעתו וחסרונו גורם אותו, לא דבר אחר ומחשבה חיצונית שיהיה בלבו חלילה".

ובזה א"ש נמי דברי הראשונים שפרשת נדרים היא למעלת הדיבור, שהוקשה לן דכל דיבור הוא כך ולא רק נדר ושבועה. דהשתא י"ל שבכל דיבור לא ניתנה תורה למלאכי השרת ויכול להתנחם ולחזור בו כמובן באופנים שאינו שקר וגזל וכדומה, ומפורש אמר בלעם "לא איש א-ל ויכזב ובן אדם ויתנחם, ההוא אמר ולא יעשה ודיבר ולא יקימנה", הרי ש"איש" ו"בן אדם" מעצם מהותו והווייתו מתנחם ומשנה.

אכן כשנדר או נשבע, והיינו שהעמיד דבריו על תכלית המהימנות ועל מעלת הדיבור היותר גבוהה, בזה הטילה עליו התורה חיובים ואיסורים שלא יוכל לשנות מדיבורו, כי אינו רוב דיבורי האדם דרק לפעמים מחזק דבריו בנדר או שבועה, וא"כ יכול לעמוד בזה שלא לחזור בו בלא היתר והפרה מחכם. וגם כדי להקשות עליו שלא להתרגל בדרגה גבוהה זו של דיבור וכנ"ל, ולחדד לו כמה חשובה מעלה זו של הדיבור שלא לזלזל בה.

וגם על דרך הרעיון אפשר, שכשהשתמש בתכלית מהימנות הדיבור ודאי מזלזל ומגרע אם אינו עומד בדיבורו, עד שנחשבת פעולה זו ל"חילול" ו"הוצאה לחולין", וכמש"כ בס' הבתים ש"בו נשלם משאר בעלי חי... וצריך שיהיה דיבורו קודש", לכן דווקא גבי נדרים הגדירו הראשונים שצריך לקיים ולעשות מה שהוציא בשפתיו, ולא על כל דיבור, דהיא מרום ושיא מעלת הדיבור, אלא שממילא נלמד לכל דיבור ודיבור.

והנה הראשונים עמדו בכוונת ההיתר להשבע לקיים מצוה לזרוזי נפשיה, והרשב"א (נדרים ח.) אחרי שהביא ב' ביאורים, כתב "והנכון דמשום דאין כשרים נשבעין לעולם..."

גדר מצות נדרים

מש"ה אצטריך לאשמועינן הכא דהני מילי שאר שבועות הם דאסירי אכשרים, אבל שבועה כי האי שרי ונכון לעשות כן ומצוה כדי שיזדרזו במצוה".

והיינו שלדבריו כל החידוש בנדרי מצוה הוא על סמך זה ששאר שבועות ונדריים אין הכשרים נוהגים בהם, והוא ה"נכון" שבביאורים. ואם הוא כנ"ל שבשאר שבועות ונדריים אינם נודרים משום שזהו באמת רצון התורה, וזוהי עיקר ההוראה העולה מפרשת נדרים, א"כ החידוש בנדרי מצוה הוא שכאן אי"צ לעצור ברוחו מטבע האדם לנדור ולהשים לפיו מחסום מלהכניס עצמו בחיובים, אלא אדרבה "שרי ונכון לעשות כן ומצוה כדי שיזדרזו במצוה".

ואל תשיבני על כל הנ"ל מכל הלכות ודיני נדרים המורות על הכח והחלות שיצרה התורה בתיתה את פרשת נדרים, דאה"נ ודאי אם היתה מתעלמת מענין הנדרים והשבועות לא היה בהם כל תוקף וחומר שיש בהם עתה, ורק אחרי שנאמרה בתורה הוא דאית בה כל אותו הכח המבואר בש"ס ופוסקים, אבל אם היתה מתעלמת מטבע זה של האדם היה ממשיך במנהגו בלא מתג ורסן לבלום, לכך התייחסה לזה התורה וממילא באמת נתנה בזה כח, אבל העיקר היוצא ונשמע ממנה ומחז"ל והפוסקים הוא שכוח זה ניתן כדי להורות כמה יש להתרחק מזה.

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

משנכנס אב תשפ"א

יום חמישי כ"ח תמוז "ערב ראש חודש מוקדם" - תפילת "יום כפור קטן"

חל ערב ראש חודש ביום שישי, המתענים, מקדימים להתענות ביום חמישי (כף החיים תי"ז, כ"א) ויש המתענים ביום שישי (בן איש חי (ב) ויקרא, ד וכן משמע במשנ"ב תק"נ, י"א).

שבת פרשת "מטות מסעי" - חזק - ראש חודש אב

הדלקת הנרות: ירושלים - 7:13 מרכז - 7:28 צפון - 7:23 דרום - 7:29

ראש חודש אב שחל בשבת: מצוה להרבות בסעודת ראש חודש (או"ח תי"ט) וכשחל בשבת, עושים מאכל אחד יותר ממה שרגיל בכל השבתות, כדי שיהא ניכר כבוד ראש חודש (משנ"ב תי"ט, ב).

ההפטרה: "שמעו דבר ד'" ובני ספרד מוסיפים פסוק ראשון ואחרון מ"השמים כיסאיי בתפילת מוסף: "אתה יצרת וכו' " ואין אומרים "אב הרחמים" ולא "צדקתך צדק" אבות פרק ב

הערה חשובה: משבוע זה, זמן ה"שקיעה" מתחיל להקדים, מידי שבוע בכמה דקות, נא לשים לב !!

*

מנהגי אבלות – משנכנס אב תשפ"א

"משנכנס אב ממעטים בשמחה" אמרו חכמים: "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", שנאמר: "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה" (תענית כ"ו, ל)

"ממעטים בשמחה" - האם אין שמחים כלל? לדעת משנ"ב עפ"י המג"א ודעת התוס' - "אין שמחים כלל". אמנם, לדעת רוב הפוסקים ממעטים רק בדברים שתיקנו חכמים כדלהלן, ובכל אופן ובכל עת "פיקודי ד' ישרים משמחי לב" ו"עבדו את ד' בשמחה" (פרט ללימוד תורה ביום תשעה באב עצמו). ותמיד יש לקיים את מצוות הבורא יתברך, באהבה ובשמחת הלב, בשלימות.

הכניסה לחודש אב

כתב "בן איש חי" בהקדמה לפרשת דברים: "חודש זה נקרא אב, שהוא עתיד להיות אב לכל החדשים, מאחר שנעשו בו רעות, מוכרח שיהיו בו טובות מרובות יותר מכל החדשים, על דרך הכתוב "שמחנו כימות עיניתנו"

מנהגים שלכל העדות מכניסת ראש חודש אב

בן ישראל שיש דין ודברים עם גוי, ישתמט ממנו בימים אלו, כי "ריע מזליה" (שולחן ערוך תקנ"א, א)

א. איסור בנין של שמחה

1. אין לצבוע בבית, לסייד, לקשט (גבס, טפט) אפילו התחילו קודם ראש חודש (בא"ח דברים, ג). ואין שותלים נטיעות ופרחים לנוי, בגינות או באדניות (אף לא לקראת שמיטה). המשך שיפוצים לצורך מגורים הכרחיים – מותר עד תשעה באב אך לא לנוי והרווחה.

2. מותרים: תיקוני אינסטלציה, צביעה אחרי שריפה ר"ל, סיוד עקב רטיבות או עובש (קובץ מבית לוי י"ג, עמ' כ"ג). מותרת, התקנת דוד שמש, סורגים, טלפון נייד, מזגן בלי הגימור הסופי (שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל).

3. אין חותמים חוזה על קניית או שכירת דירה א"כ בחשש הפסד או שמא יקדים אחר, ויחתמו על זיכרון דברים בלבד. ואין נכנסים לדירה חדשה א"כ בצורך גדול כגון מחמת שכירות יקרה, ובתנאי שיקדימו הכנסת חפצים לפני ר"ח (שו"ת לבושי מרדכי א, ק"א). וברכת "הטוב והמטיב" מברכים אף בימים אלו (ביה"ל רכ"ג, ג). וכידוע, מרן החזון איש זצ"ל לא הייתה דעתו נוחה מחיפוש דירות בבין המצרים.

4. ניקוי הבית: יש להימנע בימים אלו מלנקות את הבית כרגיל (בפרט בירושלים ת"ו) אלא א"כ בשינוי, בהפחתת חומר הניקוי ובוודאי שאין להשתמש בפוליש (מבריק) ולא לצחצח חלונות ופנלים (שו"ת שלמת חיים להגרי"ח זוננפלד זצ"ל ד, ד בשם הגר"ש מסלנט זצ"ל ובאורחות רבנו ד, קל"ג בשם מרן החזון איש זצ"ל). אמנם, במקום שיש ריבוי לכלוך – מותר, וכשהתינוקות יושבים על הרצפה, מנקים כרגיל – התעוררות תשובה ג, ל.

ב. נגינה

אסורה, נגינה, אפילו לא לפרנסה ואף לא לפני גויים, אלא א"כ נגן מקצועי שאין לו מה שיאכל (בן איש חי). העוסקים במקצועות המוזיקה – עיבוד, הלחנה, הקלטות – מותרים בצנעה. לדעת בעל אגרות משה, אין להשמיע מוזיקה, אף לא לקטנים משהגיעו לגיל חינוך (6 - 7). ונראה, שיש להימנע אף משירה בפה – אלא אם כן, לצורך התעוררות בתפילה או בלימוד או למי שסרה ממנו חדות החיים, ובצנעה – דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל. המתפרנסים מלימוד נגינה, ויש להם הפסד ממון, ואיבוד זמן הלימוד, אפשר להקל, "עד שבוע שחל בו".

ג. נסיעות וטיולים

ראוי להימנע, מנסיעות בדרכים או באמצעים שיש בהם סכנה, בפרט מטיסות שאינן הכרחיות (קובץ מבית לוי י"ג, עמ' כ"ב) פרט, לצורך מצוה או לקברי צדיקים (יום פטירת

האריז"ל ה' מנ"א) או ביקור בארץ ישראל, זהירות מיוחדת, בימים אלה, בשימוש בטרמפים.

ד. שידוכים

בני ספרד – נמנעים מראש חודש מעריכת מסיבת "אירוסין" ורק עושים "וורט" (משמעות השו"ע תקנ"א, ב בן איש חי דברים ובכה"ח **בני אשכנז** – מותרים בכיבוד קל בלי ריקודים ונגינה וורק בשירה בפה (משנ"ב, ט"ז)

ה. קניות

ממעטים במשא ומתן כולל קניית חפצים, בגדים, רהיטים אפילו שאינם טעונים שהחינו, ואפילו לצורך שימוש אחר תשעה באב, ואפילו לא עבור קטנים (שמעתי מהגרי"י פישר זצ"ל) – ובפרט לא תכשיטי זהב וכסף. אפילו לא נעלי "תשעה באב" א"כ אין אחרים, יקנו פשוטים (קרוקס) –הגר"מ פיינשטיין זצ"ל.

קניות המותרות

א. מותרת קניית צרכי נישואין הסמוכים לאחר תשעה באב (משנ"ב, י"ד). **ב.** לצורך פרנסה, מותרת אפילו קניית רכב, ולברך שהחינו לאחר ת"ב. (ברכב משפחתי מברכים "הטוב והמטיב", ברכה המותרת בימים אלו).

ג. מותר לקנות מצרכי מזון, כולל בשר שהרי אכילת בשר מותרת בשבת, ובסעודת מצוה וכו')

ד. דבר אבד, כגון שהמחיר עלול לעלות או כשישנה הזדמנות חד פעמית מותרת (הגרי"ש אלישיב זצ"ל) ועדיף לקנות ולבוא לקחת אחרי תשעה באב.

ה. מותר להזמין רהיט ויש לקבלו אחרי ת"ב, הגיע לפני – יש לכוון שלא לזכות בו אלא לאחר ת"ב.

ו. צרכי בריאות הגוף – מותרת קניית מאורר, משקפיים, שעון, הלבשה אישית. כשאינ יותר. ושמעתי מהגר"י פישר זצ"ל שעד שבוע שחל בו ת"ב עדיף לקנות לבנים וגרבים חדשים מאשר לכבס ישנים (לבני אשכנז).

ז. קניית ספרים - מותרת, כל הנחוץ ללימוד, והוא הדין ציצית תפילין ומזוזות (דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל).

ח. קניה ונתינת מתנות – כנראה מותר (לתקן שנאת חינום). פרט ליום ת"ב עצמו ואמר לי הגרי"ש אלישיב זצ"ל – "לא זר פרחים מפואר". מתנה לבר מצוה, ברית – נחשבים כ"דבר אבד" כי אם לא יתנו כעת, אולי לא יתנו לעולם (הגר"י שורץ שליט"א). מתנה ללידה עדיף לתת לתינוק ולא ליולדת (שמעתי מהגרי"י נויבירט זצ"ל).

ו. עשיית בגדים

ו. אין לתפור, לסרוג, לרקום בבגד חדש, אפילו לא ייגמר קודם ת"ב (בן איש חי) איסור מיוחד בתפר או רקמה של שתי וערב (שבטלה אבן השתייה), מצוי בתיקוני גרביים.

להגר"ע יוסף זצ"ל אין לעסוק אפילו לא בגזרות בבד. ויש מתירים (בצל החכמה ושבת הלוי).

2. **תופרת מקצועית:** שנמסרה לה העבודה לפני ראש חודש. מותרת להמשיך ולתפור עד שבוע שחל בו (באור הלכה) - אפילו במכונה ובמעשה אומן, **השנה** - עד שבת ח' באב. אך אין להעביר את הבגד ללקוחה אלא אחרי תשעה באב.

3. **תיקונים בבגד ישן:** תפירת כפתור, קרע, טלאי מותרים (כף החיים) אך אין ראוי לאגור את כל התיקונים המצטברים בשנה, לימים אלו (הגר"מ פינשטיין זצ"ל) אבל, תפירת בגד מחדש אחרי פירוק, והפיכת חצאית מצד לצד מוגדרת ככיבוס ואסורה. (מרן החזו"א זצ"ל) **מכפלת בבגד חדש** - אסורה כסיום בגד.

4. **וילונות כלי מיטה** - מותר לתפור, כיון שאינם בגד. ומכל מקום אין לתלותם אלא כשיש צורך כגון: צניעות, הגנה משמש וכדומה (מהגר"מ הלבשרשטם זצ"ל)

5. **אריגת גובלן,** כיסוי חלות, שטיחונים - מותרים (שמעתי מהגר"ח פ' שיינברג זצ"ל) מותר לנערות במחנה קיץ לעסוק בעבודות ריקמה - הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשלמי מועד עמ' תפ"ט והליכות שלמה עמ' תכו.

אכילת בשר ושתיית יין

השנה האיסור מתחיל לכל העדות ממוצ"ש "מטות מסעי" ליל ב' באב. **סיבת האיסור:** בטלו קורבנות, בטל ניסוך היין ולא משום אבלות (אבל ר"ל מותר בבשר ויין "תנו יין לאובד וגו'")

איסור אכילת בשר כולל: בקר, עוף, ואפילו תבשיל שנתבשל עם בשר ואפילו רק מרק צח שהתבשל בו עוף - אסורים. דג ומאכלים בטעם בשר (טבעול) - מותרים. נפלה חתיכת בשר בתבשיל - יש פי שישים מותר התבשיל מותר באכילה.

איסור שתיית יין כולל: מיץ ענבים, מיץ צימוקים, תבשיל או עוגה שיש בהם יין. אם טעם היין מורגש - אסורים (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלא כט"ז) אבל משקה בטעם יין - מותר. **מותרים בשתייה:** ויסקי, קוניאק, ליקר, ערק, וודקה וכדומה (לא נוסכו על גבי המזבח) מעט יין כדי להירדם כשאינ כדור שינה - מותר (שדי חמד).

יוצאים מן הכלל באיסור בשר ויין

א. **חולה ר"ל, מחלים, וחלוש** - מותרים בבשר, ואם די להם בעוף - יעדיפו עוף (רוב הקרבנות מן הבקר). ב. **מעוברות ומיניקות** - מותרות בבשר עוף עד ז' באב וכן יולדת תוך שלשים ללידה - מותרת בבשר.

ג. **קטנים** - לדעת המשנ"ב אין להאכילם בשר. אך הביא בשם החיי אדם - שאין להחמיר בקטנים לפני גיל מצוות, אלא בשבוע שחל בו (השנה - אין "שבוע שחל בו"), אף למחמירים: **המנהג למעשה:** שעד גיל חינוך 6 - אין לאסור (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל

שו"ת דברי יציב לאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל או"ח ב, רל"ו וחנוך לנער להגר"י בלוי זצ"ל כ"א, ה).

לדעת הגר"ע יוסף זצ"ל – בשר שנשאר משבת מותר לקטנים אף שהגיעו לגיל חינוך. ולגר"ש אלישיב זצ"ל – לילדים שהגיעו לגיל חינוך (67) אף שנשאר משבת, אין להאכילם, רק עוף או תבשיל של בשר.

ד. הטועה וברך על בשר או יין – יטעם מעט (שדי חמד ושבט הלוי)

ה. סעודת מצוה: כל שנה, מראש חודש עד שבוע שחל בו – כל המשתתפים מותרים בבשר ויין. משבוע שחל בו – מותרים בעלי השמחה, קרוביהם ועוד עשרה וכן הנשים אם מוזמנות תמיד לשמחה כזו, אך אסור לשלוח הביתה. השנה, שאין שבוע שחל בו, מותר להשתתף ולאכול בשר ויין לכל שירצה, עד שבת חזון ח' אב.

מהי סעודת מצוה: ברית מילה (אפילו שלא בזמנה) פדיון הבן (אפילו נדחה) ובעלי הברית מותרים בכל הסעודות באותו יום (התעוררות תשובה), סעודת בר מצוה: ביום שהגדיל או כשהחתן דורש – (חיי אדם).

ו. סיום מסכת: אם רגילים לעשות תמיד סיום בסעודה. מותרים בבשר ויין. סיום לעניין זה: ספר במקרא (ישועות מלכו עשה סיום במוצאי ת"ב על איכה). מסכת משניות (לגר"ע יוסף זצ"ל אם למד שלא בעיון – יעשה לעצמו בלבד). כולל אבות דרבי נתן או מסכת סופרים אבל לא מסכת דרך ארץ – מהרש"ם. סדר משניות – אפילו לא בעיון, מסכת בבלי או ירושלמי וכן המסיים חיבור ספר.

כשמסיימים במחנה או קייטנה – מותרים כולם בבשר (קיצור הלכות בין המצרים לגר"מ פיינשטיין זצ"ל (והסכמת הגרש"ז אויערבך זצ"ל). אבל לא יוזמים "סיומים" לשם כך.

הערה: לעניין טעימה בערב שבת, ממאכלי שבת חזון – להלן.

איסור כיבוס וגיהוץ

לבני אשכנז: האיסור מראש חודש. לבני ספרד: השנה - רק בתשעה באב עצמו. האיסור כולל: אפילו להניח לאחר ת"ב, ואף לא למסור למכבסת גויים, כולל ניקוי יבש (אגרות משה) גיהוץ ככיבוס (הגר"ש אלישיב זצ"ל) מותר במכבסת אשכנזי לכבס לבני ספרד,

ניקוי כתם מקומי בבגד: מותר, אפילו נתלכלך לפני ר"ח, אבל רק כשאין אחר. ומותר אפילו ישנם שלשה כתמים בשלשה מקומות בבגד – כי אין בזה שמחה, והסחת דעת מהאבלות (הגר"ש אלישיב זצ"ל). ניקוי אבק במברשת: כף החיים והחזון איש – אסרו. אבל כשהדבר נוגע לכבוד הבריות - מתירים.

צחצוח נעליים: בשעת הצורך, מותר ללא הברקה. לכבוד ש"ק (אף בני אשכנז) מותר כרגיל (אג"מ). ולדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל – אכן, שלא לכבוד שבת - יש להימנע.

יוצאים מן הכלל באיסור כיבוס

- א. לכלוך שאם לא יכובס מיד, לא יתנקה מן הבגד – מותר לנקותו.
- ב. התלכלכו כל בגדיו מותר לשטוף במים בלי סבון כולל גרביים לבנים (כתם מקומי מותר כנ"ל אפילו בסבון)
- ג. בגדי ילדים קטנים, מותר לכבס ואף למלא מכוונה: עד גיל 5 (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל). והוסיף: ומה שכתב במ"ב, פ"ג "מ"מ לא יכבסו הרבה ביחד", הדבר אמור ביחס לאופני הכיבוס שנהגו בעבר, אבל בכיבוס ביתי במכונת כביסה, לא נאמרה מגבלה זו, ואף מותר לתלותם בפרהסיה, כשניכר שהם של קטנים (כל זה מדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל) כולל כלי מיטתם ומצעים (שמעתי מהגר"מ הלברשטם זצ"ל)

בגדי ילדים הגדולים יותר, מותר לכבס – רק עד שבוע שח"ב (לאשכנזים) בגד בגד, לפי הצורך. התלכלכו כל בגדי הילד ולצורך ש"ק – יש להתיר אפילו בגיל 8 – דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל.

ד. מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר (אף לגדול) לכבס מראש חודש עד השבת (משנ"ב תקנא, כ"ט). ה. כיבוס פאה (כשרה): הגר"ח פ שיינברג זצ"ל הקל. לגרי"ש אלישיב זצ"ל רק אם אין כיסוי אחר ומשום כבוד הבריות – לכל הדעות, מותרים ריענון והתזת ספריי.

לבישת והצעת מכובסים

לבני אשכנז – מראש חודש לבני ספרד – השנה, מותר עד שבת חזון ח' אב.. האיסור כולל: מגבות, מפות שולחן, כלי מיטה. ורשאים בני אשכנז לתת לספרדים להסיר חידושם מהכביסה, עד שבוע שחל בו (כגון לנוח מנוחת צהריים על סדינים שלא הספיקו האשכנזים להכין לעצמם – כדלהלן) לפני ר"ח.

סדר החומרה בלבישת הבגדים

אין ללבוש מכובסים ומגוהצים, לא בגדי שבת בחול וכל שכן לא חדשים אפילו אינם ראויים לברכת שהחיינו.

הלכה למעשה: בגד של זיעה: לבנים, גרביים וכן חולצה הנוגעת בבית השחי (כשלובשים גופיה קיצרת שרוולים) במקומות החמים. נהגו להקל, למי שסובל מהזיעה. להחליף למכובסים (שו"ת שלמת חיים ד, ד – גרביים ומטפחות. שו"ת קנין תורה א, קט מועדים וזמנים ח, שלח וערוה"ש יו"ד שפט, ו).

וכן הורני הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ביקש שאביא לו שו"ע יו"ד והראני בפתחי תשובה שפ"ט, ד והוסיף, "אף שיש מדייקים לא כן". ועל כן, לדבריו, מן הדין, אין חובה להכין חולצות שבבית השחי נוגעות בגוף, כנ"ל, ויש שנהגו להחמיר, בפרט ב"שבוע שח"ב".

היתרים מיוחדים

א. לצורך השתתפות בשמחת ברית מילה (ההורים המוהל והסנדק – אף בגדי שבת) פדיון הבן ובבר מצוה הבחור והוריו – גם בגדי שבת (הגרי"ש אלישיב זצ"ל) וכן הסבא יכול לחבוש השטריימל או כובע של שבת (הגרש"ז אויערבך זצ"ל)

הערה: בבר מצוה אפילו ביום הבר מצוה או כשהנער דורש לא ישיר חזן ואין להשמיע מוזיקה אפילו מוקלטת (כן הורני הגרש"ז אויערבך זצ"ל לקראת בר המצווה של בנו היקר שלמה נ"י שנערכה בליל א מנחם אב).

ב. לצורך שידוכים – אורחות רבינו ב, קל"ב שהחזו"א התיר כדי להיפגש ללבוש אפילו בגד חדש וכל שכן מכובס. והגרי"ש אלישיב זצ"ל הורני: "אם נראה שדבר זה יכול להועיל – מותר ללבוש בגדי שבת". ומ"מ לא לכבס או לגהץ, בכל הנ"ל. ג. לצרכי בריאות. כגון המאושפז בבית חולים ר"ל מותר ללבוש מכובסים. ד. כשצריך להיפגש עם אנשי שררה ושלטון או לצורך פרנסתו – שו"ת אגרות משה ובצל החכמה ד, קלח. ה. כיפה, כובע ופאה מותרים בחבישה אפילו מכובסים.

הכנה לצורך הלבישה

בני אשכנז לקראת ר"ח ובני ספרד לקראת תשעה באב. יש ללבוש הבגד זמן מה, לדברי בן איש חי דברים, ו הובא בכף החיים, צא – **שעה אחת**. ואמר לי הגרי"ש אלישיב זצ"ל שבימים מאד חמים די **ברבע שעה** בגד בגד ולא כמה בגדים זה על זה. שלא כ"דעת קדושים" יו"ד שפ"ט שאפשר מספר בגדים יחד לשעה.

לדעת הגר"ע יוסף זצ"ל (ילקוט יוסף ח"ה עמ' תקס"ד) **יש להכין גם לבנים וגרביים לפני שבוע** שחל בו ע"י לבישתם חצי שעה. **בגדי ילדים** עד שהגיעו למצוות – אין צורך להכין (שמעתי מהגרי"י נויבירט זצ"ל).

הכנת בגדי איש על ידי אישה

בני אשכנז שלא יספיקו להכין בלבישה את בגדיהם המכובסים לפני ראש חודש ובני ספרד - שלא יספיקו להכיןם לקראת "יום תשעה באב" יש **שאסרו** לאשה או אחות ללבשם במקומם לזמן מה, משום איסור "לא תלבש" (דעת הגר"א נבנצל והגר"י טשזנר שליט"א, ולדעתם, הוא הדין בזוג הבא לכותל המערבי ומחויב בקריעה, ויש עמם חולצה ישנה אחת, שלו או שלה - **אסור** לגבר ללבוש את שלה ולה את של הבעלה, לקריעה (אפשרי מן הדין לקרוע באותו בגד עד 5 פעמים), משום שאיסור "לא יהיה כלי גבר על אישה" דאורייתא וחובת קריעה **דרבנן**, והעיר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שיתכן, מכיוון שחולצה קרועה אין הדרך ללבשה אלא נזרקת לפח (שהרי אסור לאחות ולתפור את הקרע שקריעו בכותל), ועל כן, יתכן שלאחר שקרע האיש, שוב אין על החולצה שם חולצה של איש, ויהיה מותר גם לאישה ללבשה לקריעה. ויש לציין, שבשו"ת מנחת יצחק ב, ק"ח אוסר לאישה ללבוש בגד פנימי של בעלה אפילו בצנעה בשעת הצורך, שעל כל פנים עוברת על איסור דרבנן.

שכחו להכין - אפשרי בשבת להחליף בלא לומר שמכינים לימות החול ועדיף להחליף לפני הליכה לתפילה או לאחר מנוחת הצהריים. **מגבות שלא הוכנו** אפשר לחלקם בשבת בין הנוטלים ידיים לסעודה, וינגב כל אחד במגבת אחרת. **שכחו גם בשבת**: יש שהתירו להניח הבגד על הרצפה (במקום שאינו נקי לגמרי) במשך כחצי שעה. או לדרוך ולרמוס עליו, אולם שמעתי ממרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאין לסמוך על זה אלא לעניין לבנים וגרבים (למחמירים להכניסם), ולדעתו, מועיל יותר, להניח את הבגד המכובס תחת המזרן, ולישון עליו בלילה.

איסור רחיצה

מעשי השנה רק לבני אשכנז - מראש חודש. **והאיסור להם**: אפילו בצונן כל הגוף בבת אחת. **ויש לציין, שאף לבני ספרד** - לדעת הבן איש חי אפילו מראש חודש אין מתרחצים אלא כשמזיעים.. **ילדים** עד גיל 6⁷ מותרים להתרחץ כרגיל - דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

רחיצה המותרת: פנים ידיים (עד המרפק) רגליים (עד הברך) מותרים לרחוץ בצונן - משנ"ב, צ. **רחיצה להסרת לכלוך** (כולל זיעה מרובה) מותרת אפילו בסבון ומים חמים - הגרי"ש אלישיב זצ"ל. כשצריך רחיצה לניקיון (לא לתענוג) באותם מקומות בגוף, **עדיף במים חמים** מצוננים, כהסבר מרן הגר"פ שיינברג זצ"ל, כי לכלוך וריבוי זיעה לא עוברים בצונן, וא"כ סתם מתרחצים כלתענוג. **הגדרת צונן**: כל שאינו נהנה מחמימות המים, וההיתר רק איבר איבר, היינו תמיד יהיה איבר אחד מחוץ למים. ומכל מקום, אין להשתמש בסבון תמרוקים - שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל.

רחיצה לבריאות: המאושפז בבית חולים ונדרש להתרחץ - יתרחץ. וכמובן, כל הזקוק לרחיצה מטעמי בריאות - מתרחץ, ובשעת הצורך אף בסבון ומים חמים. בכלל זה, איש צוות רפואי החוזר מטיפול בחולי קורונה, או במבודדים - מתרחץ כנדרש ואף מכבס בגדיו, ואף מגהצם, בצנעה **מותרת רחיצה כרגיל, לצורך מצוה**.

טבילה לאנשים: מי שאינו מחסיר יום מלטבול - מותר אפילו בחמים, אלא שייצא מיד - שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל. במקוואות שמקפידים, שאין לטבול בלא רחיצה קודם - יש להתרחץ במים קרים, ולא את כל הגוף בבת אחת. אי אפשר בקרים - רוחצים בפושרים, כל שלא נהנים מחמימות המים. מקפידים אף להשתמש בסבון - ירחץ בסבון איבר איבר.. אם מחמת הנגיף נדרשים להתרחץ לאחר הטבילה - ירחץ בקרים או בפושרים.

סיכה: לצורך מניעת גירוי וייבוש העור - מותר אך לא לטיפוח ויופי. במקומות חמים ולחים התיר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ב"הלכות ביה"מ" שימוש במשחות, קרם ובושם.

*

סיכום דברים המותרים השנה לכל העדות עד "שבת חזון" ח אב

אספקלריא לפרשת מטות-מסעי תשפ"א

עמוד מח

שלעניינם אין השנה "שבוע שחל בו"

1. קציצת ציפורנים. 2. מריטת גבות ושיער הגוף לנשואות ולבנות בגיל שידוכים. 3. כיבוס בגדי ילדים אשכנזים הגדולים מגיל 5-6 אחד אחד לפי הצורך. (לספרדים מותר כל כיבוס) 4. לאשכנזים גדולים, עדיף לקנות גרביים ולבנים חדשים מאשר לכבס ישנים (שמעתי מהגריי פישר זצ"ל). 5. "אם אין לו אלא חלוק אחד, מותר לכבסו עד שבוע שחל בו" (משנ"ב תקנ"א, כ"ט). 6. מותר לתופרת מקצועית להמשיך לתפור בגד חדש, אך למוסרו רק לאחר תשעה באב. 7. מותר לבעל מכבסה אשכנזי לכבס לבני ספרד, ולהבדיל לצורך אינם יהודים. 8. בסעודת מצוה, מותר להשתתף לכל מי שירצה, ולאכול בשר ויין, אף שאינו מהקרובים

קידוש לבנה: כתב הרמ"א בסי' תכ"ו, ב: "אין לקדש הלבנה לא לפני ט"ב ולא במוצאי ט"ב. אמנם להגר"א ב"מעשה רב", קנ"ט: "אין מחמיצין המצווה עד ז' אחר המולד או עד מוצ"ש, רק תיכף אחר ג' ימים, וכן מקדשין קודם ט"ב וקודם יוה"כ" וכן נהג החזון איש (דינים והנהגות י"ז, ה) אמנם במשנ"ב בשם האחרונים לקדש במוצאי ט"ב וב"פרי עץ חיים" בשם הר"ח ויטאל זי"ע שמקדשין במוצאי תשעה באב להודיע שעתידין להתחדש כמותה, וזו בשורה השייכת אז, כי בט"ב נולד מלך המשיח". וראה עוד להלן, במוצאי תשעה באב.

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק

האם שמסיימים מסכת ואומרים את ההדרן יש לומר בלי

נדר

אִישׁ כִּי יָדַר נֶדֶר לֵה' או הַשְּׁבַע שְׁבַע לְאָסֵר אָסֵר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי
יַעֲשֶׂה (ל ג)

כתבו בפוסקים לדון האם ההדרן שאומרים בסיום מסכת חשיב נדר, שלכאורה יש לומר שחשוב נדר שהרי אמרו בגמ' בנדרים דף ח' ע"א האומר אשנה מסכתא זו נדר גדול נדר לאלקי ישראל והיינו שהוי נדר, ובמהרש"א בחידושי אגדות (שם) כתב, שלכאורה יש להסתפק דילמא לא הייתה כוונתו לשם שמים בלימוד רק להקרא רב וכדומה וא"כ לא הוי נדר דלא אמר בלשון נדר, וע"כ רב גידל אשמעינן בזה דכל הלומד סתם סתמא לשמה הוא, וא"כ האומר סתם אשכים ואשנה הוי כאומר ליתן להקדש או לצדקה דאמירתו הוי נדר עכ"ד המהרש"א.

ואכן בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד סימן מד אות סא) כתב בשם הגר"ח קרלנשטיין זצ"ל כתב שבאמירת ההדרן בסיום מסכת יש להוסיף ולומר בלי נדר כדי שלא יהיה חשש נדר בכך, והניח בצ"ע על מה שאין חוששים בזה, יעו"ש, והוסיפו להעיר דה"ה שאומרים הדרן עלך בסיום פרק יש לומר בלי נדר. וכן כתב בספר כרם אליהו (עמ' רלג) שכן נהג הגאון הגדול רבי יוסף משה עדס זצ"ל שהיה אומר בלי נדר שלא יהיה כשקר שמא לא יצא לו לחזור יעו"ש, וכן הובא בקובץ קול התורה (חלק עח עמ' נט) בשם הגאון רבי יהושע ישעיה נויבירט זצ"ל שאמר שאומרים בסיום מסכת הדרן וכו' שלש פעמים וזה חשיב משום נדר, ולכן יש חיוב לחזור על המסכת יעו"ש עוד דברי הדרכה לימי בין הזמנים, [ובספר מאורות הדף היומי (סוף נדה) שבמהדורות קודמות של הש"ס יש מסכתות שנכתב אחריהן הדרן והדבר נקבע לפי הסיום של המסכת שאם היה בדבר שאינו טוב אומר הדרן היינו לסיים במלת הדרן ולא בדבר הלא טוב, ואח"כ עם השנים נכנס ההדרן ונקבע בכל סיומי הפרק והמסכת, והובא בספר מנהגי ישורון בשם ספר תקנות ותפלות].

ואולם לא נוהגים כן, ומצינו כמה ישובים בזה. א). בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן צ' אות כ) כתב שכיון שאין כוונתו לנדר ולא אמש ממש בלשון נדר והתחייבות, אז מהני מה שאומרים בערב ר"ה מודעה על ביטול נדרים והוי כאילו אומר בפירוש בלי נדר, וכתב שם שכן כתב בשו"ת שלמת חיים (או"ח סימן רלא), ואמנם בספר שלמי שמחה (עמ' קטו) כתב ששאל להגרשז"א זצ"ל האם צריך לומר בלי נדר בסיום מסכת, והשיב שיש לומר בלי נדר. וכנראה דחשש להחמיר בזה כמבואר בספר שלמי שמחה יעו"ש. וע"ע בשו"ת אשמח בהשם חאו"ח סימן לב מש"כ בזה הגר"ש חירראי זצ"ל.

ב). מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א נשאל ע"ז בספר יומא לרבנן (תשובה א) וענה שאין מתכוונים באמירה זו לנדר אלא לבקשה ותפילה לזכות ללמוד מסכת זו שוב, וכן כתב בקובץ אורייתא (חלק כ' עמ' קמג) שכתב לו הגר"ח ק שליט"א שהדרן עלך הוא לשון תפילה שאנו מתפללים שנחזור על המסכת. וכן בספר שאלת רב (ח"א עמ' יח) נשאל הגר"ח ק האם צריך לומר בנוסח ההדרן בלי נדר, והשיב שא"צ, וכן כתב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א מדנפשיה והו"ד בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (חלק כב עמ' ס). וכן כתב בשו"ת משנת יוסף ח"י סו"ס כה יעו"ש.

ג). הגר"י רצבאי שליט"א בספר עיני יצחק על השו"ע המקוצר (יו"ד ח"ב סימן קסח הערה טו) כתב שאין צריך לומר בלי נדר משום שפירוש הדרן עלך הוא לשון כבר, שהרי אילו היה בלשון עתיד היה צריך לומר "נהדר" ולכן שאומרים הדרן הכוונה היא שחזרנו עליך מסכת פלונית ומבקשים שגם את תחזיר אלינו, יעו"ש.

ואולם אכתי במפרשים מצינו שאינו לשון עבר, וכמו שכתב בא"ר (סו"ס קלט) ובפרי מגדים (שם א"א סקי"ד) בשם המהר"ם מינץ שביארו שהדרן עלך היינו שאומרים למסיים שיחזור על המסכת ולא ישכח, וכן הובא בספר האשכול (הלכות ספר תורה) שהכוונה נשוב אליך. ומ"מ אכתי אפש"ל שכוונת המהר"ם מינץ שהכוונה היא שאומרים השמר לך פן תשכח את הדברים היינו שתחזור עליהם שלא תשכח, אבל אינו לשון נדר שחייב לחזור.

ד). בספר כבוד התורה (קונטרס הדרן עלך) כתב לפרש שדהרן הינו לשון זיו הוד והדר, וא"כ א"ש שאינו לשון חזרה. וכן כתב בשו"ת מים חיים להרב משאש (או"ח סימן קפ) כתב שהכוונה הוא מלשון הוד והדר שהלומדים מתהדרים בתורה ולפי"ז א"ש.

ה). עוד לענ"ד י"ל כעיי"ז כמ"ש להביא בקובץ אורייתא (חלק כ' עמ' עח) בשם הגר"מ מאזוז שליט"א שהכוונה הדרן עלך ההדר שלנו מוקרן עליך, והדרך עלן ההדר שלך מוקרן עלינו, בדומה למה שאומרים בשיר הכבוד פארו עלי ופארי עליו.

ו). עוד כתב שם בשם ספר האשכול (שם) שפעם היו אומרים ההדרן רק מי שחזר על אותה מסכת ואמר חזרנו עליך, ואמנם המציאות לא כן, ולכן אי"ז ישוב, ואולי י"ל ע"ד הקה"י זצ"ל שכתב בספרו חיי עולם שכל שלא למד ד' פעמים לא חשיב לימוד, וכיון שכן נראה שממילא רק לאחר ד' פעמים הוי סיום, ולכן שייך לומר שכבר חזר, עוד ביאור לזה ראה בדיבור הבא מש"כ בשם שו"ת משנה הלכות.

ז). ובשו"ת משנה הלכות (חלק יא סימן תמט) כתב בתשובה לבעל הרבבות אפרים זצ"ל, שהיה עובר במעי אמו לומד את כל התורה כולה מהמלאך, לכן יכול לומר חזרנו עליך. וכן כתב בשו"ת באר אליהו ח"א או"ח סימן קצא יעו"ש, [ובמקו"א כתבנו על קושיית המפרשים (יעב"ץ נדה ל:)] מדוע מלמדים את כל התורה כיון שסו"ס אח"כ הוא שוכח את הכל, והבאנו בזה מש"כ בספר מעלות התורה לרבי אברהם אח הגר"א (עמ' רכה) שלכל אחד יש חלק בתורה וכמ"ש "ותן חלקנו בתורתך", וזה מה שהעובר לומד יעו"ש, וכתבנו שי"ל שמה שמלמדים את התינוק כל התורה כולו במעי אמו, כדי שכל

התורה כולה שתהיה מונחת בלבו, וברגע שילמד את התורה כבר יהיה בגדר חזרה, ודו"ק היטב בזה]. וע"ע בספר משמני הארץ סימן קח.

ח. בספר כל נדרי (פרק נג הערה לג) כתב שיש לציין למש"כ בספר החיים לאחי המהר"ל (ח"א פ"ב) שהדרן הינו מלשון הידור, וא"כ אין חשש בנדר זה. וכן כתב לציין בשו"ת ציץ אליעזר (חלק כב סימן עו אות ה) שהכוונת הדרן עלך והדרן עלן היינו שהתלמוד אינו מהודר רק אצל בני ישראל וכן ישראל אינם מהודרים לפני השי"ת רק בשביל התורה שבע"פ שהוא הסימן המובהק והמבדיל בין ישראל לעמים ולכן נוהגים לומר בסיום מסכת הדרן עלך והדרך עלן.

ט. בשו"ת שבט הקהתי (ח"ה סימן קעג) נשאל בזה וכתב שתלוי במחלוקת ראשונים, שלדעת הר"ן איירי בגמ' בנדריים שאמר בשבועה משום שאם לא אמר בשבועה אינו כלום, אבל ברא"ש כתב דהוי נדר, וכן פסק הב"ח לדינא, וכן משמע בשו"ע יו"ד סימן ריג שאפילו לא אמר בשבועה חייב לקיים, ובביאור הגר"א ציין להר"ן דבעינן שבועה, ובברכ"י דייק מהשו"ע דלא הוי נדר גמור, וא"כ יש לומר דתלי בזה.

י. עוד כתב בשבט הקהתי שמדברי הגרש"ק בספר נדרי זרוזין נראה שמלשון הש"ס שקאמר האומר אשנה פרק זה אשנה משנה זו הוי נדר, הלשון משמע דוקא ב' פעמים דומיא דהאומר לאו ללאו דהוי שבועה, אבל מהשו"ע משמע דאפילו בפעם אחת, וא"כ למנהגינו שאומרים ג' פעמים צריך לקיימו, וכתב שם, והנה העולם נהגו להקל דאין מקפידין לחזור אח"כ המסכת, וצ"ל דכיון דאין דעתו לחזור בשעה שאומר הדרן תו לא הוי נדר דבנדר בעינן שיהא פיו ולבו שוין ובשלמא כשאמר אשנה פרק זה הוי אז בדעתו לשנות הפרק והוי פיו ולבו שוין, משא"כ כשאומר הדרן אין דעתו למה שאומר ואינו מכוין משמעות התיבה של הדרן, וכתב שהוי בקשה, וכתב ששמע שיש מוסיפין בלי נדר נכון הוא, וכתב שם בסוגריים עוד, ועכ"פ מי שמכוין בשעה שאומר הדרן פשיטא שצריך לקיים את זה. ולפי דבריו אם באמת שאומר את ההדרן מתכוין שיחזור, אכן צריך לקיים חזרתו.

עוד י"ל לפי מש"כ להביא בספר בצל הקודש (עמ' פא) בשם הגאון רבי יעקב ראקאו זצ"ל שביאר באחד מדרשותיו שאין הכוונה לנדר, אלא הכוונה הוא הדרן עלך, הוא שאף שסיימנו המסכתא וזה חוזר לארון הספרים, אבל ראשנו עדיין מונח במסכת בכל פעם שגומרים הלימוד וצריכים לסגור את הספר והולכים ברחוב וכו' אנו חוזרים על המסכתא מה שלומדים, וזה הכוונה הדרן עלך.

יא. עוד ישבו בזה כתב בספר איים בים (פסחים עמ' רעג) שי"ל ע"פ מש"כ רש"י במסכת סנהדרין דף צט ע"ב על מה שדרשו שם הפסוק (משלי ט זכו) נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו, הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר, ופירש"י שהתורה מחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי התורה וסדריה, וכל כך למה מפני שאכף פיהו על דברי תורה עכ"ל, והיינו שללמוד יש שייכות לשר התורה שיסייע לו בלימודו, ולכן י"ל שהמסיים פרק הוא כעין "אל יפטר מחבירו אלא מתוך דבר הלכה

**האם מותר לתת כסף לאברך תלמיד חכם לנופש מכספי מעשרות – והאם בעל הנופש
שעושה הנחה לאברך דחוק בפרנסה נקרא שנתן את זה מכספי מעשרות**

שמתוך כך זכרוהו" כמבואר בברכות דף לא ע"א, והיינו שהוא פרידה משר התורה בנוגע ללימוד זה ובפרט מה שנוגע לזיכרון וכמו שכתב בספר תורת חיים (סנהדרין שם) שיש מלאך ממונה על השכחה, ויש מלאך ממונה על הזכרון וכשעוזב לימוד פרק או מסכתא ויש חשש שישכחהו מגלה דעתו שאינו מסיח מהלימוד ובדעתו לחזור ולשנותה יעו"ש עוד.

יב). עוד כתב שם שי"ל שקאי לעתיד על מה שילמד לאחר מיתתו ממה שלמד בחיים חיותו, וכמו שכתב בספר מעבר יבק (שפתי רננות פרק כו) בשם מדרש משלי (פ"י פ"ג) שני מלאכי השרת מסדרין תלמודו של אדם בפניו בצאתו מן העולם שלא יהא לו בושת פנים בפני הקב"ה בשביל שנתעלם ממנו פרק אחד או דבר מתלמודו, וכתב שם בשם הרמ"ע מפאנו ששני מלאכים אלו הם היצר הטוב והיצר הרע להיות כי הם שמעו מפיו תורה כל ימי חייו ונתקדשו שניהם על ידו שמשך אותם לבית המדרש, ומלאכים אלו מלמדים אותו תורה ממה שלמד בעולם הזה, וא"כ י"ל שזה כוונת הגמ' בע"ז דף יט ע"א ליגרס אינש והדר ליסבור לגרוס אינש, ואע"ג דלא ידע מאי קאמר כי עתיד להבין עתכ"ד המעבר יבק, וא"כ י"ל שזה הכוונה בלשון הדרן עלך שלעתיד יחזור וילמד דבר זה שלמד עכשיו וזה המלאכים יסייעוהו להבנה אמיתית.

יג). בשו"ת חיי הלוי (ח"ו סימן רי אות ב) כתב, שאין בזה חשש שאינו אומר אני ילמוד, ואינו רק דרך תפילה, וכתב ולמעשה אני קבלתי מאחד ממורי כשלמדתי בת"ת שיש לקיים דבריו תיכף ומיד וללמוד קצת מתחילת המסכת, וא"כ לדבריו כן יש לקיים מנהג זה, ושפיר מקיימים מנהג זה כמו שנוהגים רובא דעלמא ישר להתחיל לחזור על המסכת, ואמנם יש שנהגו להתחיל מסכת אחרת, אבל יש הרבה שנוהגים גם לחזור.

*

**האם מותר לתת כסף לאברך תלמיד חכם לנופש מכספי
מעשרות – והאם בעל הנופש שעושה הנחה לאברך דחוק
בפרנסה נקרא שנתן את זה מכספי מעשרות**

נשאלתי בימים האחרונים באחד שעושה נופשים לבני תורה, ועשה הנחה בנופש לאברך תלמיד חכם ודחוק בכספו, הנחה של 2000 ש"ח האם נקרא שקיים מעשר כספים, שהרי סו"ס בלא זה היה מרויח עוד 2000 ש"ח וכיון שכן לכאורה יחשב כמעשר כספים, כיון שבלא זה היה מרויח עליו עוד כסף, ושהכי מתסברא לכאורה.

ויש לדון כאן בכמה אופנים, שגם אי נימא שמצד הלכות נתינת מעשר כספים יצא ידי חובה, האם ראוי לתת מעשרות לאברך תלמיד חכם שיצא לנופש בבית מלון להתאוורר עם בני משפחתו "וקווי ה' יחליפו כוח" וכך יוכל להמשיך בלימודו ביתר שאת וביתר עוז. והכי נראה לדינא, ואף שיש מגדולי ישראל שיצאו נגד בין הזמנים ואפילו מרן הגרע"י

האם מותר לתת כסף לאברך תלמיד חכם לנופש מכספי מעשרות – והאם בעל הנופש שעושה הנחה לאברך דחוק בפרנסה נקרא שנתן את זה מכספי מעשרות

זצוק"ל כמו שכתבנו להביא בקונטרס שערי יוסף בהלכות בין הזמנים, מ"מ הרי יש הרבה מגדולי ישראל שכבר הסכימו לבין הזמנים, וכמו שהוכיחו האחרונים שהיה כבר בין הזמנים בזמן הגמרא, וכיון שנהוג כן ופחמע"ה, ורובא דעלמא נוסעים לנפש, ואפילו מצינו הרבה גדולי ישראל שיצאו להחליף אוריה, לכן זה נקרא צורך גדול לאברך, ואפשר לתת לו מעשר כספים לצורך זה.

ואמנם ראיתי שמרן הגר"י זיבלרשטין שליט"א נשאל האם מותר לנסוע לנופש בבין הזמנים מכספי מעשר שלו, והו"ד בקובץ ווי העמודים (סימן יג) שכתב שלענין לקחת בן משפחה בן תורה שאין לו כסף, והסתייג מאוד להתיר, אלא א"כ הוא באמת צדקה ושיהיה נפש כשר וכו' יעו"ש בכ"ד, ולענ"ד נראה דאף אם הוא לצורכו והוא לצורך בניו דע"י כן יחליפו כוחות שפיר דמי, וגם יש לדון להקל בזה כי בעיקר דין מעשר כספים היום, שאינו אלא מנהג וכמו שהאריכו וכתבו בהרבה פוסקים יעויין באריכות בקונטרס שיח יוסף ח"ו עמ' יא. וכן ששאלתי להגאון העצום רבי עמרם פריד שליט"א בזה"ל: האם מותר לתת מכספי מעשרות כסף לאברך תלמיד חכם כדי שילך לנופש?, ענה לי שאפשר. וכן כתב לי הגאון רבי יקותיאל אוהב ציון שליט"א מח"ס זכר עשה, בזה"ל: כן, כמבואר באחרו' דכל מידי דעביד ליה נייחא בעסק התורה הוי, כ"הכשר מצוה" חשוב, הנידון כמצוה עצמה, וכמבואר יסוד ענין, זה בנימוק"י שלהי פ"ב דמציעא לחד שיטה, ובפסקי תוס' שלהי זבחים. ואכמ"ל. עכ"ד. וכן הגאון רבי אהרן יעקב סקוציל'ס שליט"א בעמח"ס אהל יעקב, כתב לי, בזה"ל: אם האברך הוא נצרך בכל אופן נותנים לו מכסף מעשר, אם הוא לא נצרך אז מה נעשה. עכ"פ קבלנו להורות כבר בעבר ממרן הגר"א נבנצל שליט"א, שאם נוסע למקום למען החיזוק כגון שיש בו תועלת רוחני בנופש שלו, אפשר להשתמש עם כסף מעשר, כגון הוא עצמו יכול להשתמש עם כסף מעשר שיש בזה כעין צורך מצוה. אכן לתת לו מכסף מעשר לכאורה לא משנה כל כך אא"כ הוא נצרך. עכ"ד.

ולעיקר השאלה האם נקרא מעשר, לכאורה י"ל שנקרא מעשר, דהא סו"ס יכל לקבל את הכסף, ויש ללמוד כה"ג שמהני ממש"כ בספר וישמע משה (ח"ה עמ' רנ) שהובא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאחד שקנה ספר בזול ונותן לחבירו עני ובחנויות רגילות עולה כפול ממה ששילם הוא, שהרי הוא קבלו במחיר מיוחד, ונשאל הגרי"ש"א איך משערים בזה שויה לענין מעשר עני, והשיב, שאפשר לחשב השווי לענין מעשר כספים לפי המחיר בחנות זו הזולה שקנאה שם עכ"ד, וכן נראה להדיא ממה שהשיב שם בעמ' רנג שניכוי כסף חשיב כמעשר, וא"כ ה"ה בנ"ד ניכוי הכסף, חשיב כמעשר כספים, וכן ראיתי לדינא עוד כמה פוסקים שכתבו שניקוי חוב ודומה נקרא נתינה לענין דין מעשר כספים. ואולם אכתי יש לומר ולפלפל כיון שרגילים לעשות הנחות, אכתי לא נקרא שירד כאן רווח, ושאלה זו מצויה בכל מוכר ויש לעיין בזה, ונשמח לקבל בזה תגובות.

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

"לקט הלכות לתשעת הימים" – במשנתו ולע"נ של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

נלב"ע כ"ח תמוז תשע"ב ת.נ.צ.ב.ה.

*

א) **ברכת שהחיינו:** בשו"ע (תקנא, יז) כתב שטוב לזוהר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש. וטעם האיסור אינו מצד השמחה על קניית הדבר, אלא על עצם הברכה, דהגם שאבל מברך שהחיינו, מ"מ בימים בללו כיון שהוא זמן פורענות אין כדאי לומר שהחיינו "לזמן הזה" (משנ"ב שם, צח). ולפיכך יולדת או חולה אוכל את הפרי בלא לברך שהחיינו (שם, צט).

בשבת מסיק המשנ"ב (תקנא, צח) שמותר לברך שהחיינו, מאחר שיש פוסקים שחולקים גם בחול.

ב) **קניית דברים חדשים:** מותר לקנות בימי בין המצרים עד ר"ח אב דברים שלא מברכים עליהם שהחיינו כגון נעליים וגרביים ובגדים שאינם חשובים (משנ"ב תקנא, מה). וכן מותר לקנות רכב מאחר שלא אומרים עליו שהחיינו רק 'הטוב והמטיב' (וברכה זו אין חיסרון לברך אותה בבין המצרים).

קניית בגדים שמברכים עליהם שהחיינו – אם הוא קונה כובע או בגד מוכן שצריך לברך עליו 'שהחיינו' בשעת הקניה, אז אסור לקנותו בבין המצרים. אבל אם קונה בגד שאינו מוכן (שצריך איזה תיקון של חייט או אם צריך לשלוח אותו לשעטנו **מדינא**) שאז מברכים עליו בשעת הלבישה (עי' משנ"ב תקנא, מה), ממילא אם לא ילבשם מותר לקנותם בבין המצרים עד ר"ח אב.

ג) **קניית דברים מר"ח ואילך:** לגבי תשעת הימים ראה בשו"ע וברמ"א (תקנא, ז) שכתבו שגם דברים שלא אומרים שהחיינו אסורים לקנותם, אפילו אם דעתו ללובשן רק אחרי ט"ב, והטעם בכל זה כי זה עושה מעט שמחה. ואיסור זה כולל גם קניית גרביים (כמבואר במשנ"ב שם ס"ק מו). ולכן גם 'מזגן' לא ראוי לקנות בתשעת הימים. אמנם אם זה מאוד חם [ובפרט בתשעת הימים שחם מחמת שלא מתקלחים], הורה מרן הגרי"ש זצ"ל שיש להקל.

"לקט הלכות לתשעת הימים" – במשנתו ולע"נ של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

לקנות ספרי קודש, מותר כי זה לצורך מצוה.

לתקן איזה תיקון בבגד (כגון כפתור או לקצר שרוול) זה מותר גם בשבוע שחל בו, וזה לא נכלל בכלל האיסור של עשיית נעל חדש. וכמו"כ מותר לתקן מכשירי חשמל או תיקון במכונת וכדו', שכל זה איננו בכלל האיסור של קניית דבר חדש שנאסר.

(ד) **תספורת וכיבוס לקטנים:** למעשה אנו שנוהגים כמנהג הרמ"א (תקנא, ד) נוהגים לאסור תספורת מי"ז בתמוז וכיבוס מר"ח אב. ובשו"ע (שם, יד) כתב שאסור לגדולים לספר את הקטנים ולכבס להם בגדים בשבוע שחל בו. ובמשנ"ב (ס"ק נב) כותב שלדידן יש לזוהר בזה כבר מי"ז תמוז. והטעם כותב המשנ"ב (שם, פא) או משום 'חינוך' או משום 'עגמת נפש', ובשעה"צ שם (אות צא) כותב נפק"מ שאילו 'חינוך' זה רק מגיל 6 ואילו לפי הטעם של 'עגמת נפש' [שזה דין מצד האב] זה אסור גם בפחות מגיל משש. [וכאן הנידון על תספורת וכיבוס, וראה במשנ"ב (שם, ע) לגבי בשר ויין שכותב שיש גיל 'חינוך רגיל' ויש גיל 'חינוך שיודע להתאבל על ירושלים', ושמעתי ממרן הגריש"א זצ"ל שזה בערך גיל 8].

ולגבי כיבוס בגדי קטנים – כתב המשנ"ב שם שדעת האליה רבה שג"כ יש לזוהר מר"ח, ודעת החיי אדם רק בשבוע שחל בו. בשנה שט' בטב חל ביום ראשון אין דין "שבוע שחל בו" (משנ"ב תקנא, לח).

אמנם הרמ"א שם מביא שהבגדים שמלפפין בהם הקטנים לגמרי (כגון מה שמוציאים בהם ריעי ומשתינין בהם) – זה ודאי מותר. והוסיף שלמעשה גם בגדי שאר קטנים נוהגים להקל לכבס. אך יש לציין שמי שמכבס בגדים בהיתר, אסור לו להוסיף במכונה יותר מהבגדים שמותר לו לכבס, ואין היתר להוסיף מאחר שבלא"ה הוא מדליק את המכונה.

המשנ"ב (שם, פג) כותב שבגדי קטנים יש לכבס בצינעא. ויסוד הדבר הוא עפ"ד התוס' ביבמות (מג, ב) שבאבילות דרבים ראוי להחמיר במילי דפרהסיא. ודעת מרן הגריש"א זצ"ל שמותר לתלות את הבגדים בחוץ מאחר שרואים שזה בגדי ילדים.

(ה) **בשר ויין בתשעת הימים:** הנה האיסור של בשר ויין מר"ח אב, הוא מנהג קדום. וראה בט"ז (תקנא, יז) מש"כ כמה טעמים לזה, וטעם אחד משום שבטל התמיד וניסוך היין, ולכן מביא השו"ע (תקנא, ט) שיש שלא אוכלים בשר ויין כבר מי"ז תמוז. ובמשנ"ב (תקנא, סה) משמע שטעם האיסור משום 'שמחה', ונפק"מ שזה סיבה לאסור גם בשר מלוח מזמן מרובה שיש בו קצת שמחה. ולמעשה המנהג לאסור כל מיני בשר ויין (ראה במשנ"ב תקנא, סה; תקנב, ה; שעה"צ שם אות ג).

תבשילים שיש בהן יין או מיץ ענבים אין לאכלם, אבל אם הכניס קצת מאוד ולא מורגש הטעם ע"ד מרן הגריש"א זצ"ל יש להקל.

תבשיל שנתבשל בו בשר כותב המשנ"ב (תקנא, סג) שנוהגים לאסור, אבל אם רק נתבשל בקדרה של בשר פשיטא דמותר, וכן אם נפל בשר לתבשיל ויש ס' פשיטא דשרי.

"לקט הלכות לתשעת הימים" – במשנתו ולע"נ של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

ו) **בשר ויין לגבי קטנים:** הנה המשנ"ב (תקנא, ע) כותב שמשמע בדגול מרבבה, שגם ילד שלא הגיע לגיל חינוך להתאבל על ירושלים, אסור לו יין [ורק בכוס של הבדלה התירו], וכאן משמע בחיי אדם שכבר מר"ח יש ליוזר בזה. אך דעת מרן הגרי"ש זצ"ל כשיטת המג"א (שם, לא) שילדים פחות מגיל 8 אפילו אם יכולים להסתדר בלי בשר, מותרים באכילת בשר. וכל הנידון הוא רק "כשהוא בריא" (לשון המשנ"ב שם), אבל אם הילד אינו בריא כ"כ פשוט שמותר באכילת בשר כל שאינו בן י"ג.

ז) **הבדלה במוצאי שבת של ט' הימים:** הרמ"א (תקנא, י) כותב "ונוהגין להחמיר שלא לשתות יין בברכת המזון ולא בהבדלה אלא נותנים לתינוק, ובמקום דליכא תינוק מותר בעצמו לשתות הבדלה". והנה התינוק צריך שיגיע לגיל 'חינוך ברכות' ושלא הגיע לגיל 'חינוך על ירושלים' (זה בערך ילד בגיל 7-8). ואם אין לו ילד בגיל הזה בבית, לא צריך לחפש. ובפרט כשחל ט' באב ביום ראשון שאז בשבת הקודמת אי"ז "שבוע שחל בו".

והנה בשו"ע (קצ, ג) מובא מחלוקת האם חיוב ברכה אחרונה ביין הוא בכזית או ברביעית, ושלא יזהר לשתות או פחות מכזית או רביעית כדי להסתלק מן הספק. וכוס של ברכה צריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעית, הלכך ישתה רביעית שלם עכ"ד. ובשם מרן הגרי"ש זצ"ל אמרו, שבמקום שאין ילד ושותה עצמו, לצמצם לשתות רק מלא לוגמיו ולאכול מזונות ולכלול בה על הגפן (עי' משנ"ב רח, פב; אג"מ או"ח ח"ב סי' קט; שש"כ פנ"ד הע' עא; וזאת הברכה עמ' 48).

ח) **חינוך לשעות בתשעה באב:** לגבי שאר צומות, כותב הביאור הלכה (ריש סי' תקנ) שתינוקת בת י"ב שנים ויום אחד ותינוק בן י"ג שנה ויום אחד גם אם לא הביאו שתי שערות חייבים להתענות, אבל לא קודם לכן. ובמשנ"ב (שם, ה) מוסיף שאפילו קטנים בני י"ב שנה אין חיוב לחנכם אפילו לתענית שעות. אולם ביוהכ"פ (עי' שו"ע תרטז, ב) מצינו חינוך לתענית שעות, אולם לגבי ט' באב דעת מרן הגרי"ש זצ"ל שדינו שוה לשאר צומות, וכמש"כ הערוה"ש (תקנד, ז) ש"קטנים אינם מתענים כלל בט"ב אפילו תענית שעות". ועכ"פ יש לציין מש"כ המשנ"ב (שם) שראוי לחנכם שלא יאכלו רק כדי קיום הגוף לחם ומים או שאר מאכל פשוט לפי התינוק כדי שיתאבלו עם הצבור.

ט) **הכנת בגדים:** להכין בגדים לא מספיק לזורקם על הרצפה (ומה שמצינו כן בפוסקים הוא רק למי שאין לו אלא בגד אחד ואין ללמוד להקל במי שיש לו כמה בגדים). שיעור הזמן – בשו"ע בהלכות אבילות (שפט, א) כתוב 'שעה אחת' ויעו"ש בש"ך שכתב דהיינו זמן מה ואין צריך שעה שלימה. ולמעשה השיעור הוא 5-10 דק' שמוריד את איכות הכביסה החדשה. ולפיכך לא מועיל ללבוש אחד על השני מאחר שזה לא מוריד כלום מאיכות הכביסה. ומי ששכח להכין בגדים העצה היא ללבוש בגד חדש בשבת כל פעם שקם מהמטה.

"לקט הלכות לתשעת הימים" – במשנתו ולע"נ של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

י) **גדר "כיבוס"**: לנקות כתמים מקומיים בבגדים, אי"ז בכלל איסור כביסה. כמו"כ מותר לנקות כובע. וכן לכבוד שבת מותר לצחצח נעליים. ומי שמתארח אצל חברו מותר להחליף לו סדינים נקיים.

לכבוד שבת מותר להציע על השולחנות לבנים ולהחליף מטפחות הידים (מגבות) כדרך שעושין בשאר שבתות (קיצור שו"ע קנב, ט; וע"ע במשנ"ב תקנא, לג). ובמוצאי שבת חזון אין חובה להחליף את בגדי השבת מיד בצאת השבת.

יא) **רחיצה**: הנה הגם שבאבילות קי"ל דאזלינן לקולא אבל כאן באבילות דרבים יש חומרות, וכמו דחזינן מנהג שהובא בשו"ע שיש שנהגו שלא לאכול בשר ויין כבר מי"ז תמוז (שו"ע תקנא, ט) הגם שלאבל מותר בשר ויין. ומנהגי רחיצה מובא גם בפוסקים שדרו בארץ ישראל איסור רחיצה, ומוכח שודאי שאפשר לעמוד בו. ומ"מ [א] מי שמזיע מאוד, מותר לרחוץ את מקום הזיעה (כגון בית השחי) להעביר הזוהמא, ואם נצרך לזה סבון ומים חמים מותר. [ב] מי שזקוק יכול לרחוץ בצונן אבר אבר חוץ מאבר אחד. [ג] גדר צונן אי"ז מים קרים אלא מופשרים. [ד] לכבוד שבת (חזון) מי שרגיל כל שבת מותר חפיפת הראש ופניו ידיו ורגליו בחמין (רמ"א תקנא, טז ומשנ"ב ס"ק צז), ולדעת מרן הגרי"ש זצ"ל מותר להשתמש גם בשמפו לשער מי שתמיד נוהג כן (עי' משנ"ב תקנא, צו) ושאר כל הגוף אבר אבר.

ובודאי שיש לו לאדם לימנע שלא לילך במקומות חמים או להתעמל כדי לא ליזקק להגיע להיתרים. ושמעתי (בשם מחותני הגרא"ל שפירא שליט"א) הגדרה יפה בענין המחפשים היתרים שונים באיסור רחיצה, שיתבונן האדם מה היה עושה אילו היה יושב שבעה על אחד מהוריו.

יב) **בגדי שבת בשבת חזון**: המשנ"ב (תקנא, ו) כותב: "ובק"ק ווילנא נוהגין ע"פ הגר"א ללבוש בגדי שבת, ויש משנים בגד אחד וכ"כ ר"י עמדין בשם אביו הגאון שצריך ללבוש בגדי שבת אפילו בשבת שחל בו ט"ב". ובערוה"ש שם סי"א) כותב שבימינו אלה כמעט נשכח הדבר שאין ללבוש בגדי שבת בשבת חזון [ויעו"ש מש"כ בזה]. והאג"מ (ג, פ) כותב שמ"מ אין ללבוש בגדים חדשים וכפי שכותב המשנ"ב (סק"ט) לגבי בעל ברית שמותר לו ללבוש בגדי שבת שלא ילבש בגדים חדשים.

יג) **סעודה המפסקת**: גם מי שלא צם צריך לערוך סעודה המפסקת. ולגבי שתיית קפה ב'סעודה המפסקת' יעוי' בשערי תשובה ריש סי' תקנב. וכשחל צום ט' באב ביום ראשון – אין "סעודה המפסקת" ואוכלים סעודה שלישית כרגיל ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת

"לקט הלכות לתשעת הימים" – במשנתו ולע"נ של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

שלמה בשעתוכט, אלא שצריך להפסיק מבעוד יום (שו"ע תקנב, י), ובאופק י-ם שנת תשפ"א שקיעה בשעה 7:48.

יד) לקיחת כדורים להקלת הצום בשבת: יש לערב לפני השבת. ולא יאמר בשבת שאוכלם להקל את הצום (ע"פ משנ"ב רצ, ד).

טו) לימוד בט"ב ובעט"ב אחר חצות: הרמ"א (תקנג, ב) כותב שנהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות ואילך, כי אם בדברים המותרים בתשעה באב. ומ"מ אי"ז מדינא שהרי לא מצינו בערב ט"ב אחר חצות דינים מיוחדים של ט"ב. וכמה אחרונים פקפקו מאד על המנהג הזה וגם הגר"א כתב דחומרא יתירא היא, וע"כ מי שרוצה להקל בזה אין מוחין בידו (משנ"ב ס"ק ח). וכן דעת מרן הגרי"ש זצ"ל שבכל שנה מותר בעט"ב אחר חצות, ובשנה שחל ט"ב בשבת ונדחה [וכ"ש אם חל ביום ראשון] שמותר בין קודם חצות ואפילו אחר חצות (וע"ע במשנ"ב ס"ק ט-י וביאורה"ל ד"ה ולכן). וע"ד מרן הגרי"ש זצ"ל מותר ללמוד בט"ב באב הלכות תענית (עי' שו"ע תקנד, ב).

טז) נעליים: לפני כמה שנים נתפרסם בשם מרן הגרי"ש זצ"ל שאסור לילך בט"ב עם 'קרוקס'. ושאלתיו ואמר, שאי אפשר לאסור הגם שזה נוח ויש בנ"א שהולכים כך תמיד. והשמועה נכונה לגבי יוה"כ שהביא המשנ"ב (תריד, ה) שיש מחמירים מצד דבעינן עינוי, אבל הוא דין מיוחד לגבי יוה"כ ולא בט"ב.

ומותר לקנות גם בתשעת הימים נעלי גומי לצורך תשעה באב.

יז) זמן חליצת הנעליים בט"ב באב שחל מוצאי שבת: כל שנה איסור נעילת הסנדל מתחיל כבר בבית השמשות (והיינו בשקיעה). ובשנה שחל ט"ב באב במוצש"ק כותב השו"ע (תקנג, ב) שחולצים לאחר ברכו מלבד הש"ץ שחולץ קודם ברכו. אמנם דעת מרן הגרי"ש זצ"ל שזה לא נוגע בזה"ז כי אז היו נוהגים להתפלל יותר מוקדם מהיום, אך בזמנינו הזמן הראשון של יציאת שבת המקובל, הוא כבר אחרי צה"כ, וכשבאים לביהכנ"ס כבר באים בלא נעליים. והנה לבוא לביהכנ"ס בלא נעליים בבית השמשות אסור כי זה אבילות בפרהסיא ועד צה"כ שהוא עדיין ספק שבת זה אסור, אבל לחלוץ נעליים בבית (שהרבה הולכים בבית בנעלי בית) אי"ז פרהסיא, ולכן חולצים בבית קודם שקיעה (אולם את ה"בגדי שבת" לא צריך להחליף). ואפשר לצאת בלי נעליים בפרהסיא מחצי שעה אחרי שקיעה.

יח) חולה ומעוברת: צום ט"ב הוא יותר חמור משאר צומות כמבואר בשו"ע (תקנג, ה) וברמ"א (תקנ, א) שבט"ב מעוברות ומניקות מחויבות להשלים.

^{כט} ויש הגבלה אחת שכותב המשנ"ב (ס"ק כג) דהגם שהשו"ע כותב כ"סעודת שלמה" מ"מ ישב בדאבון נפש שלא ינהג בשמחה, ולכן לא ישב בסעודת חברים. [אך הביא שדעת הבכור שור דמי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה זו עם חבריו ומיודעיו ומונע בשבת זו הו"ל כאבלות פרהסיא]. ולכו"ע מותר לאכול עם ב"ב ויכול לברך בזימון כיון שהוא שבת.

"לקט הלכות לתשעת הימים" – במשנתו ולע"נ של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

אולם יולדת תוך שבעה ללידה – אסור לה להתענות (משנ"ב תקנד, יג). משבעה ועד שלושים – השו"ע (תקנד, ו) כותב שלא צריכה להתענות, אולם הרמ"א שם כותב "ומיהו נוהגין להתענות כל זמן שאין להם צער גדול", וזה אפילו אם אומרת שיהא צריכה לאכול (משנ"ב שם). וע"ד מרן זצ"ל יש ליולדת תוך ל' להשתדל לצום, ועכ"פ חלק מהיום [ועדיף להתמתין ולצום לכה"פ עד הבוקר], אך כאמור במקום צער גדול או במקום חולשה יתירה או ע"פ פקודת רופא, אין להחמיר.

ובט"ב אין דין שיעורים כמו שמצינו ביוה"כ (עי' ביאורה"ל סי' תקנד ד"ה דבמקום), אבל תמיד ההלכה היא לאכול רק כמה שצריך כמש"כ המשנ"ב (תקנ, ה) דגם הצריך לאכול לא יתענג עצמו בבשר ויין רק כפי מה שצריך. וכן הקטנים הגם שאין מחוייבין לחנכם בצום, מ"מ ראוי לחנכם שלא יאכלו רק כדי קיום הגוף לחם ומים או שאר מאכל פשוט לפי התנוק כדי שיתאבלו עם הצבור. ומ"מ בט"ב יש ענין לצום עכ"פ עד חצות או אפילו רק עד הבוקר (עי' משנ"ב תקנד, יד ושו"ע סי' תקנט, ט).

יט) סיכה: איסור סיכה נאסר רק של תענוג, ואילו רחיצה אסור אפי' להושיט אצבעו (עי' שו"ע תקנד, ז-טו) ולהעביר את הזוהמא מותר (ביה"ל תקנד, טו ד"ה סיכה). ולכן דאודרנט מותר. ועדיף דאודרנט מוצק כי ספריי אולי נחשב רחיצה. וצריך להשתמש בד"ד בלי ריח כי עם ריח זה תענוג.

כ) להתקרר בט' באב: מותר להתקרר בחדר ממוזג, אבל אסור להתקרר בדבר שיש בו לחות של מים (כגון כוס שיש בו מים קרים) ומצמיד אותו לגוף, אולם כוס קר (כגון כוס מתכת שהוציא ממנו את המים) מותר (שו"ע תריג, ט ומשנ"ב שם).

כא) עישון בט' באב: אין לעשן סיגריות בכל הצומות וכ"ש בט' באב. וראה במשנ"ב (תקנה, ח) שמביא מש"כ הפוסקים שמי שמעשן בט"ב היה ראוי לנדותו, אלא שיש מאחרונים שמקילין, וע"כ מי שדחוק לו שמורגל בו ביותר יש להקל אחר חצות בצינעא בתוך ביתו. (ויש לציין שהנידון הנ"ל זה מלבד האיסור הכללי כל השנה מצד "ונשמרתם").

כב) אמירת תהלים בט' באב: דעת מרן הגריש"א זצ"ל שאין לומר תהלים בט' באב (כדעת דה"ח המובא בשעה"צ תקנד, ח; ודלא כמש"כ המשנ"ב שם להתיר לומר תהלים במנחה), אולם בעת צרה ר"ל מותר לומר תהלים.

כג) נקיון הבית אחרי חצות: אין ראוי לקחת גוי לנקות את הבית אחרי חצות (מרן הגריש"א זצ"ל).

כד) הברלה בט' באב שחל במוצש"ק: נר מברכים לפני איכה. בשמים לא מברכים כי זה משיב נפש.

הברלה למי שלא צם (כגון חולה או ילד שאין חינוך שעות לצום) – דעת החזו"א שאין עושין הברלה על 'חמר מדינה' כמו בקידוש כי יין מצוי. אך שיטת הר"מ דחמר מדינה

"לקט הלכות לתשעת הימים" – במשנתו ולע"נ של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

הוא טוב לכתחילה להבדלה כשאין יין מצוי. ועל כן מי שלא מקפיד על דעת החזו"א יעשה על חמר מדינה [וע"ד מרן הגרי"ש זצ"ל "חמר מדינה" זה מיץ טבעי. ואפי' שהיום זה לא כך מ"מ לא התבטל ממנו שם חמר מדינה].

הבדלה במוצאי הצום – הגם שכאמור אסור בשר ויין במוצאי הצום, מ"מ גם בשנה שת"ב חל ביום ראשון (לא נדחה) כותב המשנ"ב (תקנו, ג): "איתא במהרי"ל כשהחשיך בירך בפ"ה והבדלה, א"כ משמע שמותר להבדיל על היין, ומשמע שמותר לשתות בעצמו וא"צ ליתן לתינוק [דגול מרובה]. ומוסיף בשעה"צ: "ואף שבסימן תקנ"א סעיף י כתב רמ"א שאם יש תינוק יתן לתינוק, מכל מקום לילה זו קולא".

מוצאי ט' באב – מותר לשתות מים קודם הבדלה לכתחילה, וכן מי שלא צם ולא הבדיל יכול לשתות מים לכתחילה. והשנה איסור אכילה קודם הבדלה יותר קל, כי שיטת הרמב"ן בתורת האדם דהשנה שלא חל מעיקרא חיוב הבדלה במוצש"ק לא נאמר דין הבדלה כל ג' ימים. ודברי הרמב"ן הם נפק"מ לגבי אונן במוצ"ש – וכן שמה"ט ראוי שחולה לא יוציא מי שצם. וי"ל דבנידו"ד מעיקרא חל החיוב במוצאי יום א'.

(כה) **אשה שעושה הבדלה**: יכולה לשתות יין (ואין חשש מצד שאשה תשתה מכוס הבדלה, עי' משנ"ב רצו, לה) ולא תברך על בשמים. והביאור הלכה כותב שאשה לא מחוייבת בנר, ומרן הגרי"ש זצ"ל הביא ריטב"א מפורש לא כך, אך הורה לכבד את פסק המשנ"ב ולפיכך לא תברך על נר.

(כו) **חתן וכלה שמתחתנים למחרת תשעה באב**: ע"ד מרן הגרי"ש זצ"ל אם קשה להם לצום יומיים רצוף, יש מקום להקל שלא לצום ביום חופתו. וע"ע מש"כ בהליכות שלמה (יג, יג) שיכול לסמוך שהתענית צבור יעלה גם לתענית של יום חופתו. וזה עפ"ד השדי חמד (אסיפת דינים מערכת חתן וכלה אות ד ד"ה מדבריו) שכותב שבמקום הצורך יכול חתן להקדים את התענית. אולם כל זה נכון לפי מש"כ המשנ"ב (תקנא, יא) שטעם תענית חתן ביום חופתו הוא משום "לצעורי משום תשובה לכפר עונותיו". אולם לפי מש"כ המשנ"ב (תקעג, ח) טעם נוסף "שמא יהיו שכורים בשעת קדושיין", אין מקום להקל להקדים את התענית. ולפי טעם זה מי שקשה לו לצום ביום חופתו, עדיף שיתענה לכה"פ עד אחרי מנחה ויאמר עננו (עי' משנ"ב תקסב, יב).

(כז) **אבילות בי' באב**: השו"ע (תקנח, א) כותב שמאחר שבית המקדש נחרב בט' באב לעת ערב ונשרף עד שקיעת החמה של סוף יום עשירי, לכן מנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בליל עשירי ויום עשירי [עד חצות – רמ"א]. וה"ה שלא לרחוץ במרחץ ולא להסתפר ולכבס עד חצות (משנ"ב שם). ומ"מ מי שנוסע לחו"ל במוצאי ט' באב, יש להקל ברחיצה וכיבוס בגדים לפי הצורך.

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת מטות

ל, ב: וידבר משה אל ראשי המטות.

פירש"י חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחילה ואח"כ לכל ישראל, וראה לאומרם כאן ללמד שהפרת נדרים ביחיד מומחה.

צריך ביאור לדבריו מדוע הוזכרו הנשיאים בתחילת הפרשה העוסקת בעיקר הנדר, הרי הנדר עצמו לא תלוי בראשי המטות אלא רק עקירת הנדר.

והנה כתב הכלי יקר שאת הטעם בהתרת נדרים ביחיד מומחה או בג' הדיוטות אנו למדים מדיני הפרת בעל, שכשם שבעל מפר נדרי אשתו משום שהאשה ברשות בעלה ונודרת על דעת שבעלה יסכים [נדרים עב, ב], כמו כן כל איש מישראל הוא ברשות בית דין ומחוייב לעשות כהוראתם, לכן הנודר דעתו לידור על מנת שיסכימו בית דין וכשאינם מסכימים נעקר הנדר ממקומו, ועל כן דוקא ג' הדיוטות או יחיד מומחה שנקרא "בית דין" מתירין ולא שאר העם.

לפי זה כתב בקובץ משולחן גבוה עה"ת ב' מובנים היטב דברי רש"י, מאחר שגם עיקר הנדר תלוי בראשי המטות דעל דעתם נודר, ולכן בכוחם לעוקרו.

*

ל, ג: איש כי ידור נדר... לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה.

צ"ב מדוע נכתב "איש" הממעט בכל מקום "קטן", הרי בנדר מדכתיב [במדבר ו, ב] "איש כי יפליא לנדור נדר נזיר" מרבין שקטן מבן י"ב שהוא מופלא הסמוך לאיש אם יודע למי נודרים נדרו כמבואר בשו"ע יו"ד סימן רל"ג.

ויש לומר דהנה המאירי והריטב"א בנדה מו, ב ד"ה מר סבר וכך נקט המנ"ח [מצוה ל סק"י] שקטן המופלא הסמוך לאיש נדריו קיימים רק לגבי אחרים שאם אסר כבר על אחרים או הקדיש אסור להם לאוכלם, אבל הוא עצמו לא נאסר כלל. ולפי זה כתבו האחרונים הכא דכתיב "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה" דקאי על הנודר שנאסר אתי שפיר דכתיב "איש" שאף קטן בן י"ב לא מוזהר לקיים נדרו, ולפי זה פשוט שאינו צריך התרת נדרים, וכך נקט להלכה בשערים המצויינים בהלכה [קעח, כד] שאינם צריכים לעשות התרה.

אמנם עיין במגן אברהם [תתעא, ג] שכתב קטן בן י"ב שנה שקיבל תענית נדרו קיים עכ"ל. והרי זה נוהג לגבי עצמו ומשמע שהנדר מדאורייתא חל שמחוייב בזה לקיים נדרו, וכן נקט החת"ס עה"ת עה"פ אשה הפרם וה' יסלח לה כאן שהוא מהתורה עיין שם וצ"ע.

פניני עיון בפרשת מסעי

אמנם ראה בערוך השולחן [או"ח תקסב, ה] שכתב דקבלת תענית סתם אינו מענין נדר וביסס דבריו על דברי הנמוקי יוסף ד"נדר" של תורה הוא איסור חפצא דאמר קונם עלי כל מאכל וכו' והתם לאו נדר ממש אלא קבלת תענית שקיבל עליו להתענות ואינו אלא כמקבל עליו לעשות מצוה שאין בקבלתו איסור חפצא ולא חמירא כנדרים ממש, ולפיכך אמרו לווה תעניתו ופורע וכו' אלמא דקבלת תענית אינו נדר ולפיכך אינו אלא מדרבנן משום דעבר על קבלתו ואין צריך היתר חכם עכ"ד.

ולפי זה שפיר יש לומר דכיון דקבלת תענית אינו חל רק מדרבנן, גם קטן מופלא הסמוך לאיש מחוייב מיהא מדרבנן בזה מדין "חינוך".

עוד יש להעיר לגבי איסור קונם בנדר של קטן המופלא בן י"ב שנה, ברמב"ם [פי"א מנדרים ה"ד] פסק גבי נדרי קטן המופלא הסמוך לאיש אע"פ שנדריהן קיימין אם חיללו נדרן או נשבעו והחליפו אינן לוקין עד שיגדילו ויביאו ב' שערות, וכ"כ בטור יו"ד סימן רל"ג. ובקריית ספר ביאר דלא איתרבו אלא לנדר ולא לעונשין. ובאבני נזר [יו"ד ח"ב סימן ש אות יד] חידש דכשיגדלו ילקו על מה שעברו בקטנותם עיין שם. ולפי"ז נראה דהנדר קיים גם לגבי עצמם רק לא נענשין על זה עד שיגדלו.

ולפי זה פשוט לכאורה דקטן בן י"ב יש לו לעשות התרת נדרים בערב ראש השנה כדי שאם במהלך השנה כשיגדיל יעבור על נדרו לא יתחייב עליו, ולאבני נזר אפילו יעבור בקטנותו לכשיגדיל יתחייב עליו לכך צריך להתרת נדרים קודם לכן.

*

ל, ז: ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה.

כפל לשון הויה [היו תהיה] למה לי, הול"ל בקיצור ואם תהיה לאיש וגו'.

ונ"ל ע"פ נדרים [עא, א] דאמרינן מנלן דארוס אחרון מיפר נדרים שנראו לארוס ראשון, אמר שמואל אמר קרא ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה, נדרים שהיו עליה כבר. ופרכינן דילמא ה"מ נדרים שלא נראו לארוס ראשון, אבל נדרים שנראו לארוס ראשון לא מצי מיפר ארוס אחרון, ומשנינן "עליה" קרא יתירה הוא, עיי"ש בפרש"י.

ולפי"ז אתי שפיר דהוצרך קרא למימר בכפל לשון "ואם היו תהיה לאיש", דהויה לשון קידושין משמע כדאמרינן שם [סז, ב] למימר דנתקדשה ונתארסה "היו" בעבר לארוס ראשון ונתגרשה ממנו, וחזרה ונתקדשה לארוס שני והיינו "תהיה" לאיש השתא, ונדריה עליה, וקאמר קרא דמצי ארוס שני מפר גם נדרים שנראו לארוס ראשון.

שו"ר שתירץ כן בפנים יפות בקצרה, ועוד כתב לתרץ לפי פשוטו י"ל הלשון הכפול, משום דקי"ל [נדרים סז, ב] דארוס מיפר בקודמין, והיינו דכתיב אם "היו" בנדרים שלאחר אירוסין, "תהיה" בנדרים שקודם אירוסין. ועו"ע בשיירי הקרבן [נדרים פ"י ה"א] שהאריך לדון בדרשות אלו בשיטת הירושלמי.

*

פניני עיון בפרשת מסעי

לג, ג: ויסעו מרעמסס בחודש הראשון בחמישה עשר יום.

ובהמשך בפסוק ה' נכפל שוב "ויסעו בני ישראל מרעמסס ויחנו בסוכות", וצ"ב.

וראיתי מתרצים על פי התרגום יונתן [שמות יט, ד] ואשא אתכם על כנפי נשרים, ושם מבואר שהקב"ה נשא את בני ישראל מרעמסס על עננים אל מקום המקדש כדי שיקריבו קרבן פסח בי"ד ניסן ובאותו לילה החזירן לרעמסס, וא"כ כך מתפרשים הפסוקים ויסעו מרעמסס בחודש הראשון וגו' זה היה המסע בעננים כדי להקריב קרבן פסח בירושלים, ואח"כ החזירם, ואז נסעו שוב מרעמסס.

*

לג, ז: ויחנו לפני מגדול.

בפירוש המיוחס לרבי יהודה החסיד כתב שם גדולתן של מצרים ותפארתם וכל ממונן, ושם מצא קורח את הממון בין מגדול ובין הים.

*

לד, טו: שני המטות וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה.

צריך ביאור למה כפל את הענין שוב אחרי פסוק י"ד כי לקחו מטה וגו'.

ובמשך חכמה פירש כיון שלא כפל את תנאו עם חצי שבט המנשה שיעברו חלוצים, לכן אמר כי כאחד יקחו נחלתם ולא חצי שבט המנשה לבדו אם לא יקיימו בני גד וראובן את תנאם עכ"ד.

וצ"ע דבמשך חכמה סוף פרשת מטות [לב, לג] ביאר דחצי שבט המנשה חייבין בקיום התנאי אף שלא היה בו משפטי התנאים [עיינן שם הטעם], וא"כ שוב אין הבדל בין חצי שבט מנשה לשבט ראובן וגד.

ובאבן עזרא פירש שנכפל הפסוק כדי לבאר את מקום נחלתם להודיע מקומם שהוא מעבר לירדן מזרחה שזה לא נזכר בפסוק הקודם.

*

לה, ב: צו את בני ישראל ונתנו ללויים מנחלת אחוזתם ערים לשבת.

בצפנת פענח [בסוף הפטרת מסעי] ציין לתוספתא [פ"ה מתרומות ה"ח] דיליף דבתרומה אם תרם אחד משישים תרומתו תרומה מערי הלויים [דמצינו שמשה נתן בעבר הירדן לחצי שבט המנשה כל חבל הארגוב אשר היה שישים עיר כדאיתא שם בקרא, וכשהבדיל ערי מקלט כתיב ואת גולן בבשן למנשי הרי שמישים עיר הפריש עיר אחת – חסדי דודן הרי דערי הלויים הוי אחד מס' מן כל ארץ ישראל והם היו מ"ב וו' עם ערי מקלט הוי מ"ח.

*

לה, כז: ורצח גואל הדם את הרוצח.

איפולגו בגמ' מכות [יב, א] אי הוי מצוה או רשות, והנה מטו בי מדרשא להסתפק באופן שיודע גואל הדם שאין יכול להמית את הרוצח רק לשבור לו יד או רגל וכדומה, אי רשאי לעשות כן, או דילמא כיון דסוף סוף לא ימית את הרוצח ולא יגאל דם הנרצח אין שום ענין בזה ואם יעשה כן יצטרך לשלם.

*

לו, א: וידברו לפני משה ולפני הנשיאים ראשי אבות לבני ישראל.

במשך חכמה ביאר דלא נאמר כאן לפני אלעזר הכהן כמו בבנות צלפחד (לעיל כז, ב), נראה דהיו מבינין דדבר כזה לא יכול להיות לעולם דנמצא יהיו בני חלוקין זה מזה וגו', לכן לא שאלו מאלעזר הכהן דאצל אורים ותומים כתוב משפט (שמות כח, ל) שאע"פ שגזירת נביא חוזרת של אורים ותומים אינה חוזרת (יומא עג, ב), לכן לא שאלו מאלעזר הכהן עכ"ל.

לכאורה נהי דאינה חוזרת שאין הדבר בטל, מיהו שפיר שייך ביה דהוי הוראת שעה לדור זה ולא הוי חוק לעולם, וא"כ הדר קשיא לדוכתא אמאי לא שאלו מאלעזר הכהן. עוד צ"ע דכיון דמשה קיים ויכול לשאול בכל שעה שירצה מהקב"ה מה לעשות, לכאורה לא היו צריכין לשאול באורים ותומים כלל.

אלא י"ל דבבנות צלפחד כתב רש"י עה"פ ולפני אלעזר הכהן, מגיד שלא באו לשאול עד שנת המ' אחרי מיתת אהרן עכ"ל. א"כ י"ל דאלעזר כה"ג ודאי היה או נשיא ראש בית אב לשבט לוי כמפורש בפרשת קורח באהרן הכהן, ולא הוצרך שם הכתוב אלא להודיע שהיה בשנת המ', ולכן לא הוצרך הכתוב לומר כאן שהיה בשנת המ' דפשיטא הוא דהא כל טענתם היה דבנות צלפחד שינשא לשבט אחר יפסידו מנחלת שבט שלהם וזה ודאי היה אחר שזכו בירושת צלפחד בפרשת פינחס.

*

לו, ו: לטוב בעיניהם תהיינה לנשים.

בספר הרמזים לרבינו יואל כתב היה לו לומר בעיניהן [לשון נקיבה], אלא לפי שלא היו ראויות לבנים שכבר היו גדולות הן כזכרים לכן כתיב בעיניהם במ"ם, והרבה תיבות בבנות צלופחד שהן לשון זכרים, מכל מקום נעשה להם נס וילדו, וזה נרמז בפסוק יב דכתיב על מטה משפחת אביהן תהיינה לנשים, אביהן לשון נקיבה, כי נעשו כנקבות הראויות לילד.

*

לו, יג: אלה המצוות והמשפטים אשר ציוה ה' ביד משה.

בספר לקט יושר כתב בשם רבו התרומת הדשן שטוב לקנות סיום ספר במדבר כי איכא למאן דאמר שהעליה בסוף חומש במדבר היא חתן תורה האמיתי ולא סוף דברים, כי יש כאן סיום התורה ודברים הוא רק "משנה תורה" וחזרה על התורה.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס

סנהדרין חובלנית וכושר הרתעה בסנהדרין

כָּל מִפֶּה נִפְשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת הָרֹצֵחַ וְעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לְמוֹת (לה, ל).

מתני' מכות ז' א': סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית רבי אליעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם רשב"ג אומר אף הן מרבין שופכי דמים בישראל.

והמהר"ץ חיות הקשה אמאי קראן רשב"ג בשם שופכי דמים, והרי כתב הרמב"ם (רוצח ד, ח): ההורג נפשות ולא היו שני העדים רואין אותו כאחת אלא ראהו האחד אחר האחד, או שהרג בפני שני עדים בלא התראה, או שהוכחשו העדים בבדיקות ולא הוכחשו בחקירות, כל אלו הרצחנין כונסין אותן לכיפה ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מיעיהן ואחר כך מאכילים אותן שעורים עד שכריסם נבקעת מכובד החולי, עכ"ל. וכן ברמב"ם (רוצח ב, ד-ה) כתב: וכל אלו הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבים מיתת בית דין אם רצה מלך ישראל להרגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו, וכן אם ראו בית דין להרוג אותן בהוראת שעה אם היתה השעה צריכה לכך הרי יש להם רשות כפי מה שיראו. הרי שלא הרגם המלך ולא היתה השעה צריכה לחזק הדבר הרי בית דין חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרובה למיתה ולאסור אותן במצור ובמצוק שנים רבות ולצערן בכל מיני צער כדי להפחיד ולאיים על שאר הרשעים שלא יהיה להם הדבר לפוקה ולמכשול לבב ויאמר הריני מסבב להרוג אויבי כדרך שעשה פלוני ואפטר, עכ"ל.

ובלקוטים על המשניות הביא להקשות כן מכמה אחרונים ותי' השושנים לדוד דהא גופא קמ"ל אליבא דרשב"ג, דאף שהמלך ייהרגם, מ"מ הסנהדרין עצמם ייחשבו לשופכי דמים שלא הרגוהו בעצמם.

והדבר צ"ב, דאכן הרי ר"ט ור"ע ידעו אל נכון שגם אם הסנהדרין לא יהרגוהו, עדיין יכניסוהו לכיפה במקרים מסוימים (עי' סנהדרין פא, ב דהוא בעדות מיוחדת, או שלא בהתראה, או דאתכחוש בבדיקות ולא בחקירות), ובשאר המקרים "הרי בית דין חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרובה למיתה ולאסור אותן במצור ובמצוק שנים רבות ולצערן בכל מיני צער", כד' הרמב"ם הנ"ל. א"כ מה הענין להוציאם זכאים בדין בטענות רחוקות, ולאח"מ לעונשם ולייסרם ביסורים קשים.

וכן קשה שמצינו בגמ' סנהדרין עד כמה ניסו בכל טצדקי להצילו מגזר הדין משום "והצילו העדה", ושם מ"ב ע"ב "אחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו וסוס רחוק

סנהדרין חובלנית וכושר הרתעה בסנהדרין

ממנו כדי שיהא רואהו אומר אחד יש ללמד עליו זכות הלה מניף בסודרין והסוס רץ ומעמידן ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים", ועוד דוכתין כע"ז. והרי בכל מקרה היו מענישים אותו עונשים גדולים ומרים, אשר טוב מותו מחייו, ומה הענין בכל זה.

והנראה בזה דהנה אמרו במתני' דסנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית רבי אליעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה. וברמב"ם (סנהדרין יד, י): "צריכין בית דין להתיישב בדיני נפשות ולהמתין ולא יאיצו, וכל בית דין שהרגו נפש בשבע שנים הרי אלו חבלנין".

נראה יסוד הדבר שאף שהתורה מחייבת את החוטאים בעונשי מיתה, מ"מ אין רצון התורה שירבו במיתות בי"ד מכח התורה, והתורה תורת חיים היא ודרכיה דרכיה נועם. וסברו ר"ט ור"ע שאע"פ שודאי כל אותם רוצחים יתחייבו מיתה, ע"י עונש הכיפה או ע"י הריגת המלך או יתר העונשים הקשים הנ"ל, מ"מ רצונם היה שלא מכח פסק הסנהדרין יתחייבו מיתה, כדי שסנהדרין לא תיחשב ככזאת שמטרתה לחבול ולהרוג וכאילו התורה חפצה בריבוי הנהרגים על קיום מצוותיה וחובותיה. אלא מכח תקנות המלך או הציבור לטובת הציבור וכו'.

ממילא לא חשו לטענת רשב"ג שמרבים אתם שפיכות דמים בישראל, משום שאכן לא הפחיתו בכח ההרתעה של הרוצחים, שהרי שפיר נענשו הרוצחים בכל העונשים הקשים הנ"ל. אלא שר"ט ור"ע לא רצו שמכח דין תורה ומכח הסנהדרין יתחייבו מיתה, אלא מכח תקנת הציבור, כפי הנהוג בכל הציבורים באשר הם, שמענישים ומרתיעים הנצרכים לכך, אך לא מעצם ד"ת.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס

'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

חידושו של הצ"פ שכלים של גוי שנעשו לסחורה אינם טעונים טבילה

פָּל דְּבַר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר (לא, כג)

מפסוק זה ילפינן חיוב טבילת כלים שנקנו מגוי, מדכתיב "וטהר" הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת, כמבואר בע"ז ע"ה ע"ב וכדפירש רש"י כאן.

ומבואר בע"ז שם דהיינו דוקא כלי סעודה ולא כל כלים, דגרסינן התם: "אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אפילו כלים חדשים במשמע, דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו ואפילו הכי בעי טבילה, מתקיף לה רב ששת אי הכי אפילו זוזא דסרבלא נמי, אמר ליה כלי סעודה אמורין בפרשה", ופירש רש"י: "דהכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צורכי סעודה, ובהנהו כתיב וטהר טבילה, אבל זוזא דסרבלא לא".

וכן פסק הרמב"ם פי"ז ממאכ"א ה"ג: "הלוקח כלי תשמיש סעודה מן העכו"ם מכלי מתכות וכלי זכוכית דברים שלא נשתמש בהן כל עיקר מטבילין במי מקוה ואחר כך יהיו מותרין לאכול בהן ולשתות", וכן פסק השו"ע יו"ד סי' ק"כ ס"א.

ובצפנת פענח פי"ז ממאכ"א ה"ג צידד לומר בענין זה חידוש גדול מאוד מרפסן איגרא, והוא: שהכלים החייבים בטבילה הם דוקא כלים שעשה אותם הגוי עבור עצמו להשתמש בהם בסעודה ואחר כך נמלך למוכרן, אך כלים שעשאן הגוי מתחילה על דעת למוכרן אינם בגדר כלי סעודה ואינם טעונים טבילה.

וז"ל הצ"פ שם: "הנה באמת נ"ל דרק אם העכו"ם עשה זה עבורו לסעודה אז חייב טבילה מן הדין, אבל אם עשאן לסחורה י"ל דאין עליהם שם כלי סעודה כלל, כמו פת פלטר, אך זה יהיה כמו הך דפסחים דף ל"ח ע"ב גבי נחתום עשאן למוכרן בשוק, וה"נ י"ל כן".

וביאור דבריו הוא שבתחילה כתב לצדד שכלים שעשאן הגוי לסחורה אין עליהם שם כלי סעודה כלל, ואינם צריכים טבילה, ודימה זאת לפת פלטר, ונראה כוונתו, שכידוע חז"ל התירו לקנות פת מנחתום גוי (במקום שאין פלטר ישראל), אך לא התירו לקנות פת מגוי בעה"ב, וצ"ב למה התירו דוקא מפלטר ולא מבעה"ב, ומבאר רבינו דפת של בעה"ב חמירא טפי, כיון שבזמן שהיתה הפת אצלו כבר עמדה לאכילה, וחל עלה שם "לחם", משא"כ פלטר שאפה לשם סחורה, שכל זמן שהיתה הפת אצלו לא עמד לאכילה אלא לסחורה, ולא חל עליה שם "לחם" עד שקנאה הישראל, וכמו כן כאן י"ל דכלים שעשאן הגוי עבור עצמו חל עליהם שם "כלי סעודה" כשהיו אצל הגוי, כיון שעמדו לשמש

לסעודתו, אך כלים שעשאן הגוי לשם סחורה, כשהיו אצלו לא עמדו לשמש בסעודה כלל, ולא חל עליהו שם "כלי סעודה" עד שבאו ליד הישראל.

אך שוב כתב רבינו: "אך זה יהיה כמו הך דפסחים דף ל"ח ע"ב גבי נחתום עשאן למוכרן בשוק, וה"נ י"ל כן", וביאור דבריו הוא, דעתה מגמגם רבינו בהיתר זה, משום דיש לדמות ענין זה להא דאיתא בפסחים ל"ח ע"ב: "חלות תודה ורקיקי נזיר שעשאן לעצמו אין אדם יוצא בהן, למכור בשוק יוצא בהן", ומבואר שם הטעם ד"כל לשוק אימלוכי מימלך, אמר אי מזדבן מזדבן אי לא מזדבן איפוק בהן אנא", דהיינו שאם עשה חלות תודה ורקיקי נזיר עבור עצמו א"א לצאת בהן ידי חובת מצה בפסח, משום שלא נשתמרו לשם מצת מצוה אלא לשם זבח, אך אם עשאן למכור בשוק אפשר לצאת בהן ידי מצת מצוה, משום שיתכן שימכור אותם עבור מצת מצוה, ולכן מכוין בשימורן ג"כ לשם מצת מצוה, הרי מבואר שכיון שדעתו באפיה היתה על כל מי שיקנה, לכן נחשב שנאפו לשם מצת מצוה, וא"כ הכא נמי י"ל שהגוי עשה את הכלים על דעת מי שיקנה, והקונה הרי ישתמש בהם ככלי סעודה, וממילא חל עליהם שם "כלי סעודה" כבר בשעה שהיו אצל הגוי.

ובהמשך דבריו האריך הצ"פ בזה בדוגמאות מכל הש"ס, אך קשה להבין מתוך דבריו שם מה מסקנתו בענין זה.

אמנם בשו"ת צ"פ דווינסק ח"ב סי' מ"ד כתב היתר זה באופן מוחלט, וז"ל: "וכבר כתבתי בזה גבי טבילת כלים דהא דצריך מן התורה זה רק כלי סעודה שעשאן לסעודה שלו, אבל עשאן למכור הוה כמו סתם סחורה ולא חל שם כלי סעודה, וכן מבואר בירושלמי שבת ספ"ג ובבלי דף מ"ח ודף נ' דשל הפתק אין עליו שם כלי לטלטול, והוא חד גדר".

אמנם אף שהצ"פ כתב לחייב בטבילה רק כלים שהגוי עשאן לסעודה שלו, לכאורה פשוט דלפי דעתו גם כלים שקנה הגוי עבור עצמו וקנאן הישראל ממנו חייב להטבילם, כיון שכבר חל עליהם שם כלי סעודה בהיותן בבית הגוי.

ולפי חידוש זה כמעט אין כיום כלים החייבים בטבילה, כי כל הכלים המצויים היום בחנויות נוצרו במפעלים על דעת למוכרן בשוק, ורק מי שיקנה או יקבל מגוי את כליו הפרטיים יהיה חייב להטבילם.

אולם לכאורה סברת הצ"פ צ"ע דאף דאמרינן בגמ' כלי סעודה אמורין בפרשה, לכאורה זהו רק סימן ולא סיבה, כי לכאורה אין לנו מקור בכתוב דדוקא כלי סעודה בעו טבילה, דהא רש"י פי' שמקור הדין הוא: "דהכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צורכי סעודה", ובתורת הבית לרשב"א בית ד' שער ד' כתב: "כלי סעודה אמורין בפרשה, כלומר, מדכתיב כל דבר אשר יבא באש ואי זהו דבר שבא באש וצריך להכשירו באש הוי אומר זה כלי סעודה שבולע ע"י האש וצריך להפליט בלעו ע"י האש", ובחי' הריטב"א ע"ז ע"ה ע"ב פי' דמשום דסופן להשתמש באיסור ויצאו לקדושה הצריכם הכתוב טבילה אף בחדשים, ובאיסור והיתר הארוך שער נ"ח סי' פ"ג כתב: "כלי סעודה אמורין בפרשה את שדרכו לבלוע מגיעולי גוים", א"כ לכאורה הקובע

בזה הוא לא השם "כלי סעודה", אלא זה שהוא כלי שדרכו להשתמש בו ע"י אש או שדרכו שצריך להכשירו באש.

אמנם דעת הצ"פ היא שכיון שנוכר בגמרא ש"כלי סעודה" חייבים, ממילא ודאי זהו גדר הדין, וכך היא דרכו של הצ"פ בכל התורה כולה שהלשון שנוכר בדברי חז"ל הוא הגדר המדוייק של הדבר (דוגמא לזה היא פסקו הידוע שבמטוס אין לומר תפילת הדרך משום דאמרינן בחולין "דרך נשר איקרי דרך לא איקרי", ורבים תמהו מאי נפק"מ אם נקרא דרך או לא, הא הטעם של תפילת הדרך הוא משום הסכנה שבדרך, ובמטוס ג"כ יש סכנה, אכן דרכו של רבינו היא שגדר הדין הוא רק הלשון המדוייקת שאמרו חז"ל, ואם חז"ל אמרו שהיוצא ל"דרך" צריך לומר תפילת ה"דרך" ממילא זהו הגדר ואין בלתו, וכל מקום שאינו בגדר "דרך" לא שייכת בו תפילה זו).

ואמנם גם לולי סברתו המחודשת לכאורה היה מקום לומר כדבריו מטעם אחר, דהיה אפשר לומר דרק כלי שכבר עמד לשימוש בסעודה מיקרי "דבר אשר יבא באש", אך כלי שעמד לסחורה הרי אדרבה בעליו נזהר עליו שלא ישתמש בו כלל, כדי שיהיה חדש ונאה ויקפצו עליו קונים, וא"כ עדיין לא היה בגדר דבר שדרכו להשתמש בו באש.

ולפי דברי הריטב"א שהוא משום שסופו להשתמש באיסור, וכן לפי דברי האו"ה שמה שדרכו לבלוע מגיעולי גוים חייב טבילה, לכאורה היה מקום יותר גדול להקל בכלי סחורה, דאף אם נאמר שכיון שהקונה ישתמש בו לסעודה ממילא נחשב שעומד לסעודה, מ"מ לכאורה לא שייך לומר "סופו להשתמש באיסור" ו"דרכו לבלוע מגיעולי גוים" אלא בכלי שכבר עמד לשימוש של הגוי, אך כלי סחורה הרי נועדו למכירה גם עבור ישראל, וכל עוד לא קנאם גוי לא ברור כלל שתהיה בהם פעם בליעת איסור (ואף אם רוב הקונים הם גוים מ"מ אפשר דאין זה בגדר "דרכו" לבלוע מגיעולי גוים).

וגם לכאורה קשה דלפי טעמם ישראל המייצר כלים למכירה במקום שרובו או כולו גוים יהיו כליו חייבים טבילה, שהרי סופם לבלוע גיעולי גוים, ועל כרחך דכל עוד לא נקנה בפועל ע"י גוי פטור מטבילה כי עדיין לא עמד לשימוש הגוי, וא"כ גם בכלי סחורה של גוי נימא הכי, אמנם אפשר שכתבו כן רק בתורת טעמא דקרא, אך למעשה לא חילקה התורה בין היכא דשייך הטעם להיכא דלא שייך, וכל כלי שהיה של גוי טעון טבילה.

ולמעשה הצ"פ יחידאה בדבר זה, אך דעת כל הפוסקים ומנהג כל ישראל שמטבילין גם כלים שעשאן הגוי לסחורה.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

האם אלדד ומידד היו נביאים או נשיאים?

סדר ייחוסם למשה ולאהרן

התרגום יונתן מלמדינו, כי אלדד ומידד הנזכרים לראשונה בפרשת בהעלותך, היו בניה של יוכבד אמו של משה, וזה לשונו: "וְאֶשְׁתֵּי־רֹדְפָן גִּבְרִין בְּמִשְׁרֵיתָא שְׁמֵיהּ דְּחַד אֶלְדָּד וְשְׁמֵיהּ דְּתַנְיִין מִיָּדָה, בְּנוֹי דְּאֶלְצָפָן בְּרַ פְּרָנֵךְ דִּילִידַת לֵיהּ יוֹכְבֵּד בְּרַת לֵוִי בְּזִמְנֵי דְפִטְרָה עִמָּרָם גְּבָרָה וְאֶתְנַסִּיבַת לֵיהּ עַד דְּלֹא יִלִּידַת יַת מִשָּׁה וְיִשְׂרַת עֲלֵיהוֹן רוּחַ נְבוּאָה" עכ"ל.

וביאר בכתר יונתן: "וּנְשָׂאוֹ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּמַחְנֵה שְׁמוֹ שֶׁל אֶחָד אֶלְדָּד וְשְׁמוֹ שֶׁל הַשְּׁנַי מִיָּדָה בְּנוֹי שֶׁל אֶלְצָפָן בֶּן פְּרָנֵךְ שִׁילְדָה לוֹ יוֹכְבֵּד בַּת לֵוִי בְּזִמְנֵי שֶׁגִּרְשָׁה עִמָּרָם בַּעֲלָהּ וְנִשְׂאָתָה לוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִלְדָה אֶת מִשָּׁה, וְתִשְׂרָה עֲלֵיהֶם רוּחַ נְבוּאָה" עכ"ל. נמצא מדברים אלה, כי אלדד ומידד היו אחיו של משה מן האם, היא יוכבד, אך לא מן האב.

אמנם החיד"א (בספרו פני דוד עה"ת, פרשת בהעלותך) מביא שמועה אחרת בשם הקדמונים, והיא כי אלדד ומידד היו אחי משה מן האב ולא מן האם, מאחר כי עמרם נשא אשה אחרת וממנה היו בנים אלו.

וזה לשונו: "אלדד ומידד מתנבאים במחנה, עמרם אבי משה פירש מאשתו ונשא אחרת והוליד ממנה אלדד ומידד, אל - דד אל מדוד. ומידד, מי - דוד כלומר חלוף דוד. ובקונטרס ר' עמרם, כתב מר' הלל שהיה בא"י וכתב, אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד, והיה כתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם, פי' התורה מהתוס' כ"י הנו'. ואחר זמן הראו לי שכבר כתב זה בספר תולדות יצחק וז"ל, קבלה ביד הנביאים הראשונים, כי אלדד ומידד היו אחי משה מן האב, שידע עמרם ממשה איסור עריות שעתידה תורה לאסור, ופירש מיוכבד דודתו ולקח אשה אחרת והוליד אלו וכו', וזהו אל - דד, פירוש אין בו איסור דוד שהיא דודתו. מי - דד וכי איסור דוד יש בזה. ואמרו ששלח ר' הלל מא"י כתב לרב עמרם שראה קברם שכתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם עכ"ל.

ומסיים החיד"א על שמועה זו: "וזה הפך מ"ש במדרש רבה, דאלדד הוא אלידד בן כסלון שהוא מבנימין ומידד הוא קמואל בן שפטן לאפרים. ולפי הקבלה הנזכרת ומה שראה ר' הלל על קברם הם לויים בני עמרם עכ"ל.

בעל הכתב והקבלה מביא נוסחא שונה בזמן בו החליט לפרוש מדודתו, והוא רק לאחר מתן תורה, וז"ל: "ובמנחה בלולה כתב מצאתי כי חכם אחד מא"י כתב לרב עמרם לבבל שראה קבר שכתוב עליו אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם. ואלדד טעמו, אינו בן יוכבד דודתו, ומידד נוטריקון מי היא דודתי, שאחרי מתן תורה נאסרה על עמרם ולקח אשה אחרת והוליד שני בנים אלו, עכ"ל. נוסח זה שונה ממה שמביא החיד"א, שהפרישה

מאשתו היתה הרבה לפני מתן תורה, מחמת "שידע עמרם ממשה איסור עריות שעתידה תורה לאסור".

מעניין לציין כי כדברים הללו כתבו גם בדעת זקנים מבעלי התוס' (פר' בהעלותך), וז"ל: "ויגד למשה. אלדד ומידד אחי משה היו כי כשנתנה תורה ונאסרו על העריות פרשו כלם שנא' וישמע משה את העם בכה למשפחותיו ודרשינן על עסקי משפחותיו, וגם עמרם אבי משה פירש מיוכבד שהיתה אשתו ונשא אשה אחרת, והוליד ממנה אלדד ומידד" עכ"ל.

ובעל הכתב והקבלה בעצמו דוחה סברא זו, שאינה יכולה להתרחש במציאות, כי לפי זה אלדד ומידד היו ממש ילדים קטנים בני שנתיים בעת שהתנבאו, וזה דבר שלא מסתבר. וז"ל: "והוא תמוה מעצמו, כי ענין קברות התאווה היה קרוב בזמן מאוד לאחר מתן תורה, ואיך יהיה נביאים בני אשה הנשואה בזמן קצר כזה קרוב לשני שנים" עכ"ל. ומסתבר לומר כי נשתבשה הגירסא לאותו כותב. (ואת דברי בעלי התוס' יש ליישב בדוחק, כי לשון "גם עמרם" אין ר"ל שהיה מעשה זה לאחר מתן תורה, אלא להורות שגם הוא עשה מעשה זה של פרישות מאשתו, רק היה זה מוקדם לפני מתן תורה, מחמת שידע את העתיד, וכמ"ש החיד"א).

לפי דעת יונתן בן עוזיאל, עולה שאלה מעניינת, הכיצד זה החזיר עמרם את גרושתו יוכבד, לאחר שנישאה לאחר ואף הביאה ממנו ילדים, הלא הדבר אסור מהתורה בלאו ד"לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הוטמאה", וכיצד נולד משה ממעשה זה.

החיד"א בספריו הרבים דן בדעה זו של יב"ע. בספרו נחל אשכול (על רות, פ"ב), הוא כי מכאן הסיק אהרן שיש להם דיני "בן נח" עד שיקבלו את התורה בפרסום גדול. אמנם הוסיף, כי משה רבינו, שנולד כביכול מאיסור זה של מחזיר גרושתו טרם שאסרתו תורה, כאשר עלה לקבל את התורה, נאמר עליו: "מה לילוד אשה בינינו", ר"ל מה לזה שנולד מאיסור אשה הידועה, היינו מחזיר גרושתו, שרוצה לקבל התורה (כ"כ בספרו דברים אחדים דרוש ט"ו, וכן בספריו ראש דוד פר' יתרו ופר' פנחס, וחדרי בטן פר' ואתחנן). בספרו ראש דוד (פר' קורח) הוסיף החיד"א כי זו אף היתה טענת קורח, דכיון שבאו מאיסור מחזיר גרושתו א"כ אינם ראויים לגדולה, ומדוע תתנשאו על קהל ה'. בספרו רוח חיים (דרוש י"ב, לשבת כלה) הוסיף וביאר, כי משום חשש זה היה ירא משה כשאמר לו הקב"ה: "ואתה הקרב אליך", כי סבר שפסול הוא, עד שעודדו והכשירו ה', עי"ש.

בספר מרפסין איגרא (פר' שמות) הביא זאת בתור קושיא, כיצד חזר עמרם ונשא את יוכבד לאחר שנישאה לאליצפן, והלא אסור לאדם להחזיר את גרושתו לאחר שנישאת, ואין ספק שעמרם, שגדול הדור היה, קיים את כל התורה קודם שניתנה?

והביא שם בשם הגאון ר' אהרן ליב שטיינמן זצ"ל לתרץ בזה, די"ל דהאיסור של מחזיר גרושתו קיים רק אם גירשה בגט כריתות, ואילו עמרם לא גירש את יוכבד בגט אלא בשילוח ופרישה ממנה, כפי שנהגו קודם מתן תורה, וא"כ לא חל איסור מחזיר גרושתו.

עוד הביא בזה הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א, דיוכבד, דודתו של עמרם היתה, אחותו של קהת אביו. ואם עמרם הקפיד לקיים את כל התורה כולה גם בנישואין אלו, מדוע נשא את דודתו. אלא שראה שמנישואין אלו יעמיד את משה, אהרן ומרים ולכן לא הקפיד, לא על איסור אחות אביו, ולא על "מחזיר גרושתו", כשם שיעקב אבינו כאשר נשא שתי אחיות לא הקפיד בדבר, על מנת להעמיד שבטי יה.

מי היה אליצפן בן פרנך

כאמור, לדברי יונתן בן עוזיאל, נישאה יוכבד בזיווג שני לאדם בשם אלצפן בן פרנך, וממנו ילדה את אלדד ומידד.

והנה בפרשת מסעי, אנו מוצאים את אותו אליצפן בן פרנך, בתור נשיא לשבט זבולון, שכן איתא: "וּלְמִטָּה בְּנֵי זְבוּלֹן נְשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן פְּרָנֶךְ". והנה אם מדובר באותו האיש, א"כ חי אביהם של אלדד ומידד שנים רבות, והיה מיוצאי מצרים ומאנשי דור המדבר.

וכבר הרגיש בדבר הרב ישראל ב"ר בנימין מבלז' (חי באשכנז לפני כ - 400 שנה), וכתב בספרו "ילקוט חדש" (לובלין ת"ח, פרק משה ומעלתו, אות ע"ט) ב' תירוצים על זה, וז"ל: "אלדד ומידד היו אחים מן האם למשה, כי כשגירש עמרם את יוכבד, הלכה ונשאת לאליצפן בן פרנך, וילדה את אלדד ומידד, ואח"כ נשאת לעמרם וילדה את משה. עיין בתרגום יונתן פרשת בהעלותך בפסוק (במדבר י"א, כ"ו) וישארו שני אנשים במחנה וגו'. **ואם זה הוא אליצפן הנזכר בפרשת מסעי (שם ל"ד, כ"ה) למטה זבולון שהיה מבאי הארץ, צריך לומר שגירשה אליצפן אח"כ. ומה שנכנס לארץ, היינו לפי שהיה יותר מבן ששים בשעת הגזירה (שם י"ד, ל"ה), במדבר הזה יתמו וגו'. אי נמי, בפרשת מסעי אליצפן אחר הוא, אבל אליצפן הראשון מת, ונתאלמנה יוכבד ונשאה עמרם" עכ"ל.**

ומה שכתב שאם נאמר שזהו אותו אליצפן, נמצא שבעת הגזירה היה יותר מבן ששים, לפי שאם נאמר שנשא אשה בערך בן עשרים שנה, ורק לאחר מכן נולד משה, שרק בגיל שמונים הוציא את ישראל ממצרים, נמצא שביציאת מצרים היה אליצפן בן מאה שנה, ובסיום נדודיו במדבר היה כבן מאה וארבעים שנה לכל הפחות.

ולכן קצת יותר מסתבר שאלצפן בן פרנך אחר הוא, שהרי כאן ממנים נשיאים ומנהיגים שיחלקו את נחלות השבטים בעת כניסתם לארץ. ומסתבר שכולם ידעו שדבר זה יקח זמן לא קטן לכבוש את כל ארץ ישראל ורק אח"כ לחלקה, וא"כ הכיצד זה ימנו לתפקיד כזה אדם המבוגר בעשרים שנה יותר ממה רבינו מנהיג ישראל, לתפקיד שהתברר שלקח עוד י"ד שנה לאחר מכן.

מינויים לנשיאים

והנה בפרשת מסעי, אנו מוצאים את אלדד ומידד בשמות שונים, מתמנים לנשיאים על שבטי אפרים ובנימין. שכן כתיב: "וּלְמִטָּה בְּנֵי אֶפְרַיִם נְשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן שִׁפְטָן", "לְמִטָּה בְּנֵימִן אֱלִידָד בֶּן כְּסִלּוֹן".

ואיתא במדרש (תנחומא בהעלותך): "אלדד זה אלידד בן כסלון (במדבר, ל"ד, כ"א), ומידד זה קמואל בן שפטן (שם פס' כ"ד).

וכ"ה בילקוט (בהעלותך רמז תשל"ז): "אלדד ומידד מי היו, אלדד זה אלידד בן כסלון, מידד זה קמואל בן שפטן. ולפי שמעטו את עצמן ואמרו אין אנו כדאים להיות במנין הזקנים, נמצאו יתרים על הזקנים בחמשה דברים. הזקנים לא נתנבאו אלא למחר, שנאמר "ואל העם תאמר", והם נתנבאו מה שעתיד להיות בסוף ארבעים שנה" עכ"ל.

דברים אלו, אינם עולים בקנה אחד עם המסורת המובאת בראשונים ובר"י בן עזיאל, כי אלדד ומידד הם אחי משה ואהרן (מן האב או מן האם), מאחר שבדרך כלל הנשיאים התמנו מתוך השבט עצמו, וכאן מבואר שאלדד ומידד שהם אחי משה וא"כ הם משבט לוי, נתמנו להיות נשיאים על שבטי אפרים ובנימין, שאינם שייכים לשבטם.

וכבר הקשו כן רבותינו בעלי התוס' בספרם דעת זקנים (פר' בהעלותך), ומתוך כך העלו כי מדרשים חלוקים הם, וז"ל: "ותימא לי, היאך אפשר לומר שהיו אחי משה, והם אלידד בן כסלון שהיה ממטה בנימין ומידד הוא קמואל בן שפטן שהוא ממטה אפרים? וצריך לומר דמאן דאית ליה הא לית ליה הא" עכ"ל.

וכ"כ הרא"ש (בפירושו לתורה בפר' בהעלותך): "ותימא, היאך מצינן למימר שהיו אחי משה, והלא מצינו אלידד בן כסלון שהוא ממטה בנימין וקמואל בן שפטן שהוא ממטה אפרים? וצ"ל דמאן דאית ליה הא לית ליה הא" עכ"ל.

קושיה זו לא הפריעה לשאר הראשונים, לקבל את דברי המדרש כפשטם, ולפרשם על אלדד ומידד הנזכרים בפרשת בהעלותך, וכמו שכתב רבינו בחיי (עה"ת, בהעלותך): "ואלדד ומידד נכנסו לארץ, אלדד הוא אלידד בן כסלון. ומידד הוא קמואל בן שפטן שנבחרו לנחול את הארץ, (במדבר לד, כא) הא למדת שבזכות הענוה זכו לרוה"ק והיה להם יתרון מעלה על הזקנים" עכ"ל. הרי דסובר שאלדד ומידד הנביאים, הם הם הנשיאים הנבחרים בחלוקת הארץ, ולא כדברי הרא"ש ותוס', דמאן דאית ליה הא לית ליה הא.

ודברי רבינו בחיי הם לשיטתו, כי בפרשת מסעי, דן מדוע לא נזכר לשון "נשיא" בכל הנבחרים, וכתב בזה"ל: "ויש לשאול, כיון שהיו כולם נשיאים, נשיא אחד נשיא אחד ממטה ומטה, למה לא הזכיר עד עתה "נשיא" אלא מדין ואילך? ואפשר לומר, כי לא הוצרך להזכיר הנשיא בכלב כי היה מפורסם מן המרגלים שכתוב שם: (במדבר יג, ב) "כל נשיא בהם", ובשמעון לפי שזמרי בן סלוא היה נשיאם, לכך לא זכה שבט שמעון להקרא עליו נשיא אפילו אחרי מות זמרי, ובבנימין לא הזכיר גם כן מפני פלגש בגבעה. ואמרו במדרש תנחומא בסדר בהעלותך, אלידד בן כסלון זה אלדד חבירו של מידד שהיו נביאים, וכיון שהיה נביא לא הוצרך הכתוב לקראו נשיא" עכ"ל. הרי דפשיטא ליה (עכ"פ באלדד), שהוא היה גם נביא וגם נשיא, ובעצם כפל תפקידים אלה הוא מבאר את לשונות הכתוב.

וכ"כ בעל הטורים (בפרשת מסעי) וז"ל: "אלידד בן כסלון. הוא אלדד (במדב"ר ט"ו י"ט) והוסיף לו י' על שם הנבואה שנקראת ביו"ד לשונות (ב"ר מ"ד ו') ע"כ. הרי שאף הוא סבר שאלדד ומידד הנביאים, הם הם קמואל ואלידד שנתמנו כאן לנשיאים על חלוקת הארץ.

וכדברי רבינו בחיי, כתב נמי רבינו האור החיים הקד', בשם רב ניסים גאון, וז"ל: "צריך לדעת, למה נשתנו מטה יהודה ומטה שמעון ומטה בנימין שלא הזכיר נשיא בהם? וכו', וראיתי בשם רבינו ניסים גאון, כי ביהודה לא הוצרך כי ידוע כלב לנשיא, שמעון לא היה ראוי לנשיא משום מעשה זמרי, בנימין אלידד זה אלדד וכבר זכה לנבואה והורדה היא לו לקרות נשיא עד כאן" עכ"ל. הרי דפשיטא ליה נמי לרב ניסים גאון שאלדד הנביא היה אלידד הנשיא, שלא כדברי התוס' והרא"ש שאמרו כי מדרשים חלוקים הם.

(אלא שלפי דבריהם יקשה, מדוע נאמר לשון "נשיא" בקמואל הוא מידד אחיו, הרי גם מידד זכה לנבואה. ועיין בספר בית ישראל לר' אלטר שפירא ראב"ד צרנוביץ, מובא בחיבור מאורי החיים על האוה"ח מהדורת עוז והדר (מסעי עמ' תקע"א), מש"כ ישוב נפלא בזה)

וכעת חובה עלינו לבאר את דבריהם ומשנתם של רבותינו הראשונים כמלאכים, ולהצילם מקושיית הרא"ש והתוס' הנ"ל, שכן אם היו אלדד ומידד אחי משה (מן האב או מן האם), נמצא שהיו משבט לוי, וא"כ כיצד זה נתמנו לנשיאים על חלוקת הארץ לשבטי אפרים ובנימין, הרי פשטות הפסוק: "נשיא אחד ממטה", מורה שיש לקחת נשיא לחלוקת הארץ דווקא מאותו מטה ואותו שבט, והכיצד זה נבחרו אנשים משבט לוי לחלוקת נחלות בנימין ואפרים?

ולחומר הקושיא נראה לחדש, כי אכן דברי הפסוק: נשיא אחד ממטה", מתפרשת שלא כפשוטה, שכן מדברי הגמרא עולה כי מינויים אלה של נשיאים לחלוקת הארץ, לא נעשו כבחירה עממית של נציגים מכל שבט ושבט, אלא היו אלו מינויים של משה רבינו ובית דינו, הם אלעזר הכהן ויהושע בן נון המפורשים בפסוק, עבור כל שבטי ישראל.

שכן הגמ' הידועה בקידושין (מ"ב ע"ב) מביאה פסוק זה של "נשיא אחד ממטה", ורוצה תחילה ללמוד ממנו ש"שלוחו של אדם כמותו", ודוחה, שהרי קטנים לאו שני שליחות הם. ומנסה הגמ' ללמוד מכאן את דין "זכין", שזיכו לבני השבט את נחלתם, וגם את זה הגמ' דוחה, כי לא כל חלק התאים לכל אחד. ולבסוף מוכיחה הגמ' מפסוק זה: "אלא כדרבא בר רב הונא, דאמר רבא בר רב הונא אמר רב גידל א"ר: מנין ליתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן, שבית דין מעמידין להם אפוטרופוס לחוב ולזכות, לחוב אמאי, אלא לחוב ע"מ לזכות? ת"ל: ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו" ע"כ.

וכ"כ המבי"ט בספרו קרית ספר (הל' נחלות פ"י), כי דברי הגמ' הללו הם יסוד ומקור לדיני מינוי אפוטרופוס, וז"ל: "וכדילפינן פרק האיש מקדש, מדכתיב גבי חילוק הארץ "ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחול את הארץ", וזהו מדין אפוטרופוס שיש לב"ד לפקח על נכסי יתומים קטנים, והחלוקה גלוי מילתא בעלמא היא דהארץ שלהן היתה

האם אלדד ומידד היו נביאים או נשיאים?

והכי נמי בנכסי אביהן" עכ"ל. נמצא א"כ כי גם אלדד ומידד, הם אלידד וקמואל, נתמנו על ידי אלעזר ויהושע, להיות האחראים על חלוקת נכסי אפרים ובנימין. דבר זה יכול להבהיר לנו, כי אכן מינוי הנשיאים לחלוקת הארץ, לא נעשה כלל על ידי השבטים, נציגיהם וראשי משפחותיהם כלל, אלא רק על ידי מנהיגי ישראל ובית דינם. וא"כ כיון שהיו אלדד ומידד ידועים בכלל ישראל כזקנים בעלי נבואה, מינו אותם יהושע ואלעזר על חלוקת הארץ לשבטי בנימין ואפרים, ללא קשר להשתייכותם המשפחתית לאותו שבט.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

מדוע לעולם מובטחים ישראל: "אני ה' השוכן איתם בתוך טומאתם", גם כשיש טומאה בישראל חזקה ככל שתהיה?

וְלֹא תִטְמֵא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יוֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לה, לד)

פסוק זה נאמר לאחר שמזהירה התורה את חומרת הרציחה במזיד שדין הרוצח במיתה, וכן אם רצח בשוגג אין לא תקנה אלא ללכת לעיר מקלט. ועל זה אומר הקב"ה לישראל.

וכתב רש"י על כך אשר אני שכן בתוכה - שלא תשכינו אותי בטומאתה: ומבואר שאם יזלזלו ישראל בחומרת מעשה רציחה, הרי זה מציאות של טומאה, ואין הקב"ה יכול לשכון בתוך הטומאה.

וממשיך רש"י ומבאר את המשך הכתוב "כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל" - "אף בזמן שהם טמאים שכינה ביניהם".

והדברים צריכים ביאור, שאם אף אחר שישראל מתנהגים בטומאה שוב הקב"ה שוכן בהם. מה החסרון מלכתחילה שלא ישכון הקב"ה בהם בטומאה, אם גם לאחר עברותיהם הקב"ה איתם בטומאתם, ולפי זה אין הטומאה סתירה לשהות הקב"ה בהם, וא"כ מה חסרון יש בזה שלא ישכון הקב"ה בהם, וצריך ביאור הדבר.

עוד יש להקשות, שבגמרא שעל פסוק זה (שבת לג עא) דרשו: בעון שפיכות דמים בית המקדש חרב, ושכינה מסתלקת מישראל, שנאמר ולא תחניפו וגו' ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שכן בתוכה.

ובגמרא שם דייקו, הא אתם מטמאים אותה - אינכם יושבים בה, ואיני שוכן בתוכה. וביאר שם ברש"י שם אין אני שוכן - חורבן הבית במשמע, שאין משכני בתוכם.

ומבואר, שרציחה היא דבר הגורם לטומאה וגורם לשני דברים. האחד חורבן הבית שאין הקב"ה יכול לשכון בתוכם. והדבר השני ישראל גולים מאדמתם מחמת טומאה זו.

וכן ברמב"ן בפרשתנו וז"ל: וענין הטומאה, שתהיה הארץ טמאה ולא ישכון בה כבוד השם בהיות בה דם נקי שלא נתכפר בדם שופכו.

ומבואר שוב, שאין הקב"ה שוכן בהם כשהם מטמאים את ואיני שוכן בה. והוא סתירה לרש"י שלעיל שאף בזמן הטומאה שכינה ביניהם.

עוד יש להקשות בשלישית, שהזהרת התורה על טומאה נאמרה גם על העריות ושם נאמר (ויקרא יח ל) ולא תטמאו בהם אני ה' אלהיכם. וכתב רש"י הא אם תטמאו, איני

מדוע לעולם מובטחים ישראל: "אני ה' השוכן איתם בתוך טומאתם", גם כשיש טומאה בישראל חזקה ככל שתהיה?

אלקיכם, ואתם נפסלים מאחרי (כלומר מרוחקים ממני), ומה הנאה יש לי בכם, ואתם מתחייבים כלייה, לכך נאמר אני ה' אלהיכם:

ומבואר עוד בשלישית, שכל שנטמאים ישראל "איני אלוקיכם". ושוב יקשה אם כן משה שייך לומר אני ה' השוכן איתם בתוך טומאתם, והרי ח"ו איני אלוקיכם.

ואשר יראה בכל זה, שהנה מבואר מגמרא שבת שלעיל שבעוון שפיכות דמים נחרב בית המקדש, וכן נתבאר לעיל שבעון עריות אף הוא גורם לכך להסתלקות שכינה מתוך כלל ישראל.

ובגמרא שבת נאמר עוד, **בעון גלוי עריות ועבודת כוכבים והשמטת שמיטין ויובלות - גלות בא לעולם, ומגלין אותן, ובאין אחרים ויושבין במקומן, שנאמר כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ וגו' וכתוב ותטמא הארץ ואפקד עונה עליה וגו'.**

הרי שמבואר שעוון גילוי עריות הוא גורם לגלות ישראל מן הארץ, ולא כמו שנאמר לענין רציחה שמחמתו נחרב בית המדרש. הרי לנו שחילוק דברים יש ביניהם אף שטומאה נאמרה בשניהם.

והביאור בזה, שהנה המושג טומאה וטהרה ענינו, שמצינו במצורע שעליו נאמר (ויקרא יג מה): **בדד ישב וטמא וטמא יקרא. וביאר שם בתרגום יונתן לפי פירוש כתר יונתן שם "וכרוז מכריז ואומר ריחוקו ריחוקו מן הטמא".**

הרי שמבואר שענין הטומאה ענינו הוא "ריחוק". וכשאדם חוטא הרי הוא מתרחק מלפני ה'. וענין הריחוק שהואיל וטימא את עצמו אין הקב"ה יכול לדור במחיצתו ושוב מרוחק הוא מה'.

וענין הטהרה הוא ההיפך, ענינו הוא קרבת אלוקים. והוא אשר אמרו בירושלמי

(יומא פ"ח ה"ז): **כתיב [ירמי' יז יג] מקוה ישראל ה' וגו' מה המקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל וכן אומר [יחזקאל לו כה] וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם:**

ושמעתי לבאר בשם מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל לבאר את הדמיון בין מקוה לטהרת ישראל לפני הקב"ה. שבידוע הוא שמקוה חדש שצריכים להכשירו, אפשר להכשירו על ידי חיבור והשקה בין מקוה כשר וכאשר נעשית ההשקה בין המקוה הטהור לזה שאינו טהור נוצר חיבור ושבו נעשה מקוה זה טהור.

וביאר, שיהודי מישראל חוטא, הרי נתרחק הוא מפני ה' והרי הוא מנותק, ושוב כשחוזר בתשובה שוב נעשה "השקה" בינו לבין ה', היינו נתחבר שוב לשכינה ונהיה טהור.

מעתה נראה שישראל חוטאים בענין הרציחה או בענין העריות, קימת "טומאה" והיינו ריחוק מלפני ה' ששוב מתרחק ה' מהם. עצם הריחוק יש בו דרגות. ותלוי הוא מצד סוג העבירה הגורמת לריחוק.

מדוע לעולם מובטחים ישראל: "אני ה' השוכן איתם בתוך טומאתם", גם כשיש טומאה בישראל חזקה ככל שתהיה?

שהרי ברציחה מצינו שהטומאה זו הינה סיבה לחורבן בית המקדש, ומאיך לענין חטא העריות הוא סיבה לגלות מן הארץ הרי שדרגת הריחוק נקבעת מחמת סוג העבירה.

והנה לפי זה יבואר עוד, שמכל המתבא עד עתה עולה, שענין העבירות הללו הן של רציחה והן של עריות הוא פגם דווקא חסרון בארץ ישראל.

ויבואר הדבר היטב על פי דברי הרמב"ן (ויקרא טז כה) שביאר ענין זה וז"ל והנה השם הנכבד הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם, אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו, לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיוחד שמו זרע אוהביו, וזהו שאמר (שמות יט ה) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ,

ומבואר שארץ ישראל נקראת נחלת ה', ומשום כן נתן אותה לעם ישראל שהם אוהבי ה'.

ושם סיים הרמב"ן דבריו וז"ל: והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות:

ומבואר שהואיל וארץ ישראל היא נחלת ה' יש רגישות גדולה לאלו העוברים על דברי ה' ומשום כן אינה סובלת מגלי עריות, ולפיכך כל שמגלים בה ישראל עריות דינם נגזר לגלות. וכן הרמב"ן לעיל את ענין רציחה שמביא את הטומאה, שתהיה הארץ טמאה ולא ישכון בה כבוד השם בהיות בה דם נקי שלא נתכפר בדם שופכו

ולפי זה יבואר היטב שהואיל וארץ ישראל היא נחלת ה' שוב שחוטאים בחטאים חמורים אלו אין הקב"ה יכול להשאר בביתו בבית המקדש, וכן מגלה את עמו ממנה, ומכח זה נוצר הריחוק הגדול.

אמנם עדיין צריך ביאור אם כן מהוא הביאור שאני ה' השוכן איתם בכל טומאתם והרי הם רחוקים הם.

והביאור בזה, שהנה ידועים דברי הרמב"ם המפורסמים באחד שכפו אותו בית דין לגרש ואף מותר להכותו, ויקשה מדוע אין נפסל הגט שנתן שהרי ניתן הוא מפני אונס בלבד.

ושם כתב (גירושין פ"ב ה"כ) וז"ל: ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד גוים בין ביד ישראל, שאין אומרינן אנוס אלא למי שנלחץ ונרחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו.

מדוע לעולם מובטחים ישראל: "אני ה' השוכן איתם בתוך טומאתם", גם כשיש טומאה בישראל חזקה ככל שתהיה?

ומבואר בדברי הרמב"ם שכל איש מישראל הרי הוא רוצה להיות טוב ורוצה הוא לקיים את המצוות, ואלא שתקפו יצרו הרע.

מעתה לפ"ז נראה, שהואיל וכן וכל איש מישראל רוצה להיות טוב, שוב אף שחטא ונתרחק, ובעניינינו שרצחו או עברו על העריות ישראל, אף באופן זה אומר הקב"ה "אני ה' השוכן איתם בתוך טומאתם", והיינו שהואיל וכל אחד מישראל רוצה להיות טוב יש בו נקודה פנימית שרוצה קרבת ה', ומחמת כן אף שחטא וירד לעולם נשראת בו הנקודה של קרבת ה', ולכך הקב"ה שוכן עמו.

אמנם מ"מ, כל שחטאו כאמור נוצר ריחוק וטומאה ואין הקב"ה יכול לשרות בתוך ישראל באופן הקרוב. ורציחה הואיל והיא עבירה חמורה, שוב כשעברו עליה ישראל שוב אין הקב"ה יכול לשרות בתוך ישראל, והיינו בבית המקדש ושוב הוא חרב, וישראל אף הם גולים מארצם מחמת שארץ ישראל היא נחלת ה' יש בה רגישות לטומאה ועל עבירות חמורות היא פולטת את ישראל.

ועולה לפי זה שענין הטומאה הוא ענין ריחוק מלפני ה', ודרגות יש בזה, שעבירה של רציחה היא סיבה לחורבן הבית, כי טומאת עבירה זו לפני ה' יותר חמורה. ועל עריות דרגת הריחוק הינה גלות מן הארץ

אמנם כאמור לעולם יש בתוך יהודי נקודה שהוא רוצה להיות טוב ועושה מצוות, ולכך אף אחר שבגללו נחרב הבית עדין ה' שורה עימו בתוך הטומאה שבה נמצא, אמנם לא כמו בדרגה של בית המקדש מ"מ ה' עמו.

והוא בשורה גדולה שאף זה היורד ונמצא במצב של טומאה, לעולם ה' עמו ומכאן הוא רק יכול לחזור ולהטהר ולהתקרב לפני ה'.

לתגובות ys.rabin@gmail.com

מתי יצאו בני ישראל ממצרים – בט"ו ניסן או בט"ז ניסן? | כמה מסעות נסעו בני ישראל מ"א או מ"ב | באיזה יום ליציאתם ממצרים אמרו שירה על הים בשביעי או בשמיני

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס 'יקרה מפנינים'

מתי יצאו בני ישראל ממצרים – בט"ו ניסן או בט"ז ניסן? | כמה מסעות נסעו בני ישראל מ"א או מ"ב | באיזה יום ליציאתם ממצרים אמרו שירה על הים בשביעי או בשמיני

וַיֵּסְעוּ מֵרַעְמֵסֶס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמֵשָׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמִּצְרַיִם הַפָּסַח יָצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה לְעֵינֵי כָּל מִצְרַיִם (לג, ג)

בתרגום יונתן, ונטלו מן פילוסין בירחא דניסן, מבתר "דאכלו נכסת פסחא" [אחר שאכלו זבח הפסח] נפקו בני ישראל בריש גלי.

ותרגומו לכאורה תמוה עד מאוד לפי דברי בעלי התוס' ור"י [שנביא דבריהם לקמן] שביארו שאם נבאר "ממחרת הפסח" – למחרת שחיטת הפסח, אזי הכוונה ליום ט"ו בניסן, ואם נבאר "ממחרת הפסח" – למחרת אכילת הפסח, אזי הכוונה ליום ט"ז בניסן. ואם כן כאן שתרגם "ממחרת הפסח" – מבתר "דאכלו" נכסת פסחא [אחר שאכלו זבח הפסח], על כרחך שיצאו ממצרים בט"ז ניסן, וזה תמיה דהלא הכתוב אומר וַיֵּסְעוּ מֵרַעְמֵסֶס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמֵשָׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמִּצְרַיִם הַפָּסַח יָצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

דהנה במסכת ראש השנה (דף יג ע"א) הקשו מנלן דישראל בכניסתן לארץ הקריבו עומר, דהרי נכנסו לארץ בי' בניסן עיי"ש. ומשני מהא דכתיב ביהושע (ה, יא) ויאכלו מעבור הארץ "ממחרת הפסח" – ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול, דאקריבו עומר והדר אכלי ע"כ. וביאורן של הדברים הוא דהנביא אומר שרק "ממחרת הפסח" – דהיינו בט"ז בניסן שהוא יום הקרבת העומר אכלו חדש, אבל קודם שהקריבו את העומר לא אכלו כיון דהוי חדש ונאסר עד אחר הקרבת העומר.

והקשה הרב אברהם אבן עזרא (בתוס' שם ד"ה ממחרת) הא ממחרת הפסח היינו ט"ז בניסן שהוא מחרת שחיטת הפסח הנשחט בי"ד, כדכתיב בפרשת מסעי מִמִּצְרַיִם הַפָּסַח יָצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה, וזה היה בט"ו.

ותירצו התוס' ועל כרחך יש לומר דט"ז נמי קרי ממחרת הפסח, לפי שהוא יום מחרת אכילתו דנאכל בליל ט"ו. וביאור דבריהם הוא דממחרת הפסח יש לו שני משמעויות או ממחרת אכילת הפסח והוא ט"ז, או ממחרת שחיטת הפסח והוא ט"ו.

מתי יצאו בני ישראל ממצרים – בט"ו ניסן או בט"ז ניסן? | כמה מסעות נסעו בני ישראל מ"א או מ"ב | באיזה יום ליציאתם ממצרים אמרו שירה על הים בשביעי או בשמיני

ור"י מפרש (במסכת קדושין דף לז ע"ב ד"ה ממחרת) נהי דבעלמא ממחרת הפסח הוי ט"ו, אבל הכא ביהושע רוצה לומר ט"ז, ולשון התורה לחוד ולשון נביאים לחוד ל, דבנביאים ממחרת הפסח הוי ט"ז – דהיינו ממחרת אכילת הפסח, וההיא דפרשת מסעי רוצה לומר ממחרת שחיטת הפסח דהיינו ט"ו כדפירשתי עכ"ד.

היוצא לן מדברי שניהם דאם נפרש "ממחרת הפסח" – שהכוונה למחרת אכילת הפסח, היינו ט"ז בניסן, ואם כן לדברי התרגום יונתן שתרגם ממחרת אכילת הפסח, יצאו ממצרים בט"ז בניסן, והוא תמוה ממקרא מפורש וכמו שנתבאר לעיל.

במדרש לקח טוב איתא להדיא שיצאו ממצרים בט"ז בניסן

ובסייעתא דשמיא מצאתי בספר קטורת הסמים לא שכתב על דברי התרגום יונתן, וז"ל בפסיקתא (זוטרטא) לב וזה תוארו, ומשום רבינו סעדיה בן יוסף לג זצ"ל אמרו, ויִסְעוּ מִרְעַמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח – הוא ששה עשר בניסן, ודורש הפסוק ככה, ויִסְעוּ מִרְעַמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, וּמַחֲרַת הַפֶּסַח – הוא יום ששה עשר לד, ויצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים. עד שנקבצו בני ישראל מכל ערי ארץ מצרים בערב ויום אחד, ונקרא יום ששה עשר "ממחרת הפסח", כענין שנאמר ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם (שמואל א, ל, יז), ויקרא יום שני ממחרת ללילי יום ראשון, שאכילת הפסח היתה בלילה של ט"ו יום, ויום ט"ז נקרא מחרת הפסח, כדרך שנאמר ביהושע ויאכלו מעבור הארץ "ממחרת הפסח" מצות וקלוי, אחר הקרבת העומר עכ"ל הפסיקתא.

ושוב אתי שפיר דברי התרגום יונתן שאכן יצאו בני ישראל ממצרים "ממחרת אכילת הפסח שהוא יום ט"ז בניסן, ודו"ק.

^ל וכעין זה כתב במדרש לקח טוב (פרשתן), ויִסְעוּ מִרְעַמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח – שאכלו, ואף על פי שנאמר ביהושע ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי, אין למדין דברי תורה מדברי קבלה, שאומר ממחרת הפסח שאכלו ישראל מעבור הארץ מצות וקלוי שהיו בששה עשר בניסן אחר הקרבת בעומר. וזה (בפרשתן) משמע ממחרת הפסח – בחמשה עשר בניסן, ואין דומים זה לזה.
^{לא} והוא ביאור לשלושת התרגומים אונקלוס יונתן וירושלמי, מאת הראש שבדרשנים מוהר"ר מרדכי בן הקצין והנדיב כבוד הר"ר נפתלי הירש איש קרעמזיר ז"ל מתושבי קראקא, נדפס לראשונה שנת תל"א.
^{לב} והיינו ספר לקח טוב, ובמבוא לספר זה (פרק ב) כתב שהמדפיסים טעו והטעו אחרים לקרותו פסיקתא זוטרטא, עיי"ש באריכות.

^{לג} הלא הוא רבי סעדיה גאון ז"ל, וכמו שכתב במבוא לספר זה (פרק ט אות כט).

^{לד} וכן הוא בפשטים וביאורים מרבי יעקב מוינא ז"ל. אמנם בפענח רזא כתב כן בשינוי וז"ל ורבינו סעדיה פירש דגם כאן ממחרת הפסח הוי ט"ז בניסן, כלומר למחרתו של יום טוב ראשון, דהכי קאמר קרא ויִסְעוּ מִרְעַמְסֵס וגו' בחמשה עשר וגו' דבט"ו יצאו מרעמסס סכותה, ואחר כך אמר קרא ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה וגו' כלומר ואחר כך כשנקבצו כולם לסוכות יצאו בט"ז לעיני כל מצרים ביד רמה, עכ"ל. ולדבריו נתאספו כולם לסוכות בט"ו, ובט"ז יצאו מסוכות לעיני כל מצרים.

מתי יצאו בני ישראל ממצרים – בט"ו ניסן או בט"ז ניסן? | כמה מסעות נסעו בני ישראל מ"א או מ"ב | באיזה יום ליציאתם ממצרים אמרו שירה על הים בשביעי או בשמיני

ובזה יתיישב קושיית המפרשים דלא היה כי אם מ"א מסעות

ומה מאוד יומתקו בדברי הפסיקתא זוטרנא הללו דברי המשכיל לדוד (ריש פרשתן), על מה שכתב רש"י שהרי אין כאן אלא ארבעים ושתים מסעות, וז"ל קשה דניתי ספר תורה ונמני, דליכא אלא מ"א מסעות, י"ד מרעמסס עד רתמה, וח' מהר ההר עד ערבות מואב כמו שכתב רש"י, אבל מרתמה עד הר ההר שרש"י מונה עשרים ליכא אלא י"ט. ותמיהא לי שהרא"ם ז"ל לא הרגיש בזה, וראיתי בשפתי חכמים שהרגיש בקושיא זו והניחה חלקה. ואיברא דמנין מ"ב מסעות של ישראל הכי מרגלא בפומייהו דרבנן, וסודם רם ונשא, עיין בעשרה מאמרות (מאמר חקור הדין חלק ג פרק כב) ועיין בשל"ה בדרוש פרשה זו ^{לה}, ומכל מקום לפי הנראה בציר חדא.

ונראה דמספר מ"ב מסעות המכוון בהם, מ"ב מקומות שישבו ישראל משיצאו ממצרים עד ערבות מואב וקרי להו מ"ב מסעות, והראשון הוא רעמסס, ולכי תידוק שפיר שייך ביה לשון מסע, לפי שישראל היו מפוזרין בכל ארץ מצרים, ולשעה קלה כינסם הקדוש ברוך הוא כולם ברעמסס כדאיתא במדרש (מכילתא מסכת דפסחא יד, והובא ברש"י שמות יב, לז) וזהו המסע הראשון. ומה שמנה רש"י י"ד מרעמסס עד רתמה, היינו עד ולא עד בכלל, ולכשתמנה מרעמסס עד רתמה ותתחיל מרעמסס הרי הם י"ד מקומות, ושוב תמנה מרתמה ואילך עד הר ההר וזהו בכל הרי הם עשרים מקומות, ואחר כך מצלמונה ואילך עד ערבות מואב ועד בכלל הרי ח' מקומות, בין הכל מ"ב מקומות, עכ"ל. ולדברי הפסיקתא זוטרנא שזמן התכנסותם מכל ערי ארץ מצרים עד שהתכנסו כולם היה יום חמשה עשר והערב, הוי שפיר רעמסס אחד מהמ"ב מקומות, כיון שרוב רובם דבני ישראל חנו שם עד שיתכנסו כולם ודו"ק.

ולפני ט"ז שנה אמרתי בס"ד שבלאו הכי הוי רעמסס אחד מהמ"ב מסעות על פי דברי התרגום יונתן בפרשת יתרו על הפסוק ואשא אתכם על כנפי נשרים (שמות יט, ד) - וטענית יתכון על עננין כעל גדפי נשרים מן פלוסין (ונשאתי אותכם על עננים כמו על כנפי נשרים מרעמסס) ואובלית יתכון לאתר בי מוקדשא למעבד תמן פסחא (והובלתי אותכם למקום בית המקדש לעשות שם הפסח) ובהוא לילה אתיבית יתכון לפלוסין (ובאותו הלילה השבתי אתכם לרעמסס). ועל פי זה מקום חנייתן הראשון היה רעמסס כששבו מלעשות הפסח באתר בי מוקדשא.

---

^{לה} ועיין עוד בצרור המור שהאריך הרבה בזה, וסיים ואחר שאלו המסעות הם במספר במשקל, רומזים לשם של שנים וארבעים בסוד ה' במ, אין להפסיק החזון בקריאת הפרשה, אלא שיקרא כולם עם אדם אחד, בענין שיהיה המשכן אחד. והביא דבריו המגן אברהם (אורח חיים סימן תכח ס"ק ח).

מתי יצאו בני ישראל ממצרים – בט"ו ניסן או בט"ז ניסן? | כמה מסעות נסעו בני ישראל מ"א או מ"ב | באיזה יום ליציאתם ממצרים אמרו שירה על הים בשביעי או בשמיני

אינו מוכרח לומר שדעת התרגום יונתן שיצאו ממצרים ביום ט"ז

הנה המקנה בקדושין (שם) כתב ליישב קושיית האבן עזרא על פי מה שכתב בפנים יפות פרשת נח (ה, כב) כמה הוכחות דקודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום כדכתיב ויום ולילה לא ישובתו (בראשית ח, כב), ובוה מובן מה שהקשו המפרשים דהאיך קיים אברהם אבינו ע"ה את כל התורה (יומא דף כח ע"ב) כולה ושימר את השבת אף שלא נצטווה, והא היה מצווה על ויום ולילה לא ישובתו, כדאמר ריש לקיש במסכת סנהדרין (דף חן ע"ב) עובד כוכבים ששבת חייב מיתה שנאמר ויום ולילה לא ישובתו ואזהרתן זו מיתתן. דלא קשה מידי דכיון דשמירת השבת שמר כפי הציווי ישראל אחרי כן דכתיב מערב עד ערב תשבתו שבתכם (ויקרא כג, לב), והיום הולך אחר הלילה, ואם כן כיון שעשה מלאכה ערב שבת ביום, ובמוצאי שבת בלילה, קיים בזה ויום ולילה לא ישובתו אף ששמר את השבת. ולפי זה מתורץ קושיית האבן עזרא דכל מחרת היינו כדמתרגם בפרשת בהעלותך (במדבר יא, לב) יומא דבתרוהי – דכשמתחיל יום אחר, נמצא דבמצרים נקרא יום ט"ו מחרת אכילת הפסח שהתחיל היום מהבוקר, אבל לאחר שניתנה תורה לא התחיל היום מהבוקר אלא מהלילה, ממילא כשנכנסו לארץ לא נקרא מחרת אכילת הפסח עד יום ששה עשר, עכ"ד.

ובדרך זה באופן אחר פירש בספר שארית פנחס^{לו} (על פסח, הובאו דבריו בפרדס יוסף החדש כאן) על פי מה שכתב במרכבת המשנה^{לו} (פרשת בא פרשה יג, ו) לפרש דברי הזוהר הקדוש (חלק ב דף לח ע"א) דהלילה של יציאת מצרים הוה נהיר לילה כיומא דתקופת תמוז (היה מאיר הלילה כמו יום של תקופת תמוז) עיי"ש, ופירש דהלילה הזה שהוא הלילה של יציאת מצרים היה לו דין של יום י"ד עיי"ש, ולפי זה אתי שפיר קושיית האבן עזרא, דבאמת כל מקום דכתיב ממחרת הפסח קאי על מחרת אכילת הפסח, וכן בפסוק דנן איירי על מחרת אכילת הפסח, אלא דכאן הלילה שאכלו הפסח היה לו דין י"ד וכנ"ל, ואם כן אתי שפיר דממחרת אכילת הפסח היינו ט"ו, ומה שאין כן הכתוב ביהושע איירי בפסח של כל השנים ואז נחשב זמן אכילת הפסח לט"ו, ושוב ממחרת הפסח הוי ט"ז.

וראה עוד בחידושי מהרי"ט (קדושין שם) שכתב ליישב קושיית האבן עזרא שהנה מצינו בכל מקום שלא נמנעו חכמינו ז"ל לקרוא ליום ט"ו, פסח, כאותה ששנינו במסכת מגילה (דף ל ע"ב) בפסח קורין בפרשת מועדות של תורה – וכוונתם ליום טוב ראשון של פסח, וכן שנינו במסכת פסחים (דף צט ע"ב) ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך, והיינו ליום שחיתת הפסח עצמו שהוא בי"ד קרי לה "ערב הפסח" – של יום ט"ו שהוא יום טוב ואז זמן אכילתו, ומה שכתוב בפרשתן ממחרת הפסח – על יום חמשה

^{לו} מהרה"ק רבי פנחס מאוסטילא זצ"ל.

^{לו} פירוש על המכילתא, מאת מוה"ר משה דוד אברהם טרויש אשכנזי ז"ל.

מתי יצאו בני ישראל ממצרים – בט"ו ניסן או בט"ז ניסן? | כמה מסעות נסעו בני ישראל מ"א או מ"ב | באיזה יום ליציאתם ממצרים אמרו שירה על הים בשביעי או בשמיני

עשר עצמו זה הוא דוקא בפסח מצרים, שלא נהג אלא באותה הלילה, דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה (שמות יב, ח) ולא היה להם אותו היום יום טוב, שלא נאסר במלאכה כלל, להכי קרו ליה ממחרת הפסח – דהיינו ממחרת ליל אכילת הפסח, אבל לדורות שעשאוהו הכתוב יום טוב ונאסר בעשיית מלאכה יום ראשון כולו קרוי פסח דלעולם כבוד יום עדיף, עכ"ד.

והשתא אתי שפיר לדבריהם גם דברי התרגום יונתן שאפשר לומר שפיר גם על מחרת אכילת הפסח שהוא יום ט"ו.

ובזה יתיישב קושיית העולם על רש"י שכתב שמונה ימים שהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים

הנה ברש"י (סוף פרשת שלח) כתב, ושמונה חוטים שבציצית, כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים, וכבר תמהו כולם^{ל"ח} דהא לא היה רק שבעה ימים בין היציאה לאמירת השירה, וכמו שכתב רש"י עצמו בפרשת בשלח (יד, ה) ובחמישי ושישי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים, בשחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח, לכך אנו קורין השירה ביום השביעי עכ"ל.

אך על פי מה דביאר המרכבת משנה שהלילה של יציאת מצרים היה לו דין י"ד, אם כן אתי שפיר מה דנקרא שביעי של פסח יום השמיני ליציאתם ממצרים כי הלילה הראשון היה י"ד, והלילה הזה גם נחשב לתחילת גאולתם ממצרים וכדאמר רבי אבא במסכת ברכות (דף ט ע"א) הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב שנאמר הוציאת ה' א-להיך ממצרים לילה (דברים טז, א), ואם תחשוב מי"ד עד כ"א שהוא יום שביעי של פסח הוה ליה שמונה ימים ודו"ק. וכעין זה ממש ובאופן אחר כתב הצ"ח במסכת פסחים (דף קטז ע"א) ליישב דברי רש"י הללו, ואין כאן המקום להאריך בזה.

שוב מצאתי בערוגת הבושם^{לט} פרשת בשלח (יד, ה) שכתב גם כן ליישב דברי רש"י באופן זה על פי דברי ההפלא"ה בספרו המקנה הנ"ל, דהא התם בפרשת ציצית שפיר קאמר דהוא כנגד שמונה ימים מיציאת מצרים עד קריעת ים סוף, דהא בשעת יציאתן היו באמת שמונה ימים בינתיים מכיון שאז היה הלילה הולך אחר היום, אם כן ליל אכילתם הפסח הוי י"ד, ושביעי של פסח שאמרו שירה היה יום השמיני וכנ"ל, מה שאין כן לדידן באמת שביעי של פסח הוא, עכ"ד.

^{ל"ח} עיין בשואל כענין למר גיסי הגאון הרב המשי"ב (הגאון שלמה יחיאל מאיר בלום) ז"ל, פרשת שלח אות פט שהביא עשרות מראי מקומות לנושאים ונותנים בקושיא זו.
^{לט} למוה"ר רבי משה בן עמרם גרינוואלד זצ"ל אבד"ק חוסט.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

וה' יסלח לה

וְאִשָּׁה כִּי תִדְרֹךְ נֶדֶר לַה' וְאָסְרָה אֶסֶר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנִעְרֶיהָ: וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ וְאָסְרָה
אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל נִדְרֶיהָ וְכָל אֶסֶר אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ
יָקוּם: וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אֶתָּה בְּיוֹם שָׁמְעוּ כָּל נִדְרֶיהָ וְאָסְרֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם
וְה' יִסְלַח לָהּ כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֶתָּה: (ל, ד-ו)

הגמרא בקידושין (פא:): במה הכתוב מדבר? באשה שנדרה בנוזיר ושמע בעלה והפר לה,
והיא לא ידעה שהפר לה בעלה, והיתה שותה יין ומטמאה למתים. רבי עקיבא כי הוה
מטי להאי פסוקא הוה בכי, אמר: ומה מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה,
אמרה תורה: צריכה כפרה וסליחה, מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר -
על אחת כמה וכמה!

ודברי הגמרא צריכים ביאור טובא: שהרי ברור הדבר שמי שחוטא חטא שלם, גם
במחשבה וגם במעשה שידונו אותו על כך בשמים, וחייב תשובה וסליחה גמורה עלייו,
וגם בלי קל וחומר מחטא האשה במחשבה בלבד ידענו דבר זה. וביותר תמוה שרבי
עקיבא היה בוכה בפסוק זה, שלכאורה היה ראוי לבכות מכל פסוק בתורה שמבואר בו
עונש לחוטא, ומה ראה רבי עקיבא חידוש בפסוק זה מיתר פסוקי התורה.

סיבת כל חטא - מורי היתרה

בספר דודואי ראובן (לר' ראובן כץ ראב"ד דפתח תקווה) כתב לבאר ביאור נפלא
שמגלה טפח מעומק לבו של האדם. שהנה לכאורה יש להקשות שהרי הפרשה מדברת
באשה שבאה 'להתחזק' ולהנזר מתאוות אכילה וקיבלה על עצמה בנדר לא לאכול
ממאכל מסוים, א"כ כיצד זה יתכן שאח"כ עברה על הנדר במזיד, ולולי שבעלה היה מפר
לה הייתה עוברת איסור גמור?

אמנם ביאור הדבר שבאמת מדובר באשה צדקת, שאילו היה לה צד שבעלה לא יפר
את נדרה, לא הייתה עוברת בשאת נפש על איסור נדר במזיד גמור, אמנם כעת שבעלה
לא שמע מהנדר נפתח לה צד היתר לומר שבוודאי בשעה שהוא ישמע מהנדר הוא יפר
לה אותו, וממילא מה שהיא עושה כעת אינו איסור כלל.

ואכן באמיתות הדבר האשה צדקה שבעלה כבר הפר לה את הנדר, ולא עברה איסור
במה שאכלה, אבל היות ובשעה שהיא אכלה היה זה איסור שהרי לא ידעה בברור אם
בעלה הפר או יפר, וא"כ היה אסור לה לאכול מכח מורי היתרה זה, ולזה היא צריכה
סליחה מהקב"ה, היות ושורש כל חטא האדם בא מכח 'מורי היתרה' לומר למה מה
שהוא עושה אינו חטא כלל.

וה' יסלח לה

ובזה מבואר היטב מדוע רבי עקיבא שהיה מגיע לפסוק זה היה בוכה, כיון שמפסוק זה למד את רבי עקיבא את יסוד כל האיסורים שאדם עובר, שבדומה לאותה אישה שיש לה 'מורי היתרה'. כך כל רשע שפורק עול ועובר על איסורים פשוטים וברורים, משום שיש לו איזה מורי היתר למה זה לא אסור, וככול שהוא מתמיד באיסור הדבר נראה לו כהיתר גמור. כמו שאמרה הגמ' קידושין (כ.). אמר רב הונא: כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר.

ולזה נשא רבי עקיבא קל וחומר ומה אשה זו שהמורי היתר שלה התברר לבסוף כנכון וצודק, למרות זאת צריכה לעשות תשובה ולבקש סליחה מהקב"ה, מי שעבר איסור גמור על פי היתר שהוא משולל כל יסוד במציאות, ואחר כך מתברר שהיתר זה לא היה ולא נברא, על אחת כמה וכמה שהוא טעון לכפרה ולסליחה על שנפשו שולטת בו והופכת לו איסור במסווה של היתר.

וביסוד זה אנו מגלים תכונה בנפש האדם שאינו עובר עבירה בגלל שקל בעינו לעבור על איסור תורה, אלא סיבת העברה מפני שלפי דעתו אין כאן מקום לעבירה, כיון שמצא לה היתר, לפי נטיית רוחו ונפשו. וככול שיש לו רצון לאותו דבר, כך 'משתכלל' ההיתר.

ועל פי זה יש לבאר דברי הגמ' (חגיגה ד:): רבי אלעזר כי מטי להאי קרא בכי: ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו. ומה תוכחה של בשר ודם - כך, תוכחה של הקב"ה על אחת כמה וכמה. ויש להבין מה ענין תוכחתו של יוסף לאחיו שמכרו אותו למצרים, אל מה שהקב"ה יוכיח את כל אחד ואחד כפי מה שהוא.

אולם לפי האמור מבואר הדבר היטב, כי גם אחי יוסף לא מכרו אתו מפני רוע לבם, כי בוודאי לא היו עוברים על איסור גמור, אלא שהיה להם 'מורי היתר'. וישבו ודנו בדבר והגיעו למסקנה שהוא רודף אותם במה שמביא "את דבתם רעה אל אביהם". (בראשית לז, ב.). ורק לאחר מכן מכרו אותו, אמנם בשעה שנפגשו עם יוסף הבינו שאדרבא יוסף דאג להצילם, וכל ההיתר שלהם שהוא 'רודף' היה זה פרי תעתועים ודמיון הלב, ולכך נבהלו מפניו ולא יכלו לעמוד בתוכחתו.

וכך כשיבוא הקב"ה להוכיח את כל אחד ואחד כפי מה שהוא, וכל אחד יראה את מעשיו ופעליו על פי היתרים דמיוניים שאין להם כל אחיזה במציאות, על אחת כמה וכמה שיבהלו ולא ידעו מה לענות. כיון שבאמיתות הדבר רוב האנשים שעושים עברות אין זה מפני שהעבירות קלות בעיניהם, אלא מפני שהם מדביקים מסווה של היתר לפעליהם, אולם כשהקב"ה יבוא ויוכיח את כל אחד ואחד והשקר והזדון של המעשים יתגלו אז לא יוכלו לענות מפניו כי החרטה ויסור המצפון יהיו גדולים ונוקבים^מ.

^מ וביסוד זה ביאר הרב דברי הגמ' שבית אבטינס שהיו מומחים להכנת הקטורת, היו נוהרים מלצאת כשהם מבושמים, כדי לקיים והייתם נקיים מה' ומישראל, ומבואר שיש כאן נקיות גם מה' וגם מישראל, והדבר צריך ביאור מה שייך נקיות כלפי הקב"ה? אמנם ביאור הדבר שאם בית אבטינס היו מוצאים היתר בלבבם לצאת מבושמים, הם

לעשות תשובה גם על המחשבה

עוד יש לבאר^{מא} שבכייט רבי עקיבה הייתה, שבדרך כלל שאדם חוטא במעשה, שמתעורר לחזור בתשובה, הרי הוא שב רק על מה שביצע בפועל את אותו מעשה אסור, אבל על מה שחשב קודם החטא ותכנן לחטוא אדם בדרך כלל לא שם לב לחזור בתשובה, וחושב שדי במה שחזר בתשובה רק על המעשה שעשה.

אמנם מפרשתנו מבואר שגם על המחשבה לחטוא צריך לעשות תשובה, וזה עורר את רבי עקיבה לומר שכל שכן שאדם שכבר ביצע עברה שצריך לחזור בתשובה גם על מחשבתו הקודמת, ובזה מבואר מה שאומרים בתפילה והחזירנו בתשובה 'שלימה'. כי שלמות התשובה היא שאדם מתחרט לא רק על מה שעבר בפועל על עברות, אלא שחוזר גם על המחשבות שקדמו לחטא, שגם הם איסור בפני עצמו.

שגגה - שבאה מכח מחשבת איסור

בספר פנים יפות כותב לבאר עפ"י מה שדרשו חז"ל (עבודה זרה כ:): עה"פ "ונשמרת מכל דבר רע". (דברים כג, י). שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה. דהיינו שיתכן שאדם רק יהרהר בעבירה ולא יעשה שום מעשה, אמנם אח"כ מחמת אותו הרהור יגרם לו חטא ממש, ולכאורה בשעה שיגרם לו החטא יהיה זה 'באונס' גמור. אך האמת היא שלולי שהיה חושב קודם בעברה, לא היה בא לאותו האונס, נמצא שבאמת אינו אנוס בדבר.

ונמצא לפי זה שיש ארבעה דרגות בחטא. א. יש אדם שרק במחשבה עשה עבירה, כמו אישה שנדרה ובעלה הפר. ב. ויש אדם שעשה עבירה בשוגג, שנמצא שיש כאן מעשה בלא מחשבה. ג. ויש אדם שפעם חשב לעשות עברה ולא עשה, ושוב בא לו עברה בשוגג, שהיא באה מכח אותו מחשבה ורצון לחטוא. ד. ויש אדם שחשב לעשות עבירה ועשה, שהוא פגם גם במעשה וגם במחשבה.

ובזה מבוארים דברי חז"ל (קידושין מ.) מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, שנאמר: "און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'". (תהילים סו, יח). ואלא מה אני מקים "הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם". (ירמיה ו, יט). מחשבה שעושה פרי הקב"ה מצרפה למעשה, מחשבה שאין בה פרי. אין הקב"ה מצרפה למעשה.

שיש לומר שמחשבה שעושה פרי הקב"ה מצרפה למעשה, מדובר באדם שחשב לעשות עבירה ולא עבר, ושוב בא לידי עבירה באונס, שבמחשבה פשוטה יש לומר שיש כאן ב'

יכולים חלילה גם להגיע לכלל היתר גם בענין הקטרת גופא, כי כל היתר גורר היתר, ואם יבואו פעם אחת למצוא היתר בלבבם יבואו למצוא היתרים גם על עצם הקטרת, על כן מעולם לא היתה יוצאת מהם כלה כשהיא מבושמת, כדי לא לבוא ולהורות היתר על הקטרת. ובדבר זה היו צריכים להיות נקיים לא רק מישראל, אלא גם מה' לא לבוא ולמעול בקדשי שמים.

^{מא} וכעין זה ראיתי שפירש בספר חכמה ודעת לגר"מ שטרנבוך (פרשת ויחי, עה"פ ואתם חשבתם עלי רעה אלהים חשבה לטובה). וכן בחומש המגידיים בפרשתנו בשם רבי שלום שבדרון.

מקרים שונים שאין שום קשר בניהם. אך באמת הדבר שהסיבה שבא לו עברה בשוגג, היה זה מכח אותה מחשבה ראשונה לחטוא שהרושם שנשאר ממנה נשאר בעולם, וכל עוד שלא חזר עליה בתשובה היא תרדוף אחריו להחטיאו.

ולפי זה יש לומר שרבי עקיבה לא דיבר במי שעשה עברה במזיד עם מעשה ומחשבה שלימה, כי לזה באמת אין צריך קל וחומר שאדם כזה צריך לעשות תשובה, אלא מדובר באדם שחשב לעבור ולא עבר, ושוב בא לו מעשה 'באונס'. שצריך הוא לשוב בתשובה כיון שהאונס בא לו מכח אותו מחשבה שחשב קודם ואין זה נחשב אונס גמור. וכמו שמוכח מאשה שנדרה וחשבה שעברה עברה, צריכה לעשות תשובה, כיון שגם למחשבות בלבד יש שייכות לחטא.

ועל זה בכה רבי עקיבא כיון שמי הוא שיכול להיות בטוח 'שהשגגות' שלו הם אכן שגגות? מי יכול לבדוק את עצמו אם לא הרהר אי פעם בדבר זה, ולא חזר בתשובה שלימה על אותו הרהור, והוא זה שגרם לו לחטוא אחרי זה. ולכך סיימה הגמ' שם: על דבר זה ידו כל הדווים!

עיכוב משמים שלא יחטא

בספר ויבך יוסף (לר' אריה לייב פרידמן מאמר 'בכה רבי עקיבא'). כתב לבאר עפ"י דברי הרבינו תם בספר הישר (פ"ט) בסימני רצון הבורא ובאשר יוכל האדם להכיר אם מצא חן בעיני אלוקיו ואם קיבל מעשיו. וז"ל: וכאשר ירצה האדם לעשות דבר מצוה ותודמן ותקרב לידו ולא נודמן לו דבר מעכב לו ידע כי מצא חן בעיני אלוקיו, ואם יראה כי ברצותו לעשות עבירה לא יזדמן לו דבר מטריד או מעכב, ובעשותו דבר מצוה יזדמנו לו דברים מעכבים ומטרידים ידע כי הבורא מואס בו ואינו אוהב מעשיו. שנאמר: "ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם". (ישעיה א, טו). עכ"ל.

ולפי זה בפרשתנו באשה שנדרה לא לאכול דבר, ולא ידעה שבעלה הפר נדרה ואכלה ממנו, נמצא שהקב"ה שמר על אותה אישה שלא יבוא לידה חטא, ותכף שעלה במחשבתה לחטוא, הזמין לה הקב"ה דרך שלא תחטא, נמצא שהקב"ה אוהב לאותה אישה. שהרי גרם בהשגחה פרטית שלא תחטא.

ומטעם זה בכה רבי עקיבה, ומה מי שהקב"ה אוהבו שבבואו לחטוא, שמר עליו שלא יגיע לחטא, מכל מקום צריך לעשות תשובה, אדם 'שהצליח' לחטוא והקב"ה לא שם לו מעצור מחטא זה, על אחת כמה וכמה שצריך להתעורר בתשובה, שהרי זה מסמן לו שהקב"ה מואס בו, וממילא עליו להתעורר בתשובה כדי לשוב למצב שהקב"ה ישוב וימנע ממנו מלחטוא.

*

וה' יסלח לה

בחומש המגידים מביא בשם ר"ש שבדרון: למה באמת רבי עקיבא בכה בפסוק זה ואילו ואחנו איננו מורידים כלל דמעות בפסוק זה? חייך פעם הרב שלי ואמר בכאב, כי כתוב בגמרא כשהיה רבי עקיבא 'מגיע' לפסוק זה, אבל אנחנו עדיין לא הגענו, כאשר לא מגיעים לא בוכים...

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאנשעסטער

האם "קדושת אכילה" רק לבעלי מדריגה? דברי האבני מילואים בהאי ענינא!

מתאבלים על ירושלים, וצועקים לעתיד לבוא לשמוע קול מבשר על ההרים ושיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו. בס"ד בשבוע שעבר הארכנו בענין עבודת התפלה שנתקן כנגד התמיד (ברכות כו:;) ומכח הפסיעות שפוסעים לפני ואחרי שמונה עשרה, והשבוע בס"ד נשתדל להעמיק בעוד סוג של קרבנות שבידינו לעשות כאשר עדיין נמצאים בגלות. הסוגיא שייכת לבין המצרים וגם לרבות למשנת המאור עינים בריש פרשת מטות וכפי שיבואר להלן בס"ד. עצם הענין מפורש בשו"ע באו"ח (סי' קס"ז, ה') וז"ל הרמ"א "ומכל מקום מצוה להניח על כל שלחן מלח קודם שיבצע, כי השלחן דומה למזבח והאכילה כקרבן, ונאמר: על כל קרבנך תקריב מלח (ויקרא ב, יג) (ב"י בשם שבלי הלקט) והוא מגין מן הפורעניות (!) (תוס' והגהות אשירי פרק כיצד מברכין), עכ"ד. נמצינו למדים כי בידינו לזכות גם היום לענין הקרבנות, ולא רק איזה פעמים בשנה, אלא כל פעם שיושבים לאכול.

גודל מעלת אכילה בקדושה

והנה ענין הקרבנות רק משל בעלמא אלא מבואר בפנימיות הענינים עד כמה הוא פועל בכוונתו הטוב בגשתו לאכול, והא לך לשונו הנפלא של התפארת שלמה (פ' ויקרא עה"פ אדם כי יקריב מכם) וז"ל "והנה נתבאר בהאר"י ז"ל כי כל היחודים שנעשו ע"י הקרבנות בזמן שבהמ"ק היה קיים הם גם עתה בכוונת האכילה לקרב וליחד כל הניצוצות קדושות שבכל המאכלים אל שרשם! ולכן הזמן גרמא, בימי בין המצרים כאשר משתוקקים לסדר קדשים, ולהקריב קרבנות מדי יום ביומו, שיש בידינו גם עתה היכולת והכח לפעול כח היחודים שנעשו ע"י הקרבנות – בכוות אכילה כראוי.

ואמנם אם ישאל השואל, כי בין דברי הרמ"א תלויים ועומדים לכאן בדברי המשנה ברורה על אתר ס"ק ל"א לפרש דברי הרמ"א "והאכילה כקרבן" - שאדם אוכל לחזק כחותיו ועי"ז יהיה בריא וחזק לעבודת ה'. וכוונתו כמש"כ בשו"ע בסי' רל"א "וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב: בכל דרכיך דעהו (משלי ג, ו) ואמרו חכמים: כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקימה והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם עבודתו..". ע"ש. וא"כ האם אוכל לרמות עצמי שהנני אוכל תמיד לשם שמים, עד שיהיה בכלל דברי הרמ"א "כי השלחן דומה למזבח והאכילה כקרבן"? ובמיוחד מה שהבאנו מדברי התפארת שלמה בשם האריז"ל "כי כל היחודים שנעשו ע"י הקרבנות בזמן שבהמ"ק היה קיים הם גם עתה בכוונת האכילה", גם

כאן הבן שואל, מה שוה אכילתי הפשוטה לעבודת הצדיקים? ומה אני מבין בכוונת האריז"ל להעלות הניצוצות הקדושות, הלא אין לי אפי' ההבנה הפשוטה מהו ענין הניצוצות הקדושות – אדרבא, לכל הפחות הנני משתדל לעבדו במדת האמת ושלא לרמות עצמי כי הנני בכלל מדריגות אלו הרמות?! הנני רחוק מאד לאכול ולשתות לשם שמים בלי ליהנות כלל וכלל.

דברי האבני מילואים

והנה בכדי לענות על שאלות אלו הנכונות, הרי חייבים לזכור, מש"כ בספר "עבודת בנימין" חלק א' (עמוד קי"ג) אודות האם ליהנות מהמאכל או לא, כי כל הענין שלא ליהנות מהמאכל הוא שאלה גדולה ע"פ הלכה, כי קי"ל דהברכה ראשונה ואחרונה שמברכים הוא על הנאת גרונו ולא הנאת מעיו, ומוכרח ליהנות, דאם אין לו הנאה מהמאכל אסור לו לברך דהברכה היא על ההנאה, וכמו שנוטל תרופה, דקי"ל שאם אין לה טעם אסור לברך, ואם יש להם טעם, מברך, ע"ש עוד. ולכן, מזה שנהנה הנאת גרונו בשעת האכילה אינו מגרע בהכוונה טובה לשם שמים. ומיוחד לפמש"כ באבני מילואים (סי' כ"ח ס"ק ס' שמוכיח מדברי הרשב"א (נדרים טו:) שמצות לאו ליהנות ניתנו נאמר אפי' היכא דמתהני גופו בהדי מצוה נמי, ומביא כן ג"כ מהמאירי שאע"פ שבשעת קיום המצוה איכא הנאת גופו אין בכך כלום, וע"ש מה שמפלפל ליישב דברי הגמ' (ר"ה כח.) דהנודר הנאה מן המעיין, טובל בו רק בימות הגשמים, והרי לכאו' אף הימות החמה היה ראוי להתיר לו לטבול מכיון דאע"פ שגופו נהנה מן המעיין בימות החמה, מ"מ הרי גם בכה"ג נאמר מצות לאו ליהנות ניתנו. ולכן, כל שיודע שהוא אוכל בכדי שיהיה לו כח ועוז לעבודת השי"ת, הרי אין הנאת גרונו מגרע בכלל, ונאמר על זה לכאו' מצות לאו ליהנות ניתנו.

ואף לדעת הר"ן החולק וס"ל שכל שנהנה גופו בעת המצוה לא נאמר בזה מצות לאו ליהנות ניתנו, מ"מ הרי סוף סוף כך גזרה יתברך ש"כיצד מברכין" נאמר בכה"ג שאמנם נהנה מהנאת גרונו, ובאותו שו"ע נאמר שיהיה כוונתו לשם שמים – וע"כ צ"ל, שכל שברור לו שסיבת אכילתו מחמת מה שיהיה לו כח לעבוד השי"ת, הרי גם בזה קדוש יאמר לו. וראיתי באחד מספרי הגה"צ ר' שמשון פינקוס שעשה בזה חשבון פשוט, שאם יחשב האדם שמצדו מוכן הוא לישאר רעב ולא לאכול, ועד בכדי מסירות נפש ממש, וכל הסיבה שאוכל הוא בכדי שיהיה לו היכולת לקיים תורה ומצות כראוי, הרי א"כ היינו ממש קיום סי' רל"א ומקרא שכתוב "בכל דרכיך דעהו".

ראייה מדברי השו"ע שעבודה זו היא נחלת הכלל

ואם יתעקש המתעקש שאין לנו ליכנס למדריגות שלמעלה ממנו, ומה לו לאכילת קדשים, הרי דברים כאלו מיוחדים לצדיקים אשר בארץ המה ולא לאנשים פשוטים כמותו – אף אתה אמור לו לדייק בלשונות השו"ע. כי בסימן א' כאשר מתחיל הרמ"א בהראשון של השתי תמידין (ע' שערי תשובה תרצ"ז, ב') שויתי ה' לנגדי תמיד, הוא מוסיף "הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים", ואילו

בסימן קס"ז בהלכות מלח על השלחן, ולהלן בסי' רל"א לא מצינו שדבר זה שייך ל"מעלות הצדיקים" בלבד. ולכן כנראה דבר זה שייך לנחלת הכלל, ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו.

ביאור ענין "ניצוצות הקדושים"

ובביאור הענין של הניצוצות הקדושות, יש ללמוד ביחד מדברי המאור עינים בפרשת השבוע (ריש פ' מטות) שמגלה לנו שורש הענין. ראשית דבריו ללמד לנו כי "כי כל העולם ומלואו (תהלים ל"ג, ו') בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם" ומפרש הכוונה בזה "כי על ידי הדבור נתהוו כל המציאות דבר קטן וגדול והוא המקיימם ומחיה אותם כמ"ש (נחמיה ט', ו') ואתה מחיה את כולם ולולא החיות שבתוך הדבר היה נעדר מן המציאות". ושוב ממשיך אודות מה שבחטא אדם הראשון היה "שבירה" באופן ש"כמה וכמה ניצוצי נשמות" נפלו, והם "מלובשין בדברים מזה העולם במיני מאכל ומשתה וכיוצא בהן ממיני העולם שאין לך דבר מזה העולם שאין בו ניצוץ הקדוש שנאצל מדבורו של הקודשא בריך הוא המחיה אותו הדבר".

עוד מרגליות נפלא מצינו כאן בדברי המאור עינים (ומבואר כן גם ביסוד ושורש העבודה באריכות) אשר הניצוץ הקדוש הנמצא בתוך המאכל הוא הטעם המתוק לחיך שמרגישים וז"ל והוא הטעם שבדבר ההוא המתוק לחיך כמ"ש (תהלים ל"ד, ט') טעמו וראו כי טוב ה' ר"ל מה שאתם טועמין ורואין כי טוב הוא ה' שהוא ניצוץ הקדוש שבדבר ההוא המלובש בו כמו שנראה לעין כי לאחר שאכל האדם המאכל ונשאר החיות בקרבו שהפסולת נדחה לחוץ מבלי חיות והוא דבר נפסד וגרוע כי עיקר המזון שהאדם ניזון ממנו ומוסיף לו כח הוא הניצוץ הקדוש שבמאכל ההוא הטעם הטוב שהאדם טועם במאכל ובמשקה ההוא ולכן בשעה שאוכל האדם המאכל נתייחד הניצוץ ההוא אל חיותו של האדם ההוא האוכלו וניתוסף בו כח".

הדרכה ברורה בעבודת האכילה

ושוב ממשיך בהדרכה ברורה בעבודת האכילה, ומן העבודות הקשות להעתיק ולדלג מדבריו הק' ולכן קטע זה נעתיק אות באות וז"ל הבווער ברשפי אש שלהבת י-ה "וכשמאמין אמונה שלימה גמורה שזה מזון רוחני שהוא אלקותו יתברך המלובש שם, ונותן דעתו ולבו על פנימיות ומדבק את עצמו עם כל חיותו ומוחו, ועם זה הכח והחיות שניתוסף בו על ידי הניצוץ הקדוש שבא בקרבו לשורש הכל שממנו נאצלו כל החיות אזי מביא גם כן הניצוץ הקדוש שהיה עד עכשיו בשבירה ובגלות אליו יתברך שהוא מתענג מאוד מזה כנודע, כי זה כל עיקר עבודתינו לקרב כל הניצוצות הקדושות מן קליפיות שהן בשבירה אל מקום הקדושה שיהא עליית הקדושה מן השבירה". עכ"ד, הרי נמצינו למדים, כי בכל פעם שאוכלים ושותים יכולים לגשת ב"אמונה שלימה גמורה" אודות המזון הרוחני הנמצא בתוך הדבר הגשמי המחיה אותה, ולהרגיל עצמו לחשוב "הנני מדבק עצמי בחלק הרוחני של המאכל" הרי יש בכח מחשבה זו להעלות הניצוץ הק' שבתוך המאכל, שיהיה לה "עליית קדושה מן השבירה".

למה נקראת ה"שלחן" דוקא בשם זה? ולמה אני נוסע דוקא למקום זה וחבירי למקום אחר?

יש עוד כמה יסודות המבוארות בדברי המאור עינים שיתענג הלומד ויתעלה העובד כאשר יראה אותם בפנים, וגם לרבות אודות מה שע"י הברכה בכוונה הוא ממליך את הבורא יתברך שמו על הדבר – ע"ש ותמצא נחת – אולם נוסף נקודה אחת, כהמשך מענין האמונה הנזכר, הוא בביאור מילת "שלחן" והוא כהכנה לאלו שנוסעים למקומות שונים במשך בין הזמנים, ואלו דבריו "כי אין אדם נוגע במוכן לחבירו כי הניצוצות השייכים לשורש נשמתו אי אפשר להיות להן עלייה כי אם על ידי זה האדם שהן שייכין לשורש נשמתו שהן בחי' נפשו ממש וזהו הטעם שצריך כל אחד ליסע זה למקום פלוני וזה למקום פלוני כי הנהגת הבורא יתברך שמו שהוא יודע כי חלקי ניצוצות השייכים לנפשו הן שם מלובשים במאכל או באיזה משא ומתן ומסבב הבורא ב"ה סיבות בכדי שילך האדם הלז שם על ידי שנותן לו בלבו חשק ומלביש לו הסיבה בדבר מה שיצטרך ליסע לשם ועיקר הכוונה שיאכל שם וישתה או משא ומתן ועל ידי זה יעלה הניצוצות ההם (!)" ובסוף דבריו מוסיף בזה "ולכך נקרא "שולחן" מלשון "שליחות" שהניצוצות ההם השייכים לנפשו נשלחין אליו שיעלה אותן במאכלים הבאים לידו על השולחן שאוכל עליו, ולכך נקרא שולחן אשר לפני ה' שמקרבו לפני ה' כאמור" הפלא ופלא! עד כמה השגחה פרטית יש בכל מנה ומנה שאוכל – שהקב"ה מסבב כל הסיבות מביא אליו בדיוק אותם מאכלים ששייכים לשורש נשמתו, ובזה יתעורר גודל האחריות שרק בידו להעלות אלו הניצוצות"ק ולגרום נחת רוח אליו יתברך!

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס 'וביום השבת' ו'השולחן כהלכתו' ו'המועדים כהלכתם', רב קהילות בני הישיבות וביהכנ"ס היכל יוסף שלו' רמב"ש ג

לבישת בגדים מכובסים בשבת תשעת הימים לצורך יום חול

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס 'וביום השבת' ו'השולחן כהלכתו' ו'המועדים כהלכתם', רב קהילות בני הישיבות וביהכנ"ס היכל יוסף שלו' רמב"ש ג

לבישת בגדים מכובסים בשבת תשעת הימים לצורך יום חול

מי שלא לבש בגדים מכובסים לפני תשעת הימים, האם מותר ללבוש בשבתות של תשעת הימים [השנה יש שתי שבתות כאלו] בגדים מכובסים לצורך הימים הבאים?
תשובה: אסור, לא בגלל הכנה משבת לחול, אלא בגלל תשעת הימים עצמם, והטעם יבואר בהערה מב.

אשה שצריכה לאכול בתשעה באב - מי ישתה את כוס ההבדלה

אשה שצריכה לאכול בתשעה באב, וממילא חייבת להבדיל, מי ישתה את כוס ההבדלה?

^{מב} ברמ"א כתב שאין להחליף בשבת חזון לבגדי שבת, אמנם רוב האחרונים חלקו וכתבו ללבוש בגדי שבת כרגיל משום אבילות בפרהסיא וכשיטת הגר"א [משנ"ב סי' תקנ"א סק"ז], וגם בח"א [סי' קל"ג סכ"א] כתב שכך נהגו בוילנא ע"פ הגר"א ובערוה"ש [סי"א] כתב שכך נהגו בכל הקהילות, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכן אמר הגר"ח קניבסקי שליט"א בדעת החזו"א [קרא עלי מועד פ"ד סקי"ט], וכן המנהג. והטעם לזה, כדי שלא יהיה אבילות בפרהסיא שלובש בגדי חול בשבת כמש"כ הלבוש וערוה"ש ריש סי' תקנ"א [וגם אם לובש בגדים הדומים בצורתם החיצונית, הרי ניכר שהם בגדי חול].

והנה, הרמ"א [סי' תקנ"א, א'] כתב שאין לובשים בגדי שבת [אלא רק בגדי פשתן כמש"כ הרמ"א בסעיף ג'], אמנם התיר ללבוש בגדי שבת לצורך ברית מילה, וטעם דבריו מבו' במטה משה [אות תשל"ו] ובפמ"ג [שם א"א סקי"ד] שבעבר לא לכולם היה בגדי שבת ולכן נהגו להחמיר אע"פ שמעיקר הדין מותר [אבל כתונת לשבת היה לכולם, ולכן בזה התירו כמש"כ הפמ"ג], וכנראה בברית מילה כולם החליפו לבגדי שבת משום חביבות המצוה, אבל כיום כולם מחליפים בגדי שבת לכבוד שבת וחזר הדין להיות כבתחילה שיותר להחליף את כל הבגדים לשבת. אמנם, לגבי מצעים ובגדי שינה מבו' במשנ"ב סי' תקנ"א סקל"ג שאסור, והטעם משום שהם נמצאים בחדר פנימי ואין בהם אבילות בפרהסיא.

ודבר זה מבואר בדיני יו"ט שני בסי' תצ"ו, ג' וסק"ט [וכמבו' בסי' תס"ח, ד' וסקי"ד] וסקי"ג. ודבר זה צריך ביאור, כי מלאכה אוסרים אפי' בצינעה ואילו תפילין מניח בצינעה. והדבר יתבאר בהקדם לסתירה נוספת בהל' אבילות ביו"ד שבסי' שע"ט, ד' כתוב לגבי ברכת אבלים שאם מברך בצינעה מברך כמו בחול ואם יש אחרים עמו מברך רגיל כמו כל שבת [עי' תוס' מו"ק כ: סוד"ה קורע], ומצד שני שם בסי' ת' מבואר שיש איסור לישוב על הארץ וללכת עם בגד קרוע אפי' בצינעה, וליישוב כל זה י"ל שמעשה מסוים מותר לעשות בצינעה אבל מעשה מתמשך אסור בצינעה מפני שבסופו של דבר יודע, ולכן לברך אפשר בצינעה וכן להניח תפילין אפשר בצינעה, אבל לעשות מלאכה אסור כי זה דבר מתמשך ובסוף יודע וכן לישוב על הארץ וללכת עם בגד קרוע הוא דבר מתמשך שבסופו של דבר יודע [ואינו יכול לקום ולהחליף בגדים כשדופקים בדלת], וכן מבואר בלשון התוס' [פסחים נב. ד"ה ביישוב] והר"ן [שם סוד"ה ורבה] והובאו במשנ"ב בסי' תס"ח סקי"ז שהטעם לאיסור מלאכה משום שמלאכה קלא אית ליה ולבסוף יודע. ולכן, אסור ללבוש בגדים מכובסים בשתי השבתות של תשעת הימים כי לענין זה הרי אין זה אבילות בפרהסיא להישאר עם הבגדים שלבשו בערב שבת חזון, וממילא הדרינן לדברי הרמ"א בלי חולק שאסור ללבושם בשבת ודינם דומה לדין המצעים שאסור להשתמש אפילו במכובסים. ואף לדברי שעה"צ סקמ"ז שיותר בשבת ר"ח, היינו רק לענין בגדי שבת שאינם מכובסים כמבו' שם אבל מכובסים אסורים גם בשבת ר"ח.

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל, מח"ס 'וביום השבת' ו'השולחן כהלכתו' ו'המועדים כהלכתם', רב קהילות בני
הישיבות וביהכנ"ס היכל יוסף שלו' רמב"ש ג

לבישת בגדים מכובסים בשבת תשעת הימים לצורך יום חול

תשובה: בתשעה באב לא מבדילים על יין אלא על חמר מדינה- שבימינו הוא מיץ
תפוזים טבעי או בירה^{מג}, ולכן אין שום חשש שהאשה תשתה את כוס ההבדלה כי המנהג
שלא לשתות הוא רק ביין משום שעץ הדעת גפן היה^{מד}.

*

ניתן להעביר שאלות אל הגרי"מ ווייל שליט"א במייל 4118843@GMAIL.COM

---

^{מג} הורו הפוסקים [כה"ח סי' תקנ"א סק"ט, מנח"י ח"ח סי' ל', הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות ח"א סי' נ"ז, שבט
הלוי ח"ז סי' ע"ז] שיבדיל על חמר מדינה ולא על יין.
וחמר מדינה הוא מיץ תפוזים [או בירה] שהוא המשקה החשוב והנפוץ- אלא שכל המשקאות הקלים מחקים
ומדמים אותו, אבל לא קולה ולא קפה כמו שהבאנו בהמועדים כהלכתם [סי' נ"א הע' כ"ט] בשם החזו"א והאגרו"מ
ואול"צ ושבט הלוי והגרי"ש אלישיב זצ"ל.
^{מד} מג"א סי' רצ"ו סק"ד בשם השל"ה, וזה טעמו של השל"ה [שבת סוף פ' תורה אור].

מאור החיים – בעקבות דברי האור החיים הקדוש על הפרשה / הרב נתנאל אנושי, מח"ס 'שירת הפסח' ו'וצידה נתן' וש"ס, בני ברק

"ועל מה יש לנו להישען? על אבינו שבשמים"

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רְאֵשֵׁי הַמַּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. אִישׁ כִּי יָדַר נֶדֶר לֵה' אוֹ הִשְׁבַּע שְׁבַעַת לְאָסֵר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה. וְאִשָּׁה כִּי תִדַר נֶדֶר לֵה' וְאָסְרָה אֶסֶר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעֲרֶיהָ (ל, ב-ד)

מנהג ישראל תורה הוא, שפרשת מטות נקראת מידי שנה בזמן שבין י"ז בתמוז לט' באב, אבילות שלושת השבועות.

ותרתי וחיפשתי מה השייכות בין הדברים הנזכרים והנלמדים בפרשה זו לעניני החורבן וגלות זו השנייה, שלא נודע קיצה, זמנים של עקבתא דמשיחא.

זכות נשים בהבאת הגאולה

והנה פרשתנו פותחת בדיני נדרים – "איש כי ידר נדר לה' או השבע שבעה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה", וידוע מה דאיתא בגמ' שבת (לב, ב) "רבי נתן אומר בעוון נדרים מתה אשתו של אדם".

ומאיך ידוע מה דאיתא בילקוט שמעוני (רות רמז תרו) וכ"ה במדרש זוטא על רות (ד, יא) "יתן ה' את האשה, א"ר אחא כל הנושא אשה כשרה כאלו קיים כל התורה מראש ועד סוף, ועליו הוא אומר אשתך כגפן פוריה, לפיכך נכתבה אשת חיל מאל"ף ועד תי"ו ואין הדורות נגאלים אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור, שנאמר זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל, לבני ישראל אין כתיב כאן אלא לבית ישראל".

נמצא שבעוון נדרים עלולות להתמעט נשים כשרות שבדור, שהן במעשיהן מקרבין את הגאולה.

ועוד מעין זה יש להוסיף מהא דאיתא בגמ' יבמות (סב, א) דאמר רב אסי דאין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף (ופירש"י בע"ז ה). "אוצר יש ושמו גוף ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להיוולד ונתנם לשם" שזה איירי בקיום מצוות פרו ורבו, ומשכך על ידי עון נדרים ימותו הנשים ולא יוכלו ללדת וממילא תתעכב הגאולה.

וממילא מובן הפלא ופלא מה שמזכירים אנו אזהרה זו של 'ככל היוצא מפיו יעשה' בזמן זה של צער החורבן, כך שנזהר בזה ותתקרב הגאולה.

מפני מה יולדת מביאה קרבן?

ועל זה הדרך נמי ניתן להורות מהמשך הפרשה המדברת בעניני נדרי אשה – "ואם היה תהיה לאיש וכו', ואם בית אשה נדרה וכו'", ודרשו רז"ל בגמ' נדה (לא, ב) "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי, מפני מה אמרה תורה יולדת מביאה קרבן, אמר להן בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן", נמצא שאחד הנדרים שנודרת האשה הוא לא להזדקק לבעלה, ולהאמור שאין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, מובן שנדר שכזה מעכב את הגאולה.

ולפיכך מוטעם הדבר, שקוראים אנו פרשה זו בימים אלו, דבא למדים אנו את הדרך בה נוכל להימלט מדבר זה ולהתיר נדר אשה לבעלה.

"וידבר משה - אל ראשי המטות - לבני ישראל"

ואכן מדברי האור החיים הקדוש על הכתוב בו פותחת הפרשה "וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה'", נתעוררתי לרמז נוסף השייך בין פרשתן לחורבן ולגאולה.

והנה האור החיים כדרכו מקה מספר קושיות על הכתוב הנזכר "וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה'".

ראשית תמה, מדוע בעניני נדרים נזכר דיבור מיוחד אל ראשי המטות מה שלא מצינו במצוות אחרות.

שנית מהו "אל ראשי המטות לבני ישראל", אם בא לתאר את תפקיד ראשי המטות הול"ל 'ראשי מטות בני ישראל', ואם בא לומר שיש צורך לאמור הדבר לראשי המטות ולבני ישראל, א"כ מהו 'לאמור' הלא כבר הזכיר שיאמר לישראל.

ובשלישית הוסיף לתמוה, מאי "זה הדבר" מה בא למעט באומרו זה דייקא. ותשובתו בישוב כל הנך דיוקים:

"אכן יתבאר הכתוב בהקדים מאמרם ז"ל שאמרו (חגיגה י, א) וזה לשונם היתר נדרים פורחים באויר עד כאן, ויש להעיר למה עשה ה' ממצוה זו סדר זה מה שלא עשה כן בכל התורה שכל דבר ודבר כתוב יושר וזו פורחת באויר:

אכן הטעם הוא כי לא רצה ה' שיהיה כתוב לעין כל אדם שהנדר והשבועה ישנה בהיתר שבזה יזלזלו בנדרים ובשבועות, ולזה נתחכם ה' והעלים הדבר ומסר ההתר לגדולי ישראל שהם ידעו ויבחינו חילוקי המשפטים שבהתר, אבל בפני כל ההמון יהיו נעולי דלת לקיים כל נדר וכל שבועה כאומרו לא יחל וגומר ככל היוצא מפיו וגו'. וזה הוא שיעור הכתוב וידבר משה אל ראשי המטות שהם גדולי ישראל המצוה בשלימות, אבל לבני ישראל לאמר זה הדבר פירוש כי לבני ישראל בכללות לא יאמר להם מהדיבור הנאמר

"ועל מה יש לנו להישען? על אבינו שבשמים"

**לראשי המטות אלא זה הדבר ולא הפורח באויר שנאמר בעל פה לראשי המטות, ובוזה
נתיישבו כל הדקדוקים"**

מבאר האור החיים בדבריו אלו ששונה מצוה זו של נדרים, שבה נאמרה המצווה באופן
שחלק מפרטיה מוסתרים מהכלל, באופן שהשימוש בהתיריים שבה ניתן בדווקא לגדולי
ישראל שבכל דור ודור, "שהם ידעו ויבחינו חילוקי המשפטים שהתר, אבל בפני כל
ההמון יהיו נעולי דלת לקיים כל נדר וכל שבועה".

אל ראשי המטות לבני ישראל" – הדרך להינצל מעקבתא דמשיחא

ובדבריו נראה להמתיק שייכות הפרשה לשבועות אלו של זיכרון החורבן, שהרי
מהגורמים לגלות, הן הראשונה והן השנייה, היה חוסר באמונת חכמים, בקבלת עול
ההנהגה כראוי, אם בטרם גלות בבל בהיות מלעיבים במלאכי האלוקים, שלא קבלו דברי
הנביאים ומרדו בהם, ואם בטרם הגלות השנייה, גלות רומי, שרואים אנו שהתגלגלה
באופן בו הסיקריקים מנעו מרבן יוחנן בן זכאי וגדולי ישראל להגיע להסכמים עם
הרומאים, וכמדומה שהסיבה שבאה הגלות באופן הזה, היא להורות שאם היו מישראל
מכפיפים עצמם לגדולי הדור ומקבלים נשיאותם ברמה, היו זוכים לתקן את הדרוש תיקון
ולא היו גולים.

ואף הקושי הבסיסי המופיע בימי עקבתא דמשיחא, הוא המשך לחסרון זה גופא, כאמור
בשלהי סוטה:

**"בעקבות משיחא חוצפא יסגא, ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר, ומלכות תהפך
למינות, ואין תוכחת, בית וועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבלן ישום, ואנשי הגבול
יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמות סופרים תסרח, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא
נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה,
כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו, ועל
מה יש לנו להישען, על אבינו שבשמים".**

לאמור כי בימים אלו של עקבתא דמשיחא [וכפי שביארם האור החיים עצמו בכמה
וכמה דוכתי (עי' בראשית בפ' ויחי (מט, ט) ובפ' עקב (ז, יב) ועוד) שענינו סוף הגאולה
בבחינת עקב שהוא סוף אברי האדם] המציאות תהיה מציאות של בלבול בין המעמדות
– כאב ובן וכאם ובת או כלה, כזקנים ונערים ועל כולנה יהיה בלבול ביחס לגדול יישראל
ולדעתם דעת תורה – "חכמת סופים תסרח, יראי חטא ימאסו, האמת תהא נעדרת".

וזהו מעין המשך למצב בו עמדו זרים וקבלו החלטות והרימו ראש במנהיגי ישראל,
בנביאי ישראל בדור החורבן הראשון, ובתנאים הקדושים בדור החורבן השני.

ואפשר שכנגד זה באה פרשת נדרים הפותחת את פרשתנו, פרשת מטות – **"וידבר משה
אל ראשי המטות לבני ישראל"** להורות שיש מעמדות בישראל, יש מעמד של מוסרי

מאור החיים – בעקבות דברי האור החיים הקדוש על הפרשה / הרב נתנאל אנושי, מח"ס 'שירת הפסח' וציידה נתן' וש"ס,
בני ברק

"ועל מה יש לנו להישען? על אבינו שבשמים"

התורה – זהו "וידבר משה", ויש מעמד של מנהיגי הכלל – "אל ראשי המטות", ותחתיהם בני ישראל, העם כולו, ולא ראי זה כראי זה, ולא כל מה שנאמר לזה נאמר לזה. וכל המכפוף עצמו לדעת תורה, הרי שהציל עצמו מהבלבול הזה של דור עקבתא דמשיחא, שהרי בדבריו מקיים הוא את דברי רז"ל – "ועל מה יש לנו להישען על אבינו שבשמים", דאין לך השענות גדולה יותר על "אבינו שבשמים", בעשיית רצונו וכיום מצוותיו בדרך המסורה דור אחר דור ממנהיגי ישראל ומעתיקי השמועה.

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

לפרשת מטות:

המלה והשתיקה - פתגמים

אִישׁ כִּי יִדַּר נֶדֶר לֵה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבַע לְאָסֵר אָסֵר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיּוֹצֵא מִפִּי
יַעֲשֶׂה (ל, ג)

פירש החיד"א ב"חומת אנך": "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה. מלבד גופיה דקרא יש לרמוז דאם האדם ישמור לשונו מלדבר שום דבור אסור ויהיה נשמר מדברים בטלים ויקדש פיו - אז כל אשר יבקש מהשם, ישמע תפלתו! וזהו שכתוב 'לא יחל דברו' - לא יעשה דברו חולין, שלא ידבר דברים בטלים ומכל שכן דברים האסורים, אז, 'ככל היוצא מפיו יעשה' השם וישמע תפלתו, ולא עוד אלא אפילו בלי תפלה כל אשר יאמר יתקיים, כמו רבי חנינא בן דוסא."

ועוד שם: "עיר וקדיש רבינו מהר"ר חיים ויטאל ז"ל פירש משם הרב מהר"ר שמעון טירנו ז"ל, 'לא יחל דברו' - לא יעשה דברו חולין, הלא תראה 'ככל היוצא מפיו יעשה', כי כל אשר ידבר הוא פועל למעלה אם לטוב אם למוטב, שאם ידבר דברי תורה ודברי קדושה מעורר ברוחניות ובקדושה למעלה, ואם חס ושלום מדבר לשון הרע ודברים האסורים הוא פועל בסטרא אחרא חס ושלום, וזהו שכתוב 'ככל היוצא מפיו יעשה' - למעלה אם טוב או לאו" עכ"ד" וכו'.

הרי לנו גודל כוח הדיבור של השומר לשונו מדיבורים אסורים!

*

"וְאִם הֶחְרַשׁ יַחְרִישׁ לָהּ אִישָׁה מִיּוֹם אֶל יוֹם וְהַקִּים אֶת כָּל נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת כָּל אֲסָרֶיהָ אֲשֶׁר
עָלְיָהּ הֵקִים אֹתָם כִּי הֶחְרַשׁ לָהּ בְּיוֹם שְׁמֻעוֹ" (ל, טו)

פירש הספורנו: "ואם החרש יחריש. שהשתיקה במי שיש בידו למחות היא כמו הודאה שהשותק הוא כמסכים במה שנעשה", ומגיה לספורנו שם כתב שמקור דבריו הם דברי הש"ס (שבת דף נד ע"ב) "פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים... תנא: לא שלו היתה אלא של שכינתו היתה ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו".

הרי לנו גודל כוח השתיקה ו...סכנתה!

*

המלה והשתיקה - פתגמים

והנה מצאתי בספר "פתגמים נבחרים"^{מה} רשימת פתגמים מאת גדולי ישראל לדורותיהם ולעדויותיהם אודות מעלת השתיקה. הנני מעתיק משם את הפתגמים - ואין כאן מוקדם ומאוחר אלא כפי שנדפס שם!

א. רבי מנחם מנדל מקוצק: שתיקה - היפה שבקולות.

ב. הבעל שם טוב: קולות השתיקה - הם למעלה מקולות הדיבור.

ג. רבי פנחס מקוריץ: כל מה שהאדם ממעט בדיבורו - מתקרב יותר אל הקדושה.

ד. הגאון מוילנא: עבור כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער.

ה. רבי אברהם יעקב מסדיגורה: משתיקה - אין מתעייפים.

ו. רבי מנחם מנדל מוורקה: שתיקה בלי תוכן - אף היא טובה. דיבור בלי תוכן - פטפוט בעלמא.

ז. 'היהודי הקודש' מפשיסחה: אין לך איבר כבד פעולה כלשון המדברת - תמיד זקוקה לזולת שיקלוט דבריה. אין לך קל מן השתיקה - כי אין היא זקוקה לשום סעד.

ח. רבי זאב מסטירקוב: השותק שעה שאין לו מה להגיד אינו שומר לשונו, הוא רק מעיד על עצמו שאינו טיפש. שומר פיו ולשונו הוא השותק שעה שיש לו מה לומר.

ט. רבי יצחק מוורקה: ההתבודדות טובה לנשמה, טובה לכל! אבל עיקר ההתבודדות - בין אנשים! השותק בהיותו בודד אינו יכול לטעון ששבר את תאות הדיבור.

י. רבי מנחם מנדל מוורקה: הסוס שתקן גדול, אינו מוציא דבר מפיו, ואף על פי כן - סוס הנהו! שתקן הוא השותק בעת דיבורו!

יא. רבי אייזל מסלונים: 'סייג לחכמה שתיקה' - ה'שתיקה' אמנם 'סייג' היא, אבל לא כל העיקר כולו. בשתיקה בלבד עדיין אין אדם נעשה חכם.

יב. מאמר החכם: אם תרבה להחריש ולשמוע - תיפה חכמתך ותמעט אשמתך.

יג. רבי מנחם מנדל מוורקה: למד לשתוק - כדי שתדע לדבר.

יד. רבי מנחם מנדל מקוצק: בימי הנעורים לומדים לדבר. בימי הזקנה - לשתוק. וזו מגרעתו הגדולה של האדם, לומד הוא לדבר בטרם ידע לשתוק.

טו. רבי זאב וולף מסטירקוב: למה מדבר האויל? רוצה הוא להוכיח לאחרים ש'חכם' הנהו. מוטב אפוא שישתוק וירמה אחרים, משיפתח פיו וירמה את עצמו.

טז. רבי חנוך גרשון מרדזין: מחבב אני את דברת החכם, אבל יותר את שתיקת הכסיל.

^{מה} מאת הרב נפתלי גרינבוים זצ"ל, מדמויות ההוד בירושלים עיה"ק שהלך לעולמו השנה, וכמדומה שניתן לומר עליו - לפי מעט ההכרה שזכיתי שהיתה לי עימו לפני שנים רבות, ולפי המעט שנתפרסם אודותיו לאחר פטירתו - שהיה צדיק-נסתר.

אזהרה לחנפים במלה ובשתיקה

- יז. רבי מנחם המאירי: בהמעט האדם את דבריו - ימעטו שגיאותיו.
- יח. רבי בנימין וולף: השיחה הרבה - בכל מקום מזיקה, ולעולם טובה ממנה - השתיקה.
- יט. רבי שלמה אבן גבירול: אצור לשונך - כאשר תאצור ממנוך.
- כ. החפץ חיים: כמה מדקדקים בניסוח מברק - וסופרים כל מלה! כמה יש לדקדק לספור כל הגדה - כשנוגע הדבר לאיסורים חמורים התלויים בלשון!
- כא. רבי מנחם המאירי: הרבות אומר - הכנסת מכשול ופוקה. והשתיקה - רווח והצלחה מפיקה.
- כב. רבי אברהם חסדאי: מאולם לא התחרטתי על מה שלא דיברתי, אך ניהמתי על מה שדברתי - פעמים רבות.
- כג. החפץ חיים: עדיפה תענית דיבור - מתענית הגוף.
- כד. רבי שמואל מסוכצ'וב: גם שתיקה במקום שצריך לדבר נחשבת לפגם הדיבור.
- כה. רבי שמואל די אוזידה: הדיבור לפני החכם הוא יותר טוב מהשתיקה, שאם יסכל ילמדהו, ואם ישכיל - ישבחהו.
- כו. רבי יהודה אלחריזי: מתי תהיה השתיקה כלימה? כאשר יהיה הדיבור חכמה.
- כז. רבי יהודה ממודינא: מי שלא ישתוק מעצמו, ישתיקוהו אחרים.

*

לפרשת מסעי:

אזהרה לחנפים במלה ובשתיקה

וְלֹא תַחְנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתְּם בְּהִי הַדָּם הוּא יַחְנִיף אֶת הָאָרֶץ וְלֹא יִכָּפֵר לָדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדָם שָׁפְכוּ (לה, לג)

רמב"ן: "בספרי אמרו, 'ולא תחניפו את הארץ, הרי זו אזהרה לחנפין'. כי הזהיר מתחלה שלא נקח שוחד ברוצחים, וחזר והזהיר שלא נחניף להם למעלתם או לתקפם וכבוד משפחתם בלי מקח שוחד, כי אם אנחנו נחניף להם הנה נחניף את הארץ והיא חנפה תחת יושביה".

חזקוני: "ולא תחניפו את הארץ, כמשמעו, לשון חנופה. לא תחניפו את הרוצחים יושבי הארץ לפטרם מן הדין הראוי להם, כי הדם הוא יחניף וגו', לכך אני מזהירכם על כך שהרי הרוצחים שהם אנשי דמים מנהגם להחניף את יושבי הארץ כדי שיחניפו עליהם, ולארץ לא יכפר וליושבי הארץ לא יכופר". ועיין עוד כלי יקר, מלבי"ם ורש"ר הירש כאן.

וז"ל ספר יראים (סימן רמח): "לא תחניפו. צוה יוצרנו... 'לא תחניפו את הארץ', ותניא בסיפרא הרי זו אזהרה לחנפים".

מהי חנופה?

"והריני מפרש פירוש חנופה שהזהירה עליה התורה, כל השומע דבר עֲוֹלָה ושאינו הגון או רואה דבר רע ואמר טוב הוא, (ואינו) שותק, [ולא] מתוך יראה לא מגופו ולא מממונו אלא מתוך רשע לבבו או חושב בלבבו ואומר (בלבבו) ברע עשה פן [יחרה] אפו עלי ויתקוטט עמי ואיני מפסיד בקטיטתו כי אם חסדו ואהבתו, נקרא חנף [ו]עובר בלא תחניף" וכו' (יראים שם).

"משמעות "חֲנִיף" היא... מי שפיו ולבו אינם שוים. כלפי חוץ הוא מציג הופעה אחרת - טובה יותר - שאיננה מתאימה למהותו הפנימית" וכו' (רש"ר הירש זצ"ל).

"החנף הוא מי שאין תוכו כבדו" וכו' (מלבי"ם)

וזה לשון ה"אורחות צדיקים" (שער החניפות):

"החניפות נחלקת לתשעה חלקים:

❖ הראשון: מי שהוא מכיר בחבירו שהוא רשע ורמאי ושהוא מוציא שם רע על הכשרים ושהוא גוזל ממון חבירו, ובא זה ומחניף לו, לא שהוא מחניף לו ומשבחו, אלא שהוא מחליק לו לשון לאמר 'לא פעלת און במה שעשית', בדבר הזה יש כמה עבירת והרבה עונשים. האחד - שהיה לו להוכיחו על חטאיו, ולא די שאינו מוכיחו, אלא אומר לו 'לא חטאת' ומחזיק ידי מרעים, ויש לזה החנף עונש שלא קינא על האמת. ועוד, שזה החנף נותן מכשול לפני החוטא, כשאומר 'לא חטאת' - לא ישוב מרעתו ויוסיף עוד לחטוא... ואמרו רבותינו זכרונם לברכה על אגריפס שהיה קורא בתורה, וכשהגיע לפסוק (דברים יז טו), 'לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא', זלגו עיניו דמעות. אמרו לו: 'אל תתיירא אגריפס, אחינו אתה!' באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה שהחניפו לו לאגריפס (סוטה מא ע"ב). גם היושב על הדין אל יפחד מאיש...

❖ השני: החנף המשבח רשע בפני בני אדם, בפניו או שלא בפניו, ואף על פי שלא יצדיק אותו על מעשיו הרעים, אלא יאמר בסתם 'איש טוב הוא', על זה נאמר (משלי כח ד), 'עוזבי תורה יהללו רשע', כי זה המשבח לולא שעזב התורה לא הילל לזה שעובר עליה ועל דבריה. גם [כי לא ישבח את הרשע, אלא יליץ עליו] בפני בני אדם לומר 'הלא] הוא עשה טובה זאת, לכן תחמולו עליו!' מי שעושה כך זהו רע מאד, כי השומעים סבורים שהוא צדיק, ויתנו לו כבוד.

ויש מכשולים גדולים בכבוד הרשעים:

כי כשיש כבוד לחכמים הצדיקים והם עליונים, אז כל העם ישמעו לעצתם.

ועוד, שאחרים יקנאו במעשיהם הטובים ויוסיפו לקח ותרבה הדעת, ומתוך שלא לשמה בא לשמה. ועוד יש הרבה בני אדם, בראותם הדר התורה יכירו מעלתה ותבוא מחשבה בלבם וילמדו לשם הקדוש ברוך הוא בלב שלם.

אזהרה לחנפים במלה ובשתיקה

ועוד יש טעם טוב בכבוד החכמים הצדיקים, כי יסוד נפש האדם הוא להיות בו עבודתו ויראתו ותורתו של הקדוש ברוך הוא, ועבור זה כל העולם מכבדים הצדיקים, נמצא, המכבד הצדיקים, כביכול, מעמיד ומקיים כוונת הקדוש ברוך הוא בבריאת העולם. והבזזה לתלמיד חכם ולירא שמים - בזה יבטל כוונת הקדוש ברוך הוא, והוא כמי שאמר, 'אין עבודתו עיקר!'

על כן יכבדו עובדי הקדוש ברוך הוא לכבוד הקדוש ברוך הוא, להודיע כי עבודתו לבדה היא עיקר. אבל בכבוד הרשעים יש חילול התורה והעבודה, וזוהי עבירה המבלה עצם ובשר.

ועוד, רבים נמשכים אחריהם ועושים כמעשיהם ומקבלים פורענות. וכיוצא בזה אמרו (נגעים יב, ו), 'אוי לרשע אוי לשכנו!'

ועוד, בכבוד הרשעים מושפל כבוד הצדיקים, ואין כבוד לצדיקים אלא לאחר השפלת הרשעים.

ועתה, אחרי שיש מכשול לעולם בכבוד הרשעים, ייזהר שלא יספר טובה מרשעים, גם לא יזכרם לטובה, שנאמר (משלי י ז), 'ושם רשעים ירקב'...

❖ השלישי: החנף המשבח רשע בפניו, ואומר לו 'כמה איש נחמד ואדם טוב אתה!' - אף כי אינו מספר בשבחו ברבים שלא יהיה לרבים למוקש. גם זה החנף גדול עונו, דכתיב (משלי יא ט), 'בפה חנף ישחית רעהו ובדעת צדיקים יחלצו', כי כשישבחנו יאמין לו ויחשוב שהוא טוב, וירום לבו, ויתגאה, ולא ישוב. כי כל מי שאינו צדיק, כשמשבחים אותו, ויאמר בלבו 'אמנם ידעתי כי כן הוא!' וזה נשחת בחניפותו של זה.

אבל הצדיק, אם משבח אותו אדם, לא יתגאה בזה...

ויש חניפות שמחניפים לבעלי זרוע כדי שיאהבו אותם וינשאו ויגדלו אותם, על זה אמרו רבותינו (אבות דרבי נתן כט), 'כל המחניף לחבירו לשם כבוד לסוף נפטר בקלון'.

❖ הרביעי: המתחבר לרשע, אף על פי שאינו מחניף לו ואינו משבח, אלא שהוא מקרבו ומתחבר עמו, יש לו עונש... על הקריבות שהוא מקרבו, שנאמר (דברי הימים ב כ לז): 'בהתחברך עם אחוזהו פרץ ה' את מעשיך', והצדיקים מואסים הרשעים... ויש מכשולים גדולים בחיבור הרשעים:

האחד: מפני שהוא אוהב שונאו של יוצר הכל...

השני: שלומד ממעשיו.

השלישי: שגם אחרים יתחברו אתו ויאמינו לו...

הרביעי: שזה צריך להניח מחמת יראה לעשות כמה דברים טובים...

❖ החמישי: איש שהוא נאמן בעיני כל העם וכולם שומעים לו והוא מעמיד קרובו להיות פרנס או להיות רב...

אזהרה לחנפים במלה ובשתיקה

❖ הששי: מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואינו נותן לב על מעשה החטאים, זה הדבר קרוב לחניפות, כי הם החוטאים חושבים: 'כיון שאינם מוחים בידינו ואינם מקנטרים אותנו, כל מעשינו הם טובים'. ונצטוינו לבער הרע מקרבנו, שנאמר (דברים יג, ו), 'ובערת הרע מקרבך'. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת דף נד ע"ב), 'כל מי שאפשר לו למחות על אנשי ביתו, ואינו מוחה - נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו - נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו - נתפס על כל העולם כולו'...

❖ השביעי: הרואה את אנשי מקומו עם קשי עורף ואומר בלבו, 'אולי לא יקשיבו אם אוכיחם?' ועל כן הוא מונע מלהוכיחם - גם זה חטא ועונו ישא, כי לא ניסה להזהיר ולהוכיח, אולי ישובו... אבל אם הדבר גלוי וידוע לכל ונבחן ונחקר כי החוטא שונא מוסר ולא ישמע למוכיחיו, על זה נאמר (משלי ט ח): 'אל תוכח לץ פן ישנאך', ואמרו (יבמות דף סח ע"ב), 'כשם שמצוה לומר דבר הנשמע - כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע'...

❖ השמיני: השומע מדברי לשון הרע או נבלה, או יושב בסוד משחקים ובוזי תורה ומצוות, ויודע שהם קשי ערף ולא יקבלו תוכחה, על כן הוא שותק - גם זה ייענש, כי היה לו לענות אותם, שלא יאמרו כי הוא כמותם שהוא מודה בדבריהם, כי הוא חייב לגעור בהם, לתת גדולה לתורה ולמצוות ולקנא לכבוד הצדיק שהרשיעו...

❖ התשיעי: המכבד את הרשעים מחמת דרך שלום, אמנם לא ידבר טוב על הרשע, ולא יתנהג בכבודו על דרך שיחשבו בני אדם שהוא נכבד בעיניו, כי לא יחלוק לו כבוד אלא כדרך בני אדם המכבדים העשירים בעבור כי צלחה דרכם ולא מפני חין ערכם. ואף בזה יש חטא ואשמה, כי לא הותר לכבד הרשעים אלא מחמת מורא - שירא שיזיק לו הרשע ויגרום לו הפסד בזמן שיד הרשעים תקיפה... אך לא ישבחנו ולא ידבר עליו טוב בפני בני אדם...

ויחניף אדם לאשתו משום שלום בית, לבעל חובו - שלא ילחצנו, לרבו - שילמדנו תורה. ומצוה גדולה להחניף לתלמידיו ולחביריו, כדי שילמדו ושישמעו לדבריו לקבל תוכחתו לקיים המצוות. וכן כל אדם שהוא סבור שימשכנו אליו ושישמע לו לקיים המצוות, ואם יבוא עליו בכעס לא ישמע לו, אלא בחניפות יקבל תוכחתו, מצוה גדולה להחניף לו כדי להוציא יקר מזולל. כי יש אדם שאינו מקבל תוכחה בגערה אלא בנחת - שנאמר (קהלת ט יז), 'דברי חכמים בנחת נשמעים'.

ויש שצריך גערה - שנאמר (משלי יז י), 'תחת גערה במבין'...

ויש חניפות רעה מאד, כגון אדם המחניף לחבירו ומדבר עמו דברים מתוקים כדי שיסמוך עליו ויאמין לו, ואחר שיאמין לו ויסמוך עליו הולך עמו ברמאות...

לכן יתרחק אדם מן החנופה ולא יחניף לאדם להחזיק ברשעו גם אם יש לו לקבל טובות הרבה ממנו. לא יחניף לקרובו ולא לבניו בזמן שאינם הולכים בדרך טובה, כי כמה בני אדם עומדים ברשעם מחמת שרואים שאין להם בושא עבור דרכיהם המכוערות ועבור שרואים שמחניפים להם. ואין דבר בעולם הנועל פתחי התשובה כמו החניפות...

אזהרה לחנפים במלה ובשתיקה

והגרועה שבכל החניפות - המחניף לחבירו כדי להחטיאו, כגון שיש לו מחלוקת עם בני אדם ואין הדין עמו, והוא מחניף לבני אדם לסייע לו ולחזק טעותו...

הרוצה לינצל מן החניפות ייזהר להרחיק עצמו מן הכבוד, כי מי שאינו חושש להתכבד לא יצטרך להחניף. וגם צריך ליזהר שלא יהנה מאחרים, כי רוב המחניפים מחניפים לאדם שסבורים שתהיה להם הנאה ממנו... "עד כאן מה"אורחות צדיקים".

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית

הגבול הדרומי

בגבולות ארץ ישראל, מצינו בראשונים שהאריכו לבאר כל אחד בשיטתו עד היכן הגבול, ובירושלמי דמאי פ"ב ה"א איתא, דלא ברירא להו אם בזמנם היו רוב שדות שבארץ ישראל ביד ישראל או ביד עכו"ם, וע"ש בפני משה שביאר שהספק היה לפי שלא היו ברור להם היכן גבול ארץ ישראל. אולם בגבול הדרומי לא מצינו בראשונים שדיברו בזה, והוא לפי שמקום זה לא היה מיושב, ובדורות האחרונים נחבטו בזה הרבה מחכמי זמנינו.

ובתחילה נתחיל במה שמפורש בתורה (במדבר ל"ד) גבי גבול דרום, שהגבול מתחיל מקצה ים המלח וממשיך עד נחל מצרים, וכלשון הכתוב (פסוק ג-ה) והיה לכם גבול נגב מקצה ים המלח קדמה, ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים ועבר צנה והיו תוצאותיו מנגב לקדש ברנע ויצא חצר אדר ועבר עצמונה, ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה, ע"כ. ונקטו האחרונים דנחל מצרים הוא המקום הנקרא "ואדי אל עריש".

ובזמנינו אין ידוע היכן היה הישובים 'מעלה עקרבים' 'צנה' 'קדש ברנע' 'חצר אדר' 'עצמונה', ולפיכך תואי הגבול מים המלח עד נחל מצרים אינם יודעים לנו.

ויש שניסו לקבוע את הגבול לפי דמיון שמות המקומות, שנשתמרו במאות השנים ע"י הערבים שגרו כאן, ואצטט לזה מדברי הכפתור ופרח (סוף פ"י) "ואודיעך כי שמות העיירות והנהרות הכתובים בכתבי הקדש שבכתב ושבצל פה, שמעט הוא מה שנשתנה שמם בין הישמעאלים" וכו', ע"כ. והדברים הובאו באורך בספרי משנת יוסף (בספרו רפ"ו דשביעית, ובשו"ת ח"א סי' מ"ד ומ"ה).

אולם החזו"א (שביעית ג'-י"ט) דחה את כל הנ"ל, וכתב שאין לסמוך על שמות המקומות שנשתמרו בידי יושבי הארץ הערביים כי במשך הזמן נהרסו וחזרו ונתיישבו ופעמים נעתקו ממקומו הראשון ופעמים נשתנו השמות, ע"כ. ועוד שם (ג' ססקי"ח) ועדיין אין אנו בטוחים אם אפשר לסמוך על מפת הארץ שלא דקדקו בדברי חז"ל, ושמות הערים ומקומותיהן נשתנו, ויש שנמחקו זכרם ובנו על אומדנות, עכ"ל. הרי שהחזו"א לא סמך על העיירות המסומנות במפות, וגם לא על השמות של היום, וא"כ כל המקומות המבוארים בתנ"ך כגבול הדרומי אינם ידועים לנו.

שיטת הדרך אמונה

ובספר דרך אמונה (פ"א דתרומות ה"ז) כתב שהגבול הדרומי הוא באורך כל נחל צין

הגבול הדרומי

[ולשיטתו מצפה רמון הוי חו"ל]. וראיותיו מדאמרי' בב"ב דף עד ע"ב מאי דכתיב כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אלו ז' ימים וד' נהרות "שמקיפין את ארץ ישראל", ואלו הן שבעה ימים ימה של טבריה (היא כנרת) וימה של סדום (ים המלח) וימה של חילת (ובירושלמי כלאים פ"ט הגירסא ימה של שיליית) וימא של חילתא וימא של סיבכי וים אספמיא וים הגדול (שהוא בכל מערבו של א"י) ואלו הן ד' נהרות ירדן (שהוא בכל מזרחו של א"י כדאיתא בבכורות דף נה ע"א) וירמוך (שהוא נהר קוסמיאה שיוצא מהים הגדול בין צור לצידון ונמשך לצד צפון כמש"כ המהרי"ט בתשו' ח"א סי' פ"ד, והוא בדרך דמשק דהיינו בצד צפון (המכונה בזמנינו נהר ליטאני) שהולכין לדמשק כמש"כ בערוך ערך קרמיון) וקירומיון ופיגה (הם נהרות משני צדדי דמשק כמש"כ שם בערוך דקרמיון הוא נהר אמנה, ופיגה הוא נהר פרפר).

והנה לשון מקיפין מוכח שהן סביב כל א"י כמו מוקף חומה, וביותר בירושלמי פ"ט דכלאים הגירסא "סובבין" את ארץ ישראל, ולכאורה בדרום לא מצינו שום ים וא"כ איך הם מקיפין את א"י הא מצד דרום אין כלום, לא ד' נהרות (שהם בצד צפון ומזרח) ולא ז' ימים. והנה בבכורות דף נה ע"א אמרי' ירדן יוצא ממערת פמייס (בניאס) ומהלך בימה של סיבכי (הוא ים החולה, ונקרא היום עמק החולה) ובימה של טבריה (כנרת) ובימה של סדום (ים המלח) והולך ונופל בים הגדול, ובב"ב שם הגירסא ומתגלגל ויורד לים הגדול, ולכאורה ים המלח נגמר בקצה מזרחית דרומית של א"י כדמפורש בפרשת מסעי וא"כ צ"ע להיכן מתגלגל הירדן לים הגדול שהוא בצד מערב, ובע"כ שהוא נחל צין, שהוא יוצא מים המלח ונמשך עד נחל מצרים שהוא אל עריש (אלא שנפסק קצת באמצע, ופרצות קטנות אין מפסיד ההיקף כיון שבטלות, ויתכן שגם היום הוא מחובר במקומות המפסיקים קצת מתחת לאדמה) והוא הירדן הנמשך, ולהכי קרי מתגלגל לים הגדול כיון שהוא מחובר לים הגדול, ונמצינו למדין שהנחל הזה הוא גבול דרום, ובגבול דרום ליכא חילוק בין כיבוש עולי מצרים לעולי בבל כמו שמוכח מהתוספתא פ"ד דשביעית ה"ד וכ"כ הגר"א בהדיא בירושלמי פ"ו דשביעית ה"א, ולכן המושב שקורין היום "ירוחם" הוא בתוך גבול ארץ ישראל ואף החזיקו בו עולי בבל, והמושב שקורין "מצפה רמון" הוא מחוץ לגבול תחום ארץ ישראל ואף לא החזיקו בו עולי מצרים.

ויש שהביאו ראיה ממכות דף ט' ע"ב גבי ערי מקלט ושלשת את גבול ארצך שיהיו משולשות שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומשכם לקדש כמקדש לצפון, וע"ש ברש"י ותוס' שיהא מסוף הגבול לחברון כמו מחברון לשכם וכן בצפון, והיינו שיהא כשיעור השוה בין הערים עצמן לבין סוף הגבול, והנה הערים חברון ושכם במקומן הן עומדות ושאלת זהויים אינה עומדת בספק כלל, וכאשר אנו משוים המרחק שבין חברון לשכם (כ-78 ק"מ) כבין חברון לדרום אנו מוצאים הגבול הדרומי בסביבות המקום הקרוי היום נחל צין, וכדעת הדרך אמונה, ובודאי שלא היה הגבול נמשך עד להערבה הדרומית (שהרי מחברון עד לקו ה-30 הוא 170 ק"מ).

ויש שדחו שאפשר שאף שהגבול נמשך אחר נחל צין (לתוך מדבר צין) מ"מ מקום ישובן

הגבול הדרומי

היה מדן ועד באר שבע [כדמבואר בקראי בכ"מ (שופטים כ' א, שמואל א' ג-כ שמואל ב' ג-י יז-יא כד-ב, מלכים א' ה-ה) דדרו ישראל בזמן כיבוש עולי מצרים (וכן בזמן כיבוש עו"ב כדמבואר בנחמיה י"א לא, ובדברי הימים ב' ל-ה) מדן ועד באר שבע, ובאר שבע מפורש שהיה סוף מקום ישוב סמוך למדבר כדמוכח גבי אליהו (מלכים א, י"ט-ג') ויבא באר שבע אשר ליהודה וינח את נערו שם והוא הלך במדבר דרך יום, וכן כתיב (בראשית כא, יד) גבי הגר ותלך ותתע במדבר באר שבע].

וגבי ערי מקלט איתא במכות דף י' ע"א שמיקום הערים היה כדי שיהא אפשרות לאנשים לברוח בשיעור זה ולפי שכיחות הרוצחים במקומות הללו, ומעתה כל זה שייך רק למקום ישוב וע"ז קאי ושלשת שיהיו משולשות מקצה גבול הישוב לארבעת רבעים, ומש"כ רש"י ותוס' סוף הגבול היינו קצה הישוב שבגבולי ארץ ישראל.

אולם בדעת זקנים (מבעלי התוס') עה"ת עה"פ דושלשת, כתב בהדיא דקרא איירי על גבולות ארץ ישראל, [שכתב שם שכיון דארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה א"כ ההפרש שהיה בין ערי מקלט היה מאה פרסה, ע"כ. והנה אף שאין דברים אלו יתכנו במציאות שהרי אין מאה פרסה בין שכם לחברון מ"מ למדנו מדבריו שדין ושלשת קאי על גבולות הארץ ולא על מקומות הישוב שבא"י].

ולפ"ז יוכרח דהגבול הדרומי הוא באזור נחל צין, וכנ"ל. [מיהו עדיין אין לסמוך ע"ז שהגבול הסתיים בדקדוק בנחל צין, דאפשר דהגבול הרחיב קצת וכדדרשי' בספרי ושלשת את גבול ארצך ולא בספר, ע"כ, וכונתו לא נתבאר, ויתכן דר"ל שאין לחשב את עריות הספר (מדין ושלשת) אלא את מרכז ארץ ישראל א"כ אפשר דהגבול המשיך כדעת האדמ"ק עד מי מריבה, ומ"מ המשיחה התחילה מן נחל צין כי השטח שבין נחל צין למי מריבה היא שטח ספר שאין מחשבין אותו מגזה"כ. אולם הרמב"ם וש"ר השמיטו לדרשת הספרי, ולדבריהם יוכח שהגבול הוא עד נחל צין בצימצום].

ודבר זה לכאורה מוכרח, שהרי אם חשבון ושלשת הוא רק למקומות ישוב א"כ לכאו' כל מקומות ערי מקלט צריכים להשתנות, שהרי מקומות הישוב בדרום מסתיים בצד מערב באזור באר שבע ובצד מזרח באזור עין גדי ומשם מתחיל אזור מדברי, וא"כ צריך להוריד מהחשבון כ-40 ק"מ (שהרי הדרום מתחיל מאזור נחל צהלים - באר שבע, ולא מאזור נחל צין). ומה שאמרו בגמ' במכות דף י' ע"א שמיקום הערים הוא לפי שכיחות הרוצחים במקומות אלו אין הכונה שלכן קבעו את שכם וחברון למקומות של ערי מקלט, שהרי זה משום גזה"כ דושלשת ולא בעי טעמא דקרא, ומאי דמתמהי התם "ומאי שנא מהאי גיסא ומהאי גיסא דמרחקי ומ"ש מציעאי דמקרבי" היינו (כמש"כ הערוך לנר) דאמאי נחשב את הושלשת לפי ד' רבעים ולא לפי ג' חלקים וביניהם נעמיד את העיר מקלט (דהיינו שנחלק לפי ו' חלקים), וע"ז משני לפי שבשכם שכיחי רוצחים, אבל ודאי מ"ש בתורה ושלשת הוא כפשוטו מקצה גבול למשנהו.

ובאמת שמדברי הגר"א ביהושע פט"ו משמע שהגבול הלך כמעט ישר מקצה ים המלח לכיוון מערב, שכתב שם וז"ל: ויצא אל מנגב וגו', שמור זה ההנחה - כל מקום שנאמר

הגבול הדרומי

"ויצא" פירוש שהגבול היה יוצא מקו המישור לקו השיפוע קצת ובמקום שכלה השיפוע שם התחיל להלך במישור ונמצא נרחב הגבול, וכל מקום שנאמר "ועבר" פי' שעבר הגבול באמצע העיר, וכל מקום שנאמר "ונסב" פי' שקו הגבול היה מתרחב רק כנגד אותו המקום ומסבב אותו עד שבא במישור כנגד קו שהתחיל להתרחב, וכל מקום שנאמר "ותאר" פי' שקו הגבול הולך במישור ואינו סר לא לימין ולא לשמאל והוא מלשון במחוגה יתארהו כו', עכ"ל, ומבואר שבדרך כלל היה קו הגבול ישר, ופעמים שהמשיך ביושר באמצע העיר, ופעמים שהקיף העיר ואח"ז שוב חזר ליושר, וכשכתוב ויצא הכוונה שיצא מקו המישור לקו השיפוע קצת ועי"ז נרחב הגבול. ומדכתב "שיפוע קצת" משמע שעדיין היה קרוב לקו ישר, ורק קצת בשיפוע. וכדבריו משמע ברש"י בברכות דף סא ע"ב (ד"ה הנפנה ביהודה) שכבזה"ל: שארץ יהודה על פני כל אורך ארץ ישראל היא מן המזרח למערב כרצועה ארוכה וקצרה, ע"כ, ומשמע שגבול הדרומי נמשך מקצה ים המלח כקו ישר בערך עד ים הגדול, ואינו מרחיבה הרבה לדרום ולכך חלקם מוגדר כרצועה ארוכה וקצרה. וגם במפתו של רבי שלמה חעלמא (בעל מרכבת המשנה) שבספר חוג הארץ משרטט את הגבול הדרומי כמעט בקו ישר עד קדש ברנע שהיתה מול קצה ים המלח (ומשם הוא עולה לעצמונה שהיא בערך מול אמצע ים המלח).

הגבול הדרומי החדש

איברא בירושלמי פ"ט דשביעית ה"ב מצינו דבר חדש, דעו"ב לא כבשוהו לים המלח כולו כ"א עד עין גדי. דאמתני' דשלוש ארצות לביעור וכו' ביהודה ההר שפלה והעמק, מפרש הירושלמי ההר זו הר המלך שפלה זו שפלת דרום ועמק שלו "מעין גדי" עד יריחו, ע"כ, ומבואר שהגבול בדרום הוא מעין גדי (שהרי העמק ממשיך הרבה אחרי עין גדי). וכן מבואר בתרגום ירושלמי השלם (הוצאת תרגום לתורה כת"י ותיקן) פרשת מסעי (לד, טו) שפירט את גבולות הארץ וכבזה"ל: ונפק לרפיון (רפיח) ולשקומזיי (עיר הסמוכה לעזה) "ולמערת עין גדי" עד מטי ספר ימא דמלחא הדין הוא תחומא דתרין שבטיא ופלגות שבטא, ע"כ, ומבואר שהגבול הוא מערת עין גדי. ואף אם נפרש דהירושלמי מפרש את גבול עו"ב ולא את גבולות פרשת מסעי, מ"מ איתא בתוספתא פ"ד דשביעית מ"ד ובירושלמי (כת"י) פ"ו דשביעית ה"א סמוך לעמון ומואב וארץ מצרים שתי ארצות הן או נאכל ונעבד או לא נאכל ולא נעבד, וביארו החסדי דוד (שם) והאדמ"ק דר"ל שבגבול הדרומי אינו כגבול הצפוני דקתני במתני' דאיכא ביה ג' ארצות אלא דבגבול הדרומי כל מה שכבשו עו"מ כבשוהו עו"ב ומה שלא כבשוהו עו"ב אף לא כבשוהו עו"מ, א"כ נמצא שמאחרי עין גדי לא כבשו לא עו"מ ולא עו"ב. [וכן מצינו ביחזקאל פרק מ"ז פסוק י"ח-י"ט 'ופאת נגב תימנה מתמר עד מי מריבות קדש נחלה וגו', והמצודת דוד פי' ד'תמר' היינו חצצון תמר שהוא עין גדי, (ודלא כפרש"י ותרגום יונתן שזהו יריחו, שהרי יריחו עומד בצפונה של ים המלח), ולדבריו מבואר שהגבול יוצא מים המלח לעין גדי, וכנ"ל].

ויתירה מזו, בתורה (במדבר לד, ג) מבואר שגבול הדרומי מתחיל מקצה ים המלח קדמה, ומצינו ביחזקאל (מז, י) שים המלח היה נמשך רק מעט אחרי עין גדי, דשם

הגבול הדרומי

יחזקאל מתנבא שלעת"ל יצא נחל מירושלים... ובאו הימה (וישפך לים המלח) אל הימה המוצאים ונרפאו המים ממליחתם (ומבואר שים המלח תתרפא ממליחותם) ויהיה שם דגה רבה ויעמדו עליו דוגים "מעין גדי ועד עין עגלים"... כצאתיו וגבאיו לא ירפאו למלח נתנו, ע"כ. ומבואר שעיקר ים המלח הוא מעין גדי ועד עין עגלים, ובצדדים שאחרי זה שם המים לא ימתקו כדי שישאר מלח. והנה עין עגלים מקומו ידוע מצפון לים המלח במקום שנקרא היום עין צוקים (בערבית עין עזל), וכן המקום שנקרא היום עין גדי הוא עין גדי וכמו שהעיד הכו"פ (בפרק י"א שהוא ממזרח חברון) וכ"כ בספר און ומסטיקון, וכן בכל הדורות נקרא מקום זה ע"י הערבים עין ג'די, וא"כ נמצא שים המלח מסתיים קצת אחרי עין גדי.

וכדי להבין ד"ז אכתוב מה ששמעתי מהחוקר הרה"ג יוסף רוטשטיין שיחי' בענין זה, הנה ידוע שהים המלח מחולק לב' חלקים האגן הצפוני והאגן הדרומי, כהיום קיים בעיקר האגן הצפוני, ולאחר שכמעט יבש לגמרי האגן הדרומי (ומפעלי ים המלח הוצרכו למי ים המלח) נעשה תעלה (בשנת תשל"ז - תשמ"מ) מאגן הצפוני להאגן הדרומי שדרכו הצליחו לשמור על האגן הדרומי. והנה החוקרים (ד"ר צ. קליין במאמר מחקר שנקרא "שינויי מפלס בים המלח") שחקרו היטב את האזור מצאו שישנה דרך רומית (שקיים עוד בזמנינו) אחרי אגן הצפוני (מלשון היבשה שבמזרח) שחוצץ מב' צדדי ים המלח (מישראל לירדן), ודרך זו שימש עד לתקופת נפליין (שנת תקע"ט) שעד אז כל האגן הדרומי היה יבש ובשנה זו היו שיטפונות ומפלס המים עלה גבוה לכל האגן הדרומי, וגם נמצאת "מפת מידבא" על פסיפס, שבו נראה רק האגן הצפוני, ואילו הדרומי כנראה שלא היה קיים אז. ומעתה יובן מש"כ ביחזקאל שים המלח מסתיים באזור עין גדי שזה קצת לפני הסיום של אגן הצפוני (ואפשר שמש"כ ביחזקאל עין גדי הכוונה למערת עין גדי שזה דרומית יותר, וקרוב יותר לסוף האגן הצפוני), וע"כ לעת"ל האגן הצפוני יהפך למתוק ויהיה שם דגה רבה ורק בצאתיו וגבאיו (דהיינו צדדיו במקומות הגבוהים, ואולי זה המקום שמעין גדי ועד סוף האגן הצפוני) לא ירפאו כדי שישאר מלח.

והנה בתורה יש כמה מקומות בתיאור הגבול הדרומי "מעלת עקרביים" "צנה" "קדש ברנע" "חצר אדר" "עצמנה" "נחל מצרים" עד שמגיע לים. והנה המקום שקרוי היום עקרבים נקרא בערבית נקב א-צאפי (מלשון תצפית) והחוקרים בשבעים שנה אחרונים קראו לזה עקרבים, אבל אין שום זכר במקום הזה למילה עקרבים. וכן במקום שנקרא היום נחל צין בערבית יש לו כמה שמות אחרים, ובשפותם אורך הנחל (200 ק"מ) מתחלק לכמה שמות, ליד מצפה רמון "ואדי נפח" עד עבדת, "ואדי עבדה" עד עין מור (ליד שדה בוקר) "ואדי מורה" עד הור ההר (למקום שנקרא כן במפות זמנינו), "ואדי מדרה" עד נחל ירקעם, "ואדי פוקרה" עד ים המלח, אבל בשום מקום מהם לא נקרא נחל צין. ורק קדש ברנע מצינו מקום שנקרא בערבית "עין אל קדיס" (כמש"כ האדמ"ק) שהוא מלשון קדש ברנע, אלא שמקום זה הוא מאוד במערב במקום שמתקרב לוואדי אל עריש, ובקרא משמע שזה באמצע הדרום, וכן ביהושע (י, מא) מבואר שזה באזור דרום - מזרח ולא באזור דרום - מערב. וגם מש"כ המפרשים שנחל מצרים הוא ואדי אל עריש, קשה

הגבול הדרומי

לאומרו, לאחר שמקום זה לא נקרא כך (בשם נחל מצרים) בשום דור ובשום שפה, וגם לקבוע מקום זה שאינו כ"א אגם מים שנעשה ע"י הגשמים שזה הנחל שכתוב בתורה הוא דבר תימה, וע"כ קשה מאד להחליט שזה באמת נחל מצרים.

ועוד דמוכח בכמה מקומות שבאר שבע הוא הגבול, דיעוי' ברש"י בפרשת ויצא (כח, יז) "שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה וירושלים בצפונה", וכ"ה בהדיא בשמואל ב' (כד, ז), ומבואר שבאר שבע היא בשטח דרום יהודה, והנה מיקומו של באר שבע ידועה דיעוי' בכפתו"פ (פי"א עמו' 426) שכ' שהיא המקום שקורין לו היום ביר סבע (ובאר שבע של זמנינו ממוקמת על העיר ביר סבע הקדומה), ויש שרצו להוכיח מזה שהגבול הדרומי לא הדרים הרבה מים המלח ולכך באר שבע נמצא בדרומה של יהודה, ויתירה מזו כ' הרא"ם (עה"ת שם) דמקורו של רש"י הוא מקראי ביהושע (טו, כח) שמונה את באר שבע כאחת מערי הגבול שבין יהודה לאדום, ומבואר שלמד פשט ברש"י שבאר שבע עומד בסוף דרום יהודה [ולא רק בשטח דרום ארץ יהודה] והיא מערי הגבול של יהודה. וכ"נ מדברי רשב"ם בב"ב דף נו ע"א ד"ה על הגבולין, ע"ש. ולפ"ז יוכרח שהגבול מצפין מקצה ים המלח עד באר שבע, וכמש"כ רש"י בפרשת מסעי (לד, ד).

ועל כן יש לסלול דרך חדש במקום הגבול הדרומי, ועפ"ז יתיישבו כל התמיהות הנ"ל. דהנה הגבול הדרומי התחיל מקצה ים המלח קדמה, וזהו מקצה אגן הצפוני של ים המלח (וכמו שהוכחנו לעיל מקראי ביחזקאל שים המלח הסתיים שם). ומשם עלה הגבול לצפונו (כמש"כ רש"י, וכן הבין בדבריו בעל המזרחי) לכיוון נחל צאלים (ועולה משפך הדלה היורד מהנחל לקצה האגן הצפוני) ששמו בערבית ציל (ציאל) שזה לשון המתקרב לנחל צין, וזה קצת אחרי מערת עין גדי, ומיושב מש"כ בירושלמי (שביעית פ"ט מ"ב) ובתרגום ירושלמי השלם (במדבר לד, טו) שעין גדי הוא הגבול, [ובפשוטו הוא מקרא מפורש ביהושע (טו, סב) דכשמנה את הערים שבקצה הגבול כתבו במקום האחרון את עין גדי]. ומשם ממשיך הגבול לאורך הנחל עד קודם באר שבע. ועבר "עצמנה", והוא במקום שמתחבר נחל באר שבע (דהיינו במקום שמסתיים נחל באר שבע) לנחל הבשור (שנקרא היום אסנת) שנקרא בערבית אצני (לשון הדומה לעצמנה). ומשם ממשיך הגבול לנחל הַבְּשׂוֹר עד תוך הים, וזהו נחל מצרים, ודבר זה נתגלה בזמנינו בכתבי האשורים (ששלטו בארץ בזמן בית ראשון) שקראו לנחל הבשור בשם נחל מצרים [עי' באנאלים האשורים ח"ב עמוד 205 שהעיר ארזני (שהוא תל שזמה, העומדת בנחל הבשור) הניצבת על גבול נחל מצרים [מוסורה], ושם בעמוד 209 ארזני בעיקול של נחל מוסרי (מוסרי היינו מוצרי, דבלשונם ס ו-צ נשמעים באותו ביטוי, והיינו נחל מצרים), וע"ש], וא"כ לאחר שנתברר ע"פ עדיות (כתבי האשורים) שהוא נחל מצרים (ולא לפי דמיון השמות וכדומה), א"כ דבר שמסתבר שהוא באמת נחל מצרים הכתוב בתורה. וש"מ שכ"כ המרכבת המשנה בספרו חוג הארץ (עמוד פ"א), ואצטט משלונו: נחל הַבְּשׂוֹר הוא נחל מצרים במפה טורענס אעגיפטי וגם בעסור ונקרא ג"כ שיחור מצרים (ד"ה א-יג-ה), בתחלתו מהר שעיר באדום וגם יש לו התחלה למערב יגור והם נפגשים סמוך לחצור חדתה ומשם מושך בין שמעון ליהודה ונופל הגבול למערב עזה הפלשתי, עכ"ד.

שיטת הכפתור ופרח

ולכאורה שיטה זו (שהגבול הוא מנחל צאלים עד נחל הבשור) יוכרח בדעת הרמב"ם, דהנה לעיל הבאנו ראית האחרונים (ממכות דף ט' ע"ב) מערי מקלט דכתיב ושלשת, שהגבול הוא עד נחל צין. אולם ברמב"ם פ"ח מהלכות רוצח ה"ז איתא בזה"ל: וכן מושחין בין כל עיר ועיר מערי מקלט בתחילת הפרשתן עד שהיו משולשות בשוה שנאמר תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך, ע"כ, ומבואר בלשונו דדין שיהיו משולשין הוי רק בין עיר לעיר מערי מקלט, וכתבו האחרונים דהיינו לפי שמפרש קראי דושלשת שמחלקים את הארץ לג' חלקים וביניהם מעמידין את הערי מקלט [דהיינו שמחלקים את הארץ לו' חלקים כך שלכל עיר מקלט יש בכל צד שיעור שווה באזור 40 ק"מ, וזה מה שהביא את תחילת הפסוק תכין לך הדרך ושלשת וגו' לומר שיש דין דושלשת בתכין לך הדרך, דהיינו שיהיה שויות הדרך לכל אחד מערי מקלט], והוא דלא כברייתא דגמ' מכות דף ט' ע"ב ושלשת שיהיו משולשין שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון, ולפי הנראה דבריו לקוחים מהירושלמי (שם) דלא גרס מדרום לחברון ולא כמקדש לצפון, וכן השמיט שאלת הגמ' (שם י' ע"א) מ"ש מהאי גיסא ומהאי גיסא דמרחקי ומ"ש מציעאי דמקרבי, והוא לפי שלמד שהכל הוא אותו מרחק. ומעתה לפ"ז כשנבוא למדוד מחברון לדרום 40 ק"מ יצא בדיוק באזור נחל צאלים, וכנ"ל.

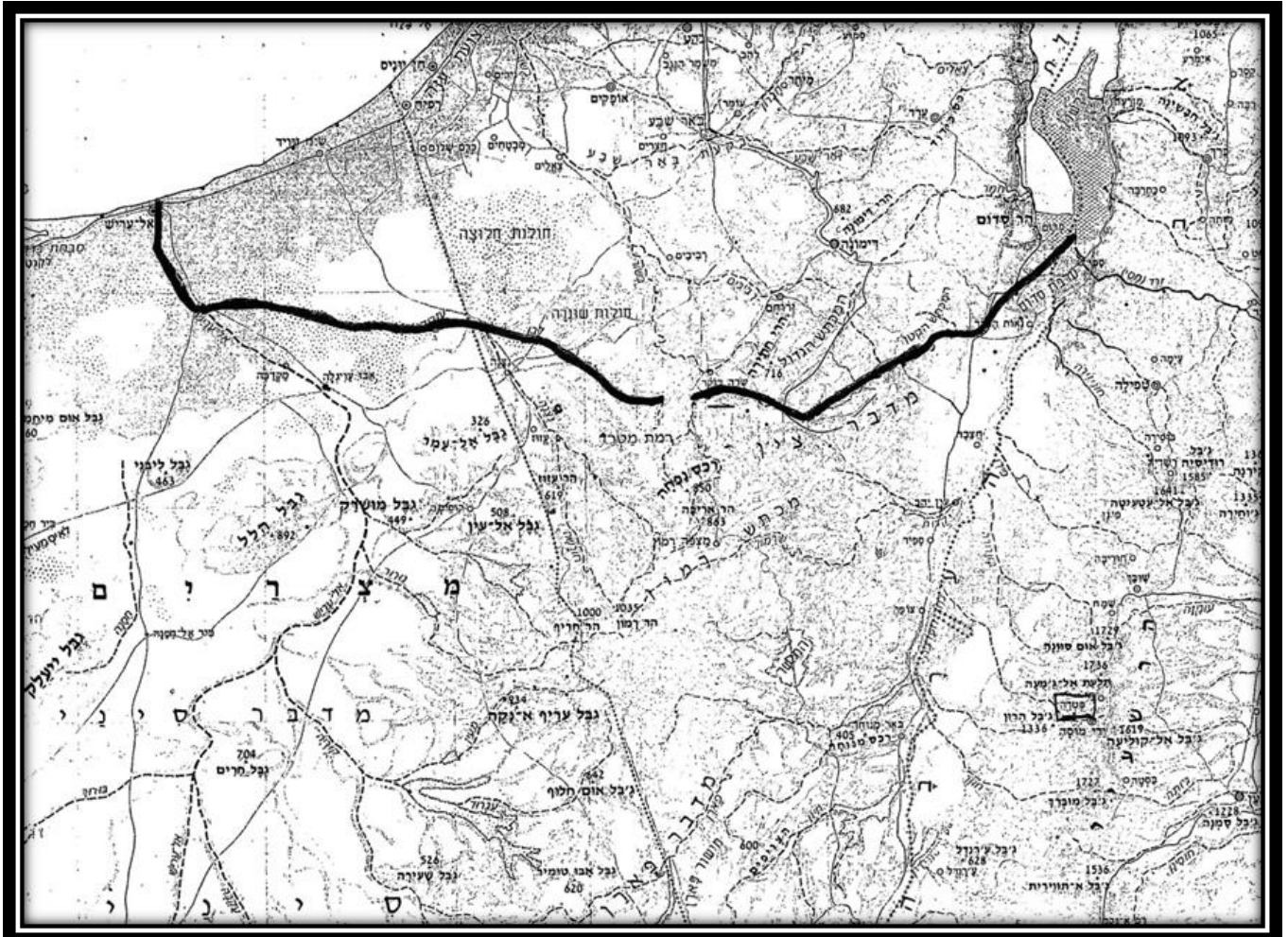
ובאמת מגוף הסוגיא במכות מוכח שהגבול הסתיים באזור נחל צאלים, דאמרינן התם (דף ט' ע"ב) שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל בארץ כנען ומכוונות היו כמין שתי שורות שבכרם חברון שביהודה כנגד בצר במדבר שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן. ולכאו' גבולות עבה"י מצומצמים יותר מגבולות הארץ שהרי מפורש בתורה (פרשת דברים) שהוא מנחל ארנון עד הר חרמון, וא"כ איך משכח"ל שיעמוד עיר מקלט בבצר כנגד חברון שביהודה הא בעינן משולשין וליכא. ועי' בספר שיח יצחק (לר' יצחק חיות, שם) שהוכיח מזה שאין דין ושלשת על ערי מקלט שבעבר הירדן, והוא לפי דקרא דושלשת כתיב בספר שופטים על ערי מקלט שבארץ ישראל, אבל על הג' ערי מקלט שהופרשו ממקודם בעבה"י דכתיב בפרשת מסעי לא הוזכר דין ושלשת. אולם ברמב"ם (הנ"ל) שכתב שהיו משוחין בכל עיר ועיר מערי מקלט שיהיו שוין ממש, לא הזכיר כלל חילוק בין הני דא"י להני שבעבה"י, ובע"כ דסבר דגם ג' דעבה"י בעינן שיהיו משולשין ממש, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא הא עבה"י מסתיים בנחל ארנון. ובע"כ חזינן כמש"כ שהגבול הסתיים באזור נחל צאלים, ולכך כשנחשב במקום החיבור של נחל ארנון לים המלח, ייצא שהגבול הוא באזור עין גדי, וכשנחשב המשך הנחל (נחל ארנון ממשיך לכיון דרום) שמגיע עד כנגד סוף הלשון המזרחי (שהוא סוף אגן הצפוני של ים המלח) ייצא שהגבול הוא ממש בתחילת א"י (בקצה ים המלח), וזה ממש כדברינו הנ"ל.

הגבול הדרומי

שו"מ בכפתור ופרח פרק מ"ז שהלך בדרך זו, והביא לראיה מהסוגיא דושלשת דכתיב גבי הרי מקלט, וצימצם לגבול שזה מעין גדי והוא מקביל לנחל ארנון שבעבר הירדן, וממשיך בקו ישר עד באר שבע וכנ"ל, אלא שלענין נחל מצרים דעתו שהוא הנילוס. שכתב (בעניני גבולות עבר הירדן) דעבה"י שכבש משה הוא בקירוב גבולות ארץ ישראל, וזה שנחל ארנון הוא כנגד באר שבע והר חרמון כנגד עיר בירות, ורק בקצוות הרחיב א"י לצפון עד הר ההר ולדרום עם נחל מצרים, והוכיח כן מהא דאמרינן במכות (דף ט' ע"ב) שלש ערים הפריש יהושע בארץ כנען והיו מכוונות כנגד שלש שבעה"י כשתי שורות שבכרם חברון ביהודה כנגד בצר במדבר שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד קדש בגליל כנגד גולן בבשן, ושלשת שיהא מחברון לדרום כמחברון לשכם כמשכם לקדש, ע"כ.

ומבואר בדבריו שהביא ראיה מהדין ושלשת לענין גבולות הארץ, ומזה שכתוב שערי מקלט היו עומדים בשוה הוכיח שגבול עבה"י וא"י שוים הם (והיינו משום דס"ל דדין ושלשת קאי אף על עבה"י), ועל כן כתב שקו הגבול מנחל ארנון עד באר שבע היו עומדים בשווה (וזה קטן הרבה ממש"כ הדרך אמונה, שהרי לשיטתם הגבול הדרומי מגביל לנחל זרד, והוא הקטין יותר וכתב שזה מקביל לנחל ארנון), ורק בקצה (מבאר שבע עד נחל מצרים) הרחיב הגבול עד נחל מצרים (והדין ושלשת הויא לעיקר הגבול ולא לקצוות). מיהו לדברינו שנחל מצרים הוא נחל הבשור א"כ יוצא שאף נחל מצרים היה עומד בשווה לאזור באר שבע.

ולפ"ז החוף הנפרד והבינלאומי ואזור המלונות שנמצאים באזור אגן הדרומי הרי דינו כחו"ל לכל דבר, ואסור לצאת לשם לצורכי רשות כטיול, כי אם לצורכי בריאות ורפואה. ולחומרא יש לחוש שהגבול קטן יותר, וכמו שנתבאר.

בתמונה: תשריט גבול הדרומי לשיטת מרן שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

חובת הזהירות מקפידה וצער הזולת

והצילו העדה את הרצח מיד גאל הדם והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה וישב בה עד מות הפהן הגדל אשר משח אתו בשמן הקדש. ואם יצא יצא הרצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה. ומצא אתו גאל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדם את הרצח אין לו דם. פי בעיר מקלטו ישב עד מות הפהן הגדל ואחרי מות הפהן הגדל ישוב הרצח אל ארץ אחרתו (לה, כה-כח)

יש לשאול מדוע התורה תולה את הגלות של הרוצח במיתת כה"ג?

עוד יש לשאול הרי בגלל זה שהתורה תלתה שחרורו של הרוצח מעיר מקלט במיתת כה"ג הרוצחים יתפללו על מיתתו?

דרכו של עולם

כאשר נתבונן באורח חיי האנושות נראה כי אין האדם זהיר מספיק עם אשתו או חבריו או בקהילתו או בעבודתו לחשוב על כל צער שגורם במעשיו או דיברו לזולת, וגם אם הוא רגיש לכך ונזהר אך כאשר רואה שיש איזו מצוקה לזולתו אינו מרגיש חובה לסייע בידו ולמנוע ממנו את הצער או המצוקה ומתעלם ממנו, ועוד יותר ברור שלא עולה על דעתו להרבות בתפילה עבור חברו שינצל מאותה צרה ומצוקה, בהיות וכל אדם חיי את חייו מתוך ידיעה שלכל אדם יש לו צרות משלו ולא שת ליבו לכך נבשפת העם כל אחד והחבילה שלו], אולם תורתנו הקדושה מלמדת אותנו עד כמה הדבר חמור ועד כמה חובתו של כל אדם להיות זהיר ונזהר שלא לצער את הזולת וק"ו את אשתו וק"ו את הוריו, ויותר מכך שצריך לסייע כפי יכולתו, ואפילו להתפלל עליו שינצל מאותה מצוקה, אחרת ח"ו עלול לגרום רעה לו ולבני ביתו רח"ל מפני הקפידה של הזולת כאשר נבאר.

חובת הזהירות מקפידה

אחד הדברים המפורסמים בציבור הוא נושא חומרת הקפידה של הזולת שיש בזה סכנה, ונבאר מהיכן המקור לדבר ואף מתי שייך קפידה. הנה כתוב בשמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק (כא) כָּל אֱלֻמָּנָה וַיְתוּם לֹא תַעֲנוּן: (כב) אִם עֵינָה תַעֲנֶנָּה אֲתוּ כִּי אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקוֹתוֹ: (כג) וְחָרָה אַפִּי וְהִרְגַּתִּי אֶתְכֶם בְּחָרֵב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֱלֻמָּנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמִים: (כה) אִם חָבַל תַּחֲבֹל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ: (כו) כִּי הוּא כְּסוּתָה כְּסוּתוֹ לְבִדְהָ הוּא שְׁמֵלְתוֹ לְעֵרוֹ בְּמָה יִשְׁכַּב וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חָנוּן אָנִי: ואמרו חז"ל במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק

חובת הזהירות מקפידה וצער הזולת

(כא). אלמנה ויתום אין לי אלא אלמנה ויתום מנין לרבות כל אדם ת"ל כל [לא תענון] אם כן למה נאמ' אלמנה ויתום ממהר אני ליפרע על ידי אלמנה ויתום יתר מכל אדם. וכן פרש"י (כא) כל אלמנה ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם, אלא שדבר הכתוב בהווה, לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם: עוד אמרו במכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דנזיקין פרשה יח כי אם צעק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו. יכול כל זמן שהוא צועק אני שומע, ואם אינו צועק איני שומע, תלמוד לומר שמוע אשמע [צעקתו, מכל מקום הא מה תלמוד לומר כי אם צעוק יצעק אלי], אלא ממהר אני ליפרע על ידי שהוא צועק יותר ממי שאינו צועק. ללמדנו שכל צער שאדם גורם לזולת יש עליו קפידה ותפילת המצטער גורם לקטרוג בשמים עליו.

מעשה עם הרב שטיינמן

וכבר אירע מעשה נורא שהתרחש בשנת תשע"ו כאשר בא אדם לבקש עצה כדת מה לעשות על מצוקה גדולה שהיה שרוי בה ובמבוכתו עמד בחוץ וביקש מת"ח מופלג ממקורבי מרן זצוק"ל שיציג את הנושא לפניו וכך הייתה השאלה כיוון שבביתו ישנם כמה ילדים שהגיעו לפרקם ואינם מוצאים את זיווגם פשפש במעשיו ועלה כי הייתה בשכנותם אלמנה אחת שהתנגדה לבנייה והרחבה שהם עשו והדבר היווה לה הפרעה והם בנו וציערו אותה ומאז כבר הסתלקה לבית עולמה כעת הם שואלים אם עליהם לעלות לקברה ולבקש מחילה בפיוס כדין ובאם הדבר יוכל להועיל להם להסיר את הצרה מעליהם, מרן זצוק"ל שמע את השאלה והחל להיאנח בקול גדול אוי וויי צער של אלמנה ד' ירחם כשהוא חוזר על זה מספר פעמים כשחזר הת"ח שהציג את השאלה ושאל מה לומר להם לעשות למעשה חזר שוב מרן זצוק"ל שלצער אלמנה זה אש אוכלת ולא תמיד אפשר לתקן, אותו ת"ח יצא משם חיוור כסיד בלא יכולת לענות לשואל את התשובה המרה, בהזדמנות אחרת ניגש בחור לשאול את מרן זצוק"ל היות וביטל פגישה עם המדוברת שעתיים לפני מועד הפגישה בגלל שלא הסכימו הצדדים על כסף האם יש לחשוש לקפידה מרן זצוק"ל ענה בחדות לשונו מסתמא יש קפידה וצריך לראות לפייסם, והוסיף משפט מצמרר בתקווה שזה יעזור.

מדוע תלה הגלות במות הכה"ג, ואמו מביאה להן אוכל

אולם בפרשתנו מבואר שהדבר יותר חמור, הנה מבואר במסכת מכות דף יא ע"א במשנה לפיכך, אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו. ובגמרא. מנא הני מילי? אמר רב כהנא, דאמר קרא וישב בה עד מות הכהן הגדול, וכתוב כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול, וכו'. לפיכך אימותיהן של כהנים וכו'. טעמא דלא מצלו, הא מצלו מייתי, והכתיב כצפור לנווד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא. אמר ההוא סבא, מפירקיה דרבא שמיע לי שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו.

חובת הזהירות מקפידה וצער הזולת

מבואר בגמרא ששואלת כיצד יתכן שתפילת הרוצחים על כה"ג יכולה להשפיע על מיתת כה"ג הרי לא עשה להם דבר? ומתרצת כיון שהיה לו להתפלל על בני דורו שלא יכשלו, ולכן יש עליו תביעה וקפידה ויכולים להתפלל על מיתתו ותקבל תפילתם, ולכן אמותיהן היו מספקות להם מזון לרצות את הרוצחים שלא יתפללו. וכן פרש"י במסכת מכות דף יא ע"א שהיה להן לבקש רחמים על דורן, הלכך לאו קללת חנם היא. וכ"כ בתרגום יונתן במדבר (ל"ה כ"ה) כתב שעל הכהן גדול מוטל בעת שהי' נכנס ביום הכיפורים לפני ולפנים לקדשי קדשים להתפלל שלא יהי' בישראל לא עון ע"ז ולא ג"ע ולא שפיכות דמים. והוסיף המהרש"א בחידושי אגדות מסכת מכות דף יא ע"א שהיה להן לבקש רחמים על דורן כו'. ודבר זה תלוי יותר בכ"ג שכך היה תפלתו ביוה"כ על כפרת עון שתבטל הגזירה שלא יהרג גם שהרשעים ישובו מעונם ותיבטל מהם גזירה רעה כההיא דר' זירא בפ' אד"מ וק"ל: הראת לדעת עד כמה מדוקדקת ההנהגה השמימית שלא רק כאשר יש ביכולתו של אדם לעזור בגופו אלא אפילו אם יכול בתפילתו להועיל יש עליו קפידה וממילא יש מקום שתחול הענישה על כך ולקצר ימיו בעבור תפילתם של הרוצחים, וק"ו כאשר יש סיבה יותר חזקה כגון שציער את חברו או את אשתו או הוריו שברור שהדבר מאוד חמור ויש בזה סכנה גדולה כאשר נבאר.

מעשה שהיה כיצד צריך לחשוש מתפילת אחר

בדומה לכך מובא בספר "דרך שיחה" לגר"ח קנייבסקי שליט"א בח"א בפ' חיי שרה: מעשה שהיה בכלה שזמן נישואיה נקבע ליום ט"ו באב. הכלה מתגוררת עם אביה האלמן, וקיבל האב הודעה על מחלה קשה שפקדה אותו. ניגש האב אל בתו הכלה ובקשתו בפיו לדחות זמן נישואיה בשנה, באומרו לה שאם תעבור לביתה החדש לא יוכל להסתדר בכוחות עצמו. תגובת החתן היתה "תיגשי לרב, ומה שיאמר לך כך נעשה". השאלה הגיעה לרב שליט"א והכריע בה לפי האמור במסכת מכות (י"א, א') שכיון שהרוצחים בשגגה שגלו לערי מקלט משתחררים במיתת כהן גדול, "אמותיהן של כהנים היו מספקות להן מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו", וגם בנידון הנ"ל, אם נעכב את החתן מלישא את כלתו, הרי הוא יתפלל בסתר לבו על חותנו שימות. שאלו: לכאורה הרי אמרו בגמ' שמה שמועיל התפילה כיון שהיה לכה"ג להתפלל ולבקש רחמים על בני דורם שלא יהיה אצלם עניין כזה ולא ביקשו, א"כ הכה"ג הוא גורם ברציחתו, ומה עניינו לכאן? והשיב גם כאן האב הוא גורם, כי למה ביקש שידחו החתונה.

כשיש לחברו תביעה נגדו יכולה להתקבל תפילתו או קללתו

וראיתי שכתב בשו"ת עשה לך רב להגר"ח הלוי ז"ל רבה של ת"א חלק ג סימן נד אשר נשאל האם לחשוש לקללת חברו הכועס עליו וק"ו לתפילתו של שונאו נגדו ועיי"ש שהשיב בארוכה ואעתיק רק סיום דבריו שלומד מנידון שלנו. וז"ל בא"ד ושאלה הגמרא, ובאם יתפללו ימות, והלא קללת חנם לא תבוא, ותירצה, שהיה להם (לכהנים) לבקש

חובת הזהירות מקפידה וצער הזולת

רחמים על דורם ולא בקשו (מכות י"א א). הרי שיכולה קללתו של רוצח (אמנם בשוגג שיתכן והוא איש פשוט, לא צדיק ולא חכם, שגלה לערי מקלט), לפעול ולהמית את הכהן - הגדול, אף אם צדיק גמור הוא, וכל חטאו הוא בכך שלא בקש רחמים על בני דורו, ומשום כך אין זו קללת חנם ופועלת, וכל שכן כאשר אדם המקולל הוא חוטא גמור וחייב בלאו - הכי בדיני שמים, שהקללה פועלת אז להחיל עליו מדת הדין והעונש, ומדברי הזוהר שציטטנו לעיל ניתן ללמוד טעם נוסף, שהקללה יכולה לפעול בשעת סכנה, אף שאינה יכולה לפעול בזמנים כתקנם. וכדומה לזה מצאנו בגמרא על מה ששנינו, על שלש עבירות נשים מתות בשעת לדתן, ושאלה הגמרא ולמה בשעת לדתן דוקא, הלא יש עבירות ומגיע עונש גם ללא שעת לידה. ותירצה הגמרא נפל תורא חדד סכינא, כלומר אם כבר נפל השור חדד סכין ושחטהו. ופירש רש"י הואיל ואיתרע מזלה מזומנת פורענותה לבוא (שבת ל"ב א) עכ"ל.

מאה קולות כנגד מאה יבבות של אם סיסרא

עוד יותר כתבו התוספות מסכת ראש השנה דף לג ע"ב וז"ל בא"ד ובערוך פי' שהיו עושין כן שפי' בערך ערב דהלין דמחמרי [ועבדין] שלשים כדיתבין ושלשים בלחש ושלשים על הסדר כנגד מאה פעיות דפעיא אימיה דסיסרא ע"כ. והנה מדאורייתא מצד עיקר הדין די היה בשלושים תקיעות ומדוע איפוא נתקנה התקנה להוסיף עד מאה תקיעות, ועל כך מבארים התוספות בשם הערוך דטעם למנהג זה של מאה תקיעות היינו כנגד מאה פעיות מאה יבבות שיבבה אם סיסרא כאשר בושש לבוא לאחר שנהרג במלחמתו עם ישראל יבבות המתוארות בפסוק שופטים ה-כח בעד החלון נשקפה ותייבב אם סיסרא בעד האשנב מדוע בושש רכבו לבוא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו. וראיתי בספר הסכת ושמע לבאר בשם המגיד הגאון ר' שבתאי יודלביץ זצ"ל בשם רבו הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל דראוי לעצור לרגע ולהתבונן האם היתה כאן מלחמה הוגנת, האם סיסרא יצא להגן על מולדתו מפני הצר הצורר עליה ומבקש לכובשה, לא ולא סיסרא ביקש להשמיד את הכל ולעקור את ישראל, ואומנם לולא השי"ת שהיה לנו ולחם את מלחמתנו היה עולה זממו בידו, שכן בדרך הטבע לא היה סיכוי לעמוד כנגד צבאו האדיר, ומעתה נשאלת השאלה למי אכפת בכלל מדמעותיה של אם סיסרא אמו של רשע מרושע זה אשר עשה מלחמה נגד ישראל להורגם, בנה המושחת נלחם בישראל ומצא במלחמה את מותו והיא מייבבת את מי זה מענין ומה זה נוגע לנו? אך מבאר הרב יסוד מוסד רואים אנו כי אין הדבר כן אנו רואים שמלאך עומד וסופר כל יבבה ויבבה והמלאך רשם פעם אחת ושוב יבבה ורשם פעם שניה וכן הלאה עד שהגיעה למאה יבבות ונרשם מנין זה לפני הקב"ה ועד היום עדיין צריכים אנו להעמיד זכויות כנגד אותן יבבות אשר נגרמו בעטיים של ישראל מאה תקיעות כנגד מאה יבבות, איזה רושם נורא עשו אותן בכיות לפני הקב"ה נורא ואיום להתבונן עד היכן מגיע כוחן של בכיות כוחן של יבבות, ואילו יבבות היו כאן האם היו יבבות טהורות הנובעות מלב חם של אם יהודיה ההיפך הגמור, ואפשר לעשות קל וחומר מהנלמד מאם סיסרא שאת בכייתה ניתן לבטל על ידי

חובת הזהירות מקפידה וצער הזולת

תקיעת שופר על אחת כמה וכמה שגדול ורב הוא כוחה של אם יהודיה אשר בוכה ומתפללת על הצלחת בניה.

מעשה בנימין ועונשו

ועל דרך זה נמצא בחז"ל בילקוט וישב רמז קמג בנימין גרם לשבטים לקרוע היכן נפרע לו בשושן הבירה ויקרע מרדכי את בגדיו, גם כאן לפי פשוטו לא היה בנימין אשם כלל במה שנמצא הגביע בידו כי שמו אצלו את הגביע שלא מדעתו, אף על פי כן כיון שעל ידו נגרם הצער לאחיו עד שקרעו בגדיהם נפרע ממנו בשושן הבירה שמרדכי שיצא מחלציו קרע את בגדיו והן הדברים וההתבוננות בתורת בין אדם לחברו מביאה לידי זהירות עב"ל הגר"ח שمولוביץ זצ"ל, ולפי זה למדנו שעל בני הזוג להיזהר במשנה זהירות שלא לצער האחד את השני כלל וגם כאשר רואים שאחד מבני הזוג אינו מתנהג כשורה ורוצים שישנה את התנהגותו ויחדל ממעשיו הרעים אסור לצער אף שמתכוונים לשם שמים, ולכן החי יתן אל לבו וישתדל בכל כחו שלא לצער את האשה כלל ועיקר.

מעשה רב כהנא וריו"ח ועונשו

וגדולה מזו מצינו במעשה דרבי יוחנן ורב כהנא במסכת בב"ק דף קיז רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחיה גביניה [גבות עיניו גדולים ומכסים עיניו רש"י] אמר להן דלו לי עיני ואחזייה [שרצה לראות את רב כהנא] וכו' חזא דפרטיה שפוותיה [נקרעה שפתו על ידי מכה רש"י]. סבר אחוך קמחייך בי חלש דעתיה ונח נפשיה דרב כהנא ע"כ. ומה מבהיל הדבר שהרי רב כהנא לא עשה מאומה מה פשעו ומה חטאתו על שפתו השסועה שנדמית לרבי יוחנן כלועג ומחייך ובגלל כן חלשה דעתו העל כן מגיע עונש לרב כהנא פשיטא שהוא חף מפשע? אלא ודאי כיון שעל ידו נגרמה חלישות הדעת לרבי יוחנן נכוה רב כהנא, העולה מן הדברים שלא רק הפוגע בחברו בידיים אלא אפילו אם פוגע בחברו על ידי גרמא דגרמא ושוגג גמור הוא כל שעל ידו באה הפגיעה נכוה באש ההיא. וכן כבר סיפרנו את מעשה של רב רחומי במסכת כתובות דף ס"ב ע"ב.

מעשה עם הב"ח והמגלה עמוקות

כאשר סיים הב"ח לכתוב את ספרו שלח את החיבור בידי שליח אל המגלה עמוקות' כרי שזה יעיין בו ויתן לו את הסכמתו היה זה ביום י"ר בניסן ערב חג הפסח בשעה שרבי נתן התעסק באפיית המצות כשהגיש לו השליח את הספר ביקשו רבי נתן להניחו בצד עד אשר יתפנה מעיסוקיו חזר השליח אל הב"ח שחקרו בפרוטרוט מה אמר למגלה עמוקות' ומה השיבו הלה כשסיפר השליח על תגובתו של רבי נתן נשבר ליבו של הב"ח בקרבו אם צדיק זה לא התפנה מיד לחידושיי אמר לעצמו סימן הוא כי לא כיוונתי לאמיתתה של תורה ולא למדתי תורה לשמה הב"ח שקע בעצבות כבדה וכבר התכוון להעלות באש את כל חידושיו. בשמים ראו את צערו של הב"ח ונוצרה קפידה קשה על המגלה עמוקות' בגלל הצער העמוק שהסב בעקיפין לב"ח נגזר עליו בבית דין של מעלה

חובת הזהירות מקפידה וצער הזולת

כי יסתלק מהעולם אלא שאז הרגיש בעל היסגלה עמוקות בעגמת הנפש שנגרמה בעטיו לב"ח הזדרז ונסע לביתו לפייסו ולבקש את מחילתו רק אז הוסרה מעליו הגזירה.

הילד הפלא שנענש

רבי דוד מקרלין אשר רבי חיים עוזר כתב עליו זקן ההוראה לבית ממש התפרסם כעילוי גדול בכל בקטותו בדורו ישראל ויחיד קיבוצי היהדות ברוסיה ובפולין לא פסקו מדבר על העילוי הקטן וסיפרו ניסים ונפלאות על תבונתו הרבה ועל מוחו החריף. היה נמוך קומה ותלה הדבר במה שפגע בקטנותו את רבי דוד טבלי כפי שהובא בספר תולדות לקהילת פינסק קרלין שבעודו ילד נודמן ר' דוד קארלינר לבריסק שעה שהגיע לשם הגאון ר' דוד טבלי לקבל את הרבנות באותה עיר, אותו גאון ר' דוד טבלי דרש בהלכה לפני הלמדנים שבעיר והילד דוד זה שנודע לאחר שנים כר' דוד"ל קארלינר עלה על הספסל בבית המדרש והקשיב לדברי ר' דוד טבל, כשהגיע ר' דוד טבל להצעת מסקנותיו הקשה לו דוד"ל הקטן קושיא וסתר בזה את כל בנינו, הגאון ר' דוד טבל ירד מעל הבימה נשק לילד ואמר לו כי קושייתו צודקת, אך דע לך ילדי הקטן שלא התנהגת בדרך ארץ אין לסתור דברי הדורש בפני קהל רב והיה רבי דוד"ל מקרלין אומר מחמת קפידה זו נשארתי כל ימי נמוך.

נענש בגלל שחלק על רבי יצחק אלחנן

סיפר מרן רבי יחזקאל אברמסקי פעם אחת עסקתי בעניין מסויים שבו חיווה את דעתו הג"ר יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל דעתי היתה שונה מדעתו וחלקתי על דבריו, באותו בוקר נכנסו הבולשביקים לעיר שהייתי בה נמלטתי לבית אחד שבו התגוררה אשה אלמנה חפשתי ספר ללמוד בו ולא מצאתי ושאלתי אותה האלמנה אם תוכל לספק לי ספר תחילה השיבה שאכן אין לה שום ספר בבית אך מאוחר יותר נזכרה שעל אחד הארונות מונח ספר שהושאר בידה לפני זמן רב על ידי מאן דהו. נטלתי את הספר לידי ולמרבה הפלא היה זה אחד מספריו של ר' יצחק אלחנן כאשר פתחתיו נפתח הספר במקום שבו הוא דן בנושא שחלקתי עליו מיד הבנתי שהגזירה נגזרה ועוד היום אתפס וכך היה עברו שעות מועטות והבולשביקים עצרוני והגלו אותי לסיביר. לילה אחד לאחר חדשים ארוכים של שהייה במחנה בסיביר בשוכבי על דרגש העץ שניתן לאסירים ישנתי וראיתי בחלומי את רבי יצחק אלחנן מסתכל עלי ומחייך משהקיצותי נגשתי אל עורך דין שהיה שם ואמרתי לו ראה היום אשתחרר וכך באמת היה אותו יום ערב יום הכיפורים היה ובשעות הצהרים באו והודיעו לי שאני משוחרר.

מרן הקהלות יעקב חשש שפגע בהרב של ספינקא

באגרתא דקרייא [חלק ב' כתב רמד] יש מכתב התנצלות וכך כתב שם. בעה"י יום ב' וישב התשובה לפק"י החיים והשלום עד העולם לפאר מעלתו כבוד הרב הגאון הצדיק מורינו הרב מהר"ן כהנא שליט"א האדמו"ר מספינקא אחרי הקדמת השלום ויקרא דאורייתא אחלה נא סליחתו דפאר מעלתו שליט"א בהיות כי על הברית מילה של

חובת הזהירות מקפידה וצער הזולת

התאומים אצל הרב פרץ לא הכרתי את פאר מעלתו לא ידעתי מי אתם בשעה שדנו על דבר ברכת שהחיינו וסבור הייתי כי פאר מעלתו הוא בעל הבית תורני המסתפק ושואל והשבתי את הראה לעניות דעתי והרבה נצטערתי מזה כשנודעתי שכבוד קדושה פאר מעלתו מגדולי ההוראה ומצדיקי הדור אולי ח"ו היה כפגיעה בכבוד תורתו אבטח בצדקתו כי יענה ויאמר סלחתי שכן הגידו לי שמרן החזו"א זצ"ל היה מחשיב ומפליג מאד תורתו וצדקתו פאר מעלתו שליט"א הוא מדבר כאן על השטיקל הזה יש על זה קהילות יעקב שלם על השאלה הזאת והנני חוזר על דברי הראשונים כי אילו ידעתי מי הוא פאר מעלתו שליט"א לא הייתי תוקע עצמי כלל להורות במקום גדולי הרבנים בכבוד כת"ר שליט"א והוא מסיים שם בסוף שהוא שולח לו כסף שהוא יתפלל על יעקב ישראל בן ברכה שאזכה לעבוד את השי"ת באמת ובתמים מתוך הרחבה ובלא בלבולים וטירדות והנני חותם בכל חותמי ברכות דוש"ת בכבוד ויקרא דאורייתא המצפה לרחמי השי"ת ולגאולה שלימה בב"א אם ייטיב חסדו לצוות לעושה דברו להודיעני מילות אחדות שאין בלב פאר מעלתו שליט"א קפידה עלי יהא בזה גמילות חסדים רבה.

מעשה שקיבל את המחלה בגלל קפידה

מעשה שהיה בשני אברכים צעירים תלמידי חכמים שבאו לדין תורה אצל הרב מרא דאתרא הגר"י זילברשטיין כשהשכן האחד טען שבניית הסוכה של חבירו מפריעה לו מאוד מאחר ועד היום היה באפשרותו לראות מהבית את בנו החוצה את הכביש בדרכו לחיידר ולאחר בניית הסוכה לא יוכל לעשות זאת, בטרם נפרדו אמר שמעון לראובן וכי אינך חושש מההקפדה שלי הרי ליבי נחמץ כאן יום יום ושעה שעה כאשר אני רואה את מעשיך האם הקפידא שלי אינה שוה בעיניך ולו כקליפת השום, האברך לא השגיח בקפידתו של חבירו ואחרי כמה ימים סיפר הרב הוא חזר אליי וליבי נשבר לרסיסים כאשר לחש באוזניי שהיום נודע לו שהוא חולה במחלה הנוראה רח"ל, מיד לאחר שעזב את ביתי עליתי לביתו של גיסי הגר"ח וסיפרתי לו כל המעשה, הגר"ח הגיב שקפידא של שכן היא אכן דבר חמור מאד ויש רבים המזלזלים בזה, אותו אברך שנתקף במחלה מעוניין עתה כמובן לרצות את חבירו ולבקש את סליחתו והוא בוודאי יסלח ואין ספק שמחילתו תעזור סיים הרב, יהא רעווא מקמי שמיא שהחיזוק שייגרם על ידי פרסום מעשה זה ייוקף לזכותו של החולה שיירפא ברפוא"ש בתוך כל שאר חולי ישראל, הרב הדגיש כמה פעמים שהמדובר באברך תלמיד חכם מפארי גידוליה של בני ברק, והמסקנה האחת והיחידה מסיפור זה היא שקפידא של שכן ושל כל יהודי אינה מילתא זוטרתא ויש להיזהר עד מאד שלא לפגוע באף אחד יהיה מי שיהיה **מספר טובך יביעו.**

עכוב בשידיכין בגלל קפידה

הנה לפנינו מעשה שהיה בדורנו המלמדנו עד כמה ה' יתברך משתתף בצערו של אותו אדם שבישוהו וצערוהו וגורם למבייש שיהיה גם לו צער ועגמת נפש מדה כנגד מידה עד שיבקש מחילה מאותו אחד שחטא כנגדו. לביתו של הגאון ר' חיים קניבסקי נכנסה בת

חובת הזהירות מקפידה וצער הזולת

הלומדת בכתה גבוהה באחד הסמינרים בבני ברק וספרה על תופעה פלאית המתרחשת בכתה למרות שמדבר בכתה גבוהה אף אחת מן הבנות לא זכתה לבוא בברית הארוסין עם בן גילה היא בקשה לדעת מה דעת הגאון על כך ומה הוא מייעץ לעשות. הרב אמר שאם אכן מדבר על כל הכיתה הרי שזו היא חטאת הקהל' וצריך לחשב במה פשעה ובמה חטאה הכתה כלה ושתי אפשרויות קימות לכך או שפגעו במורה או שפגעו באחת החברות. הבת העבירה את הדברים לחברותיה ולאחר דיון הגיעו בכתה למסקנה שבמורה הן לא פגעו אבל יתכן מאוד שפגעו באחת מבנות הכיתה היתה זו בת שנראת כאומללה והגם שאף אחת מהחברות לא התכונה לפגע בה ויתכן שגם הפגיעה היתה בדבר קל מאוד אולי לא האירו לה פנים או העירו לה על כך שהיא אינה נראת טוב אבל כך או כך היתה פגיעה בכבודה של הבת ההיא. שגרו בנות הכתה משלחת נכבדה אל הבת ובקשו שתמחל להם אבל הנערה הפתיעה את המשלחת ואמרה בפה מלא שאינה מוחלת, החברות הבינו שיש כאן עסק רציני ועכשיו הן כבר ידעו שעד שלא יפיסו את הנעלבת תמשיך התקיעה' בשדוכיהן, הן שקלו את צעדיהן מחדש והחליטו שכל הכתה כלה צריכה לעלות של הנפגעת ולבקש שוב ושוב את סליחתה וכך עשו, אבל לא הסתפקו בכך אלא נקטו בצעד נוסף כדי לפיסה כשנכנסו כל הבנות לביתה הן הבטיחו לה שהן עצמן תשתדלנה בכל מאודן לדאוג לשדוך טוב עבורה ואם לא די בכך הרי שאביה של אחת הבנות הבטיח לשאת בעול הכספי של דמי השדכנות בסך אלף דולר. משראתה הבת הנפגעת שכונתן של החברות היא רצינית והן באמת חוזרות בתשובה ומעונינות לשפר את דרכן נענתה ומחלה להן בלב שלם שבועים לאחר מכן מצאו ארבעה מבנות הכיתה את זוגן.

מוסר השכל

מכאן עלינו להבין ולהפנים כל זוג שבונה את ביתו על אדני התורה והיראה צריך להציב לפנייהם תמרור אדום להיות זהירים ונזהרים שלא לגרום שתהיה איזה קפידה עליהם הן בין בני הבית או במשפחה או השכנים או בחברה, ולא רק כאשר מצערו ומזיקו אלא אפילו כל שיכול לסייעו ואינו מסייעו, ואפילו כל שיכול להתפלל עליו ואינו מתפלל עלול הדבר לתת מקום לקפידה של הזולת לחול עליו ועל בני ביתו ולעורר עליהם מידת הדין גם בהיותו צדיק וישר והדבר יכול לגרום לכל מיני צרות, ולזאת חובתנו לתת את דעתנו ולהיות רגישים מאוד מאוד כלפי הזולת שלא לצער את הזולת וק"ו את אביו ואמו, ובפרט עם נשים וק"ו אשתו אשר דמעתן מצויה אפילו תהיה כוונתו לשם שמים, וירגיל עצמו לדבר בנחת ובכבוד ולא ישתלח בפיו בדברי גנאי הפוגעים כי נפשם של הנשים מאוד רגישה, ולמרות שיש בני אדם משתמשים בכל דבר לומר אני מקפיד עליך וכדומא, אין בכך חשש אלא אם כן יש סיבה מוצדקת להקפדתו, וגם דבר שאינו יכול לתובעו בבית דין רק אז יש מקום לחשוש לקפידה, אבל דבר שיכול לתובעו בבית דין או בלי שום סיבה מוצדקת אין לחשוש ואדרבא המקפיד הוא שניזוק כדברי

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך,
אמרי מרדכי ועוד

חובת הזהירות מקפידה וצער הזולת

חז"ל המוסר דינו לשמים הוא נענש תחילה, ולכן המזהיר והנזהר ירבה שלומו כנהר
וישכון בטח הוא וכל בני ביתו ברוב טובה וברכה ששון ושמחה כל הימים אמן ואמן.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין - לעולם יש תקוה!!

וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלַט תִּהְיֶינָה לָכֶם (לה, יג)

דרשו חז"ל מקרא זה (מכות ט, ב): "עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל, לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות, שנאמר: "שש ערי מקלט תהיינה", עד שיהיו ששתן קולטות כאחת", ע"כ.

וכתב המשך חכמה (לה, כח) ביאור נפלא בדברי חז"ל, וז"ל, "דרוצח שגולה מקוה תמיד שמא ימות הכהן המשיח ויצא במיתתו. אבל הלא אמר השי"ת שאלעזר יהיה בחלוקת הארץ, ונמצא דהרוצח מיואש לחזור עד התנחל הארץ. לכן בכי האי גונא שלא יהיה לו תקוה לשוב תיכף, לא אמרה תורה לגלות", עכ"ל. דברים נפלאים! מדהים מאוד! הרי הטעם שלא היו אלו שמעבר לירדן קולטות קודם שהיו אלו שבארץ ישראל קולטות, היינו משום שהשי"ת אינו נותן שום אדם במצב שאין לו תקוה, ואילו היו אלו שבחוץ לארץ קולטות קודם חלוקת הארץ אין שום תקוה לרוצח שישוב משם, שהרי הבטיח השי"ת שאלעזר הכהן יהיה בחלוקת הארץ, ואם כן, הרי מובטח שלא ימות הכהן, וכיון דמיתת הכהן הגדול מחזיר את הרוצחים מערי מקלט, נמצא שאין שום תקוה לרוצח לשוב מערי מקלט, ואין השי"ת מניח יהודי במצב שאין לו תקוה! ולעולם יש תקוה!

קוה אל ה' - תפילה

תנן במתני' (מכות יא, א): "אחד משוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים ואחד שעבר ממשיחותו, מחזירין את הרוצח. רבי יהודה אומר, אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח. לפיכך אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימות", עכ"ל. והק' הגמ': "טעמא דלא מצלו, הא מצלו מייתי, והכתיב: כצפור לנווד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא? ותי' הגמ': "אמר ההוא סבא, מפירקיה דרבא שמיע לי: שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו". הרי מבואר מדברי הגמ', שיש כח ביד הרוצח להמית את הכהן גדול על ידי תפילתו – וזהו תקותו של הרוצח, דמהותה של תפילה היא תקוה. [שמצינו כמה פעמים בדברי חז"ל דלשון "קוה" קאי על תפילה, הגמ' (ברכות לב, ב) אמרה עה"ק: "קוה אל ה'" - שקאי על תפילה. ולשון קוה [תקוה] הוא אחד מן הלשונות של בטחון.]

הכל בקווי

ומי שמקוה לה', יכול להשיג כל משאלות לבו ע"י הקווי, דאיתא במדרש (בראשית רבה פ' צ"ח) וז"ל, "לישועתך קויתי ה', אמר רבי יצחק הכל בקווי, יסורין בקווי וכו'", ע"כ. ופי' העץ יוסף וז"ל, "הכל בקווי, כלומר שאפי' אין האדם כדאי זוכה לכל המתנות בזכות הקווי כדמפרש והיינו בזכות האמונה והבטחון. ועל זה אמר: "לישועתך קויתי ה'" שאפילו

לא יהיו כדאים כל כך לגאולה וישועה מ"מ תהיה הישועה בזכות הקווי והבטחון. יסורין בקווי - פי' שעם היות האדם בתוקף הצרה ומדוכא ביסורין יקוה לה' שירחם עליו ויסירם מעליו וכו', עכ"ל, ועי"ש בכל דבריו הנפלאים בביאור דברי המדרש. הרי מבואר מדברי המדרש, שיכול כל אחד ואחד לזכות להכל בקווי, אפילו אם אין האדם כדאי וראוי. שמה שאדם זוכה לו ע"י מדת הבטחון אינו תלוי כלל וכלל בזכויות.

וכן איתא במדרש תנחומא (פרשת וזאת הברכה): "אמר דוד רבש"ע לכל מדות אדם מקוה, אם הוא עני עד שיעשיר, חלש עד שיהיה גבור, חולה עד שיתרפא, חבוש בבית האסורין עד שיתירוהו וכו', ע"כ. הרי חזינן להדיא בדברי המדרש, דיכול כל יהודי לקוות לכל המדות, ואין שום גבולים העומדים בפני תקותו.

אפילו רשע ובטח בה'

ויש להתעורר על עוד נקודה נפלאה, על מי הקפידה תורה שלא להניחו במצב שאין לו שום תקוה? על מי שהרג בשוגג. ומהו מהותו של איש כזה? הרי הוא נקרא "רשע" בדיני תורה. דאיתא במכות (י, ב): "ר"ש בן לקיש פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא: ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו וגו', כאשר יאמר משל הקדמוני **מרשעים יצא רשע וגו'**, במה הכתוב מדבר? בשני בני אדם שהרגו את הנפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד, לזה אין עדים ולזה אין עדים, הקדוש ברוך הוא מזמין לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו, זה שהרג במזיד נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה", ע"כ. ופי' רש"י (שם) וז"ל, "שהיו שניהם רשעים ההורג והנהרג", עכ"ל. וכן מבואר בדברי הגמ' (שם ע"א): "תנא: תלמיד שגלה - מגלין רבו עמו, שנאמר: וחי, עביר ליה מידי דתהוי ליה חיותא. אמר ר' זעירא: מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון", ע"כ. ופי' רש"י "לתלמיד שאינו הגון - שלא יביאוהו עונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה דאמרי' לקמן שאינו מצוי אלא ברשעים", עכ"ל.

הרי חזינן להדיא דמי שהרג בשוגג ונתחייב בגלות הרי הוא "רשע", ונתחייב בגלות אך ורק מחמת חטאיו. ומי שהוא צדיק, אין הקב"ה מביא תקלה על ידו, ולא בא לידי הריגה בשוגג. ואעפ"כ, הקפידה תורה שלא להניח הך "רשע" במצב שאין לו תקוה! מדהים מאוד! שאפילו לרשע יש תקוה! כדברי המדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז תשי"ט): "רבי אליעזר ורבי תנחום בשם רבי ירמיה אפילו רשע ובטח בה' חסד יסובבנו", עכ"ל.

לעולם יש תקוה

ובאמת זהו ההבדל הגדול ביותר בין הבוטח בה', למי שאין לו בטחון בה'. דמי שאין לו בטחון בה' הרי בכל מצב שנמצא בו, הוא מרגיש שהוא מוגבל למצבו, וכל תקותו תלוי אך ורק במה שעניו רואות דשייך על פי דרכי הטבע. ומה שאין עניו רואות, לא יעלה על דעתו שיש תקוה. משא"כ הבוטח בה', לעולם אינו מוגבל למצב שבו נמצא, שאפילו אם אינו רואה שום עצה להינצל ממצבו, עדיין עומד בבטחונו והוא מאמין שיש תקוה, שאינו מוגבל להנהגת הטבע, שהשי"ת "כל יכול", ויכול להצילו ממצבו באופן שהוא למעלה מדרך הטבע, שהרבה שלוחים למקום!

וכבר דימה החובת הלבבות (שער הבטחון, פתיחה) הבעל בטחון לבעל הכימיה, והוא מי שיודע להפוך הכסף לזהב והנחושת והבדיל לכסף על ידי חכמה ומעשה. וכתב החובת הלבבות שלבעל הבטחון יש יתרון בעוד עשרה מעלות. וכתב, שהמעלה הראשונה היא, וז"ל, "שבעל הכימיה צריך לדברים מיוחדים למלאכה, לא יוגמר לו דבר זולתם, ולא ימצאם בכל עת ובכל מקום, והבוטח באלהים טרפו מובטח לו מכל סבה מסבות העולם, כמ"ש הכתוב: למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם וגו', כי הסבות אינן נבצרות ממנו בכל עת ובכל מקום, כאשר ידעת מדבר אליהו עם העורבים ועם האשה האלמנה ועוגת רצפים וצפחת המים ודבר עובדיהו עם הנביאים, שאמר: ואחביא מנביאי ה' מאה איש חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים", עכ"ל. הרי חזינן להדיא מדבריו דזהו החילוק בין מי שאינו בוטח בה' למי שיש לו בטחון בה'. דמי שמחוסר מדת הבטחון הרי הוא מוגבל אך ורק לסיבות שענינו ראות, וכל סיבה אשר אין ביכולתו לעשות, הרי הוא מתייאש ממנו, וכל ימי חייו הרי הוא מצומצם אך ורק למה שיכולתו לעשות על פי דרכי הטבע, משא"כ הבוטח בה', הרי הוא אינו מוגבל כלל למצבו, ואפילו אם אין ביכולתו לפעול איזה דבר, אין זו סיבה שיגרע ממנו מלהשיג אותו דבר, שהרי הוא מאמין שהשי"ת הוא "כל יכול", והרבה שלוחים למקום, ויכול להשיג כל דבר שבעולם, בין על פי דרך הטבע, ובין באופנים שהם למעלה מדרך הטבע, וע"כ לעולם יש תקוה!

ר' יחזקאל לעוינשטיין (אור יחזקאל אמונה, עמ' קכ"ז) הביא דברי החובות הלבבות אלו וכתב: "מגלה לנו התורה כי נתן לנו הקב"ה מן במדבר כדי להודיענו וללמדנו שחייו בעוה"ז אינם מושגתים על מזונו. אלא חיי האדם תלויים בריבונו של עולם, וכל הסיבה לחיי האדם הוא רק כפי שעולה ברצון הקב"ה, ואף במדבר שלא נראית דרך למזונות באופן טבעי שלח הקב"ה מן לזון את ישראל. וזו מה שנאמר בנביא (ישעיה נ, י): "מי בכם וכו' הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם ה' וישען באלוקיו" זו היא מדריגת הבטחון. כאשר ימצא במצב של חשיכה מוחלטת ואינו רואה בעיניו כל תקוה שיאיר לו דרכו. ולמרות זאת חייב להיות בטוח כאילו והישועה נמצאת כבר לפניו. כי מהות הבטחון היא שאינו נשען על פרטים אלא בוטח בהקב"ה הכל יכול, וא"כ אין מניעת הסיבות הנראות בעין סיבה לאי בטחון. וזה מה שהוסיף שם החוה"ל: "כי הסיבות אינן נבצרות ממנו בכל עת ובכל מקום כאשר ידעת מדבר אליהו עם העורבים ועם האשה האלמנה ועוגת רצפים וצפחת המים". וטוב לעיין שם בנביא ולראות היאך הורהו הקב"ה לישיב קדמה והעורבים ימציאו לו מזונותיו, כך הם דרכי הבטחון אשר נתבעים מאתנו, שחייב לבטוח בהקב"ה שימציא לו פרנסתו אף ע"י עורבים שזה דבר שנראה בעיני בשר כלמעלה מדרך הטבע, שכיון שבטוח בקב"ה שהוא כל יכול ואין לפניו חילוק בין ישוב למדבר ולכן בטחונו חייב להיות מושלם בכל הזמנים ובכל המקומות. וכל שאינו במדריגה זה אינו נקרא בוטח. מעתה נראה כמה רחוקים אנו מהבנת דרכי התורה וע"ז כוונת הנביא "הלא לזרים נחשבה". והסיבה לכל זה שאיננו מבינים כלל את התורה. וסבורים אנו כי מעשה המן שבמדבר נכתב רק כסיפור המעשה היאך נתפרנסו ישראל במדבר, ואיננו יודעים

שמטרת הכל לא לפנו וללמדנו לדעת בכל דרכינו שכן הם דרכי שמים בכל מקום ובכל שעה ואין מזונותיו תלויים בלחם אלא רק על פי דבר ה' יהיה האדם, עכ"ל.

לבטוח בסיבות רחוקות

ויש להביא דוגמא מדברי חז"ל עד היכן הדברים מגיעין, שהבוטח בה' טרפו מובטח לו ע"י כל סיבה מסיבות העולם אפילו בסיבות רחוקות עד מאוד. דאיתא בכתובות (סז, ב): "ההוא דאתא לקמיה דרבא, אמר לו: במה אתה סועד? אמר לו: בתרנגולת פטומה ויין ישן. אמר ליה: ולא חיישת לדוחקא דציבורא? א"ל: אטו מדידהו קאכילנא? מדרחמנא קאכילנא! דתנינא: עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו, בעתם לא נאמר אלא בעתו - מלמד, שכל אחד ואחד נותן הקדוש ברוך הוא פרנסתו בעתו. אדהכי אתאי אחתיה דרבא דלא חזיא ליה תליסרי שני, ואתיא ליה תרנגולת פטומה ויין ישן, אמר: מאי דקמא? א"ל: נענתי לך, קום אכול", ע"כ.

הסבא מנובהרדוק (מדרגת האדם, דרכי הבטחון פ"ב) הוכיח מדברי הגמ' יסוד הנ"ל וז"ל, "הרי לנו מזה, שכח הבטחון בה' הוא כל כך חזק שאין שום דבר מוזר ורחוק ונמנע ממנו עד שלהבוטח ברור בדעתו שאינו מחויב לחיות חיי הסתפקות אלא יכול להשיג מחייתו לפי הרגלו וטבעו, ואם הוא מורגל בתרנגולת פטומה ויין ישן, גם זה ישיג בדרך הבטחון. כי אחר שהוא בוטח בה' ואכל מדרחמנא, אין להגביל בטחונו שבאופן כזה יוכל לבטוח ובאופן אחר לא יתכן, במקום זה אפשר לבטוח ובמקום אחר אי אפשר, כי יכולת ה' היא לאין תכלית, ואחר שעמד על דעתו ברוח חזק שודאי יזמין לו ה' לפי הרגלו, הוא מובטח בו עוד יותר מהבטחון על כסף שבכיסו, שאינו שמור מהגנבים או משאר המפסידים, מה שאין כן על ידי בטחונו הוא שמור מכל הפגעים ... כן האדם בבטחונו, המעמיד את עצמו בדעתו והסכמתו למעלה מהסבות, אזי ישיג צרכיו בסבות רחוקות ונעלמות אף שהוא דרך פלא כמו שהוא דאתא לקמה דרבא, שעל ידי בטחונו בה' יבאו אליו אשר יחסר לו בלי השתדלות, ואף על ידי סבות נעלמות ומופלאות וביד כל אחד ואחד לעמוד חזק בדעתו וסמיכות לבו ונפשו בבטחונו, ולהשביע נפשו במנוחה שלימה, וכל אשר יחסר לו יגיע לו מאליו", עכ"ל. דברים נוראים! זהו הכח של מדת הבטחון, שיכול להשיג כל משאלות לבו, אפילו באופנים שהם למעלה מדרך הטבע, וע"י סיבות רחוקות מאוד!

האלקים ישימנו מן הבוטחים עליו הנמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו, אמן!

והבוטח בה' חסד יסובבנו!!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני בית המדרש להלכה בהתיישבות

מדוע דווקא אלף למטה

אֵלֶּף לַמִּטָּה אֶלֶּף לַמִּטָּה לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְצָבָא. וַיִּמָּסְרוּ מֵאֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶּף לַמִּטָּה שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶּף (לא, ד-ה)

הסתפקו כמה מן המפרשים אם אלף או כאלף, ומדוע חזר ואמר שביחד היו שנים עשר אלף.

ופירש הכלי יקר: ומה שנאמר אלף למטה אמרו המפרשים כי שנים עשר אלף הוא חלק חמישים מן שישים ריבוא, לכך הביאו השלל, כשיעור סתם תרומה עיין בינונית.

*

מה בין תרומה למתנות

וְהִרְמַת מֶכֶס לְה' מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיְצֵאִים לְצָבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמֵשׁ הַמָּאוֹת. מִן הָאָדָם וּמִן הַבֶּקֶר וּמִן הַחֲמֹרִים וּמִן הַצֹּאן. מִמִּחְצֵיתָם תִּקְחוּ וְנִתְתָּה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת ה'.

וּמִמִּחְצַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶחָד אָחִז מִן הַחֲמֹשִׁים מִן הָאָדָם מִן הַבֶּקֶר מִן הַחֲמֹרִים וּמִן הַצֹּאן מִכֹּל הַבְּהֵמָה וְנִתְתָּה אֲתָם לְלוֹיִם שְׂמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁפַּחַת ה' (לא, כח-ל)

הקשו המפרשים מדוע חזר וכלל הכתוב מן הבהמה, הרי כל הפרטים כבר מפורשים קודם. מה בא להוסיף באמרו מכל הבהמה. ועוד, בתחילת הציווי של מצות תרומת המכס הזכיר רק את הפרטים, אדם, בקר, חמורים וצאן, ואילו בסופו נוסף "מכל הבהמה". ועוד, הקשה הנודע ביהודה, מדוע החלק שניתן לאלעזר מכונה תרומה ואילו על חלקם של הלוויים נאמר רק ונתת אותם.

ובאר רבי ישראל הכהן מוילנא (אביו של ה"חשק שלמה") שדין תרומת המכס כדין מתנות כהונה בשדה. חלקו של אהרן הכהן היה תרומה. חלקם של האחרים היה מעין צדקה. ומפורש במשנה בהלכות תרומות (ב, ד) אין תורמין ממין על שאינו מינו. ואם תרם, אין תרומתו תרומה. אין תורמים מן הרע על היפה, ועוד. פסוק כח עוסק בחלקו של אלעזר, לכן רק פירט את המלקוח. פסוק כט עוסק במתנות ללוויים, שאינם מקבלים תרומה, אלא נתינה בעלמא, בזה יכולים לתת מכל הבהמה, מצאן על בקר או על חמורים, ולא נאמר בהם שלא ליתן מן הרע על היפה.

כך מדוייקים גם הפסוקים הבאים: וַיִּתֵּן מֹשֶׁה, אֶת מֶכֶס תְּרוּמַת ה', לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וּמִמִּחְצֵיתָ, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר חָצְוָה מֹשֶׁה, מִן הָאֲנָשִׁים הַיְצֵבָאִים. וַתְּהִי מִחְצַת הָעֵדָה מִן הַצֹּאן שְׁלֹשׁ מָאוֹת אֶלֶּף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶּף, שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מָאוֹת. וּבֶקֶר שֵׁשָׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶּף. וַחֲמֹרִים, שְׁלֹשִׁים אֶלֶּף וַחֲמֵשׁ מָאוֹת. וְנֶפֶשׁ אָדָם, שֵׁשָׁה עָשָׂר אֶלֶּף.

שיעור תרומת הדשן

וַיִּקַּח מִשָּׂה מִמַּחְצֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶת הָאֶחָז אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים מִן הָאָדָם וּמִן הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוֹיִם.

חלקם של הלויים יכול להינתן מכל בהמה, שלא כחלקו של אלעזר. ועוד, גם כאן חלקו של אלעזר מוגדר תרומה. חלקם של הלויים אינו תרומה.

*

שיעור תרומת הדשן

איתא ביומא (כד, א), בעי רב אבין תרומת הדשן בכמה, מתרומת מעשר ילפינן לה או מתרומת מדין ילפינן לה. וברש"י על אתר (ד"ה מתרומת): מתרומת מעשר ילפינן לה - דהא והרים כתיב לשון והרימותם ממנו והויה באומד אחד מעשרה בדשן המערכה: או מתרומת מדין - דכתיב והרמות מכס לה' וגו' אחד נפש מחמש המאות:

והעיר שם בתוס': ולי היה נראה יותר ללמוד ממדין, אחד מחמישים, כדדרשינן בירושלמי עין בינונית אחד מחמישים דכתיב אחד אחוז מן החמישים, כל שאתה אחוז ממקום אחר יהא כזה. ותימה לי מאי מספקא ליה אי גמרינן מתרומת מעשר או ממדין פשיטא דיותר סברא הוא ללמוד מתרומת מעשר דורות מדורות מללמוד ממדין דורות משעה ולפי מה שפירש דמאחד אחוז מן החמישים וכו'.

הוקשה לו לתוס' אם מתרומת מדין ילפינן לה מדוע לומד רש"י מתרומת הלויים ולא מתרומת אלעזר, הרי מסתבר יותר שתרומה אחד מחמישים מאשר אחד מחמש מאות. אכן, לפי חידושו של ה"בנין שלמה" הנ"ל מיושבים דברי רש"י, ואף מדוייקים. רק אלעזר קיבל תרומה, ולא הלויים. שאלת הגמרא מהיכן לומדים שיעור תרומת הדשן היתה מכיון שתרומת הדשן יש ללמוד מתרומה דווקא, ולא היה כל ספק שאין ללמוד ממתנה גרידא.

*

בין יהודה לגליל

אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת-הָאָרֶץ... וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמִּטָּה תִּקְחוּ לְנַחֵל אֶת-הָאָרֶץ. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים. לְמִטָּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה. וְלְמִטָּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן עֲמִיהוּד. לְמִטָּה בְּנֵימֵן אֱלִידָד בֶּן כַּסְלוֹן. וְלְמִטָּה בְּנֵי דָן נָשִׂיא בְּקִי בֶן יִגְלִי. לְבְנֵי יוֹסֵף לְמִטָּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חֲנִיָּאל בֶּן אֶפְרַיִם. וְלְמִטָּה בְּנֵי אֶפְרַיִם נָשִׂיא קִמּוּאֵל בֶּן שַׁפְטָן. וְלְמִטָּה בְּנֵי זְבוּלֹן נָשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן פְּרֹנֶה. וְלְמִטָּה בְּנֵי יִשָּׁשְׁכָר נָשִׂיא פְּלִטְיָאל בֶּן עֶזֶן. וְלְמִטָּה בְּנֵי אָשֶׁר נָשִׂיא אַחִיהוּד בֶּן-שְׁלֹמִי. וְלְמִטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדֵהָאֵל בֶּן עֲמִיהוּד. אֵלֶּה אֲשֶׁר צָוָה ה' לְנַחֵל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָרֶץ כְּנָעַן (לד, יז-כח)

תמה בעל אור החיים הקדוש, מדוע בכולם צוין שהמנחיל הוא הנשיא ובשלושת בשבטים הראשונים, מטה יהודה, מטה שמעון ומטה בנימין לא הזכיר בהם תיבת נשיא.

בין יהודה לגליל

ותירץ בעל חנוכת התורה שיש לחלק בין בני גליל לבין אנשי יהודה. תנן בנדרים (מח, א): הריני עליך חרם המודר אסור. הרי את עלי חרם הנודר אסור. הריני עליך ואת עלי שניהם אסורין... והכותב חלקו לנשיא ר' יהודה אומר אחד כותב לנשיא ואחד כותב להדיוט. מה בין כותב לנשיא לכותב להדיוט שהכותב לנשיא אין צריך לזכות להדיוט צריך לזכות, וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה צריכין לזכות לא דברו בנשיא אלא בהוה. רבי יהודה אומר אין אנשי גליל צריכין לכתוב שכבר כתבו אבותיהן על ידיהן:

גמ' אמאי מיתסר אמר רב ששת הכי קתני ומה תקנתן יכתבו חלקן לנשיא. תניא ר' יהודה אומר אנשי גליל קנטרנין היו והיו נודרין הנאה זה מזה, ולא יכלו להשתמש בכל המקומות המשותפים, רחבה, מרחץ, בית כנסת, תיבה, ספרים וכו', לפיכך עמדו אבותיהם וכתבו חלקיהן לנשיא:

במשנה בשביעית (ט, ב) ג' ארצות לביעור יהודה גליל ועבר הירדן. ביאר הגר"א שנחלת בנימין בכלל ארץ יהודה. מצפון להם נחלת כל שאר השבטים והיא ארץ הגליל. נחלת שמעון אינה מפורשת ובודאי לא גבולותיה, אבל מן הכתובים בספר יהושע משמע שנחלתו בארץ הנגב היתה, ועריו היו בתוך ארץ יהודה.

זהו שרמזה התורה כאן. אמר הכתוב ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחול את הארץ. הנשיא היה הנוחל ועל שמו נכתבה הארץ. למעט בשבט יהודה שמעון ובנימין, שהם אנשי יהודה ולא גליל, לא נכתב נשיא, כי העם נחלו איש איש את שלו. ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

אולי לזה כיוונו תוס' בנדרים שם, הו"ד גם בתוי"ט (ה, ה), כלומר מדורות הראשונים עמדו ראשי בית אבות שלהם והכריחום שיכתבו חלקם לנשיא. (גן רוה).

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

תכלית

וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִישָׁה יִנְיָא אוֹתָהּ וְהִפְר אֶת נְדָרָהּ (ל, ט)

אשה נודרת. אוסרת את עצמה במשהו. בעלה שומע, ומפר לה.
והנדר – מבוטל לחלוטין.

היא – רוצה בו; הוא, בעלה, מבטל אותו.

– סליחה?! 'הוא' יגיד לי מה לעשות!?!...

איך הוא מעז לומר לי 'לא'?!... מי הוא בכלל!!...

– תמצית אותה אווילות שטחית השולטת כיום.

נגלה לכם איך זה נוצר.

'חכמי' הדור ומנהיגי 'דעת' הקהל, יגעו ועמלו, ימים ולילות, לגלות – את סוד האושר.
היו 'ועדות', וגם 'תתי ועדות', והיה גם הרבה מאוד 'רעש תקשורתי', וגם 'רייטינג', ושאר
ירקות – עד שהגיעו למסקנה גאונית:

יש להגשים את השאיפה הכמוסה המקננת לכל אחד בעומק ליבו, מאז שחר ילדותו.
בעיקר בשחר ילדותו. והיא –

– 'גם אני רוצה'.

כן. זה המוכר לנו היטב – מאותם ימים מלאי אושר. הימים בהם הבקבוק והמוצץ היו
פסגת השאיפה.

ואמנם – האנשים התבגרו מאז שחר ילדותם. וה'בגרות' הכריחה אותם להמציא מילים
גבוהות לשאיפות כמוסות למיניהם. ואז הם הגדירו מחדש:

'שוויון'.

דהיינו: בואו ונהפוך כל אחד – למה שהוא ממש לא. וכך – האושר הנכסף ימלא את
ליבות כולם.

הלא כל כולו של אותו האושר – תלוי בכך. רק אם אתה תתנהג כמו ה'שני', והוא
יחליף את טבעו – וינהג כמותך, אז שניכם מיד תהיו מאושרים ושמחים.

וחלילה, שלא 'נדכא' אותך, להיות מה שאתה באמת. שלא נכריח אותך 'להגשים את
הפוטנציאל הגלום בך'. 'בך' דיקא.

ובאמת, מאז ששירת השוויון נישאת על שפתות כולם/ן – העולם כולו מלא אושר
ושמחה. וכפי שכולנו נוכחים לדעת מידי יום ביומו.

תכלית

אכן. חכמה עמוקה יש כאן. חכמה היורדת עד עומקו של הטבע האנושי, ומגלה את מסתוריו הנעלמים.
הפלא ופלא.

ועוד יותר פלא, שהדברים חודרים – למחנה של יראי ה'. נכון שאנחנו 'לא כמותם'. ממש לא. אבל עד כמה ש'הם' גולשים מתהום אל תהום, בקצב מואץ, עלינו להישמר ולהיזהר עוד יותר.

כי תמיד כשנסתכל עליהם – נחוש הרבה יותר קרובים לאמת; ואם הם 'מתקדמים' יותר ויותר, ואנחנו עדיין חשים אותו הדבר, והמרחק לא גדל עוד ועוד – יתכן ש'רדפנו' אחריהם. ודו"ק.

פרימיטיביות אמיתית

וכשאנחנו באמת מביטים סביב, ונוכחים לדעת עד כמה נפש האדם נעשתה עלובה ופגיעה; עד כמה מחלות כמו דיכאון וה'מסתעף' – פושות בכל מקום אפשרי; וה[א]נשים עדיין נאחזים בקרנות המזבח של אותה שטות, המדכדכת אותם עוד ועוד – אין לנו אלא 'לברוח', אל מבוועיה הטהורים של תורתנו הקדושה.

לחפש שם – את ה'נאורות' וה'קידמה', ולמצוא – שאין כאלו בנמצא בכלל. שאין כל 'חדש' תחת השמש.

– שאותה 'קידמה' – היא הנסיגה הגדולה ביותר לאחור; שאותה 'תרבות מודרנית' – הינה פרימיטיבית להחריד.

ולמצוא – את האמת האבסולוטית. האמת האלוקית.

– שבעל, מפר נדרי אשתו.

והיא – אינה מפירה את נדריו. ממש לא.

כמו טבעת הנישואין. הוא – עונד לה. היא, אינה עונדת לו. ככה זה אצלנו, הנחשלים. המיושנים. אלה מ'ימי הבינים'.

המחשה קטנה, עד כמה אנחנו באמת פרימיטיביים.

שעת צהרים. אתה חוזר מה'כולל'. נוות ה'בית', לא שם. משום מה.

אבל – יש 'הוראות' ברורות. אתה 'נכנס לתפקיד', בלית ברירה. שבעה ילדים בלי עין הרע. והם תובעים את 'שלהם'.

ה'נווה', לא הספיקה להכין את ארוחת הצהרים. אתה צריך לבשל. סך הכל, 'להעמיד' שני סירים. וגם תבנית אחת בתנור, שיהיה גם למחר משהו. כך היא תיכננה.

הילדים מופיעים בזה אחר זה. כל אחד – ומה שהוא צריך 'לפרוק'. הקטן, מסתובב 'בין הרגלים' של כולם.

תכלית

ואתה – בתווך. מנסה להרגיע את בכיו של זה, ולקנח את אפו של זה. להפריד בין ניצים. להיות 'בית דין' לעת הצורך, כשכל 'צד' מגייס לעצמו עוד איזה 'עורך דין' קטנטן. סיר אחד – כבר חרוך. התבנית – מי זוכר אותה בכלל. הסיר השני – קר לגמרי. מתברר ששכחת להדליק את האש...

לפחות אתה זוכר היכן מצויים הלחם והשוקולד. 'תחליף' לארוחת צהרים. רק ש'היא' לא תדע... אבל – חבל על המאמצים. היא תמיד בסוף תדע. ואחרי הכל – איך נהיה כאן כזה בלגן??...

ואתה – מתוסכל. איך היא מצליחה 'לשרוד' כזו אנדרלמוסיה, ועוד עם חיוך. הכל מתבשל בעתו ובזמנו, הכל נותר נקי ומצוחצח, והילדים מטופחים להפליא. איך. מה, אני כזה אפס?...

– לא. אתה רק – גבר. איש. לגמרי שלא באשמתך.

האשה – מומחית מאין כמותה, לפרטים. היא שמה לב לנקודות הקטנות ביותר, שאתה לא היית מעלה על דעתך לחשוב עליהן.

האיש – מומחה לראות למרחוק. למצוא 'יעד', ולחתור אליו בכל הכח. הפרטים הקטנים – מפריעים לו. מטרידים אותו. מקבעים אותו למקום. ובקיצור:

טבע האיש – הוא 'צורה'. טבע האשה – 'חומר'.

והתפקידים – מתאימים. לגמרי.

האישה נדרה נדר. היא מצאה אצלה 'בעיה', המצריכה טיפול. והיא יוצרת לעצמה 'גדר'. או לחילופין – היא רוצה 'להתעלות'. להיות טובה יותר.

נקודתית – היא צודקת לגמרי. אבל האיש, תפקידו לראות – 'מכלול'. לראות רחוק. להציב מטרה. והוא יודע, שהנדר – אינו מתאים למטרה.

ולכן – הוא עוזר לה. מעניק לה את הראיה שלו, ומפר לה את הנדר.

וכמו שהיא מעניקה לו תמיד את ראית הפרטים – שאינם 'נכנסים' לו במוח.

וזה, סוד האושר האמיתי.

אכן. פרימיטיביות בהתגלמותה.

[יש כאן פרטים רבים נוספים, כמו למשל – זה שהאיש הוא ה'מנהיג'. האשה, היא 'עזר כנגדו'. ואגב, גם את זה קשה היום לקבל. אולי יהיה קל יותר, אם נזכיר – שהאשה נחשבת כבר 'מתוקנת'. היא 'שעשני כרצונו' – כמו 'בעלמא דברא כרעותיה'. היא כבר 'כרצונו'. היא באה – לסייע לבעלה, שיעלה אף הוא. ויש להאריך הרבה בזה, ואין כאן המקום.

תכלית

עד כאן, היתה זו סוג של 'הקדמה' – בענין ה'שוויון'. מכאן ואילך, נתמקד בנקודה מסויימת. משהו כמו 'מענין לענין (בערך) באותו ענין'.]

לחיות את המטרה

אז הבנו. התפקיד של ה'איש' הוא – לראות קדימה. להציב מטרה, ולחתור אליה. כך טבע בו בוראו. הוא רואה – בקו ישר קדימה. הוא מציב יעדים – וכובש פסגות. כמו – במלחמת מדין.

מלחמה, זה ארוע מלא 'ריגושים'. מדי צבא. רובה 'עוזי'. טנקים. משגרי טילים. תחושת כוח ועוצמה. אפילו הנאה – כשיש איזה 'תא' בנפש, השייך למזל מאדים.

['מזל מאדים', כמו כל תכונה נפשית – אינו 'שחור לבן'. יש כאלו שיש להם יותר, ויש פחות. ויש, שאצלם זה על 'זוליום' כל כך נמוך – שהם לעולם לא יהיו מודעים לזה, עד שהם יהיו בסוג של 'מלחמה'. ומסתבר – שיש את זה להרבה יותר אנשים ממה שנראה.]

ו – קדימה צעד. התכתשות חרבות. עוד שכונה נכבשה. עוד חייל אויב 'מנוטרל'.

והכל כל כך 'ממלא'. הריגוש תופס את כל החושים. את כל ה'אני'. את כל – ה'דעת'.

ופעמים, שבאמצע ה'ריגוש' – אדם צריך לעצור לרגע. להזכיר לעצמו – לאן אני חותר. מה המטרה שלי בכל זה. להיכן אני רוצה להגיע.

האם – להיות חזק יותר. עוצמתי יותר. להרגיש טוב עם עצמי. הצלחתי. כבשתי. אני מטפס ועולה.

או – 'לתת נקמת ה' במדין' (עי' העמק דבר לא, ג).

ואז, המטרה – 'מקדשת את האמצעים'. 'מקדשת'. עושה אותם – קדושים.

– היא לא 'מכשירה' אותם. הם כולם צריכים להיות – מיוסדים על אדני תורה. אבל הם 'מתקדשים' – כשיש 'כוונה'. שיש 'כיוון' נכון. כמו חץ – המכוון היישר אל המטרה.

אפילו באמצע לימוד התורה, מותר לעצור. לברר לעצמי – למה אני כאן בכלל (עי' נפה"ח ש"ד פ"ז).

וכשהמלחמה הסתיימה, היה דין דומה ל'מעשר'. להביא חלק מהשלל – לה'. אפשר שיש בזה – העמדת המטרה, על ידי מעשה.

אתה לוקח 'שלל' – נהנה מן העולם – יתכן שזה בסדר גמור. רק תשאל את עצמך – 'למה'. מה המטרה בכל זה.

ואת המסקנה – תאמץ לעצמך. תאמר אותה, תחזור עליה. תשנן. שהיא תיכנס 'לעצמות'.

כשאתה שואל את עצמך – 'למה', ואתה מתבונן, וגם עונה תשובה – זה מציב לך את המטרה שלך. אתה לא 'נגרר'; אתה מוביל. אתה לא 'זורם' – אתה 'חותר' קדימה.

הצבת יעד – כיצד

בשלב ראשון, אנחנו מסמנים מטרה – קודם המעשה. מה אני רוצה להרויח. מה היעד. לאן אני רוצה שזה יוביל אותי. ולאן זה באמת יכול להוביל אותי. [כך עושים 'אימון אישי' היום. גם בעסקים זה חייב להיות כך. וק"ו בן בנו של ק"ו – בחיים שלנו עצמם.] זה נשמע פשוט. נכון. אבל אם נעשה את זה, ובצורה מושכלת – נשנה הרבה מאוד מהמעשים שלנו. ומי שינסה – יווכח.

וכדאי לעשות את זה – בכל בוקר. לשאול את עצמנו – מה אני רוצה מהיום הזה. מה המטרה שאני רוצה להגיע אליה היום. וגם – כיצד היום הזה משתלב במטרה הכללית, זו שהצבתי לעצמי בחיים שלי.

והמטרה הכללית – היא החשובה ביותר. עליה להיות מאוד חזקה בנפש שלנו.

פעמים, שהבדיקה שלנו נעשית – באופן של דמיון. אתה מתחיל איזה 'פרויקט'. איזה מהלך בחיים. תדמיין לעצמך – איך זה ייראה בעוד שנה, בעוד עשר שנים. איך אתה תיראה. כיצד תפעל. ותנסה לדמיין את זה – עם כל הפרטים שמסביב. איך תרגיש כשאתה 'בתוך' זה.

איך זה לקבל 'משוב' – מכל מי שמכיר אותך. איך זה לחיות במצב הזה באופן כללי – בבית, בבית המדרש. בכל המקומות בהם אתה 'חי'. לדוגמא (מעשה שהיה).

הוא היה – בחור ישיבה. בתקוה שימשיך להיות.

והוא רוצה – ללמוד רפואה. 'לעזור לאנשים'. מה שהוביל אותו לרצון זה, הוא סוגיא בפני עצמה, ובזה צריך 'טיפול שורש'.

אבל כעת – צריך לעזור לו להבין, שהוא לא באמת רוצה להיות 'דוקטור'.

אז אמרנו לו – נסה לדמיין את עצמך, בעוד עשרים שנה. אתה דוקטור מפורסם. עובד בבית חולים מפורסם. לאחר עשרים שנה בתחום. חאחיות מסביב. הריח. המראה. הכל. יש לך אפילו 'קולגות' – שעניניהם צרה בך ובהצלחותיך. תדמיין אותם. תדמיין – איך אתה מתמודד איתם. וכן הלאה.

האם התמונה מוצאת חן בעיניך?

היו אלו 'שיעורי בית'. בינתיים הוא לא חזר אלינו...

השלב הבא – בתוך התהליך עצמו.

פעמים, שאנחנו עמוק בתוך – 'חוק ההתמדה'. רצים קדימה. בלי לראות. בלי לחשוב. המעשה עצמו תופס את ה'דעת', והמטרה – נעלמת לאי שם.

וכך אנחנו עלולים למצוא את עצמנו, רחוקים מאוד – מהיעד שלנו.

תכלית

עלינו לעצור לרגע. לחשוב. להתבונן. לסמן את המטרה מחדש. 'לכוון' את המעשים – ישירות אליה.

[בסופו של דבר, המעשה – הוא העיקר. הוא התכלית האמיתית. כי 'תוצאות' – רק בידי יתברך. אז התפקיד שלנו, הוא לעשות את מה שמוביל – בדרך הטבע – אל המטרה שהצבנו לעצמנו. צריך – כמו שאמרנו – להציב מטרה; אבל הסיבה לזה, היא המעשה של הרגע הנתון הזה ממש. ודו"ק.]

מטרה – בכל רגע נתון

בתוך הדברים – אמרנו, להציב יעד – 'מה ה' רוצה'.

ומה באמת הוא רוצה.

יש בזה – שני רבדים.

האחד – 'להתענג על ה', וליהנות מזיו שכינתו, בעולם הבא – שהוא המוכן לזה' (עי' מס"י תחילת פ"א).

והרובד העמוק יותר, הוא – 'שהשכינה דבקה למטה, כאשר היתה כוונת הבריאה, כידוע' (הגר"א, שיה"ש א, ג).

זה – 'טוב יותר', מאשר 'עוה"ב' – ש'הוא להשיב הנשמה למקורה לדבק בשכינה' (שם).
זה מה שה' מצפה מאיתנו בדור אחרון.

והארכנו הרבה בזה בגליונות קודמים.

והנה, מי שמאמץ לעצמו מטרה, חייב שזו תהיה מטרה שיעומדת מול העינים'.

שכר עולם הבא, הוא מאוד 'רחוק'. רחוק – מהעין הגשמית; רחוק – מה'דעת' שלנו, הנתונה בתוך מציאות שונה לחלוטין; רחוק, כי זה באמת רחוק מאוד. זה יהיה עוד הרבה הרבה זמן. ועד אז – מי יודע מה יהיה.

קשה 'לבנות' על זה. בפרט בדור ה'אינסטנט'. הדור שרוצה הכל תיכף ומיד, כאן ועכשיו.

ומי שזוכה 'לאמץ' לעצמו את המטרה שהיא 'טוב יותר', לעשות למען השכינה – שהיא תהיה 'דבקה' כאן, למטה, הוא עושה זאת – **בכל רגע נתון**.

'כאן ועכשיו' ממש. כמו שאנחנו רוצים.

כי כשאתה יודע מהי 'שכינה'; ואתה מודע לכך – שבכל מצוה שהיא, במעשה, בדיבור, במחשבה, אתה 'מייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה' – אז אתה אכן מייחד.

ולא צריך הרבה 'עבודה' להגיע לכך. רק – ללמוד היטב את הסוגיא. לאחר שאתה מודע לזה, זה כבר פועל.

כיהודי, אתה כבר חלק מזה. זה נמצא בתוכך. בעצם החיים שלך. אבל – זה 'רדום'.

תכלית

המודעות שלך לסוגיא – תעורר את הנקודה הפנימית הזו. תשלהב אותה. לאחר מכן, ה' – שהוא זה שבחר 'לעזוב' את שמי השמים; את מליוני שנות האור שהוא ברא כאן; ולשכון דוקא – בתוכך, הוא כבר יפעל את שלו.

[וכאן אולי אפשר 'לחבר' את ה'ענין' הראשון. מי שחדור מטרה, ויודע את המטרה האמיתית – אינו מתרגש מ'חוסר שוויון'. המטרה של ה' – היא העיקר. ותפקידי – להשתדל ליצור משהו, בדרך אל המטרה הזו. וה'צורה' בה נבראתי, היא המגדירה את אותו התפקיד. ואם אני אכן בעל תפקיד, במטרה כה נעלה – אין לי 'רגשי נחיתות' כלל וכלל.

כל ה'גם אני רוצה', נוצר – מחיים ללא מטרה. מכך שעצם החיים, תענוגי החיים – הם המטרה. ובזה באמת אין שוויון, וגם לעולם לא יהיה. ומי ש'חי' כך, מובטחים לו רגשי נחיתות, ועצבות מתמשכת. אין אפשרות אחרת.]

המטרה האמיתית

ימי בין המצרים.

ימים של אבלות – על הורבן הבית. על גלות השכינה. על – המצב בו אנו נמצאים היום. ימים של חשבון נפש עמוק ונוקב. חשבון 'כלל עולמי'.

ואף כאן אנו נדרשים – ל'סימון' המטרה. מה היעד של העולם. של הבריאה. מדוע ה' ברא את הכל. מה הוא רוצה. למה הוא מכוון.

מהי אותה 'השראת שכינה'. מה היא עושה לנו. מה טוב בזה.

– ועד כמה זה חסר היום.

וכשאתה יושב ומתבונן בנחת, ברוגע, ונותן לזה זמן – אז תוכל גם להתחבר לאבלות. להבין מהי. להשיג אותה. לזכות לה.

נצטט מעט, מתוך דברי חז"ל – העוסקים בטובה העצומה שהיתה שוררת אז, בתוספת דברים שכתבנו בעבר:

בחורי ישראל, היו זורחים יותר מהשמש (סנהדרין צב:). ברור שהם לא היו 'מסנוורים'. היה זה יופי מלכותי, שההבדל בינו לבין יופי רגיל – הוא כמו ההבדל בין נר קטן, לבין אור השמש. כך נלע"ד).

היה שפע עצום של גשמיות (מגילה ו:). המקום הגרוע ביותר בארץ ישראל, היה פי שבע מהמקום הטוב ביותר בעולם (כתובות קיב:). וכשיש ברכה – פי מאה (שם).

מעץ דקל אחד, היו מוציאים מאה ועשרים כור תמרים (שם). החיטים, היו גדולות ככליות (תענית כג:). של שור הגדול (עי' רש"י חולין קיט: ד"ה חטי). גודלו של אפרסק אחד, היה חמש סאים. והוא הספיק לשלשה אנשים, ולשלש בהמות, ונותר ממנו שליש (כתובות שם). וביחס לטעם שלו, היו הפרות המתוקים ביותר שלנו – בלא טעם כלל (סוטה מח:). ובפירות היה – שומן (שם). מישהו יודע מה זה?...

תכלית

וכל זה מעט מזעיר. אנחנו לא מבינים, ולא מסוגלים להבין. אנחנו עיוורים. נולדנו כאלו. מוגבלים.

וזהו רצון ה'. זה עולם מתוקן. עולם נכון.

איווה השי"ת לשכון בתחתונים. תחתונים – הכי תחתונים. למטה ממש. 'תחתון', 'למטה', אין הכונה קומה מינוס חמש עשרה. תחתון – כלפי ה'עליון'. כלפי הרוחני, כלפי הקרוב להשי"ת. תחתון, הרחוק ביותר ממנו יתברך.

והעולם הגשמי, העולם הזה, הוא הכי נמוך. הכי תחתון.

ודוקא בו – רצה ה' יתברך לשכון. לבנות בית. לבנות כלים שיכילו את שכינת עוזו.

והעינים, אלו הגשמיות, שיש לכל אחד שתיים כאלו תחת מצחו – אמורות לראות את זה. החושים, צריכים לחוש את זה. להרגיש ממש.

הראש ישיבה, צריך להיות עשיר. שיהיה לו הרבה כסף (תענית כא. ד"ה מלך). כזה שמרשרש. בירוקים.

אנחנו צריכים להבין. כשיש בית כנסת יפה, מפואר, זה כבוד שמים. זה שכינה בתחתונים. כשבן תורה לבוש מכובד, יפה, נקי – זהו כבוד שמים (עיין רמב"ן בתחילת פרשת קדושים). וכשיש לו בית יפה, ובתוכו כל טוב – זה תוצאה של השראת השכינה.

הטוב האמיתי, צריך להתבטא במציאות הגשמית. לבניו של מלך מלכי המלכים, צריך להיות שפע עצום, זהב וכסף, בריאות שופעת, בגדי שרד, וחיים הכי טובים שאפשר להעלות על הדעת.

היום, 'אימלאה החרבה' (עיין פסחים מב:). השפע הגשמי מצוי שם. בצד השני. האחר. בארמית זה נשמע רע יותר: סיטרא – אחרא.

וזהו הקושי הגדול. הנורא. הכי נורא שיש.

היכן כבוד שמים. היכן רצון ה'. היכן הוא מסתתר. להיכן הוא נעלם. למה הוא לא מתגלה. למה לא רואים אותו בעינים גשמיות.

למה אנחנו לא ב'רום המעלה'. בטובה כזו שופעת – ששפתותינו בלות מלומר די די. למה. הלא אנחנו עם ה'. בניו אהוביו של מלך מלכי המלכים. אלו שעליהם הוא מולך, ועליהם מתגלית מלכותו.

ואיפה המלכות הזו. איפה. אתה לא רואה אותה בשום מקום. אתה רק רואה, את העוצמה האדירה של אלו שלוחמים כנגדה. ואתה יודע – שהעוצמה הזו מופנית כלפי משהו, שהוא הרבה יותר גדול. אבל הוא מוסתר. מסתתר. אתה יודע על קיומו, ועל עוצמתו, רק מה'כנגד'.

וכמה זה מזעזע. למתבונן.

אז – נתבונן.

תכלית

נזכיר לעצמנו מה רצה ה' בבריאת העולם.

ננסה להבין – היכן אנחנו כעת, בדרך אל המטרה הזו.

והבנה הזו – היא מה שנדרש מאיתנו בימי 'בין המצרים'.

וכמו שנאמר:

שְׁמַחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כֹּל אֲהַבְיָהָ שִׁישׂוּ אֶתְהָ מְשׁוֹשׁ כֹּל הַמְתַאֲבָלִים עָלֶיהָ (ישעיהו סו, י).

נ. ב. בעזרהי"ת תתקיים בקרוב סדרת ועדים בענייני שלום בית, לאברכים. הועדים יעסקו בעומק מעלתו הרוממה של בית יהודי, ובפרקטיקה המעשית – כיצד יש לבנות קשר נכון.

תוכן הועדים מבוסס על היסודות החדשים-ישנים שקיבלנו מרבותינו, ועל נסיון רב שנים בתחום. הדברים מוגשים בסגנון חדש, ובשימת דגש על פרקטיקה, יעילות, בתוספת הכוונה אישית ופרטנית.

מספר המקומות מוגבל.

לפרטים והרשמה: 0548430373. או דרך המייל המצ"ב.

מאחר והתקבלו שאלות על מהות הועדים, נבהיר:

א. תוכן הועדים מתאים לכל הרבדים, ושווה לכל נפש. אפשר לקרוא להם 'קורס' או 'סדנה'. כרצון וכלשון איש ואיש...

ב. המשתתפים יהנו בראש ובראשונה מתוכן שיעשיר מאוד את ביתם פנימה, וגם ירכשו כלים שיאפשרו להם להעביר הלאה את התוכן – כיועצים, או מדריכי חתנים, או 'מגשרים' וכדו'.

ג. הועדים שופכים אור חדש, עמוק ומלא תוכן, על מהות הקשר – היהודי – בין איש ואשה. המשתתפים יעשו 'היכרות' חדשה, עם המילים – והתוכן – של 'שלום בית'. הבנת העומק, משליכה תמיד – על ה'למעשה'.

ד. הועדים מקנים – בין היתר – כלים פרקטיים, ופשוטים מאוד ליישום.

ה. ניתן להשתתף בועד ראשון ללא התחייבות.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

תכלית

וְאִם בַּיּוֹם שָׁמַע אִישָׁה יָנִיא אוֹתָהּ וְהִפְרָ אֶת נִדְרָהּ (ל, ט).

אשה נודרת. אוסרת את עצמה במשהו. בעלה שומע, ומפר לה.

והנדר – מבוטל לחלוטין.

היא – רוצה בו; הוא, בעלה, מבטל אותו.

– סליחה?! 'הוא' יגיד לי מה לעשות!?!...

תכלית

איך הוא מעז לומר לי 'לא'!?!... מי הוא בכלל!!...

– תמצית אותה אווילות שטחית השולטת כיום.

נגלה לכם איך זה נוצר.

'חכמי' הדור ומנהיגי 'דעת' הקהל, יגעו ועמלו, ימים ולילות, לגלות – את סוד האושר. היו 'ועדות', וגם 'תתי ועדות', והיה גם הרבה מאוד 'רעש תקשורתי', וגם 'רייטינג', ושאר ירקות – עד שהגיעו למסקנה גאונית:

יש להגשים את השאיפה הכמוסה המקננת לכל אחד בעומק ליבו, מאז שחר ילדותו. בעיקר בשחר ילדותו. והיא –

– 'גם אני רוצה'.

כן. זה המוכר לנו היטב – מאותם ימים מלאי אושר. הימים בהם הבקבוק והמוצץ היו פסגת השאיפה.

ואמנם – האנשים התבגרו מאז שחר ילדותם. וה'בגרות' הכריחה אותם להמציא מילים גבוהות לשאיפות כמוסות למיניהם. ואז הם הגדירו מחדש:

'שוויון'.

דהיינו: בואו ונהפוך כל אחד – למה שהוא ממש לא. וכך – האושר הנכסף ימלא את ליבות כולם.

הלא כל כולו של אותו האושר – תלוי בכך. רק אם אתה תתנהג כמו ה'שני', והוא יחליף את טבעו – וינהג כמותך, אז שניכם מיד תהיו מאושרים ושמחים.

וחלילה, שלא 'נדכא' אותך, להיות מה שאתה באמת. שלא נכריח אותך 'להגשים את הפוטנציאל הגלום בך'. 'בך' דיקא.

ובאמת, מאז ששירת השוויון נישאת על שפתות כולם/ן – העולם כולו מלא אושר ושמחה. וכפי שכולנו נוכחים לדעת מידי יום ביומו.

אכן. חכמה עמוקה יש כאן. חכמה היורדת עד עומקו של הטבע האנושי, ומגלה את מסתוריו הנעלמים.

הפלא ופלא.

ועוד יותר פלא, שהדברים חודרים – למחנה של יראי ה'. נכון שאנחנו 'לא כמותם'. ממש לא. אבל עד כמה ש'הם' גולשים מתהום אל תהום, בקצב מואץ, עלינו להישמר ולהיזהר עוד יותר.

כי תמיד כשנסתכל עליהם – נחוש הרבה יותר קרובים לאמת; ואם הם 'מתקדמים' יותר ויותר, ואנחנו עדיין חשים אותו הדבר, והמרחק לא גדל עוד ועוד – יתכן ש'רדפנו' אחריהם. ודו"ק.

פרימיטיביות אמיתית

וכשאנחנו באמת מביטים סביב, ונוכחים לדעת עד כמה נפש האדם נעשתה עלובה ופגיעה; עד כמה מחלות כמו דיכאון וה'מסתעף' – פושות בכל מקום אפשרי; וה[א]נשים עדיין נאחזים בקרנות המזבח של אותה שטות, המדכדכת אותם עוד ועוד – אין לנו אלא 'לברוח', אל מבויעיה הטהורים של תורתנו הקדושה.

לחפש שם – את ה'נאורות' וה'קידמה', ולמצוא – שאין כאלו בנמצא בכלל. שאין כל 'חדש' תחת השמש.

– שאותה 'קידמה' – היא הנסיגה הגדולה ביותר לאחור; שאותה 'תרבות מודרנית' – הינה פרימיטיבית להחריד.

ולמצוא – את האמת האבסולוטית. האמת האלוקית.

– שבעל, מפר נדרי אשתו.

והיא – אינה מפירה את נדריו. ממש לא.

כמו טבעת הנישואין. הוא – עונד לה. היא, אינה עונדת לו. ככה זה אצלנו, הנחשלים. המיושנים. אלה מ'ימי הבינים'.

המחשה קטנה, עד כמה אנחנו באמת פרימיטיביים.

שעת צהרים. אתה חוזר מה'כולל'. נוות ה'בית', לא שם. משום מה.

אבל – יש 'הוראות' ברורות. אתה 'נכנס לתפקיד', בלית ברירה. שבעה ילדים בלי עין הרע. והם תובעים את 'שלהם'.

ה'נווה', לא הספיקה להכין את ארוחת הצהרים. אתה צריך לבשל. סך הכל, 'להעמיד' שני סירים. וגם תבנית אחת בתנור, שיהיה גם למחר משהו. כך היא תיכננה.

הילדים מופיעים בזה אחר זה. כל אחד – ומה שהוא צריך 'לפרוק'. הקטן, מסתובב 'בין הרגלים' של כולם.

ואתה – בתווך. מנסה להרגיע את בכיו של זה, ולקנח את אפו של זה. להפריד בין ניצים. להיות 'בית דין' לעת הצורך, כשכל 'צד' מגייס לעצמו עוד איזה 'עורך דין' קטנטן.

סיר אחד – כבר חרוך. התבנית – מי זוכר אותה בכלל. הסיר השני – קר לגמרי. מתברר ששכחת להדליק את האש...

לפחות אתה זוכר היכן מצויים הלחם והשוקולד. 'תחליף' לארוחת צהרים. רק ש'היא' לא תדע... אבל – חבל על המאמצים. היא תמיד בסוף תדע.

ואחרי הכל – איך נהיה כאן כזה בלגן??...

ואתה – מתוסכל. איך היא מצליחה 'לשרוד' כזו אנדרלמוסיה, ועוד עם חיוך. הכל מתבשל בעתו ובזמנו, הכל נותר נקי ומצוחצח, והילדים מטופחים להפליא. איך. מה, אני כזה אפס?...

תכלית

– לא. אתה רק – גבר. איש. לגמרי שלא באשמתך.
האשה – מומחית מאין כמותה, לפרטים. היא שמה לב לנקודות הקטנות ביותר, שאתה לא היית מעלה על דעתך לחשוב עליהן.
האיש – מומחה לראות למרחוק. למצוא 'יעד', ולחתור אליו בכל הכח.
הפרטים הקטנים – מפריעים לו. מטרידים אותו. מקבעים אותו למקום.
ובקיצור:
טבע האיש – הוא 'צורה'. טבע האשה – 'חומר'.
והתפקידים – מתאימים. לגמרי.
האישה נדרה נדר. היא מצאה אצלה 'בעיה', המצריכה טיפול. והיא יוצרת לעצמה 'גדר'. או לחילופין – היא רוצה 'להתעלות'. להיות טובה יותר.
נקודתית – היא צודקת לגמרי. אבל האיש, תפקידו לראות – 'מכלול'. לראות רחוק. להציב מטרה. והוא יודע, שהנדר – אינו מתאים למטרה.
ולכן – הוא עוזר לה. מעניק לה את הראיה שלו, ומפר לה את הנדר.
וכמו שהיא מעניקה לו תמיד את ראית הפרטים – שאינם 'נכנסים' לו במוח.
וזה, סוד האושר האמיתי.
אכן. פרימיטיביות בהתגלמותה.
[יש כאן פרטים רבים נוספים, כמו למשל – זה שהאיש הוא ה'מנהיג'. האשה, היא 'עוזר כנגדו'. ואגב, גם את זה קשה היום לקבל. אולי יהיה קל יותר, אם נזכיר – שהאשה נחשבת כבר 'מתוקנת'. היא 'שעשני כרצונו' – כמו 'בעלמא דברא כרעותיה'. היא כבר 'כרצונו'. היא באה – לסייע לבעלה, שיעלה אף הוא. ויש להאריך הרבה בזה, ואין כאן המקום.
עד כאן, היתה זו סוג של 'הקדמה' – בענין ה'שוויון'. מכאן ואילך, נתמקד בנקודה מסויימת. משהו כמו 'מענין לענין (בערך) באותו ענין'.]

לחיות את המטרה

אז הבנו. התפקיד של ה'איש' הוא – לראות קדימה. להציב מטרה, ולחתור אליה.
כך טבע בו בוראו. הוא רואה – בקו ישר קדימה. הוא מציב יעדים – וכובש פסגות.
כמו – במלחמת מדין.
מלחמה, זה ארוע מלא 'ריגושים'. מדי צבא. רובה 'עוזי'. טנקים. משגרי טילים. תחושת כוח ועוצמה. אפילו הנאה – כשיש איזה 'תא' בנפש, השייך למזל מאדים.

תכלית

['מזל מאדים', כמו כל תכונה נפשית – אינו 'שחור לבן'. יש כאלו שיש להם יותר, ויש פחות. ויש, שאצלם זה על 'ווליום' כל כך נמוך – שהם לעולם לא יהיו מודעים לזה, עד שהם יהיו בסוג של 'מלחמה'. ומסתבר – שיש את זה להרבה יותר אנשים ממה שנראה.]

ו – קדימה צעד. התכתשות חרבות. עוד שכונה נכבשה. עוד חייל אויב 'מנוטרל'.

והכל כל כך 'ממלא'. הריגוש תופס את כל החושים. את כל ה'אני'. את כל – ה'דעת'.

ופעמים, שבאמצע ה'ריגוש' – אדם צריך לעצור לרגע. להזכיר לעצמו – לאן אני חותר. מה המטרה שלי בכל זה. להיכן אני רוצה להגיע.

האם – להיות חזק יותר. עוצמתי יותר. להרגיש טוב עם עצמי. הצלחתי. כבשתי. אני מטפס ועולה.

או – 'לתת נקמת ה' במדין' (עי' העמק דבר לא, ג).

ואז, המטרה – 'מקדשת את האמצעים'. 'מקדשת'. עושה אותם – קדושים.

– היא לא 'מכשירה' אותם. הם כולם צריכים להיות – מיוסדים על אדני תורה. אבל הם 'מתקדשים' – כשיש 'כוונה'. שיש 'כיוון' נכון. כמו חץ – המכוון היישר אל המטרה.

אפילו באמצע לימוד התורה, מותר לעצור. לברר לעצמי – למה אני כאן בכלל (עי' נפה"ח ש"ד פ"ז).

וכשהמלחמה הסתיימה, היה דין דומה ל'מעשר'. להביא חלק מהשלל – לה'. אפשר שיש בזה – העמדת המטרה, על ידי מעשה.

אתה לוקח 'שלל' – נהנה מן העולם – יתכן שזה בסדר גמור. רק תשאל את עצמך – 'למה'. מה המטרה בכל זה.

ואת המסקנה – תאמץ לעצמך. תאמר אותה, תחזור עליה. תשנן. שהיא תיכנס 'לעצמות'.

כשאתה שואל את עצמך – 'למה', ואתה מתבונן, וגם עונה תשובה – זה מציב לך את המטרה שלך. אתה לא 'נגרר'; אתה מוביל. אתה לא 'זורם' – אתה 'חותר' קדימה.

הצבת יעד – כיצד

בשלב ראשון, אנחנו מסמנים מטרה – קודם המעשה. מה אני רוצה להרויח. מה היעד. לאן אני רוצה שזה יוביל אותי. ולאן זה באמת יכול להוביל אותי. [נכך עושים 'אימון אישי' היום. גם בעסקים זה חייב להיות כך. וק"ו בן בנו של ק"ו – בחיים שלנו עצמם.]

זה נשמע פשוט. נכון. אבל אם נעשה את זה, ובצורה מושכלת – נשנה הרבה מאוד מהמעשים שלנו. ומי שינסה – יווכח.

וכדאי לעשות את זה – בכל בוקר. לשאול את עצמנו – מה אני רוצה מהיום הזה. מה המטרה שאני רוצה להגיע אליה היום. וגם – כיצד היום הזה משתלב במטרה הכללית, זו שהצבתי לעצמי בחיים שלי.

תכלית

והמטרה הכללית – היא החשובה ביותר. עליה להיות מאוד חזקה בנפש שלנו.

פעמים, שהבדיקה שלנו נעשית – באופן של דמיון. אתה מתחיל איזה 'פרויקט'. איזה מהלך בחיים. תדמיין לעצמך – איך זה ייראה בעוד שנה, בעוד עשר שנים. איך אתה תיראה. כיצד תפעל. ותנסה לדמיין את זה – עם כל הפרטים שמסביב. איך תרגיש כשאתה 'בתוך' זה.

איך זה לקבל 'משוב' – מכל מי שמכיר אותך. איך זה לחיות במצב הזה באופן כללי – בבית, בבית המדרש. בכל המקומות בהם אתה 'חי'. לדוגמא (מעשה שהיה).

הוא היה – בחור ישיבה. בתקוה שימשיך להיות.

והוא רוצה – ללמוד רפואה. 'לעזור לאנשים'. מה שהוביל אותו לרצון זה, הוא סוגיא בפני עצמה, ובזה צריך 'טיפול שורש'.

אבל כעת – צריך לעזור לו להבין, שהוא לא באמת רוצה להיות 'דוקטור'.

אז אמרנו לו – נסה לדמיין את עצמך, בעוד עשרים שנה. אתה דוקטור מפורסם. עובד בבית חולים מפורסם. לאחר עשרים שנה בתחום. חאחיות מסביב. הריח. המראה. הכל. יש לך אפילו 'קולגות' – שעניניהם צרה בך ובהצלחותיך. תדמיין אותם. תדמיין – איך אתה מתמודד איתם. וכן הלאה.

האם התמונה מוצאת חן בעיניך?

היו אלו 'שיעורי בית'. בינתיים הוא לא חזר אלינו...

השלב הבא – בתוך התהליך עצמו.

פעמים, שאנחנו עמוק בתוך – 'חוק ההתמדה'. רצים קדימה. בלי לראות. בלי לחשוב. המעשה עצמו תופס את ה'דעת', והמטרה – נעלמת לאי שם.

וכך אנחנו עלולים למצוא את עצמנו, רחוקים מאוד – מהיעד שלנו.

עלינו לעצור לרגע. לחשוב. להתבונן. לסמן את המטרה מחדש. 'לכוון' את המעשים – ישירות אליה.

[בסופו של דבר, המעשה – הוא העיקר. הוא התכלית האמיתית. כי 'תוצאות' – רק בידי יתברך. אז התפקיד שלנו, הוא לעשות את מה שמוביל – בדרך הטבע – אל המטרה שהצבנו לעצמנו. צריך – כמו שאמרנו – להציב מטרה; אבל הסיבה לזה, היא המעשה של הרגע הנתון הזה ממש. ודו"ק.]

מטרה – בכל רגע נתון

בתוך הדברים – אמרנו, להציב יעד – 'מה ה' רוצה'.

ומה באמת הוא רוצה.

יש בזה – שני רבדים.

תכלית

האחד – 'להתענג על ה', וליהנות מזיו שכינתו, בעולם הבא – שהוא המוכן לזה' (עי' מס"י תחילת פ"א).

והרובד העמוק יותר, הוא – 'שהשכינה דבקה למטה, כאשר היתה כוונת הבריאה, כידוע' (הגר"א, שיה"ש א, ג).

וזה – 'טוב יותר', מאשר 'עוה"ב' – ש'הוא להשיב הנשמה למקורה לדבק בשכינה' (שם).
וזה מה שה' מצפה מאיתנו בדור אחרון.
והארכנו הרבה בזה בגליונות קודמים.

והנה, מי שמאמץ לעצמו מטרה, חייב שזו תהיה מטרה ש'עומדת מול העינים'.
שכר עולם הבא, הוא מאוד 'רחוק'. רחוק – מהעין הגשמית; רחוק – מה'דעת' שלנו, הנתונה בתוך מציאות שונה לחלוטין; רחוק, כי זה באמת רחוק מאוד. זה יהיה עוד הרבה הרבה זמן. ועד אז – מי יודע מה יהיה.

קשה 'לבנות' על זה. בפרט בדור ה'אינסטנט'. הדור שרוצה הכל תיכף ומיד, כאן ועכשיו.

ומי שזוכה 'לאמץ' לעצמו את המטרה שהיא 'טוב יותר', לעשות למען השכינה – שהיא תהיה 'דבקה' כאן, למטה, הוא עושה זאת – **בכל רגע נתון**.
'כאן ועכשיו' ממש. כמו שאנחנו רוצים.

כי כשאתה יודע מהי 'שכינה'; ואתה מודע לכך – שבכל מצוה שהיא, במעשה, בדיבור, במחשבה, אתה 'מייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה' – אז אתה אכן מייחד.

ולא צריך הרבה 'עבודה' להגיע לכך. רק – ללמוד היטב את הסוגיא. לאחר שאתה מודע לזה, זה כבר פועל.

כיהודי, אתה כבר חלק מזה. זה נמצא בתוכך. בעצם החיים שלך. אבל – זה 'רדום'.
המודעות שלך לסוגיא – תעורר את הנקודה הפנימית הזו. תשלהב אותה. לאחר מכן, ה' – שהוא זה שבחר 'לעזוב' את שמי השמים; את מליוני שנות האור שהוא ברא כאן; ולשכון דוקא – בתוכך, הוא כבר יפעל את שלו.

[וכאן אולי אפשר 'לחבר' את ה'ענין' הראשון. מי שחדור מטרה, ויודע את המטרה האמיתית – אינו מתרגש מ'חוסר שוויון'. המטרה של ה' – היא העיקר. ותפקידי – להשתדל ליצור משהו, בדרך אל המטרה הזו. וה'צורה' בה נבראתי, היא המגדירה את אותו התפקיד. ואם אני אכן בעל תפקיד, במטרה כה נעלה – אין לי 'רגשי נחיתות' כלל וכלל.

כל ה'גם אני רוצה', נוצר – מחיים ללא מטרה. מכך שעצם החיים, תענוגי החיים – הם המטרה. ובזה באמת אין שוויון, וגם לעולם לא יהיה. ומי ש'חי' כך, מובטחים לו רגשי נחיתות, ועצבות מתמשכת. אין אפשרות אחרת.]

המטרה האמיתית

ימי בין המצרים.

ימים של אבלות – על הורבן הבית. על גלות השכינה. על – המצב בו אנו נמצאים היום. ימים של חשבון נפש עמוק ונוקב. חשבון 'כלל עולמי'.

ואף כאן אנו נדרשים – ל'סימון' המטרה. מה היעד של העולם. של הבריאה. מדוע ה' ברא את הכל. מה הוא רוצה. למה הוא מכוון.

מהי אותה 'השראת שכינה'. מה היא עושה לנו. מה טוב בזה.

– ועד כמה זה חסר היום.

וכשאתה יושב ומתבונן בנחת, ברוגע, ונותן לזה זמן – אז תוכל גם להתחבר לאבלות. להבין מהי. להשיג אותה. לזכות לה.

נצטט מעט, מתוך דברי חז"ל – העוסקים בטובה העצומה שהיתה שוררת אז, בתוספת דברים שכתבנו בעבר:

בחורי ישראל, היו זורחים יותר מהשמש (סנהדרין צב:). ברור שהם לא היו 'מסנוורים'. היה זה יופי מלכותי, שההבדל בינו לבין יופי רגיל – הוא כמו ההבדל בין נר קטן, לבין אור השמש. כך נלע"ד).

היה שפע עצום של גשמיות (מגילה ו:). המקום הגרוע ביותר בארץ ישראל, היה פי שבע מהמקום הטוב ביותר בעולם (כתובות קיב:). וכשיש ברכה – פי מאה (שם).

מעץ דקל אחד, היו מוציאים מאה ועשרים כור תמרים (שם). החיטים, היו גדולות ככליות (תענית כג:). של שור הגדול (עי' רש"י חולין קיט: ד"ה חטי). גודלו של אפרסק אחד, היה חמש סאים. והוא הספיק לשלשה אנשים, ולשלש בהמות, ונותר ממנו שליש (כתובות שם). וביחס לטעם שלו, היו הפרות המתוקים ביותר שלנו – בלא טעם כלל (סוטה מח:). ובפירות היה – שומן (שם). מישהו יודע מה זה?...

וכל זה מעט מזעיר. אנחנו לא מבינים, ולא מסוגלים להבין. אנחנו עיוורים. נולדנו כאלו. מוגבלים.

וזהו רצון ה'. זה עולם מתוקן. עולם נכון.

איווה השי"ת לשכון בתחתונים. תחתונים – הכי תחתונים. למטה ממש. 'תחתון', 'למטה', אין הכונה קומה מינוס חמש עשרה. תחתון – כלפי ה'עליון'. כלפי הרוחני, כלפי הקרוב להשי"ת. תחתון, הרחוק ביותר ממנו יתברך.

והעולם הגשמי, העולם הזה, הוא הכי נמוך. הכי תחתון.

ודוקא בו – רצה ה' יתברך לשכון. לבנות בית. לבנות כלים שיכילו את שכינת עוזו.

והעינים, אלו הגשמיות, שיש לכל אחד שתיים כאלו תחת מצחו – אמורות לראות את זה. החושים, צריכים לחוש את זה. להרגיש ממש.

תכלית

הראש ישיבה, צריך להיות עשיר. שיהיה לו הרבה כסף (תענית כא. ד"ה מלך). כזה שמרשרש. בירוקים.

אנחנו צריכים להבין. כשיש בית כנסת יפה, מפואר, זה כבוד שמים. זה שכינה בתחתונים. כשבן תורה לבוש מכובד, יפה, נקי – זהו כבוד שמים (עיין רמב"ן בתחילת פרשת קדושים). וכשיש לו בית יפה, ובתוכו כל טוב – זה תוצאה של השראת השכינה.

הטוב האמיתי, צריך להתבטא במציאות הגשמית. לבניו של מלך מלכי המלכים, צריך להיות שפע עצום, זהב וכסף, בריאות שופעת, בגדי שרד, וחיים הכי טובים שאפשר להעלות על הדעת.

היום, 'אימלאה החרבה' (עיין פסחים מב:). השפע הגשמי מצוי שם. בצד השני. האחר. בארמית זה נשמע רע יותר: סיטרא – אחרא.

וזהו הקושי הגדול. הנורא. הכי נורא שיש.

היכן כבוד שמים. היכן רצון ה'. היכן הוא מסתתר. להיכן הוא נעלם. למה הוא לא מתגלה. למה לא רואים אותו בעינים גשמיות.

למה אנחנו לא ב'רום המעלה'. בטובה כזו שופעת – ששפתותינו בלות מלומר די די. למה. הלא אנחנו עם ה'. בניו אהוביו של מלך מלכי המלכים. אלו שעליהם הוא מולך, ועליהם מתגלית מלכותו.

ואיפה המלכות הזו. איפה. אתה לא רואה אותה בשום מקום. אתה רק רואה, את העוצמה האדירה של אלו שלוחמים כנגדה. ואתה יודע – שהעוצמה הזו מופנית כלפי משהו, שהוא הרבה יותר גדול. אבל הוא מוסתר. מסתתר. אתה יודע על קיומו, ועל עוצמתו, רק מה'כנגד'.

וכמה זה מזעזע. למתבונן.

אז – נתבונן.

נזכיר לעצמנו מה רצה ה' בבריאת העולם.

ננסה להבין – היכן אנחנו כעת, בדרך אל המטרה הזו.

והבנה הזו – היא מה שנדרש מאיתנו בימי 'בין המצרים'.

וכמו שנאמר:

שְׂמַחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כֹּל אֲהַבְיָהּ שִׁישׁוּ אֶתְהָ מְשׁוֹשׁ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ (ישעיהו סו, י).

נ. ב. בעזרהי"ת תתקיים בקרוב סדרת ועדים בענייני שלום בית, לאברכים. הועדים יעסקו בעומק מעלתו הרוממה של בית יהודי, ובפרקטיקה המעשית – כיצד יש לבנות קשר נכון.

תכלית

תוכן הועדים מבוסס על היסודות החדשים-ישנים שקיבלנו מרבתינו, ועל נסיון רב שנים בתחום. הדברים מוגשים בסגנון חדש, ובשימת דגש על פרקטיקה, יעילות, בתוספת הכוונה אישית ופרטנית.

מספר המקומות מוגבל.

לפרטים והרשמה: 0548430373. או דרך המייל המצ"ב.

מאחר והתקבלו שאלות על מהות הועדים, נבהיר:

ו. תוכן הועדים מתאים לכל הרבדים, ושווה לכל נפש. אפשר לקרוא להם 'קורס' או 'סדנה'. כרצון וכלשון איש ואיש...

ז. המשתתפים יהנו בראש ובראשונה מתוכן שיעשיר מאוד את ביתם פנימה, וגם ירכשו כלים שיאפשרו להם להעביר הלאה את התוכן – כיועצים, או מדריכי חתנים, או 'מגשרים' וכדו'.

ח. הועדים שופכים אור חדש, עמוק ומלא תוכן, על מהות הקשר – היהודי – בין איש ואשה. המשתתפים יעשו 'היכרות' חדשה, עם המילים – והתוכן – של 'שלום בית'. הבנת העומק, משליכה תמיד – על ה'למעשה'.

ט. הועדים מקנים – בין היתר – כלים פרקטיים, ופשוטים מאוד ליישום.

י. ניתן להשתתף בועד ראשון ללא התחייבות.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

לפרשת מטות

תרגום פסוק עטרות ודיבון - לשון הקודש הוא התרגום

פרק לב פסוק ג. עֶטְרוֹת וְדִיבֹן וַיַּעֲזֹר וַנִּמְרָה וְחִשְׁבוֹן וְאֶלְעָלָה וּשְׁבָם וַיִּבְנוּ וּבָעֵן (לב, ג)

ראה ברכות דף ח' ע"ב. אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו (במדבר לב-ג) עטרות ודיבון שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו.

מבאר רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל, עפ"י מה שיש לחקור האם שמות המקומות הללו הנוכחים בתורה אלו שמותיהם בלשון של תושביהם או שכך אנו אומרים זאת בלשון הקודש ונמצא שלשון הקודש הוא תרגום לשמותיהם. ומראה רבינו מגמ' ביומא דף י' ע"א ובירושלמי מגילה פ"א ה"ט שהגמ' מבארת שם שמות מקומות הכתובים בתורה איך נקראים בלשונותם, נמצא שהכתוב בתורה זהו תרגום ללשון הקודש. [מקורות צ"פ ברכות]

*

פרשת מסעי

הליכת המסעות - עצם ההליכה נחשבת מצוה

פרק לג פסוק ב. וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאֵלָה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם:

מבאר רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל, כל הליכה, של עניני חול, ממקום למקום, אין ההליכה מטרה לעצמה, אלא תכליתה יציאה או הגעה. שונה היא הליכת המסעות בציווי ה' שעצם ההליכה היתה מצוה וגם המקומות שהיו באמצע הדרך. ומביא כמה דוגמאות לכך שגם פעולות הכרחיות נחשבות לעצמם כשהם בציווי ה' ובלשונו: "הכל בכוונת מכוון ומצוה ע"פ ה'". משבת דף ל"א ע"ב שסתירת המשכן נחשבת כסותר ע"מ לבנות במקומו כיון דכתיב על פי ה' יחנו. וכן משבת דף ע"ה ע"א דקריעה הוה במשכן ביריעה שנפלה בה תולעת וניקבה בה נקב וכדי ליפות את התפירה צריך לקרוע למטה ולמעלה. וכן מערובין דף נ"ה ע"ב דדגלי מדבר נחשבים קבועים כיון שהחניה והמסע עפ"י ה'. [צ"פ עה"ת ע"ש מה שכתב עוד]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

כי אתה ד' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה - באש דעיון התורה

נְקָם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים" אַחַר תְּאַסֶּף אֶל עַמֶּיךָ (לא, ב)

ובמדרש רבה במדבר, ר' יהודה אומר אילו היה רוצה משה לחיות כמה שנים היה חי, שאמר לו הקב"ה נקום ואחר תאסף, תלה הכתוב מיתתו במדין, אלא להודיעך שבחו של משה, אמר בשביל שאחיה יעכב נקמת ישראל, מיד וידבר משה אל העם לאמר.

הנה בעצם כאן רואים את כל המהות של חיי משה רבינו עליו השלום, שכל כולו חי אך ורק בכדי לעשות רצון ה', ולא זולת, ולכן עכשיו שרצון ה' הוא לתת נקמת ה' במדין, וכי יכול הוא לעשות משהו אחר בשביל לחיות? וכי לשם מה הוא חי? לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, וזהו כל רצון החיים שלו, ובודאי שאין שום דבר אצלו שיוכל לדחות את עשיית מצוות השם.

והנה זהו חיזוק גדול בשבילינו לכל אחד באשר הוא, לחפש בכל הכוח את הדבר הזה, - **מה ה' שואל מעמך** - והנה המשך הכתוב, **כי אם ליראה**, ואמרו חז"ל על זה דלגבי משה רבינו - מילתא זוטרתא היא - כי באופן טבעי קשה לו לאדם להתמסר לגמרי לרצון השם, אולם כאשר זהו גופא כל רצון החיים שלו, הרי זה באמת מילתא זוטרתא לגביו, כי רק לשם כך הוא כאן.

והנה כעין זה ביאר - לפי מה ששמעתי - **מרן רבינו הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל**, - שבשבוע הזה ימלאו ארבעים ואחת שנה לעלותו לישיבה של מעלה, - כאשר סיפר את המעשה הידוע מהגר"א שאמר כמה יקר הוא העולם הזה שאפשר לזכות בכמה פרוטות לקיים מצות ציצית ולזכות לקבלת פני השכינה. והתבטא אז מרן זצוק"ל בערגה שמי יוכל לזכות להגיע לרצון החיים שהיה להגר"א מווילנא זללה"ה. (והובא בספר ראש הישיבה עמוד 761). והדברים עמוקים למבין, והיינו שזהו גופא מהותו של רצון החיים דהגר"א.

ואמנם זה בכלל לא במושגים שלנו, אבל לפחות יש לנו לחפש ולשאוף לדעת מהו רצון ה', ויהודה בן תימה כך הוא אומר: הוי עז כנמר קל כנשר רץ כצבי וגיבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. וידוע שבזה בחר רבינו יעקב בעל הטורים לפתוח את ספרו הטור חלק אורח חיים. והיינו משום שטור אורח חיים כשמו כן הוא דרך החיים של האדם, כלומר הצורה והאופן שעלינו לחיות.

והנה כל ענין בית המקדש היה מקום לעבודת השם והשראת השכינה, כי שם הכל מוקדש להקב"ה, ומי שמתמש בחפצי הקדש לצורך עצמו כבר מעל, כי הכל קודש לה',

וזה מלמד לאדם על מציאות הבריאה, שהיא כולה לה', וכאשר עם ישראל זכה להתנהג במדה זו, לחיות את חיו על פי השם, הוא זכה לבית ה', וכך אמר דוד המלך עליו השלום, **שמחתי באומרים לי בית השם נלך**, כי כל שמחתו היתה בעבודת השם, ובחיים לפי התורה.

ולפי שחטאנו... חרבה עירנו ושמים בית מקדשנו, ונוטל כבוד מבית חיינו, כי הבית הוא מסמל את חיי האדם שהם אהללה ה' בחיי, ואם כלל ישראל אינם בדרגה זו, אבדנו הדוגמה הנפלאה לשורש ויסוד חיי האדם. וכמובן עדיין נשאר לנו התלמוד שמביא לידי מעשה, ולחיים על פי התורה, ואמרו במסכת ברכות, מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד. והיינו שזהו קנינו של הקדוש ברוך הוא כביכול. וכן יש לנו הלימוד שבסדר קדשים, וכמו כן אבילות דבין המצרים, והצער העמוק על מה שאיבדנו, ורק על ידי הכפרה זוכים לשמחה, וליין המשמח אלקים ואנשים, ובימי האבלות אסור בשתיית יין, כי ערבה כל שמחה, כי חסר הדוגמה דיסוד חיי האדם, ועד כדי שחכמים רצו, לו היה אפשר, לאסור להתחתן, ולאסור אכילת בשר ושתיית יין, אמנם הנקודה שצריכה להתברר אצלנו היא לדעת - מה חובתו בעולמו - וזה מתברר על ידי ד' אמות של הלכה.

והנה כל אחד במצבו יכול להתחזק, ולב יודע מרת נפשו, ואמנם ככל שנהי' דבקים בתורה ועבודת ה' ונעדיף חיי רוח על פני חיי הגשם, ונברר לעצמנו כל דבר שלומדים, ונתאבל על ירושלים, נזכה לראות בשמחתה אמן.

ולא לחנם סדרו מסדרי הפסוקים דמוצאי שבתות בסוף ויתן לך, **כי נחם ד' ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ד' ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה.** - שאגב בזה הפסוק מסיימין הקינות לפי מנהגינו בין ביום ובין בלילה - וסמכו לזה קרא ד' **חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.** אשר כפי הנראה זאת התורה - **נחמתי בעניי כי אמרתך חיתני.**

והנה אמרו בנדרים פ"ח דבר זה נשאל לנביאים וחכמים ולא פירשוהו, עד שפירשה הקב"ה בכבודו ובעצמו, על מה אבדה הארץ, ויאמר ה' על עזבם את תורתך, והיינו שחורבן הארץ הי' על ביטול תורה, שויתר הקב"ה על ג' עבירות ולא ויתר על מאסה של תורה. ולפי"ז הזמן החשוב ביותר להתחזק בלימוד התורה ובעמלה של תורה, הוא הזמן של ימי בין המצרים.

ובבבא קמא דף ס' ע"ב מבואר שכביכול הקב"ה הצית ציון באש כדכתיב **ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה**, ועתיד לבנותה באש. וכן אנו אומרים במנחה בט' באב, **כי אתה ה' באש היצתה ובאש אתה עתיד לבנותה**, וי"ל שזו האש דלימוד התורה, דכתיב **הלא כה דברי כאש נאום ה'**, וזהו על ידי עיון התורה, כי נר מצוה ותורה אור, ואמנם כך כתב הרמח"ל בספר **דרך עץ חיים**, שדברי התורה הם כגחלת, אבל ע"י שהאדם מתבונן בהם הם הופכים לשלהבת, ואז התורה מאירת עינים, והעם ההולכים בחושך, ראו אור גדול, וזוהי השלהבת שבאה ע"י שהאדם עמל ומתיגע בתורה.

וכך היה אומר - ומרגלא בפומיה דמו"ר רבן של ישראל הגר"ש רוזובסקי זצוק"ל, הוא היה אומר - דדוקא ע"י שהולכים בחושך רואים האור הגדול דאור התורה, וההולכים בהשך היינו שעמלים בתורה, ובתחילה זה נדמה לחשך, אבל כאשר האדם עמל בכל כוחו הקב"ה מאיר עיניו, ואז רואה האור הגדול, ובודאי שעל זה נאמר ומתוק האור וטוב לעיניים לראות את השמש, והן הן דברי תורה המתוקים מדבש ונופת צופים, כי חכו ממתקים וכולו מחמדים, הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים.

והנה השפעת התורה היתה על ידי בית המקדש כידוע מדברי הגר"א בשיר השירים א' ד', על הפסוק **מלכה ושריה בגויים אין תורה**. וכאשר חסרים אנו השפעת התורה דבית המקדש, ומ"מ אנו מתחזקים נקוה לזכות מהרה, **שיבנה בית המקדש במהרה בימינו - ותן חלקנו בתורתך אמן**.

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק

עיונים בפרשת ערי מקלט

יש ערי מקלט תהינה לכם (לה, יג)

ביאור החילוק בין ו' ערי מקלט למ"ב ערי הלויים

מבואר בפסוק שהיו שלשה ערי מקלט בארץ ישראל ושלשה בעבר הירדן, וביאר רש"י (פסוק י"ד) "ואעפ"י שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אינן אלא שנים ומחצה, השוה מנין ערי מקלט שלהם משום דבגלעד נפישו רוצחים..".

ומקור הדברים בגמ' מכות ט: שהקשתה בעבר הירדן תלת בארץ ישראל תלת? (בנחלת ב' שבטים שלשה ערים כמו בנחלת עשרה שבטים? רש"י), אמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים דכתיב גלעד קריית פועלי און עקובה מדם.. א"ר אלעזר שהיו עוקבין להרוג נפשות. מו

וברמב"ן בפרשתינו תמה תמיהה גדולה על קושית הגמ', שהרי מלבד שש ערי מקלט מבואר בפרשה שהיו גם מ"ב ערי הלויים וכולן קולטות הרוצחים, ל"ו מהם בארץ ישראל וששה בעבר הירדן, [נמצא שהיו יחד ל"ט ערים בארץ ישראל וט' ערים בעבר הירדן], ולפי"ז החלוקה שווה והוגנת ביחס של ד' ערים לכל שבט, ולכן בא"י שיש בה ט' ומחצה שבטים ישנם ל"ט ערים, ובעבר הירדן שיש ב' ומחצה ישנם ט' ערים. (ושבט מנשה שרובו דר בא"י קיבל ג' ערים בא"י וא' בעבר הירדן), ומדוע תמהה הגמ' על חלוקת ג' ערי מקלט בעבר הירדן מול ג' שבארץ ישראל, והלא היחס שווה לשלושים ותשעה ערים בארץ ישראל ותשעה בעבר הירדן, וצ"ע.

ערי מקלט עיקרן לרוצחים, וערי לויים עיקרן ללויים

ונראה לי שב, ונקדים ביאור החילוק בין ששת ערי המקלט למ"ב ערי הלויים, דהנה ששה ערי מקלט כל יסודם וייעודן היה לצורך הרוצחים (אעפ"י שגם הם מערי הלויים), אמנם מ"ב ערי הלויים נראה דעיקר מטרתן וייעודן נבנו לצורך מגורי הלויים, ולא לצורך הרוצחים, אלא שנאמר דין נוסף שמלבד עיקר ייעודם למגורי הלויים ג"כ קולטות הרוצחים.

ובאמת הדברים מדויקים בלישנא דקרא (ל"ה ו') "ואת הערים אשר תתנו ללויים את שש ערי המקלט אשר תתנו לנוס שמה הרוצח, ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר", ומבואר דשש ערים קראם הכתוב ערי מקלט ומ"ב ערים נטפלות אליהם הם ערי הלויים ולא נקראו ערי מקלט בלשון הכתוב.

^מ ואע"ג שלהורגים במזיד דינם במיתה ולא בגלות, ביארו התוס' דמ"מ כשהורגין במזיד הקב"ה מוזמן לפונדק אחד ונהרג ע"י אחר בשוגג ונמצא שאותו אחר מתחייב גלות, וברמב"ן עה"ת (פ' מסעי) תירץ שהיו שופכי דמים במרמה ומראין את עצמן כשוגגין, והוצרך להרבות להם ע"מ לקלוט את כולן שלא נודע מי המזיד.

ויש להוכיח כן, דהנה נפסק להלכה (עי' מכות י"ט). שבארבעים ושניים ערי הלויים היו הרוצחים מעלין להן שכר, ובששה ערי מקלט לכו"ע לא היו מעלין להן שכר, ולפי מה שנתבאר מובן היטב החילוק, דששה ערי מקלט כל ייעודם לצורך הרוצחים ולכן זכותם לגור בחינם שם, משא"כ מ"ב ערים עיקרם לצרכי מגורי הלויים ולכן הרוצח הבא לדור שם עליו להעלות שכר ללויים.^{מז}

ובזה מבואר הדין המבואר במכות י'. דששה ערי מקלט קולטות בין לדעת ובין שלא לדעת (גם כאשר אינו יודע שהיא קולטת. רש"י), ומ"ב ערי הלויים קולטות רק לדעת, ולדברינו הביאור פשוט משום דששה ערים אלו כל מהותם היא עיר מקלט בעצם וקולטות מצד עצם מהותם, משא"כ מ"ב ערים שאין עיקר מהותם לקליטה אלא לערי הלויים ולכן קולטות הרוצח רק בכונה להיקלט.^{מח}

ויסוד הדברים מצאתי מבואר באוה"ח הק' (לה, ו') ובפנים יפות (לה, ד) שכתבו דאם רבו הרוצחים בשש ערי מקלט ידחו הלויים משום שעיקרם עומדים לרוצחים, ובמ"ב ערי הלויים אם נתרבו רוצחים נדחים מפני לויים משום שעיקרם ללויים.

ערי מקלט משמשות א להצלה מגואל הדם ב למגורי הרוצח

ונראה להוסיף, דהנה בהצלת ערי מקלט נאמרו לכאן ב' עניינים א. הצלתו בשעת בריחתו מגואל הדם כלשון הפסוק (דברים יט, ו) "פן ירדוף גואל הדם... והשיגו כי ירבה הדרך.. על כן אנוכי מצוך לאמר שלש ערים תבדיל לך". ב. מלבד זה משמשות לקיום דין עונש גלות ולמגורים קבועים שם עד מות הכהן הגדול (כלשון הפסוק במדבר ל"ה, כ"ה).

מ"ב ערי הלויים מועילות להצלה ולא כ"כ למגורים

והנה במ"ב ערי הלויים נראה שמביאות תועלת בעיקר לענין הצלת הרוצח בברחו מגואל הדם, אך למגורי הרוצח אין תועלת כ"כ שהרי עיקרן למגורי הלויים הקודמים לרוצחים כמו שנתבאר, וגם שהרי צריך הרוצח להעלות שכר ללויים נואין ביד כל אחד היכולת לשלם], וכן מסתבר שאין בן לוי מחויב להשכיר ביתו לרוצח, ולכן עיקר תועלתם הוא לצורך הצלה מיידית בשעת בריחתם מגואל הדם, אך לצורך מגורים קבועים יש עדיפות לשש ערי מקלט^{מט}.

ולפי"ז יש לבאר קושית הגמ' שהקשתה איך יתכן שבעבר הירדן המיועד לב' שבטים ומחצה יהיו שלושה ערי מקלט כמספר ערי המקלט של א"י המיועדות לט' ומחצה

^{מז} וגם לדעת רב כהנא בגמ' שם, מ"מ מוכח החילוק שיש בין ו' ערי מקלט למ"ב ערי הלויים. עיי"ש.
^{מח} וצ"ע לדינא איך יוכל הרוצח להורגו על סמך דברים שבלב שניכר שאינו יודע שנקלט בעיר זו, ואולי באופן שהעידו ב' עדים שאמר להם שעדיין בורח ואינו בעיר מקלט. וצ"ע.
^{מט} ומש"כ בפסוק "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח והשיגו..ע"כ אנכי מצוך.. שלש ערים תבדיל לך", הינו שבערי מקלט מלבד המגורים בהם יש ענין ההצלה, ועוד מכיון שיש בערים אלו ייחודיות שמיועדות יותר לדירת הרוצחים, ירצה הרוצח לבא לשם, וע"כ יש להקפיד על ריבוי הדרך.

שבטים, ותמה הרמב"ן הלא מ"ב ערי הלויים קולטות גם כן, וא"כ בא"י ישנם ערי מקלט רבות.

ולדברינו הדברים מיושבים, משום שמ"ב ערי הלויים מועילות בעיקר להצלה מגואל הדם, אך למגורי הרוצחים משמשות בעיקר ו' ערי מקלט, והקשתה הגמ' איך יתכן **שלמגורי ב' שבטים ומחצה יקצו ג' ערים כמו למגורי ט' שבטים ומחצה**, [והיה ראוי להקצות בעבר הירדן מלבד ערי הלויים עיר מקלט אחת, ובא"י 5 ערי מקלט] ^ג.

מהו המודד לריבוי ערי מקלט- ריבוי התושבים או ריבוי הארץ

יש לחקור לפי מה נקבע כמות ערי המקלט, האם לפי ריבוי הציבור [שמכיון שהציבור גדול יש צורך בערי מקלט רבות], או לפי גודל הארץ [שככל שהארץ יותר גדולה המרחקים גדולים יותר ויש צורך בערים נוספות].

והנה מקושית הגמ' שהקשתה איך יתכן שבעבר הירדן היו שלש ערים כמו בא"י, ופירש רש"י שם (וכ"מ ברש"י עה"ת) שהרי בעבר הירדן היו רק ב' שבטים ומחצה ובא"י ט' ומחצה, ומבואר שכמות ערי המקלט נקבעה לפי ריבוי הציבור.

וצ"ע שהרי מפורש בפסוק (דברים י"ט. ג-ז) "תכין לך הדרך.. **והיה לנוס שמה כל רוצח..** פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח.. **והשיגו כי ירבה הדרך והכהו נפש..** על כן אנכי מצוך לאמר שלש ערים תבדיל לך", ומבואר שציווי הבדלת ג' ערי מקלט הוא כדי שלא יגרום ריבוי הדרך למיתת הרוצח, וא"כ ברור שתלוי בריבוי הדרך ולא בריבוי הציבור, וכן משמע מדין "ושלשת" שצריך ליתן ריוח שוה בין עיר מקלט לחברתה, ומבואר שחישוב הערים הוא לפי ריבוי הדרך. וצ"ע מדוע הקשתה הגמ' שבא"י ראוי להיות יותר ערי מקלט משום ריבוי האנשים. ^{גא}

ו' ערי מקלט תלויות בריבוי התושבים – וערי הלויים תלויות בריבוי הארץ

ולפי מה שכתבתי לעיל הדברים מיושבים כמין חומר, שהרי נתבאר שערי מקלט משמשות להצלת הרוצח בברחו מפני גואל הדם וכן למגורי הרוצח בימי גלותו, ומ"ב ערי הלויים מועילות בעיקר לחלק של הצלת הרוצח בבריחתו, אבל למגורים לא משמשות כ"כ שהרי עיקרן לצורך הלויים.

והנה להצלת הרוצח ברור שהמודד לריבוי הערים צריך להיות לפי ריבוי הדרך, ולכן נאמר הדין שצריך שיהיה המרחק ביניהם שוה כדי שיוכל הרוצח להגיע במהירות לעיר מקלטו, אמנם לצורך מגורי הרוצח המודד הוא לפי ריבוי הציבור, ונמצא שב' הסיבות גורמות, ריבוי האנשים מחייב ערי מקלט למגורי הרוצח, וריבוי הדרך מחייב ערים לקליטת והצלת הרוצח בבריחתו.

^ג וקצת משמע כן בסוף דברי הרמב"ן.

^{גא} ומצד ריבוי הדרך נראה שעבר הירדן וא"י כמעט שוים, שעבר הירדן פרוס באורכו כמעט לאורך כל א"י.

ולפי"ז מיושב היטב, שהרי כבר נתבאר בביאור קושית הגמ' "בעבר הירדן תלת, בא"י תלת", שהקושיה היתה על ו' ערי מקלט המשמשות לצורך מגורי הרוצח, שכאמור זה נמדד בריבוי הציבור ולא בריבוי הדרך, וע"כ הקשתה הגמ' שהרי תושבי עבר הירדן מועטים ביחס לתושבי א"י, אבל מצד הצלת הרוצח מיד גואה"ד אין חשש משום שישנם ערי הלויים המפוזרות בעבר הירדן, ומועילות לענין זה של הצלת הרוצח בבריחתו.

מדוע לא מצינו דין "ושלשת" בערי הלויים

בגמ' במכות ט: "ושלשת שיהיו משולשין, שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומשכם לקדש כמקדש לצפון", ומבואר שחובה מן התורה שיהיה המרחק בין ערי המקלט שווה כדי שיוכל הרוצח לבא מכל מקום לעיר מקלטו, והנה בלשון הגמ' וברמב"ם נזכר דין זה לגבי ו' ערי מקלט ומשמע שאין נוהג במ"ב ערי הלויים.

וצ"ע למה לא ינהג בהם דין "ושלשת" הנוהג בו' ערי מקלט להצלת הרוצח, ומאי שנא.

אמנם לפי מה שנתבאר שערי הלויים עיקרם נועדו לצרכי הלויים אלא נתחדשה הלכה שקולטות גם רוצחים, מובן היטב שא"א לתכנן את ערי הלויים לפי צרכי הרוצחים, אלא לפי צרכי הלויים שהם עיקר העיר, ורק בשש ערי מקלט שיך לקיים דין "ושלשת" ולבנותן לפי צרכי הרוצחים שהם ייעוד העיר.

עוד י"ל שערי הלויים משולשות מאליהן, שהרי כל שבט הפריש קצת מעריו ללויים, וממילא בכל חלקת שבט יש מערי הלויים, [אמנם אינו משולש בצמצום כ"כ, וקצת משמע שדין "ושלשת" צריך להיות בדיוק, ואולי עכ"פ לכתחילה לא נאמר בהם דין ושלשת משום שמצויות בסמיכות, אפילו שבפועל לא מתקיים דין ושלשת בצמצום].

האם מחנה לוייה במדבר קלט מדין ערי הלויים או ערי מקלט

יש להסתפק בזמן שהיו ישראל במדבר שהיו גולין למחנה לוייה (כמבואר במכות י"ב:), מאיזה דין נהג במחנה לוייה דין ערי מקלט, האם מדין ערי מקלט או מדין ערי הלויים, ונפק"מ א להעלות שכר ללויים ב. אם קולטות שלא לדעת ג מי נדחה מפני מי,

ובפשטות הוא דומה לערי הלויים שמיועד למגוריהם, אמנם יתכן שכ"ז דוקא בערי הלויים שנתנה להם תורה בא"י והם שלהם, אבל בחניתן במדבר אין להם בעלות כלל, וא"א ליטול שכר ע"ז (ועוד שבא"י יכול הרוצח לגלות לשש ערי מקלט, משא"כ במדבר שעדיין לא היו), וצ"ע.

²² אמנם לשון הפסוק עדיין צ"ע דכתיב "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח.. והשיגו כי ירבה הדרך.. ע"כ אנוכי מצוך לאמר שלש ערים תבדיל לך", ומבואר שמשמשות ג' ערים לריבוי הדרך, אמנם הביאור פשוט דגם לצורך זה הם משמשות, מלבד לצורך מגורי הרוצח.

²³ פ"ח מהלכות רוצח ה"ז

²⁴ וכן מבואר בשיירי קרבן לירושלמי מכות פ"ב ה"ו, ועי' ערוך השולחן חו"מ סי' תכ"ה סס"ב, ועי' מאירי, ומש"כ המל"מ שדינים אלו שכ' הרמב"ם בערי מקלט ה"ה בערי הלויים נראה שכונתו לדינים המבוארים בהלכה ח', עי"ש.

ערי הלויים לעתיד לבא

עוד יש להסתפק לעתיד לבא כשיפרישו ערי מקלט כמו שמפורש בפרשה (י"ט. ח-ט) "ואם ירחיב ד'.. ויספת לך עוד שלש ערים", וכן פסק הרמב"ם (פ"ח מהל' רוצח ה"ד) "בימי מלך המשיח מוסיפין ג' אחרות על אלו השש.. בערי הקיני והקנזי והקדמוני..", והנה מבואר בספר יחזקאל מ"ה שיחלקו לעתיד לבא את ארץ ישראל לי"ג רצועות, ורצועה לכל שבט וברצועה שתהיה לביהמ"ק יהיה מוקצה שטח ללויים, ומסתבר שמקום זה יהיה לו דין ערי הלויים.

אך צ"ע דלכאן אם יקבלו חלק שם יתכן שלא יהיו בכל ארץ ישראל ערי הלויים, ולפי דברינו שחלק מהענין הוא קירוב המקום שלא יאלץ הרוצח לברוח הרבה לכאן לא מועיל כ"כ מה שערי הלויים מרוכזות במקום אחד, ויש צורך בפיזור על פני הארץ.

וצ"ל בפשיטות לפי מה שנתבאר דערי הלויים עיקר ייעודם ומטרתן לצרכי הלויים ולא לצרכי הרוצחים, וע"כ אין צורך לחשב בהם טובת הרוצחים, וכיון שמקום הלויים יהא בסמיכות למקום המקדש, אעפ"י שאינו נוח כ"כ לרוצחים אין מתחשבים בהם (כמו שלא נאמר בערי הלויים דין ושלשת).

[ובאמת מצינו דבר זה כבר במדבר שמחנה לוייה לבדו קלט, אך אין להוכיח משם, ששם לא נקבע לעיר קבועה].

לתגובות: yehudit2761@gmail.com

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס

הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם

הבאת העולם אל תיקונו | דַּרְשׁ אֶתְּהָ תָּמִיד | השגחה פרטית || הפירות של ארץ ישראל
א. קשר רוחני

מיוחדת לעם ישראל

זאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם בְּנַחֲלָה (במדבר לד, ב). בפרשה מתוארים הגבולות של ארץ ישראל. ניתן לדייק במילים תִּפְּל לָכֶם שיש כאן שייכות מיוחדת, לָכֶם נאמר בדווקא ולא למישהוא אחר, כי היא מיוחדת לכם דווקא (אשד הנחלים).

ארץ ישראל מיוחדת וראויה לעם ישראל, ארץ ישראל מתאימה לעם ישראל ולא לאומות העולם, וכן עם ישראל מתאים לארץ ישראל. אָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱ-לֹהֵיךָ דַּרְשׁ אֶתְּהָ תָּמִיד (דברים יא, יב), מתאימה לעם ישראל שיש לו השגחה פרטית (עץ יוסף).

עבדי לשפחותי שלי לשלי

משל למלך שהיו לו עבדים ושפחות, והיה משיא לעבדיו שפחות מן אוסיא אחרת, ולשפחותיו עבדים מן אוסיא אחרת. עמד המלך וחשב בדעתו, אמר העבדים שלי והשפחות שלי, מוטב שאשיא עבדי לשפחותי שלי לשלי.

כך כביכול אמר הקדוש ברוך הוא, הארץ שלי שנאמר לָהּ הָאָרֶץ (תהלים כד, א), ואומר כִּי לִי הָאָרֶץ (ויקרא כה, כג), וישראל שלי הם שנאמר כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים (ויקרא כה, נה). מוטב שאנחיל ארצי לעבדי שלי לשלי. לכך נאמר זאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם בְּנַחֲלָה (במדבר רבה מסעי כג, יא).

ייעול עסקי

כל בעל עסק לפעמים מוציא עבודות החוצה, מוסר את העבודה למפעל אחר, ומשלם לו תמורת העבודה. לא נצליח להסביר את השיקול של בעל עסק שמוסר החוצה עבודות שהוא יכול לעשות בעצמו, מפני שבאופן זה הוא נותן לשני להרויח במקומו, ומדוע הוא לא יכול להרויח בעצמו. בעל עסק יעדיף לפתוח מחלקה נוספת, בשביל לחסוך את דמי התיווך ואת הרווחים כאשר הוא מוציא עבודה החוצה.

לפעמים שומעים טענות על משרדי הממשלה שמזמינים עבודות מחו"ל כאשר יש מי שעושה עבודות אלו בארץ, וכך המדינה מפסידה את המיסים ואת מקומות העבודה עבור אזרחי המדינה.

תובנות אלו אינן חידוש מיוחד, כל מי שחושב על ייעול וניצול משאבים יגיע אליהן בעצמו. ואם כן קשה, מה באה התורה ומה בא המדרש ללמדנו במשל הנ"ל, הרי המשל הזה הוא דבר פשוט שכל בר דעת יכול לחשוב עליו.

מה בא ללמדנו

כתב השל"ה עוד צריך להבין, כשהמדרש מביא משל ואותו הדבר היה מובן בלי משל, מה היתה כוונת המשל (כללי המדרש ממאמר תושב"ע, נדפס בתחילת המדרש). אם כן, מה בא המשל ללמדנו, ומה היינו מבינים לולי המשל על עם ישראל של הקב"ה וארץ ישראל של הקב"ה.

כנראה, המושג 'של הקב"ה' לא נאמר במושגים שאנחנו מבינים, וגם העדיפות של עבדי לשפחותי שלי לשלי איננה עדיפות פשוטה של ייעול עסקי, אלא משהוא הרבה יותר עמוק.

סעודת שבת

כולנו יודעים שסעודת חתונה, חגיגת ומרוממת ככל שתהיה, לעולם לא תשווה לסעודת שבת. ערב חגיגי של שירה וזימרה עם סיום מסכת ודברי תורה ('זיץ'), לא יתקרב להתרוממות הנפש שאפשר להרגיש בזמירות שבת (לקראת שבת ב פרשת בשלח אות ג, עמ' 50).

בסעודת שבת יש נשמה יתירה, נפש רחבה לאכילה ושתייה (רש"י ביצה טז, א ד"ה נשמה יתירה; רש"י תענית כז, ב ד"ה נשמה יתירה). הנשמה היתירה הינו אחד הביטויים של שבת קודש, אבל באמת אף אחד לא יודע כיצד להסביר אותה (הגר"ג אדלשטיין שליט"א, הבאתיו בלקראת שבת בכמה מקומות). הרי ברור שהנשמה היתירה איננה תוספת תיאבון, יש כאן משהוא רוחני שאי אפשר לתאר אותו במילים.

משהוא בהרגשה הפנימית הופך את סעודת שבת לנעימה יותר. אחת הדרכים לקרב אחים טועים לנועם המצוות היא סעודת שבת (לקראת שבת שם). אירגוני התשובה יודעים כי בלתי אפשרי לתאר את האוירה ואת המציאות של שבת קודש בשכונה חרדית, רק להיות שם ולהתרשם, להתארח לשבת. ובאמת, באירוח לשבת לא צריך להסביר שום דבר, פשוט להיות שם ולהרגיש, מפני שזה דבר שאי אפשר להסביר אותו (לקראת שבת ג עמ' 165). מדוע, מפני שזה לא משהוא גשמי, זה משהוא רוחני שאי אפשר לתאר במילים.

קשר רוחני

גם הקשר בין עם ישראל וארץ ישראל הוא קשר רוחני, שניהם של הקב"ה. מבחינה גשמית, עם ישראל יכול להתגורר בכל מקום בעולם, אם רק אין הפרעות הנובעות משנאת האומות, והי מלחמות ורדיפות ישנן גם בארץ ישראל. מבחינה רוחנית המקום המתאים ביותר לעם ישראל הינו ארץ ישראל, ואת זה אי אפשר להסביר בשפה גשמית, זו מציאות שצריך לחיות אותה בשביל להרגיש אותה.

המשל של המדרש בא ללמד אותנו כי עם ישראל הוא של הקב"ה, עם ישראל חי חיים רוחניים. גם ארץ ישראל הינה של הקב"ה, בארץ ישראל יש תוכן רוחני. כמו שהקשר בין איש לאישתו הוא בעיקר רוחני, שני חלקי הנשמה שמתאחדים, כך גם המקום המתאים

הָאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לְכֶם

ביותר לעם ישראל הוא ארץ ישראל. זה לא נושא של ייעול וניצול משאבים, יש כאן עומק לפנים מעומק, כפי שיוסבר בעז"ה להלן. ואת זה המדרש בא ללמד אותנו בעזרת המשל.

ב. תְּמִיד עֵינֵי ה'

דִּרְשׁ אֶתְּהָ תְּמִיד

בתקופה האחרונה, כאשר מגיפת הקורונה משתוללת בכל העולם, כולנו ראינו שבארץ ישראל יש כללים אחרים, המגיפה התנהגה בצורה מתונה יותר. בעיני בשר אפשר לתלות את זה בפיקחות של אנשי השילטון, אבל זה לא דבר מובן בדרך הטבע, מלבד השגחה פרטית מיוחדת של הקב"ה על ארץ ישראל.

אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֶ-לֶהֶיךָ דִּרְשׁ אֶתְּהָ, תְּמִיד עֵינֵי ה' אֶ-לֶהֶיךָ בָּהּ (דברים פרק יא, יב), כתבו המפרשים היא תחת ההשגחה... כי גידול פירותיה תלויה בהשגחה פרטית מתמדת (מלבי"ם שם, ועוד). המיוחד בארץ ישראל היא השגחת ה', תשומת לב וידיעה פרטית בכל מה שקורא בארץ ישראל. שאר הארצות נתונות למקרי הטבע, לכוחות שהקב"ה הפקיד על עולמו, והם מתגלגלים לכאן ולכאן לפי חוקי הטבע שהקב"ה מנהיג בעולמו. בארץ ישראל הטבע יכול להשתנות לפי מעשינו, עֵינֵי ה' הם מעל הטבע, הם השגחה מיוחדת על ההנהגה בארץ ישראל.

תחת הפוקוס

פעם אמר לי מו"ר הגאון רבי גבריאל יוסף לוי שליט"א, ראש ישיבת באר התורה, כי הבחורים לומדים הרבה יותר טוב כאשר הוא מסתובב בבית המדרש ומתבונן על הנעשה. במסגרת עבודה, יחסי עובד מעביד, בדרך כלל זה גם כן כך, תפוקת העובדים עולה כאשר המנהל מסתובב במפעל ומתבונן במעשיהם. אבל, ישנם אנשים שעובדים יותר טוב דוקא כאשר לא מסתכלים עליהם, כאשר הם לא נמצאים תחת הפוקוס של המנהל. יותר קשה לחשוב ולהתרכז כאשר אני יודע שכל תנועה שלי נרשמת.

בארץ ישראל הדרישות הרוחניות הן הרבה יותר גדולות, אנחנו נמצאים תחת הפוקוס של המנהל. הקב"ה מסתכל עלינו תמיד. וזה לטוב ולמוטב, כאשר אנחנו ראויים, שפע רב בגשם וברוח, ואם ח"ו להיפך, אז התורה כותבת מה עלול להיות. המלבי"ם מסביר שזו הסיבה לכך שמיד אחרי הפסוק הזה מגיעה הפרשה השניה בקריאת שמע, וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי... וְנָתַתִּי מִטֶּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ (דברים יא, יג-יד).

השגחה נסתרת

בחורבן ובגלות לא איבדנו רק את בית המקדש, לא רק את הקשר הישיר והשראת השכינה שהיתה בבית המקדש, הפסדנו את הזכות לחיות בארץ ישראל, את השגחת ה' המיוחדת עלינו בארצנו הקדושה. ועם כל זה בעומק הדברים, עדיין יש השגחה נסתרת, מְשַׁגְּחַת מִן הַחֲלָנוֹת מְצִיץ מִן הַחֲרָכִים (שיר השירים ב, ט. דיברתי על כך לפני שנתיים).

ג. הפרוטקציונרים האמיתיים

השגחה פרטית

הרמח"ל מסביר שלאומות העולם יש השגחה כללית, ולישראל השגחה פרטית. ההשגחה על אומות העולם נעשית על ידי **מלאכים** שרי האומות, וישראל, כיון שתיקון העולם נעשה על ידם, להם יש השגחה פרטית על ידי בורא העולם יתברך שמו - עיני ה'. ואין זאת אומרת שהקב"ה אינו מבחין בפרטי מעשיהם של אומות העולם ח"ו, אלא הנהגת העולם משועבדת למעשיהם של ישראל ולא לאומות העולם. המצוות והמעשים הטובים שלנו מוסיפים שפע לעולם הזה, והנהגת העולם משועבדת למעשינו (דרך ה' חלק ב פרק ד סע' ח-ט).

מכוון את דרכיו

הוסיף להעמיק בכך הלשם, והסביר כי הנהגת הקב"ה עם יהודי היא בשביל שהוא יגיע אל תכליתו ואל התיקון שלו, והקב"ה **מגלגל אותו** בתהפוכות העולם באופן שהוא יגיע לנסיגות המיועדים לו עפ"י שרש נשמתו. ליהודי יש השגחה פרטית בכך שהוא יגיע אל האפשרות **לתקן** את נשמתו, וגוי מסתובב בעולם בלי שהקב"ה יכוון את דרכיו ומהלכיו למקומות הרצויים (הקדו"ש).

מתאים למקצוע הנלמד

ידיד שלי למד את מלאכת השחיטה. הרבי שלו אמר לי שהוא בסופו של דבר לא ייצא שוחט, הוא מתאים להיות סוחר. למפרע, כעבור עשר שנים ראינו שהוא צדק. מורה מקצועי מבחין על התלמידים, מי מתאים למקצוע, ומי לא ממש מתחבר, ומתאים לתפקיד אחר. [מלבד לימוד תורה, אשר נאמר עליו ואם אתה עושה כן (אבות ו, ד) - עם הלימוד בא החיבור, נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע (שמות כד, ז)].

בכיתה ישנם תלמידים שובבים, עם מרץ נעורים, אשר זקוקים להפסקות וטיולים מידי פעם בשביל שיוכלו ללמוד בהמשך הדרך. תלמיד כזה, שנראה מתאים למקצוע ולתכלית של מקום הלימודים, יקבל תשומת לב מיוחדת מצוות ההוראה. לעומתו יעמוד תלמיד שלא נראה מתחבר לדרישות המקצוע, הוא יהיה סוחר ולא שוחט, האם גם הוא יעמוד בשיקול הדעת של הצוות, או שהמחשבה תהיה כמה נדאג לכך שהוא לא יפריע.

כאשר הצוות מתכנן טיול או מסיבה, על מי הם יחשבו, על מי הם יסתכלו ויבדקו אם הוא זקוק להתאורר. הצוות יתכנן את הטיולים וההפסקות לפי הכוחות של התלמידים הפוטנציאליים, הם הפרוטקציונרים האמיתיים.

הנהגת העולם

הקב"ה מכוון את דרכיו, ואת הנהגת העולם, **לפי הצרכים** של עם ישראל, התיקון הפרטי והבטחת הגאולה. הרמח"ל כותב כי דבר זה אינו ניכר לעין בשר, בלתי אפשרי להבין את תהפוכות העולם ואת החכמה העמוקה העומדת מאחורי גלגולים אלו (דעת תבונות סי' מח, עמ' מא במהד' הרב פרידלנדר). אולי לכן, ואולי בגלל המטרה ואופן

הָאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לְכֶם

ההשגחה, כתב הרמח"ל כי על אומות העולם מופקדים מלאכים-שרי מעלה, ולעם ישראל יש השגחה פרטית (דרך ה' שם).

כך נעשה בארץ ישראל. הקב"ה מתכנן את הטבע, את הגשם ואת עצירת הגשמים, לפי הצרכים של בני ישראל, לפי האפשרות להוביל אותנו אל המוטב, אל התיקון האמיתי. הרי לנו התאמה מושלמת של בני זוג, עם ישראל וארץ ישראל. **התאמה עמוקה** עד מאוד, שילוב של השגחת ה' והנהגת העולם שאינה ניכרת לעין בשר, ואת זאת בא המדרש ללמדנו.

ד. הפירות הרוחניים

השגחה נסתרת

כתב הרמב"ן שכר כל התורה וענשה בעולם הזה הכל ניסים והם נסתרים, יחשב בהם לרואים שהוא מנהגו של עולם, והם באדם עונש ושכר באמת (רמב"ן שמות ו, ב. הארכתני בנושא זה בפרשת עקב תשע"ט). התורה הבטיחה לצדיקים **השגחה פרטית** של שכר ועונש גם בעולם הזה, השגחה נסתרת שכולה ניסים, ונראית כמו מנהגו של עולם.

דבר זה נאמר לצדיקים, הנהגה כזו נאמרה בארץ ישראל, וכבר למדנו את דברי הלשם כי התהפוכות העוברות על כל יהודי ויהודי, הינם השגחה נסתרת להביאו אל תיקונו. הלשם מוסיף כי זה נאמר גם על חוטאים ופושעים, וְחָשַׁב מִחֻשְׁבוֹת לְבַלְתִּי יָדַח מִמֶּנּוּ נִדַּח (שמואל ב יד, יד).

קץ מגולה

כתוב בגמרא ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר וְאַתֶּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לָבוֹא (יחזקאל לו, ח. סנהדרין צח, א). עוד תִּטְעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שְׁמֶרוֹן (ירמיהו לא, ד). אחרי שלמדנו כי המהות של ארץ ישראל הינה **השגחה פרטית**, כיצד נבין כי הפירות שמדובר עליהם הינם כרמים של יין. ודאי שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, אבל העומק של הדברים לא צריך להישאר בלחם וחלב, הוא צריך להיות **בפירות האמיתיים** של ארץ ישראל, במהות של ארץ ישראל - השגחה פרטית והבאת עם ישראל אל תכליתו, כפי שנאמר שם - עוד אֶבְנֶךָ וְנִבְנִית בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל (שם פס' ב).

הפירות האמיתיים של ארץ ישראל הם הרוחניות - ה' אֶ-לֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֹתָהּ. וכפי שכתב השל"ה על השכר המובטח בתורה, כי לאותם המילים של וְנִתַּתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם (ויקרא כו, ד) ודומיהן, יש משמעות הרוחנית היא גבוהה מאוד (תולדות אדם בית אחרון אות קמו-קנו ד"ה דע כי. שמעתי מהרב זאב פרנק שליט"א).

שיקום אסירים

שיקום אסירים, לקראת השיחורור מסדרים להם עבודה, מקצוע שהם ירגישו בו סיפוק ולא יחפשו לרעות במחוזות זרים ולחזור לפשיעה, מקצוע שהם ירגישו בו מיצוי עצמי. אבל, אם המקצוע הזה לא יהיה מספיק מכניס, אותו אסיר ירגיש מימוש עצמי אבל לא

הָאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לְכֶם

יביא כסף, מרכז השיקום לא עשה את המוטל עליו, מפני שבסופו של דבר האסיר המשתחרר צריך פרנסה.

בשנות הגלות ארץ ישראל לא עשתה פירות, וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֲיִבֵיכֶם הַיְשָׁבִים בָּהּ (ויקרא כו, לב). אם הארץ נותנת פירות גשמיים, אבל לא מגיעה למיצוי האמיתי שלה, אם הארץ לא נותנת פירות רוחניים, בסופו של דבר היא עדיין לא הגיעה אל תכליתה.

להקים משפחה

האסיר המשוחרר צריך לבנות משפחה ולשקם את עצמו. המרכז לשיקום אסירים יכול לשדך אותו עם אסירה משוחררת, זה ניצול משאבים, וגם מי תרצה כזה בעל חוץ ממנה. הסיכוי שלהם לשיקום הוא הרבה יותר קשה, אבל הסיכוי שלהם להיבנות ביחד הוא מושלם, שניהם מכירים את הנסיונות, ושניהם רוצים לפתוח בחיים חדשים. הסיכון שלהם כפול ומכופל, בגלל ההיכרות הנוספת עם עולם הפשע, והאפשרויות שלהן גדולות עוד יותר, בגלל העזרה הכפולה שהם מקבלים מהמערכת.

אנחנו יודעים שהקב"ה מעמיד אותנו בנסיונות (מסילת ישרים פרק א), וגם ארץ ישראל מתאימה לחיים עם נסיונות. השידוך של עם ישראל עם ארץ ישראל הוא לא ייעול וניצול משאבים, הוא סיכון כפול לחיים קשים ותובעניים עם השגחה פרטית לטוב ולמוטב, אבל הוא עם סיכוי הרבה יותר גדול להשגחה פרטית לעליה בתורה ויראת שמים.

יזכנו ה' לגאולה השלמה בגשמיות וברוחניות, בב"א.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

סוד שש ערי המקלט

וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלַט תִּהְיֶינָה לָכֶם (לה, יג)

כאשר לומדים את פרשת ערי המקלט, מתעוררות כמה שאלות. א. מדוע צריך דווקא שש ערים, לא פחות ולא יותר? ב. המשנה (מכות ט:): אומרת: עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות שנאמר "שש ערי מקלט תהיינה", עד שיהיו ששתן קולטות כאחת. מדוע הדין כך?

מקדים המאור ושמש להאיר עינינו, ולא לפנו בינה ודעת, מה מביא את האדם לידי רציחה חלילה? ואף שמדובר כאן בשוגג, מן הסתם זה לא החטא הראשון שעשה, כי לא מיד נכשל האדם בחטא כה חמור, אלא ודאי עבירה גוררת עבירה...

כדי לשוב בתשובה, עליו לפשפש במעשיו ולראות מה הביאו ומה גרם לו לחטוא, כדי שידע ממה לשוב ומהי נקודת התורפה שהכשילה אותו.

המידות אשר צריך האדם להתבונן בהן, הן שש, כדלהלן.

הראשונה, אם חטא באהבה רעה, שאוהב מה שאינו שלו, יוכל לבא לידי רציחה מחמת שחומד את של חברו והורגו.

השנייה, יראה ופחד, כי אם ירא מאדם מסויים, מעוניין להורגו.

השלישית, התפארות = גאווה, כי הגאה אינו מסתפק בכל חללו של עולם, אם רוצה לנצח דווקא את האדם המסויים העומד בפניו או מפריע לו (כקין שהרג את הבל, וכהמן שרצה לכלות את מרדכי ועמו).

הרביעית, נצח, אם חברו אינו מודה ומסכים לדבריו, רוצה להרגו בגאוותו כדי לנצחו.

החמישית והשישית, על ידי ריבוי תענוג, כי הנואף בא לידי רציחה. כאן כלולה גם המידה השישית שהיא פגם היסוד.

כאשר היצר הרע מפיל את האדם ברשתו באחד מששת הנקודות הנזכרות, עליו ללכת לצדיק שידריכנו מה השורש שהביאו למה שהגיע, ואיך להתנתק מהשורש הרע ולדבוק חזרה בטוב לבלי שוב לכסלה. הצדיק ידריכנו ויחזקהו בעבודת ה' עד שיעלה למסילה הנכונה בדרך העולה בית א-ל!

כל זה נרמז בדיני ערי המקלט. צריך דווקא שש ערים, כי הרוצח מצווה להתבונן דווקא בכל שש הנקודות כדי להגיע לתשובה שלימה.

סוד שש ערי המקלט

אומרים לו לגלות ממקומו וללכת לערי הלויים, שילמדוהו וידריכוהו איך להחליץ ממיצרי יצרו הרע ולעלות בדרך הסלולה והנכונה, עד שישוב בתשובה שלימה ויתקן את מעוותו.

הבה נשכיל להתבונן בפרשה נפלאה זו ובלקחים הנלמדים ממנה!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

פרשה למעשה – בירור הלכתי בפרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

לקראת שנת השמיטה: היתר מלאכה בשביעית במקום הפסד, וגדר היתר 'לאוקמי'

תנן בריש מסכת מועד קטן, 'משקין בית השלחין במועד ובשביעית', ובגמ' דף ב' ע"ב נחלקו רבה ורב יוסף, במשקה זרעים בשבת, אי חייב משום זורע או משום חורש, ואיתא התם 'בין למאן דאמר משום זורע ובין למאן דאמר משום חורש זריעה וחרישה בשביעית מי שרי אמר אביי בשביעית בזמן הזה ... רבא אמר אפילו תימא רבנן אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא',^נ ולא גזרו רבנן במקום הפסד.

ענף א - מלאכות שעיקרן מדאורייתא במקום הפסד

והנה אף שבין לאביי ובין לרבא, ההיתר להשקות בשביעית - הוא רק משום דאיירי באיסור דרבנן, מ"מ איכא נפק"מ טובא בינייהו, דלאביי איכא למימר דהשקאה אסורה מדאורייתא, ומ"מ הותרה בשביעית משום דשביעית בזמן הזה דרבנן, וא"כ איכא למימר דכל המלאכות הותרו במקום הפסד - ואף ששת המלאכות שאיסורן מדאורייתא.^נ ואילו לשיטת רבא הלא מצינו היתר במקום פסידא - דוקא במלאכה האסורה מדרבנן.

וכיון דקיי"ל כותיה דרבא, כמבואר ברמב"ם פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"י, א"כ אין לנו להתיר לעשות מלאכה דאורייתא במקום הפסד.

והנה איתא בגמ' בסנהדרין דף כ"ו ע"ב, 'מכריז רבי ינאי פוקו זורעו בשביעית משום ארנונא', וכבר הקשו שם התוס' ד"ה משרבו, היאך התיירו רבנן לעבור איסור דאורייתא במקום ארנונא, דהא זריעה אסורה בשביעית מדאורייתא, כדכתיב שְׂדֶךָ לֹא תִזְרַע (ויקרא כה-ד), ותי' התוס' דמיירי בשביעית בזמן הזה - דהיא דרבנן, וכן מבואר ברש"י שם ד"ה פוקו.^נ

---

^נ ובהמשך הגמ' התם איתא, 'מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה למאי הלכתא כתבינהו רחמנא למימרא דאהני תולדות מיחייב אחרונייתא לא מיחייב', מבואר דשאר התולדות אסורות רק מדרבנן.

^נ כמבואר לעיל בסי' ו'.

^נ עיי"ש בתוס' שהביאו תירוץ נוסף, דאם לא יהיה להם ממה לפרוע מס המלך - הוי פיקוח נפש בתפיסת המלך, ושביעית נדחית מפני פיקוח נפש, וכן מבואר בירושלמי שם פ"ג ה"ה (דף ט"ז ע"א), 'התם המלכות אונסת'.

ומדברי התוס' הללו, הוכיח בשו"ת המהרי"ט ח"ב סי' נ"ב, דלפי מאי דקיי"ל דשביעית בזה"ז מדרבנן,^נ א"כ מותר לעשות במקום הפסד – גם מלאכות האסורות מדאוריתא, כגון זמירה.

אולם בשו"ת בית הלוי ח"ג סי' א' אות ח', כתב לבאר בדברי התוס', עפ"י המבואר בתוס' בגיטין דף ס"ב ע"א ד"ה אין עודרין, דמשום שהוא דרבנן – גבי מלך התירו, דהיינו דהוי היתר מיוחד משום **שלום מלכות**, וע"כ התירו אף זריעה – דאסורה היא מדאוריתא, וכן דייק מדברי הרמב"ם פ"א מהל' שמיטה ויובל הי"א, שכתב 'משרבו האנסין והטילו מלכי עכו"ם על ישראל לעשות מחנות לחיילותיהן התירו לזרוע בשביעית דברים שצריכין להם עבדי המלך בלבד', הרי דאע"ג דהרמב"ם סובר דשביעית בזה"ז מדרבנן, עכ"ז כתב להתיר רק כשיעור הנצרך לארנונא – ותו לא, וע"כ הטעם שלא יחסרו לחיל המלך מזונותיהן, אבל משום פסידא לא התיר.

עוד כתב שם הבית הלוי, דהא דאמר להו ר' ינאי 'פוקו זרעו', לא להתיר להם בא בהכרזתו, רק החמיר עליהם ולהפרישם מאיסורא נתכוין, דהם הלא היו מוכרחים לחרוש ולרוע משום אונס שרי המלוכה, ודרך כל הזורעים לחרוש תחילה ואח"כ לזרוע ושוב לחרוש לכסות הזרעים, ואם היו עושים כן בשביעית, היו עוברים גם על איסור זריעה וגם על איסור חרישה, וזהו שהכריז עליהם ר' ינאי וזירזם 'פוקו זרעו', דהיינו שציוה עליהם שיקדימו לזרוע – בלא חרישה ראשונה, וכשיחרשו אח"כ ג"כ תצמח התבואה באופן שיספק את שרי המלך, וא"כ בעת הזריעה ליכא שום איסור, דהא אם לא יחרשנה אח"כ – לא תצמח כלל, וא"כ אי"ז חשיב כלל זריעה, ואח"כ כשיחרשנה ויחפה הזרעים בעפר, הא הוי תולדה בלבד, ותולדה הרי הותרה במקום הפסד גם לרבא, וחרישה מצד עצמה אפשר דס"ל כמ"ד דחרישה בשביעית אינה מן התורה, ונמצא שלא קשה כלל קושית התוס'.

ומלשון הרמב"ם שם ה"י, שכתב 'ומפני מה התירו כל אלה שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה והואיל ואיסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם לא גזרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם כמו שביארנו', מבואר כדברי הבית הלוי הנ"ל, דרק מלאכות דרבנן הותרו במקום הפסד.

וכ"כ החזון איש שביעית סי' כ"א ס"ק י"ז ד"ה כיון, דהותרו מלאכות דרבנן במקום הפסד, ומשום דהוי תרי דרבנן, (מלאכות דרבנן, ושביעית בזה"ז דרבנן).

*

^נ כמבואר לעיל סי' א'.

ענף ב – אלו מלאכות דרבנן הותרו במקום הפסד

נחלקו הראשונים אלו מלאכות הותרו במקום הפסד, א דעת הנימוקי יוסף ע"ד המשנה הנ"ל, דדוקא השקאה הותרה, דכיון דצריכה תדיר – לא מיקרי עבודה חשובה, משא"כ בשאר מלאכות דסגי להו בפעם אחת בשנה – הוו מלאכות חשובות, ולא הותרו אף במקום הפסד. ב דעת הריטב"א דדוקא השקאה הותרה – שהיא מלאכה שאין בה טירחה גדולה, אך מלאכות שיש בהן טירחה גדולה – לא הותרו, וט"כ אף השקאה ממי הקילון אסורה בשביעית, כיון דיש בה טירחה גדולה, ובוזה מסביר אמאי התירו השקאה ואסרו את הניכוש. ג מלשון הרמב"ם שם ה"י מבואר, דכל מלאכות דרבנן הותרו במקום הפסד.

וכתב החזו"א (שם), דגם מדברי הר"ש בשביעית פ"ב מ"ב מבואר דכל מלאכות דרבנן הותרו במקום הפסד, דהא תנן התם 'רבי שמעון אומר אף נוטל הוא את העלה מן האשכול בשביעית', והביא הר"ש את דברי הירושלמי (ד' ע"א) 'שהוא כמציל מן הדליקה', ומסביר הר"ש 'דנטילת עלין של אשכול אינו אברויי אילנא אלא אוקמי אילנא, כאדם המציל מן הדליקה – דאוקמי בעלמא הוא'. וכן ביאר הגר"א (כתב יד ב') בדברי הירושלמי, דהוא משום דהוא הפסד גדול.

עו"כ החזו"א, דמהא דסתם הרמב"ם פ"א ה"ח היתר השקאת בית השלחין, ולא הגביל היתר ההשקאה דוקא ממים מכונסים – ולא ממי הקילון, מבואר דס"ל להתיר מלאכות דרבנן במקום הפסד – אף בדאיכא טירחה.

וע"כ הכריע החזו"א להתיר גיזום, ניכוש, זיבול ועידור בעצי תפוזים, כיון שבטבעם הם מפונקים מאד, ולפעמים נפסדים ומתייבשין במניעת מלאכות הללו, וכיון דהוי תרי דרבנן, שרי.^ט

עיי"ע במכתב החזו"א במשפטי ארץ שביעית עמו 277, שבהתייחסו לעצי התפוזים, כתב 'והעבודה בפרדסים של תפוז' לא יקופח בשנת תרצ"ח – גם בעבודות המותרות, מפני שבמניעתן ימות כל עץ, ויש היתר של בית השלחין'.

*

ענף ג – גדר הפסד האילן והפירות

יש לברר בהיתר עשיית מלאכות השדה בשביעית במקום 'הפסד', האם הוא דוקא בהפסד האילן, או אף בהפסד הפירות.

והנה תניא במועד קטן דף ו' ע"ב, 'תניא אידך מרביצין שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית ולא עוד אלא שמרביצין שדה לבן בשביעית כדי שיצאו ירקות

^ט דו"ק מדברי הגמ' בעבודה זרה דף נ' ע"ב, 'שביעית מלאכה אסר רחמנא טירחא שרי מועד אפי' טירחא נמי אסור'.
^ס עי' בשו"ת נודע ביהודה תניינא או"ח סו"י ל", דאף דשאר התולדות אסורות מדרבנן – ומותרות במקום הפסד, מ"מ תולדת חרישה אסורה אף במקום הפסד,

למוצאי שביעית, משמע שהותרו מלאכות – אף במקום הפסד של הפירות, ואילו מלשון הרמב"ם פ"א ה"י, שכתב 'שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה', משמע שהותר דוקא במיתת העץ, ועי' בחזו"א סי' ט"ז ס"ק ד' דג"כ דייק כן מלשון הרמב"ם, וז"ל 'דלעולם לא התירו בשביעית משום פירות, שאין להשתדל בגידול פירות בשנה השביעית'. וההיא דתניא מרביצין וכ"ו, אי"ז משום הפסד הפירות, אלא כדי שתהא הארץ ראויה להוציא – ולא תתקלקל.^{סא}

אולם בסי' כ"א ס"ק כ"ז חזר בו החזו"א, וס"ל דאף בפסידת הפירות חשיב מקום הפסד, וז"ל שם 'ונראה דהא דכ' רבנו ותעשה הארץ מלחה וימות כל עץ, אין הכונה דתיבש העץ ולא תעשה פרי לעולם, אלא ימות בשנה זו ולא יבשיל פירותיו ... תדע דהא ר"י ואביי ס"ל תולדות דאורייתא, וא"כ לא התירו אלא בזה"ז, אבל בזמן שביהמ"ק קיים אסורה השקאה, וא"כ בשנה שביעית ימות כל עץ בית השלחין ... ימותו כל עצי הארץ, וכאשר יטעו אחר שביעית לא יהיו להם תירוש ויצהר עד שנה רביעית - וזה דבר נמנע, ואי יתקיימו בנס, הרי זה נס יותר מהברכה בשנה ששית, ולמה לא הזכירו הכתוב ולא הזכירו חז"ל, וע"כ צ"ל דמתירין השקאה משום הפירות ... אלא ודאי כונת רבנו בשנת השביעית יפסדו כל הפירות, ועל הפסד הפירות יאמרו הפסד האילנות'.

ועיי"ש שם בס"ק י"ח, שכתב 'ולכן במקום הפסד שימות כל עץ [או שיפסדו כל הפירות] יש לסמוך להקל', משמעות דבריו דההיתר הוא דוקא בכה"ג שיפסדו כל הפירות, אולם בסדר השביעית שהו"ל הרה"ח ר' זליג שפירא במחיצתו של החזו"א, כתב באות י"ג 'ועבודות שהם נחוצות לקיומו ושמבעלדם ימות העץ, או יפסדו רוב הפירות הרי הם מותרות', כעיי"ז כתוב בספר שנת השבע שהוציא הג"ר קלמן כהנא ונערך במחיצתו של החזו"א שכתב בפ"ח סעי' ג', שהותרה השקאה כדי להציל 'מהיזק ניכר בכמות ובאיכות הפירות'.

גם בספר תורת הארץ (קליערס) ח"ב פ"ב ס"ק י"ט דן בזה, והביא מדברי שו"ת מהרי"ל דיסקין סי' כ"ז ס"ק ד' שדן בזה, ומדברי המבי"ט ח"ב סי' ס"ד, ולבסוף מסיק להתיר גם בקלקול של צמחים.

ועי' בשו"ת מהרי"ל דיסקין ח"ב קונטרס אחרון סוס"י ב', שהוסיף לחדש דאף במקום פסידא של פירות הפקר, יש להתיר מלאכות דרבנן, דכיון דאמר קרא אַבְיָנִי עִמָּךְ, א"כ חשיבי הני פירי דשייכי לכלל ישראל, אך בספר שבת הארץ (קוק) פ"א ה"ה, ס"ב כתב שכיון שפירות שביעית הרי הם הפקר, לא הותרו מלאכות דרבנן אפילו במקום הפסד, וההיתר הוא רק בהפסד של פירות שישית.

^{סא} ועי' בדברי הפרי חדש בפ"י מים חיים ע"ד הרמב"ם הנ"ל ה"ט, שאכן תמה על הרמב"ם שהשמיט את הדין הנ"ל שמרביצין ... כדי שיצאו ירקות, אולם לפמ"ש בדברי הרמב"ם – לק"מ, דאכן ס"ל דאין להתיר במקום הפסד של הפירות.

^{סב} וכ"כ בספרו משפט כהן סי' ע"ט.

ויש לדון האם ההיתר לעבוד במקום הפסד, הוא דוקא במקום הפסד הפירות שכבר גדלו, או"ד אף בחשש שבהעדר המלאכה – לא יתן האילן פירות. ועי' בירושלמי פ"ד ה"ד (דף י"א ע"ב), 'אין תולין תוכין בתאנה כיצד הוא עושה מייתי יחור מתאנה שטר ותולה בה ואמר לה הדא עבדת ואת לית את עבדת ולא כן תנא אילן שהוא מנבל פירותיו סוקרין אותו בסקרא ומטעינן אותו אבנים ומבהתין ליה דיעבוד אמר תמן דלא יתן פירותיו והכא דיעבוד לכתחילה', מבואר שהותר לעשות מלאכה רק כדי להציל פירות שכבר גדלו, ולא כדי שיוציא האילן פירות. אך כבר כתב החזו"א סי' י"ט ס"ק כ', שאין לדמות דברי חכמים, ושם היה נראה להם לאסור. ועי' במשפטי ארץ פ"ג הע' 8 שכתבו לתרץ, די"ל דהתם איירי בעץ שטבעו שאינו נותן פירות, וזהו רוצה לשנות טבעו שיתן פירות, וע"כ חשיב הרווחה – ואסור, אך עץ שטבעו שנותן פירות כל שנה, ע"כ אם שנה אחת לא יתן פירות מחמת חוסר טיפול, נחשב הדבר לנזק – ומותר.

מדברי המבי"ט הנוכ"ל, מבואר דהותרו מלאכות דרבנן גם במקום נזק של צמחי נוי, וכן מבואר בסדר השביעית. ועי' במשפטי ארץ פ"ד סעי' א', דדעת הגר"נ קרליץ דאם הקלקול בנוי הצמחים – הוא לשנת השמיטה בלבד, או שינזקו פרחי הנוי בשנת השמיטה, אין להתיר עשיית מלאכות דרבנן, אך דעת הגרי"ש אלישיב שבמקרה של צורך גדול, אפשר להחשיב גם נזק זמני בנוי הצמחים, ובתנאי שקלקול הנוי ניכר.

עי' בחזו"א סי' ט"ז ס"ק י"ד, דמלאכות דרבנן הותרו – אף במקום ספק הפסד, ועי' בסי' י"ח ס"ק ד', דלא התירו לעשות מלאכות דרבנן במקום הפסד, אלא דוקא בנזק המצוי אצל רבים, אך לא כדי למנוע נזק ממאורע שקרה אצל יחיד.³⁰

*

ענף ד – היתר 'לאוקמי אילנא'

איתא בגמ' במועד קטן דף ג' ע"א, 'וקשקוש בשביעית מי שרי והא כתיב וְהַשְׁבִּיעַת תְּשַׁמְטֶנָּה וְנִטְשָׁתָּה תִשְׁמַטְנָה מִלְּקַשְׁקֶשׁ וְנִטְשָׁתָּה מִלְּסַקֵּל אָמַר רַב עֻקְבָּא בַר חַמַּא תְּרֵי קִשְׁקוּשֵׁי הוּוּ חַד אַבְרוּיִי אֵילְנֵי וְחַד סְתוּמֵי פִילֵי אַבְרוּיִי אֵילָן אֲסוּר סְתוּמֵי פִילֵי שְׂרִי, ופירש רש"י דהאי דשרי קשקוש – היינו סתומי פילי, ושרי משום דאית ביה פסידא. מבואר מדבריו דהיתר 'לאוקמי' הוא ממש ההיתר שהוזכר בגמ' קודם לכן – משום הפסד.

ואילו בגמ' בעבודה זרה דף נ' ע"ב, הובאו ג"כ הובאו דברי רב עוקבא בר חמא, 'דאמר רב עוקבא בר חמא תרי קשקושי הוו חד לאברויי אילנא ואסור וחד לסתומי פילי ושרי, ובהמשך הגמ' איתא 'ואלא סיכה אסיכה קא קשיא ליה דקתני סכין שמן לגזום בין במועד ובין בשביעית ורמינהי סכין את הפגין ומנקבין ומפטמין אותן עד ר"ה עד ר"ה אין בשביעית לא מי דמי הכא אוקומי אילנא ושרי התם פטומי פירא ואסור', ופירש רש"י

³⁰ עי' להלן ענף ד', האם היתר 'לאוקמי' נאמר גם במאורע של יחיד.

'אבל סכין שמן לגיזום - כדי שלא ימות האילן אם נגזם קודם לכן מלאכה שהיא עבודת קרקע אסר רחמנא והני לאו מלאכת קרקע נינהו דאוקומי אילנא בעלמא הוא שלא ימות, מבואר מדבריו דהיתר לאוקמי אינו משום הפסד, אלא יסוד הוא משום דלא הוי מלאכה, כיון דהוי רק כדי שלא ימות האילן.

ועי' במקדש דוד זרעים סי' נ"ט אות ו', דהוכיח מדברי התוס' בבבא בתרא דס"ל דהיתר 'לאוקמי' – אינו משום פסידא, דאיתא התם דף פ' ע"ב, דמותר לקצוץ בתולת שקמה רק מג' טפחים, אך בפחות מג"ט מעליא לעץ ואסור, ואילו מהמשנה בשביעית פ"ד מ"ה, 'אין קוצצין בתולת השקמה בשביעית מפני שהיא עבודה ר' יהודה אומר כדרכו אסור אלא מגביה י' טפחים וקוצץ או גומם מעם הארץ', מבואר דבכל שהוא – מעליא ליה, ותני' אביי ג' טפחים מעלי לה מעם הארץ ודאי קשי לה מכאן ואילך לא מקשי קשי לה ולא עלויי מעלי לה גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה גבי מקח וממכר עבדינן מידי דודאי מעלי לה'. וכתבו התוס' ד"ה לא, 'לאו דוקא דא"כ גבי שביעית אמאי אסור הא אמר בע"ז אוקמי אילנא שרי אברויי אילנא אסור אלא לא ודאי מיקשי קשיא ולא עלויי מעלי לה'. והנה הלא אי נימא דהיתר 'לאוקמי' הוא משום הפסד, צ"ב מה שייך הפסד יהיה – אם לא יקוץ את בתולת השקמה. וע"כ דס"ל לתוס' דההיתר של 'לאוקמי', הוא משום דאין עליה שם מלאכה.

וכן הוכיח החזו"א סי' י"ז ס"ק יט; כ', מדברי הריטב"א במועד קטן שם, שכתב 'סתומי פילי שרי - פי' שאינו אלא לאוקומי בעלמא שלא יכנס השמש בין הבקעים ולא חשיב עבודה אבל יש קשקוש לחזק האילן ולהשביחו וחשיבא עבודה ואסור', הרי דהיתר 'לאוקמי' הוא משום שאינה חשיבא עבודה.

ואיכא נפק"מ טובא בין אלו שני ההבנות בהיתר של 'לאוקמי',

א. האם הותרו מלאכות דאוריתא לאוקמי, דאי נימא דהוא היתר של 'מקום הפסד', הלא כבר נתבאר לעיל סי' ו', שבמקום הפסד הותרו רק מלאכות דרבנן, אך אי נימא דההיתר הוא משום 'שאיין עליה שם מלאכה', א"כ יש להתירו גם במלאכה דאוריתא.

ב. לענין מלאכת 'לאוקמי' שלא לצורך שנת השביעית, דאי נימא דהוא היתר של 'הפסד', א"כ פשוט שהותר רק לצורך שנת השביעית, אך אי נימא שההיתר הוא משום 'שאיין עליו שם מלאכה', א"כ מה לי לצורך שביעית, מה לי לצורך שמינית, הלא אינה מלאכה כלל.^{טד}

ג. כבר הובאו לעיל דברי החזו"א דהא דהותרו מלאכות במקום הפסד, הוי דוקא בדבר המצוי אצל רבים – ולא במאורע של יחיד, אך אי היתר 'להוקמי' הוא משום שאין ע"ז שם מלאכה, א"כ שרי אף במאורע של יחיד.

^{טד} וכ"כ בחידושים וביאורים שביעית סי' א' אות י"א, דלפי מה שמבואר מרש"י בע"ז, אכן שרי מלאכת 'לאוקמי' – אף לצורך השנה השמינית.

פרשה למעשה – בירור הלכתי בפרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית
לקראת שנת השמיטה: היתר מלאכה בשביעית במקום הפסד, וגדר היתר 'לאוקמי'

והנה בפ"י הר"ח על הגמ' בעבודה זרה שם, כתב 'זיהום אוקמי אילנא שהוא זיבול להאכיל זוהמא את האילן שלא ימות – שרי, גיזום שהוא חיתוך הזמורות להחליף אחרים תחתיהן, להברות האילן ולהחליפו הוא – ואסור', ומכך שהר"ח איירי במלאכות דאוריתא, ואעפ"כ חילק בין אוקמי לאברויי, משמע שגם במלאכות דאוריתא שייך היתר של אוקמי.

ועי' במנחת שלמה שביעית פ"ב מ"ד, שהוכיח כן גם מהגמ' במועד קטן הנ"ל, דלדברי אביי - כל תולדות שביעית אסורות מדאוריתא, ואעפ"כ לא מצינו בגמ' שלדברי אביי אין היתר של לאוקמי, ומבואר דהיתר לאוקמי הוי נמי במלאכות דאוריתא.

אולם יעוין בחוט שני שביעית פ"א ה"ה, דלמעשה לא שייך במלאכות דאוריא אופן של 'לאוקמי', דהלא זריעה ונטיעה הוי הצמחת אילנות חדשים, ויסודה של מלאכת חרישה – הוא הצמחת האילנות או הכנת הקרקע לזריעה, ואי"ז 'לאוקמי', והו"ה דזמירה לא הויא 'לאוקמי', דלאוקמי הוא להעמיד האילן על מתכונתו – ולא להוסיף בגידולו, ואילו זמירה – עצם פעולתה היא הצמחת האילן.

ועי' בסדר השביעית אות י"ג, שכתב 'חרישה וזריעה וזמירת גפנים אסורות בשביעית, אף אם הם לקיום האילן ופירותיו'.

לתגובות: YR4295@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל' ו'הליכות עולם', מאנשעסטער

בענין 'והייתם נקיים מה' ומישראל'

אמרו חז"ל (אבות ב, א), "איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם". והמהר"ל (בספרו דרך חיים) כתב בביאור המשנה, דר"ל "כי כמה דברים שהם טובים בעצמם והם תפארת אל העושה אך אינם תפארת מן האדם, ר"ל שהאדם הרואה מגנה אותו על כך ודרך זה אם שבאמת הדרך זה הוא תפארת לאדם עצמו רק שיש חשד מן הרואה אל יכרוך דרך זה לפי שצריך לצאת ידי שמים וידי הבריות". כלומר שאין מספיק לאדם לעשות מה שהוא יודע שהוא צודק, אלא שצריך להיות גם "תפארת לו מן האדם", שלא יחשדוהו הרואים. וכעין זה איתא בגמ' ברכות (ד.ד.), שאע"פ שמשנה רבינו הוה ידע מתי הוא חצות לילה, עכ"ז אמר (שמות יא, ד) "כחצות הלילה", "שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא". וביאר שם רש"י, דחשש משה "אם אני יודע לכוין השעה הם אינם יודעים לכוין וקודם שיגיע חצות יהו סבורים שהגיע ועדיין לא באה המכה ויאמרו משה בדאי הוא".

והנה סיפרו לנו חז"ל בגמ' חגיגה (טו:), "אשכחיה רבה בר שילא לאליהו, אמר ליה מה קא עביד הקב"ה? אמר ליה קאמר שמעתא מפומייהו דכולהו רבנן, ומפומיה דר' מאיר לא קאמר. אמר ליה אמאי? משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר. אמר ליה [רבה בר שילא] אמאי ר' מאיר רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק. אמר ליה [אליהו] השתא קאמר מאיר בני אומר".

והקשה על כך האור החיים הק' (דברים יב, כח) קושיא חמורה, וז"ל: "וא"ת הקב"ה מתחילה מה סבר ולבסוף מה סבר, שאין לומר שנעלם מעיני ה' ח"ו הטעם שאמר רבה בר שילא 'רבי מאיר רמון מצא? דע כי יקפיד ה' על האדם בעשותו דבר שלא יהיה בו נקי אלא מה' ולא מאדם, ויחשוב לו לחטא עד שיהיה נקי מה' ואדם. ולזה כשעשה רבי מאיר מעשה זה שהיה לומד מאדם שאינו כמלאך, היה רבי מאיר נקי מה' אבל לא מאדם, כל עוד שלא נודע טעמו אם זך וישר פעלו. וזה סבב שלא היה ה' אומר שמועה מפיו להיותו חסר השלימות. (וע"ע בכלי יקר [שמות כה, יז] שאין ללמוד מרב שאינו נקי מה' ומישראל). ואחר שנאמר בישיבה של מטה טעם לשבח במעשיו, נכנס בגדר והייתם נקיים גם מישראל, ולזה תיכף ומיד חזר ואמר שמעתא משמו, ולעולם האמת כדברי רבי מאיר, עכ"ל. וכן פירש רבינו יונה טעם מאמרם (אבות ג, י), 'כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו', "לא יהיה נקי מה' ומישראל". (וביאר הגר"א [בספר תהלות אליהו] דברי הפסוק

בענין 'והייתם נקיים מה' ומישראל'

(תהלים כד, ג-ד), "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו, נקי כפים" וכו' וכתב הגר"א "נקי כפים, נקי לשמים וישרים לבריות".

אולם ענין זה להיות נקי מה' ומישראל, אינו מן הדברים הקלים וכדכתב החת"ם סופר זצ"ל בתשובותיו (ח"ו, סי' נט), וז"ל: "דע בני כי כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה (במדבר לב, כח) 'והייתם נקיים מה' ומישראל', ושני חובות אלו נקיות מהשי"ת ומישראל עמו הם שני רוכבים צמדים על גבנו, ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון היינו ידי שמים, הרבה ויותר מלצאת ידי הבריות, כי הם חושבים מחשבות זרות ונושאים ונותנים מוזרות בלבנה. ובעוונותינו הרבים שכיח בדברי הבריות, למדן כזה יעשה דבר זה?! והוא שגור בפיהם, ואפילו על חשד סברא בעלמא. והשתא אי נמי היה אותו למדן עושה כשורה ויצא ידי שמים בכל יכלתו בחיק האפשרי אלא שלא נזהר עד שטעו בו אלו שותי שכר ועשאוהו מנגינותם, הרי הוא כבר נלכד במצודתם. על זה ידו כל הדווים והכתוב צווח (תהלים סו, יב) 'הרכבת אנוש לראשו'. ואני הרהרתי כמה פעמים אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו, ואולי על זה כייל שלמה המלך ע"ה 'אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא' (קהלת ז, כ), ר"ל שאפילו בעשייתו כל טוב אי אפשר שלא יחטא עכ"פ באופן השני הנ"ל ביציאת ידי הבריות", עכ"ל.

ישוב קושית שבט הלוי על החתם סופר

הנה זה כמה שנים שראיתי קושיתו החמורה של הגאון ר' שמואל וואזנר זצ"ל (שבט הלוי ח' ז ס' ל) על דברי מרן החתם סופר זצ"ל שכתב (שו"ת ח"ו ס' נט) בענין בני גד ובני ראובן "וחוכך אני לומר בבני גד וראובן שעליהם נאמר מקרא זה והייתם נקיים וגו' שעשו באמת את שלהם לנקות עצמן, והוא במה שיצאו חלוץ י"ד שנה לפני צבא המלחמה, ומ"מ לא יצאו יד"ח המקרא הזה בשלימות, כי לא על חנם גלו ראשונה לפני כל השבטים וכו', וקראו חז"ל עליהם מקרא הזה נחלה מבוהלת בראשיתה אחריתה לא תבורך, עיין ברבה פ' מטות", ע"כ.

והרבה הגר"ש וואזנר לתמוה על דבריו וכתב "ואי לאו דאמרה מרן הייתי אומר דאי אפשר לאמרו, דהלא כתוב הדור הוא בספר יהושע כ"ב, דקרא יהושע לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה ויאמר אליהם אתם שמרתם את כל אשר צוה אתכם משה עבד ה' ותשמעו בקולי לכל אשר צויתי אתכם, לא עזבתם את אחיכם זה ימים רבים עד היום הזה ושמרתם את משמרת מצות ה' אלקיכם - וע"ז בירך אותם בברכה גדולה כמבואר בפסוקים שם - וא"כ ניקם אנחנו לומר שלא יצאו לגמרי לידי והייתם נקיים מה' ומישראל, אבל ההיפך לכאורה יראה שהם יצאו לגמרי ידי הבריות ומסרו נפשם להיות מובדלים מביתם י"ד שנה שלימים והפקירו ביתם וקנינם והשליכו נפשם מנגד עבור אחיהם" ונשאר בצע"ג.

והאיר השי"ת לנגד עיני דברי השפת אמת (עה"ת בחלק ליקוטים לפר' מטות), ובדבריו יש פירוש והבנה לדברי מרן החת"ם. השפת אמת תמה על סדר לשון הפסוק (במדבר לב, כב) "ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשובו והייתם נקיים מה' ומישראל והיתה הארץ

בענין 'והייתם נקיים מה' ומישראל'

הזאת לכם לאחזה לפני ה'", דהיה צריך להיות סדר התיבות ככה "ונכבשה הארץ לפני ה' והייתם נקיים מה' ומישראל ואחר תשובו" דרך אחר שקיימו כל מה שהבטיחו והם נקיים מה' ומישראל, אז יש להם רשות לחזור לעבר הירדן. וכתב השפת אמת בישוב הדבר וז"ל "וי"ל שרמזו להם על מעשה המזבח שהקימו להם ב"ג ובנ"ר בשובם לארצם כמ"ש ביהושע כ"ב עי"ש, ולכן רמזו להם כי גם 'ואחר תשובו' יראו להיות נקיים מה' ומישראל כנ"ל". עכ"ל.

ואכן אם כי בני גד ובני ראובן שמרו כל אשר הבטיחו למשה רבנו וכדאמר להם יהושע בין נון, זה היה בנוגע להבטחתם לצאת חלוץ למלחמה ולהישאר שם עד שבאו בני ישראל אל נחלתם, אבל בנוגע לקיום והייתם נקיים גם אחר שישבו, בזה לא יצאו ידי חובתם בשלימות, דהלא נחשדו בהקמת מזבח על ידי יהושע בין נון וכדכתיב שם בספר יהושע (פר' כב) "וישמעו בני ישראל לאמר הנה בנו בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה את המזבח אל מול ארץ כנען וכו' ויקהלו כל עדת בני ישראל שלה לעלות עליהם לצבא וכו' מה מהמעל הזה אשר מעלתם באלקי ישראל לשוב היום מאחרי ה' בבנותכם לכם מזבח למרדכם היום בה" עי"ש שבני גד ובני ראובן הוצרכו לתרץ את כוונתם למה בנו המזבח, כי נחשדו על ידי בני ישראל כאילו הם מורדים ח"ו בה'.

ומעכשיו מבואר לשון קדשו של מרן החתם סופר "וחוכך אני לומר בבני גד וראובן שעליהם נאמר מקרא זה והייתם נקיים וגו' שעשו באמת את שלהם לנקות עצמן, והוא במה שיצאו חלוץ י"ד שנה לפני צבא המלחמה, ומ"מ לא יצאו יד"ח המקרא הזה בשלימות". והנה סתם ולא ביאר החתם סופר את כוונתו, דאם באמת עשו את שלהם לנקות עצמם במה שיצאו י"ד שנה חלוץ למלחמה מה נשאר עוד להם לעשות שלא קיימו, אמנם כוונתו כנ"ל דאם כי במה שיצאו חלוץ למחלמה עשו את שלהם לנקות את עצמם, עכ"ז לא יצאו יד"ח המקרא הזה בשלימות וכמו שכתב השפת אמת.

מחלוקת אם צריך להיות נקי מכת הליצנים

והנה החת"ם סופר כתב להדיא, שכדי לצאת חובת והייתם נקיים, צריכים להיות נקיים גם מהשותי שכר ומאותם שחושבים מחשבות זרות לאור הלבנה. ויש להביא ראיה לזה מדברי הגמרא (תענית, יא:), "במה שימש משה כל שבעת ימי מילואים בחלוק לבן שאין לו אימרא" וכתב שם רש"י, "כדי שלא יחשדוהו שמא באותה שפה הוציא מעות הקודש משום שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל". והנה רק אנשי בליעל כדוגמת דתן ואבירם, היו חושדים את משה רבינו שיגזול מן המשכן ועכ"ז חשש משה רבינו שיהא נקי מהם.

ובמדרש תנחומא (פקודי, ה) איתא, "אע"פ שהיה משה הצדיק נאמן על פי הגבורה, דכתיב (במדבר יב, ז), 'בכל ביתי נאמן הוא', היה משה קורא לאחרים ומחשב על ידיהם, שנאמר (שמות לח, כא), אלה פקודי המשכן וכו' ביד איתמר בן אהרן הכהן". וטעם שהוצרך משה רבינו לעשות חשבון, מבואר במדרש רבה (פקודי נא, ו), וז"ל: "משנגמרה מלאכת המשכן אמר להם משה בואו ואני עושה לפניכם חשבון. ולמה אמר להם משה בואו ונעסוק במשכן ונחשב לפניכם, אלא ששמע משה ליצני ישראל מדברים מאחריו,

בענין 'והייתם נקיים מה' ומישראל'

כששמע משה כך א"ל משה חייכם נגמר המשכן אתן לכם חשבון". וכן הוא בזהר הק' (ריש פקודי, רכא), וז"ל: "וכאשר נעשה כל המלאכה הצריך משה למנות הכל כדי שלא יאמרו ישראל שנשאר כסף וזהב שנסתלק שיקחם לעצמו, וע"כ נצרך לעשות חשבון לפני ישראל לפי שכתוב והייתם נקיים מה' ומישראל".

ומבואר להדיא כמו דברי החת"ם סופר, שצריך אדם להיות נקי גם מכת הליצנים, מאלו האנשים המטילים מומים בצדיקים ומחפשים חסרונות בתלמידי חכמים. וכן משמע שסובר הספר קב הישר (סוף פר' ק), שכתב שרבותיו לא היו מאריכין כלל בתפילה, "והיו מלעיגים על שארי רבנים שהיו מאריכים בתפלה יותר מדאי, וכל מי שיראת ה' בלבבו צריך להיות תמים עם ה' אלקיו ולהיות נקי מה' אלוקים ומישראל כדי שלא יאמרו הבריות זהו חסיד שוטה שמאריך בתפלתו". ונראה מדבריו, שוהייתם נקיים הולך גם על אותם סוג אנשים הקוראים לרבנים בתואר "חסיד שוטה", דגם מהם צריכים להיות נקיים! (ויש לציין לצוואת הגה"ק ר' שעפטיל (אות כז) בן השל"ה הק' (נדפס סוף סידור השל"ה) שצוה "וכשתדרשו ברבים תרגילו עצמכם שלא להאריך כי לא ישרים בעיני בני אדם, אמנם תראו שיהיו מתוקים ובפלפול נכון").

אולם מדברי המהר"ל (הנ"ל), נראה שסובר שאין האדם צריך להיות נקי מהשותי שכר ודומיהם, דכותב, "ומה שנאמר 'ותפארת לו מן האדם' ולא נאמר ותפארת לו מן הבריות, כי אין כל הבריות יכולים לדעת הדרך המפואר כי לפעמים הוא מפואר בעיני אחד שאין יודע להבין ולפי האמת אינו מפואר, ולפיכך אמר ותפארת לו מן האדם, דהיינו מי שנקרא אדם אשר יוכל לדעת ולהבין, לא מי שנמשל לחמור שאינו יודע להבין", עכ"ל. ונראה מדבריו, שאין לאדם לדאוג אלא על מה שיאמרו אנשים כשרים ויראי ה'. ובזה מדוייק לשון הפסוק, 'והייתם נקיים מה' ומישראל' וכידוע התואר 'ישראל' הוא תואר מעולה ומיירי תמיד באנשים חשובים ולא באזובי הקיר, השמחים למצוא עלילה על ת"ח.

וכן מבואר להדיא בספר חסידים (סי' תרכו), וז"ל: "כתיב 'והייתם נקיים מה' ומישראל' ולא מכל ישראל. ינקה אדם עצמו מן המאמינים ולא ממי שאין מאמינים כי אדם שאם תנקה עצמך לפניו לא יאמין א"כ מה יועיל שתנקה את עצמך כיון שאינו מאמינך".

ויוצא מפורש מדבריו, דאין האדם מחויב לנקות את עצמו מכת הליצנים ומחפשי מומין, ששמחים לאידו ודנים אותו תמיד לצד חובה. ובספר נפשות חסידיו (ח"ב, עמ' קיג), מביא מהגה"צ ר' מרדכי אריה הורוויץ זצ"ל אב"ד באנילא (בנו של בעל הצור יעקב מפרוביזנא), שאילו ראה מרן החת"ם סופר דברי ספר החסידים, היתה נחה דעתו.

וכן איתא בתרגום, עה"פ (רות ג, יא) שאמר בועז לרות, "ועתה בתי אל תיראי כל אשר תאמרי אעשה לך כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את". ובתרגום כתב, "ארים גלי קדם כל יתבי תרע סנהדרין ארום אתתא צדיקתא אנת". וכתב רבי שלמה אלקבץ בספרו שרש ישי (והובא בקצרה במלאכת שלמה שקלים ג, יא), "אע"ג דאמרינן שצריך לצאת ידי הבריות כמו שצריך לצאת ידי המקום, יובן זה בבריות אשר נתן להם האלקים מדע והשכל לא שיהיה אחרי לכל ויצטרך לצאת ידי חובתו גם מאיש שוגה ומפתי. וזה ממה

שאמר התרגום 'ארום גלי קדם כל יתבי תרע סנהדרין רבא דעמי' כלומר עם כי ידעתי יש ויש פתאים יתלוצצו עלי ולא כו"ע דינא גמירי שהמואבית מותרת שזה שלשה ימים בלבד שנתחדשה הלכה 'עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית' (יבמות, עז.), אמר [בועז] איני חושש לכל זה אחר שזקני ישראל הסנהדרין יודעים כי אשת חיל את, אינני נותן אל לבי לדברי האחרים", עכ"ל.

וכן כתב הרה"ק ר' אהרן ראטה זי"ע בעל שומר אמונים במאמר "מבקש אמונה" (פר' ד), חז"ל: "וידעתי שיהיה ענין זה מוזר בעיני הפתאים ובעלי קנאה, אבל מי ביקש מהם לומר זאת, וכבר מובא בספר חסידים שאין מן הצורך להתנצל רק לפני יראי ה' ודורשי ה' המאמינים בדבריו ומבקשים נקודת אמת (וציטט לשון ספר חסידים הנ"ל) וככה תדע בכל עינים שאדם מכוין לשמו ית' אין מחויב לנקות עצמו מהכסילים הרחוקים מאמת", עכ"ל.

ובספר אוצר מכתבים הרה"ק הפני מנחם (ח"ב מכתב תט"ו) כתב בביאור מאמרם הנעלבים ואינם עולבים וכו' שומעים חרפתם ואינם משיבים, "ולא משיבין היינו שאפילו לא מצטדקים (וכן הוא בשל"ה יומא כג.) ופשיטא דמיירי כגון שכנגדו רוצה להמשיך בריב ולא מוכן לקבל הצטדקות, כי אחרת צריך להצטדק והייתם נקיים כתיב, וכן ראיתי ושמעתי שאאמור זצ"ל נהג בעת שהתקיפו אותו (וכמובן שלא בצדק) שלא ענה, ורק במקום חשש חלול ה' הצטדק, דהיינו שענה על טענת יריביו אבל גם כן לא התקיפם".

(ועל דרך זה יש לתרץ קושית המפרשים (ע' במלבי"ם ודברי שאול), דכאשר פרעה שאל את אברהם אבינו "למה אמרת אחותי היא ואקח אותה לי לאשה" (בראשית יב, יט), לא מצא אברהם אבינו לנכון להשיבו, ואמאי לאבימלך כן נתן תשובה "וגם אמנה אחותי בת אבי היא לא בת אמי ותהי לי לאשה" (בראשית כ, יב), וכתב האור החיים "ולא השיב אברהם דבר כמו שהשיב לאבימלך כי אברהם טעמו היה שהיה חושד לפרעה עצמו ואין ראוי להשיב על זה". ולפי ספר חסידים ושרש ישי הנ"ל יש להוסיף דמאחר שפרעה הרשיע יותר מאבימלך, לא היה מחוייב אברהם אבינו להשיבו על חשדו, משא"כ לאבימלך שעשה כן בתם לבבו.)

והייתם נקיים במקום שאינו נחשד

אמנם צריך להבין, מה יענו הספר חסידים ורבי שלמה אלקבץ והמהר"ל, לדברי חז"ל הנ"ל, שמשה רבינו חשש שלא יחשדוהו שגזל, ומשמע שצריך לחשוש גם למחשבת אנשי בליעל. וי"ל, דאע"פ שהבאנו למעלה, שמשה רבינו נתן חשבון המשכן כדי להיות נקי מהחושדים אותו, אולם לאו כו"ע מודים בזה שהיה נחשד בעיני העם, דבספר פענח רזא (ריש פקודי) - שהיה מגדולי הראשונים - כתב, "אלה פקודי המשכן מכאן שראוי להוציא עצמו מן החשד אף במקום שאינו נחשד כמשה שנתן חשבון צודק מכל". ובספר תוספות השלם (עה"ת, פר' פקודי) איתא, "אלה פקודי מכאן אמרו חכמים שצריך האדם להתרחק מן החשד אפילו היכא שאין חושדים בו וליתן חשבון שהרי אפילו משה רבינו ע"ה נתן דין וחשבון מן הזב ומן הכסף". וכן איתא במדרש לקח טוב (הנקרא פסיקתא

זוטרטא) ריש פקודי, "ואלה פקודי המשכן ואע"פ שמושה רבינו נאמן היה לכל ישראל עשה חשבון ליציאת המשכן".

הרי שלא היו בנמצא כלל אנשים שחשדו את משה רבינו, ובענוותנותו הגדולה הוא עשה כן לפני משורת הדין, אע"פ שהיה נקי לגמרי. והיוצא מזה, שיש מחלוקת בדברי חז"ל בטעמו של משה רבינו, אם נתן חשבון משום שהיה נחשד על ידי אנשי בליעל ורצה להיות נקי מהם וכדברי החת"ם סופר, והיה מחוייב לתת חשבון (וכדאיתא בתוס' יו"ט (שקלים ג, ב) שוהייתם נקיים הוא חיוב גמור וכן הוא בחסדי דוד (שם ב, ג) מאת ר' דוד פארדו), או שלא היה נחשד כלל ועשה כן לפני משורת הדין וללמד לדורות הבאים, שתמיד יש להוציא את עצמו מן החשד, אפילו במקום שאינו נחשד, ולעולם מין הדין אין אדם צריך לנקות עצמו מן הליצנים ודומיהם.

והנה, ממעשה דמשה רבינו נפסק להלכה בטור ורמ"א בהל' צדקה (יו"ד סי' רנו, סע' ב), "גבאי צדקה הכשרים (כלומר שאינן חשודים שיפשטו ידיהם בגזל) אין מדקדקים אחריהם ומ"מ כדי שיהיו נקיים מה' ומישראל טוב להם שיתנו חשבון". (ויש לעיין אם "טוב", הכוונה שמחוייב לעשות חשבון או שטוב לעשות כן. ובשו"ת מחזה אברהם (ח"א, סי' מד) כתב שמחוייב בדבר). וכתב שם הב"ח, "זה לא נמצא בפוסקים ואולי למדו ממושה רבינו ע"ה שנתן חשבון בנדבות המשכן כי מי כמוהו נאמן ביתו ונתן חשבון כדי שיהא נקי מה' ומישראל".

(והנה, עה"פ "והמלאכה היתה דים והותר" (שמות לו, ז), הקשה האור החיים הק', דסתרי אהדדי, דאם היה דים לא היה הותר. ותירץ, דאע"פ דבאמת המלאכה היתה הותר ולא הוצרכו לכל הדברים, אולם מאחר שנדבו למשכן, לא רצה הקב"ה לזלזל בהם ונעשה נס שמצא מקום להכניס כל נדבתם, אע"פ שבאמת היה הותר.

ובדבריו יומתק דברי הגר"ז סרוצקין באזנים לתורה, שדרשו חז"ל ואלה פקודי המשכן, שכלל ישראל דרשו חשבון לראות לאן הלך כל כספם. וקשה, למה לא מצינו בשעת העגל כאשר פרקו מעל אזני נשיהם והביאו כסף וזהב ויצא עגל קטן, מדוע לא ביקשו אז מאהרן חשבון מפורט לאן יצא כל ממונם. אולם ישראל קדושים הם, וכל אחד רצה לזכות שיהיה לו חלק במשכן והיו דואגים, שאפשר שלא השתמשו בנדבתם למשכן ולכן דרשו חשבון מפורט, כדי שידעו שיש להם חלק במשכן. ומתאים מאד עם האור החיים הק', שלפי דרך הטבע ראו שא"א להכניס כל נדבתם למשכן. אבל כשבא לעבירה, אפילו אם נכשלו ונתנו לעגל, אולם אפילו רשעים מלאים חרטות ואם נתגלה אח"כ שאחד מהגזברים גנב הכסף לעצמו ולא הכניסו לעגל, 'מה טוב ומה נעים' ולכן לא בקשו חשבון כלל. ובזה שכל תרומתם נכנסה למשכן, אע"פ שלפי דרך הטבע לא היה אפשרי הדבר, היה זה סימן מובהק שנמחל להם חטא העגל ולכן המשכן הוא 'משכן העדות' (שמות שם), שמעיד על השכינה ששורה בכלל ישראל).

אין צריך להסביר לכל יחיד ויחיד

אולם גם אחרי פסק הטור והרמ"א, כתב הש"ך (שם, ס"ק ג), "והחשבון לא יעשה לפני כל מערער". וכן איתא בערוך השולחן שם (סע' יג) שכתב, "אמנם אין צריך ליתן חשבון לפני כל מי שמערער דאם כן אין לדבר סוף אלא ידרוש שנים ושלשה מהנכבדים שבעיר ויתן לפניהם חשבון", עיי"ש, וכן בספר צדקה ומשפט מהגר"י בלוי שליט"א (פ"ז, אות יז).

ובאופן דומה איתא בתוס' יו"ט על המשנה (אבות ג, י), 'כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו', "ולא קתני שרוח כל הבריות נוחה הימנו דלא חיישינן למיעוטא כדאשכחן במרדכי שנאמר (אסתר י, ג) 'ורצוי לרוב אחיו' ולא לכל אחיו". (ובאבן עזרא שם כתב "ורצוי לרוב אחיו כי אין יכולת באדם לרצות הכל בעבור קנאת האחים"). וע"ע באגרות משה (ח"א, סי' צו), לגבי איסור מראית העין שכתב, "לעשות דבר היתר מפורסם בשביל איזה אנשים שיטעו לחשוב שהוא דבר איסור לא אסרו".

ויש להביא ראיה ליסוד זה מדברי גמ' חגיגה הנ"ל, דאחר שנתן רבה בר שילה הסבר להנהגת רבי מאיר בטעמו שלמד מאלישע בן אבויה, אז נכנס רבי מאיר בגדר 'והייתם נקיים'. ונראה מזה, שהיה מספיק שרבה בר שילה שהיה דיין אחד, הצדיק הנהגת רבי מאיר, "ואחר שנאמר בישיבה של מטה טעם לשבח במעשיו, נכנס בגדר 'והייתם נקיים מה' ומישראל" (לשון האור החיים הנ"ל). כלומר, ואין צורך להסביר הדבר לכל יחיד ויחיד. (וע"ע במשנה ברורה (סי' רמו, סע' יד) בשם הב"ח). וכן איתא בפלא יועץ (ערך הנהגה) שא"א לצאת ידי כל יחיד ומספיק לצאת יד רובם.

דוקא כשעושה דבר שגורם חשד

והנה גם לפי החת"ם סופר שחשש לרינון אותם החושבים מחשבות זרות לאור הלבנה, היינו רק באופן "שלא נזהר עד שטעו בו אלו שותי שכר" (לשון החת"ם סופר לעיל), כלומר שעל ידי שלא נזהר כראוי, נתן איזה פתח ומקום שגרם שאחרים ריננו אחריו, אבל מי שנהג בתכלית הכשרות והשלימות ועכ"ז השותי שכר ריננו אחריו, נראה לומר שלא עבר על 'והייתם נקיים' (וע"ע בזה בשו"ת ערוגת הבושם או"ח ס' יז). וכן מוכרח מגמ' שבת (ק"ח:), שאמר רבי יוסי "יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו" ובריטב"א ביאר משום "שהיא כפרה גדולה למי שסובל הדבר", (וע"ע שו"ע יו"ד סי' רנז, סע' ז גבאי צדקה אם יחרפוהו העניים אין לו לחוש כי יותר זכותו גדול"). והלא לפי החת"ם סופר קשה להבין למה ביקש רבי יוסי על דבר כזה, הלא עצם הדבר שחשדוהו הוא דבר רע ועבר על 'והייתם נקיים'? ובמהרש"א (שבת, סוף קכז:) עמד על זה וכתב, "גם שאמרו בפרק כל כתבי 'יהא חלקי עם מי שחושדין אותו ואין בו' מ"מ אין אדם רוצה שיהיה נחשד, וגם נראה שלא אמר כך יהא חלקי אלא למי שלא היה מביא את עצמו לידי חשד אבל בכל הני דשמעתין דמתוך מעשיו מביא עצמו לידי חשד לא אמר ר' יוסי יהא חלקי עמו דלא היה לו להביא עצמו לידי חשד". וכדבריו נמצא בשו"ת מהר"ם מינץ (סי' ק), וז"ל "אע"ג דאמרינן יהא חלקי מן הנחשדים הני מילי היכא דלא גרם לו החשד".

בענין 'והייתם נקיים מה' ומישראל'

וכעין זה מסופר בספר חשבה לטובה (עמ' פז), שפעם אחת בא איש אחד לפני הרה"ק ר' חנוך העניך מאלכסנדר זי"ע והיו מרננים אחריו שעבר עבירות חמורות, והתנצל האיש על שחושדין אותו בדברים מגונים. כאשר שאל אותו הרבי אם יש לו מה להשיב על זה שחושדין אותו, ענה האיש "אני אומר אשרי מי שחושדין אותו ואין בו". הרבי מאלכסנדר לא התפעל מדבריו והשיב לו, "טוב יותר שתחזיק עצמך בפסוק (תהלים פד, ה) 'אשרי יושבי ביתך' ואל תלך למקומות שתביא את עצמך לידי חשד".

ומדבריהם מוכח שעוברים על 'והייתם נקיים', רק כשעשה איזה דבר שגרם לאחרים לחשוד בו, אבל כשהוא נקי לגמרי ואנשים חושדים בו בחינם, אז לא עבר כלום. (וזה שמשה רבינו נתן חשבון משום 'והייתם נקיים', אע"פ שבודאי התנהג בתכלית הכשרות ולא נתן כלל שום פתח לחשדו, אמנם מאחר שלא ידעו לאן הלך כל הכסף והזהב, דלפי החשבון לא הוצרכו כל כך הרבה כסף וזהב לבניית המשכן וכדברי האור החיים הק' הנ"ל עה"פ 'והמלאכה היתה דים והותר', לכן נתן משה רבינו חשבון).

(אמנם לכאורה יש להקשות על זה ממה שנפסק (או"ח ס' תרע"א ס' ח) "חצר שיש לו ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק שבשתיהן מפני החשד" ומזה נראה שגם עוברים על והייתם נקיים באופן שלא עשה שום דבר שלא כהוגן לגרום החשד? וצ"ל דשאני נרות חנוכה דאחר שמהות מצות הדלקה היא משום פרסומי ניסא שכל עובר ושב יראה נרותיו, לכן דוקא בזה שיש בה ענין מיוחד לפרסם הנס, חששו ביותר דאם העוברים אינם רואים נרותיו יש בזה משום והייתם נקיים).

וכן צ"ל בביאור דברי המשנה (שקלים ג, ב) "אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל וכו' שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני, או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר, לפי שהאדם צריך לצאת ידי הבריות וכו' שנאמר והייתם נקיים ואומר (משלי ג) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם". וכתב התפארת ישראל "נ"ל דלהכי נקט קרא בתרא דאי מקרא קמא, הו"א דוקא בגורם שיחשדוהו אסור, אבל הכא לא עשה התורם דבר שיגרום שיחשדוהו דהרי כל אדם נמי לובש פרגוד חפות, סד"א דשרי, קמ"ל ומצא חן דמשמע דלא לבר להנקות מחשד אלא דגם צריך שישתדל שימצא חן". אמנם לדבריו צ"ל דלא היה למשנה להביא הפסוק של והייתם נקיים, ונראה מזה שעבר על ומצא חן וגם על והייתם נקיים.

ועוד נפסק במשנה ברורה (ס' רע"ו ס"ק יא) "אם האיני יהודי עושה (מלאכה) בעל כרחו של הישראל, חייב לגרשו מביתו מפני חילול השם שיחשדוהו שעושה האיני יהודי בשליחותו כיון שהוא בבית ישראל" ורואים מזה שהאדם צריך לנקות את עצמו מפני החשד אפילו באופן שהוא חף לגמרי מכל פשע ושגגה, עכ"ז לפעמים מציאות דברים היוצא מגדרי סדר החיים הרגילים גורמת החשד, וכן י"ל במס' שקלים, שאין החשד נגרם מזה שנכנס לתרום בפרגוד חפות אלא "שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני, או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר". הרי שהחשד לא נגרם על ידי מעשיו אלא על ידי דבר היוצא מגדרי חיים הרגילים שאח"כ פתאום העני או פתאום העשיר וזה גורמת

שיחשדו אותו ועדיין צ"ב. וע"ע בכרתי ופלתי יו"ד ס' פז סק"ז שכתב שא"א לנו לחדש איסור מראית העין מדעתנו דא"כ יהיה אסור לנו לתת יין אדום בתבשיל שדומה לדם עיי"ש.)

ע"י מעשיו הטובים מוציא עצמו מהחשד

ועוד, מצינו ששייך לאדם להוציא את עצמו לגמרי מן החשד, להסיר כל אמתלא מהמטילים מומים בצדיקים, וכדעשו מרים ויוכבד בשעה שפרעה צוה אותם להרוג הילדים הזכרים, דכתיב (שמות א, יח) "ותיראן המילדות את האלקים ולא עשו כאשר דיבר אליהם מלך מצרים ותחיין את הילדים" ודרשו חז"ל (סוטה, יא:): 'ותחיין את הילדים', שהיו מספקות להם מים ומזון.

ודקדק האור החיים הק', שמשמע דמקודם לא היו מספקות להם מים ומזון ורק עכשיו נתחדשה להם הנהגה זו, וביאר בטעם הדבר "ואחר שצוה להן פרעה חששו שיהיו נחשדים אם ימות אחד מהנולדים שהם הרגוהו, לזה להוציא עצמן מן החשד השתדלו להחיות אפילו מי שימות מיתת עצמו מהחסרון הסיפוק. ואולי כי זה רמז בתיבת 'ותיראן את האלקים' לרבות יציאת ידי חובת חשד בני אדם להיות 'נקיים מה' ומישראל', עכ"ל.

ויוצא מפורש מדבריו, ששייך לאדם להוציא עצמו מחשד, אפילו כשמיירי בדברים שאין לו שום שליטה עליהם ואינם ברשותו כלל, עכ"ז האדם יכול להנהיג את עצמו בהנהגה כזו, שאפילו אם יקרה איזה מקרה לא טוב, אף אחד לא יחשוד בו שידו בדבר, מכיון שכולם מכירים טוב לבו וכמה נעים מעשיו וכמה מתוקנים דרכיו. ומבואר בזה, דענין 'והייתם נקיים' הוא שמוטל על האדם להנהיג את עצמו באופן ובצורה כזו שלא יעלה כלל על דעת מישהו לחשוד בו בדבר מכוער, ואז יהיה נקי 'מה' ומישראל'. (ונראה דהאור החיים הק' אזיל בזה לשיטתו שהבאנו לעיל שאינו חושש לחשד הליצנים, ולכן ה"נ אע"פ שבזה שהיו מספקות להם מים ומזון, עדיין היה מקום לכת הליצנים לרנן אחריהם שעשו כן רק כדי שלא יחשדו בהן, עכ"ז כנראה לא חשש האוה"ח לאנשים כאלו).

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

לפרשת מטות

השפעת האדם על חפציו הדומם

כָּל דְּבַר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תִּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר אֵךְ בְּמֵי נֹדֶה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ
תִּעֲבִירוּ בְּמַיִם (לא, כג)

הטעם דצריך לטבול כלי עכו"ם מבואר בירושלמי [ע"ז פ"ה ה"ט"ו] משום שיצא מטומאת עכו"ם ונכנסו לקדושת ישראל.

בס' חדרי דעה [יו"ד סי' ק"כ סק"א] כתב דלפי הירושלמי גר שנתגייר יצטרך להטביל כליו, ולא מצינו הלכה זו בשום מקום, ובשבט הלוי [ח"ד סי' צ"ס סק"ב] כתב דמסתברא דבאמת צריכים כליו טבילה.

ונראה לבאר בדעת החדרי דעה למה גר אינו צריך להטביל כליו, עפ"י מה שכתב לבאר הלהורות נתן [בפרשה] את הירושלמי הנ"ל דכלי עכו"ם צריך טבילה משום שיצאו מטומאת עכו"ם ונכנסו לקדושת ישראל, וביאר עפ"י מה שכתב רש"י [חיי שרה כ"ג, י"ז] בקרא ויקם שדה עפרון, ופרש"י תקומה היתה לו שיצאה מיד הדיוט ליד מלך, הרי מבואר דהבעלים משפיעים על החפץ וכפי מעלת הבעלים כך מעלת החפץ, ועל כן השדה שיצאה מרשות עפרון ההדיוט ונכנס לרשות אברהם, נתעלה והיתה לה תקומה, וכמו כן הכלי שברשות עכו"ם מושפע מטומאת עכו"ם ולכן צריך טבילה עכ"ד.

כתיב [חבקוק ב] כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה, ואמרו בגמרא [תענית י"א] דאבניו וקורות ביתו מעידים על האדם בשעת הדין, היינו דהאדם משפיע במעשיו אפילו על הדומם, אבני וקורי ביתו, והם יעידו עליו בשעת הדין.

ועי' חת"ס עה"ת [פרשת תולדות דף קכ"ה בד"ה הלא וגו'] כתב וז"ל הלובש בגדי צדיק יאצל עליו מאותו רוח, דבמלבושיו של אדם נאצלים מקדושתו של הלובש בסוד אשר ילבשם תחתיו מבניו, וה"ה בהיפך כגון מטומאתו של עשיו היו בגדיו מטומאים וכו' עכ"ל, ובשו"ת ודרשת וחקרת [ח"ה אבה"ע סימן י"ח] הביא את דברי הירושלמי אשר הן מקור לדברי החת"ס שיש קדושה בחפצי הצדיק ומשפיעים על האדם, ועיין בשו"ת מעדני סופר [ח"ב סימן קי"ז], ומובא בשם הבעש"ט הקדוש שאמר כי חפציו של אדם שייכים לשורש נשמתו, ולכן חפץ של צדיק מסוגל ליראת שמים.

בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) מובא מעשה ברבי שמעון [נכדו של רשב"י], שנדר ולא מצא פתח לנדרו, ניסו כל החכמים לפתוח לו פתח, אך לא מצאו לו סדק כדי מחט סדקית, עד שבא אחד מוקני הגליל, והיה מוליכו עימו ממקום פלוני למקום פלוני, כשהוא עייף ותשוש מטלטולי הדרך, עמד והביאו למקום שהשמש קופחת בחוזה, כשראה את

השפעת האדם על חפציו הדומם

פניו המעוננות והחלושות, שאל אותו, האם על דעת כן שיבוא זקן אחד ויגרום לך צער ויסורים שכאלו, האם על דעת כן נדרת, השיב רבי שמעון לא, אמר לו אם כן הותר לך נדרך.

שאלו החכמים את אותו זקן, מנין לך התרה זו, השיב להם, מקלו של רבי מאיר נודמן לי, והוא מלמד לי דעת, ומבואר מזה כמה כוחו אפילו של תשמישי קדושה של הצדיק, עד שרבתה חכמת משענתו של רבי מאיר, יותר מכל בני הדור וחכמת התלמידים.

מסופר על יהודי אחד בניו יורק שהיה קבלן בנייה במקצוע, פעם נתחלף לו כובעו הקשיח באתר בנייה אחד עם כובעו של אחד הפקחים הלא יהודים. כאשר חזרו ונפגשו אחרי כמה ימים, אמר לו הגוי שבמשך הימים שהיה חבוש הכובע של היהודי, לא היה שייך לו לדבר בצורה גסה כשאר הגויים הזולים. הלך הבנאי הזה לבית הרב משה פיינשטיין זצ"ל וסיפר לו דברים אלו, ואמר לו אם הדברים אמורים כלפי קבלן יהודי, עאכ"כ לגבי כובעו של הרב משה פיינשטיין, ע"כ מבקש הוא מאת הרמ"פ שיואיל למכור לו את הכיפה שלו. הרב משה הסכים, אמנם אמר לו שהוא צריך כיפה. הלה הלך וקנה עוד כיפה והחליף אותו עם זה של הרמ"פ, ורכש לו את כיפתו של הרמ"פ.

הא דצריך להטביל כליו של עכו"ם אינו מחמת איסור עצמו, אלא מחמת השפעת בעליו על הכלי, כמבואר דכל אדם משפיע על נכסיו גם על הדומם, ולכן צריך להטביל כלי של עכו"ם להכניסו לקדושת ישראל, וממילא י"ל דגר שנתגייר הרי ברגע שהגר נכנס לקדושת ישראל באותו רגע כל נכסיו נתעלו ונכנסו איתו לקדושת ישראל, דהשפעת הקדושה שנשפע עליו בהכניסו הגר לקדושה מושפע גם על כליו, וכליו אינו צריך טבילה, ורק היכא דבעליו של הכלי הוא נכרי צריך להטבילו להוציאו מהשפעת בעליו.

ובזה מבואר גם מה שהביא בשו"ת חדות יעקב [ח"ב סי' מ"ב] בשם הגה"ק ה"ר אברהם מטשעכנאווי זצ"ל לחדש דהיכי דישראל זכה בכלי נכרי מן ההפקר אין צריך טבילה, כיון שלא בא מרשות עכו"ם לרשות ישראל, וכתב ליישב בזה הא דלא נצטוו על טבילת כלים במלחמת סיחון ועוג, ולפי הנ"ל כתב לבאר דבמלחמת סיחון ועוג דכתיב שם לא תחיה כל נשמה ויצאו הכלים מרשות עכו"ם ונעשו הפקר, ובזכה מן ההפקר אין צריך טבילה, אבל במדין שהחיו הנקבות וכשאינן בן בת יורשת, ונמצא שבאו הכלים מרשות עכו"ם לרשות ישראל, ועל כן הוצרכו טבילה עכ"ד.

וביאור דבריו הם עפ"י הנ"ל דטעם טבילת כלים של עכו"ם הוא דיש לבעליו השפעה על כליו, ולכן רק היכא דקנה הישראל מהעכו"ם צריך טבילה, אבל היכא דזכה הישראל כלים מההפקר, הגם שקודם היה הכלים של עכו"ם, אין צריך טבילה, כיוון דנפסק השפעת בעליו על הכלים.

*

מ"ב מסעות כנגד שם מ"ב

וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיַּחֲנוּ עַל יַם סוּף [לג, י].

אין להפסיק באמצע קריאת המסעות כיוון שהוא מכוון כנגד שם מ"ב.

ויסעו מאילים ויחנו על ים סוף [לג, י]. בחלק מהחומשין צויין כאן ל"שני", אבל המג"א [סי' תכ"ח סק"ח] הביא בשם ספר צרור המור, מ"ב מסעות שבפרשת ואלה מסעי אין להפסיק בהם שהוא נגד שם מ"ב עכ"ד, וכן כתב בספר שער אפרים [שער ז' אות כ"ה], וכן כתב בספר פסקים ותקנות להגרע"א ז"ל [עמ' ס"ד] שבשבת פרשת מסעי יקראו לכהן עד אחר כל המ"ב מסעות ולא יפסיקו בהם, אף דבחומשים נרשם גבי ויחנו על ים סוף, שכאן זה "שני", אעפ"כ אין לעשות כן כמפורש במג"א [סי' תכ"ח] עכ"ל"ק.

שם מ"ב הוא משמותיו של הקב"ה, נקרא בשם זה משום שיש בו מ"ב אותיות, מ"ב אותיות אלו הם ראשי התיבות של תפילת רבי נחוניא בן הקנה "אנא בכח" [פרדס שער כא (פרטי השמות) פרק יב ויג] אב"ג ית"ץ, קר"ע שט"ן, נג"ד יכ"ש, בט"ר צת"ג, חק"ב טנ"ע, יג"ל פז"ק, שק"ו צי"ת, והלביש את השם הקדוש בן מ"ב אותיות בראשי תיבותיה, כדי שנעלה תפילתנו על ידי השם הקדוש הזה ולא נהיה בכלל ההוגה את השם באותיותיו חס ושלום, ומשום שמדובר באמירת השם המפורש, נוהגים בסיום אמירת "אנא בכח" להוסיף "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

שם מ"ב יוצא משבעה פסוקים, שיש בכל אחד שש תיבות, ולמה אין בו כנגד מידת מלכות.

בתפילה ישנם שבעה פסוקים, שכל אחד מהם כולל שש תיבות – כנגד שבעת המידות, כפי שכל אחת מהן כוללת שש. הסיבה לכך שכל אחת כוללת שש ולא שבע, היא כי ספירת המלכות אינה כלולה בכל אחת מהמידות בשם זה, כיון שענינה ההמשכה והגילוי למטה, ואילו שם זה ענינו ההעלאה ממטה למעלה [לקוטי תורה מסעי צב, ב].

ובזה יש לרמוז בפסוק מה שאומר איוב (כו, ז) "תולה ארץ על בלימה" כי בשם מ"ב יש את כל האותיות האלף בית מלבד אותיות מה, וידוע כי ארץ רומז למידת מלכות, והרי בתפילת "אנא בכח" איכא רק שש תיבות בכל שם כנגד שש המידות, ואינה כוללת את מידת מלכות, אלא דע"י השם העבודה הוא להעלות מלמטה למעלה מידת מלכות לשש מידות, וזהו תולה "ארץ" היינו מידת מלכות היא תלויה על "בלימה" אותיות בלי – מה, בשם מ"ב אין את אותיות מה, דמידת מלכות מעלים אותה ע"י שם מ"ב.

וביאור הענין מבואר בפרי עץ חיים [שער הקדישים (מ"ב - ד)], כי לעולם אין יכולת לשום עליה כי אם בשם מ"ב, והוא מעלה כל עליון שבעולם, כי הוא סליק ולא נחית כנו' בפ' תרומה, והנה סוד הכ"ח הוא מילוי שם מ"ב כנודע, כי שם הוי"ה דאלפי"ן, בפשוט ומילוי ומילוי המילוי, הוא מ"ב אותיות, להיות שלעולם אין עליה אלא בשם מ"ב, והנה בחי' הכ"ח הם מילוי המילוי דשם הוי"ה, שהוא כ"ח אותיות, והוי"ה עצמה הוא מ"ב,

שהוא ד' אותיות הפשוטות, ועשרה אותיות של המילוי, וכ"ח של מילוי המילוי, הרי מ"ב אותיות. נמצא, כי אלו כ"ח הנזכר, הוא מילוי המילוי, של מ"ב אותיות בשם הוי"ה.

ולכן בקדיש נרמז ב' הבחינות שהם כ"ח, ומ"ב, והיא נחלקת לג' חלוקים, והוא, ד' אותיות הפשוט, וי' אותיות המילוי, וכ"ח אותיות מילוי המילוי, כן נחלקים בקדיש. כי תחלה יש ד' תיבות, והם יתגדל ויתקדש שמייה רבא, ומפסיקין אז ואומרים אמן. וחוזרים לומר י' אותיות המילוי, והם י' תיבות, שיש מן בעלמא עד משיחיה, ועונין אז אמן אחר בנתיים, וכן ראוי לנהוג. וחוזרים לומר כ"ח תיבות מן איש"ר עד בעלמא, ועונין אז אמן אחר עכ"ד.

עיי"ש עוד שיש לומר בקדיש ו"ישתבח [עם וא"ו], ויתפאר, ויתרמם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, כי אלה הן שבע מילים בנות שש אותיות, כנגד מ"ב אותיות של שם המעלה.

וכן מבואר דבפרשה ראשונה של קר"ש, "ואהבת" עד "בשעריך" יש בו מ"ב מילים כנגד שם מ"ב.

שם מ"ב יוצא מ"אנא בכח" וגם ממעשה בראשית.

ומבואר בספר הקנה [אות נ"ד] כי השם הקדוש מ"ב יוצא מהר"ת של "אנא בכח", וכן גם ממעשה בראשית, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ וכו' עד ב' ו' בהו הם מ"ב אותיות, ומבואר שם עוד כי יש בהם כ"ח חלקים [היינו המילוי הוא כ"ח אותיות] עכ"ד, ויש להוסיף, ובטובו מחדש בכל יום תמיד מ"עשה ב"ראשית, ר"ת של מ"עשה ב"ראשית הוא שם מ"ב.

בתיקוני הזוהר [ריש תי' ע'] מבואר כל אות על פי השורות. האותיות של השורה הראשונה המקבילה ליום הראשון של הבריאה הן "אבג ית"ץ". א' מבטא את הכתר ה"פלא" המופלא והמכוסה. אות ב' הם ב' אלפי שנה שהייתה התורה טמונה בחיקו שעשועים יום יום. אות ג' גומלת ומגדלת והיא אימא עילאה-הבינה גומלת חסד כעם הספירה הרביעית – חסד שהיא הרביעית. את האותיות "ית"ץ" מפרשים אות י' רומזת לחכמה, אות ת' לתפארת והאות צ' לצדיק יסוד עולם.

ובזה יש לבאר דברי רש"י ז"ל [בראשית], אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים [תהלים קי"א], שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גויים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו עכ"ד.

ולפי הנ"ל יש לבאר הקשר בין בריאת העולם, לבין מסעות בני ישראל עד שהגיעו למסע האחרון לארץ ישראל, ולכן כתב רש"י במעשה בראשית את מסעות בני ישראל, וכיבוש שבעה ארצות, עד שהגיע לארץ ישראל, דבשניהם היה מכח שם מ"ב, וזהו כ"ח

מ"ב מסעות כנגד שם מ"ב

מעשיו הגיד לעמו, דהקב"ה גילה לעם ישראל את הכח הבריאה שהיה ע"י שם מ"ב, אשר יש בו כ"ח חלקים, וזהו כ"ח מעשיו, היינו בריאת העולם, וזהו משום "לתת להם נחלת גוים" כדאי שע"י שם מ"ב יוכלו לכבוש ארצות שבעה גוים, ולכן היה מ"ב מסעות עד שהגיעו לארץ ישראל.

*

להצלחת נישואי בתי, ברכה שיינדי תחי' עב"ג יצחק אהרן ברנשטיין ני"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל | לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל | לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל | לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

גיעולי נכרים למאן דאמר טעם כעיקר דרבנן

כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תִּעְבְּרוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר אֵךְ בְּמֵי נֹדֶה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ
תִּעְבְּרוּ בְּמַיִם (לא, כג)

איתא בגמ' (פסחים מד:): ורבי עקיבא טעם כעיקר מנא לי'... יליף מגיעולי נכרים,
גיעולי נכרים לאו טעמא בעלמא הוא ואסור, הכא נמי לא שנא, ורבנן, גיעולי נכרים נמי
חידוש הוא שהוא טעם פגום וכו'.

האיך יתכן דגיעולי נכרים הוא מן התורה, הא כל איסור טעם הוא רק מדרבנן
ולכאורה הדבר צ"ב, וכי מה בין גיעולי נכרים לכל טעם כעיקר שנוכל לחלק ביניהם
ולומר שגיעולי נכרים דווקא חידשה התורה לאיסור, סוף סוף היינו הך ממש, וכבר הקשה
כן הרמב"ן, הביא דבריו הרא"ה בבדק הבית.

כמו כן יפלא לשיטת הרמב"ם (פט"ו ממאכא"ס ה"א-ב) דטעם כעיקר מדרבנן מלבד
כאשר מעורב ממשו בשיעור כזית בכדי אכילת פרס, ואילו גבי הגעלת כלים כתב (פי"ז
ה"ב) 'ולא אסרה תורה אלא קדירה בת יומה בלבד' הרי דהוא דאורייתא. ועי' בשו"ת
נודע ביהודא (תניינא סימן נא) שכתב, דאף למ"ד טעם כעיקר לאו דאורייתא היינו לענין
פליטה הנבלע במאכל, אבל פליטה הנבלע בכלי אסור מן התורה.

והקשה בשו"ת שואל ומשיב (קמא סימן צא) וז"ל: 'במחכ"ת אזיל בתר איפכא, דבשו"ת
מהר"י בן לב ח"ג סימן קג דעתו להיפך דאף בבשר בחלב דטעם כעיקר מן התורה, היינו
מחלב לבשר או להיפך, אבל ממה שנתן בכלי טעם קלוש טעמו, וכ"כ הפרי מגדים
בפתיחה להלכות בשר בחלב... אבל שיאמר להיפוך, דבפליטת כלים חמור יותר, זה לא
אמר אדם מעולם וצ"ע'. ובאמת קשיא נמי מהיתר נ"ט בר נ"ט שנאמר רק במה שנבלע
בכלי ולא בנבלע במאכל, והאיך שייך לומר דבליעות בכלים חמור טפי מבליעות באוכל.
[ועמדנו בזה במאמרינו באספקלריא לפרשת מטות תשעט].

אין בלוע יוצא מאוכל רק מכלי

ברם חזינן בדבר אחד דחמור בליעות בכלים יותר מבליעות באוכל, בהא דקיי"ל (סימן
קה ס"ז) שאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, וכתב הרמ"א דזהו דווקא באוכל,
אבל מכלי לאוכל שפיר יוצא בלא רוטב. וטעם הדבר כתב הדרכי משה (אות כ) דאוכל
יש לו טעם מעצמו משא"כ כלי אין לו פליטה מעצמו. ואכתי צריך ביאור מה בכך שאין
לו פליטה מעצמו.

שתי סברות בדברי רעק"א: לא נסרך הבליעה, לא כחוש טעמו

ובפשטות הכוונה דאוכל שיש לו טעם עצמו, נסרכת בו הבליעה ואינו יוצא בלא רוטב,
אבל כלי שאין לו פליטה מעצמו אין טעם האיסור נסרך בו, ושפיר יוצא בלא רוטב, וכן

כתב בשו"ת רעק"א (תניינא סימן קא): 'דדבר בלוע ויוצא מכלי בלא רוטב והיינו כיון דאין לו טעם של עצמו לא נסרך הבליעה בו'.

אבל בחידושיו לשו"ע (סימן סו ש"ך ס"ק יג) [אשר הן הן הדברים האמורים בתשובה שם] כתב באופן אחר וז"ל: 'כיון שאין לו טעם של עצמו לא כחוש טעמו, והיינו שהטעם הבלוע באוכל נכחש טעמו ולכן אינו יוצא בלא רוטב, משא"כ בלוע בכלי הטעם עומד בעינו ולא כחש, ולכן שפיר יוצא בלא רוטב. אלא שלא נתפרש מה טובה של כחישות זו, דיש לומר שנכחש הטעם שאינו נרגש כל כך, וזה נגרם דווקא על ידי הטעם שיש באוכל שמכחיש טעם הבליעה משא"כ כלי שאין בו טעם מעצמו, ולפי זה לא מובן מה מועיל רוטב כאשר נכחש הטעם, או דילמא נכחש כוחו להיות הלוך ונסוע מחתיכה לחתיכה, אך לפי זה צריך ביאור מאי שנא בלוע באוכל מבלוע בכלי'.

ובאמת הוא מן התימה שהרי זה נגד הכלל הרווח דבליעה בכלי הוא קליש טפי מבליעה באוכל, אלא מסתבר דלא על איכות ההרגשה נאמר כן, אלא על כח ההבלעה, שהבליעה אין בו כח לצאת מהחתיכה. וההבדל בין אוכל לכלי צריך לבאר, דזהו מחמת הסברא האמור בתשובות דבאוכל נסרך הבליעה בו, על כן הבליעה מהאיסור אל החתיכה נעשית יותר בקושי ושוב אין בו כח לצאת, משא"כ הבליעה בכלי שאינו נסרך בו, לכן הבליעה בו הוא יותר בניקל עד שאינו נכחש מחמת הבלעה זו, ויוצא ממנה אחר כך בלא רוטב.

נמצא שני הסברות לדבר אחד נתכוונו, דבאוכל שיש לו טעם מעצמו הבליעה נסרכת בו, לכן ההבלעה בו בקושי אשר לכן נכחש הטעם ואין בו כח לצאת, אבל בכלי שאין בו טעם מעצמו, אין הבליעה נסרכת בו אלא נכנס בניקל, על כן לא כחוש טעמו ויוצא בלא רוטב.

שמן מפעפע, כשנבלע מהאיסור אל החתיכה

ובזה יובן הטעם דבשמן יוצא מחתיכה לחתיכה אף בלא רוטב, דמחמת כח הפעפוע, הרי כניסתו לחתיכה נעשית בניקל, ושוב יוצא אחר כך בלא רוטב כי לא כחוש טעמו. מאידך בבליעות בכלי אין יתרון לשמן על הכחוש ששניהם נבלעים רק כדי קליפה אף דשמן מפעפע לדעת הפרי מגדים (שפ"ד קה סק"כ) [דלא כהש"ך שנסתפק בזה], ואי כפשוטו שכח הפעפוע מתייחס אל הבליעה עתה מהכלי לאוכל, א"כ אמאי אינו מפעפע בכולו כמו מחתיכה לחתיכה, ולהאמור ניחא, כי הפעפוע היינו בעת שנבלע באוכל שהוא בניקל, ואילו בכלי שכל בליעה בכלי הוא בניקל ואין הטעם נכחש כלל, הרי כחוש ושמן שווים הם בזה.

הבלעה באוכל כחוש ולכן טע"כ מדרבנן, אבל בכלי אינו כחוש ואסור

אמור מעתה דההבלעה לתוך אוכל הוא קשה יותר מההבלעה לתוך מאכל, שבאוכל אמרינן דכחוש טעמו ולא בכלי, כדחזינן שבליעה יוצא מכלי לאוכל ולא מאוכל לאוכל, אם כן מובן היטב שיטת הסוברים דטעם כעיקר לאו דאורייתא כי הם סוברים שאין

גיעולי נכרים למאן דאמר טעם כעיקר דרבנן

באיסור כח להבליע טעמו לתוך אוכל [ואף בבישול] רק טעם קלוש בעלמא, אבל לתוך כלי שפיר מבליע טעמו בניקל מאחר שאין בכלי פליטה מגופו, ושפיר נבלע בו טעם גמור. אלא שנתחדש בדבריהם שאחר שנבלע טעם אל תוך כלי, וזה שפיר הווי טעם גמור, שוב יוצא ממנו אל מאכל לגמרי ואוסר מאכל שנתבשל בו, לכן נצטווינו להגעיל כלים מן התורה.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

שמיעה של יראה - מתוך חזון של אהבה | ביאור שורש:

שמע

שָׁמְעוּ דְבַר ה' בֵּית יַעֲקֹב וְכָל מְשֻׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. פֶּה אָמַר ה' מִה מְצָאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עוֹל בִּי רָחֳקוּ מֵעָלַי וַיֵּלְכוּ אַחֲרַי הַהֶבֶל וַיִּהְיֶה לּוֹ. וְלֹא אָמְרוּ אֵיחָהּ ה' הַמַּעֲלָה אֶתְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיךְ אֶתְנוּ בְּמִדְבָּר... (ירמיהו ב, ד-ו)

ההפטורה השנייה מג' הפטרות של פורענות מתחילה ב'שמעו דבר ה'', מבקשת 'לשמעו' את תוכן ההפטורה, לא רק לעבור על הדברים, מבואר שיש ל'שמיעה' איזה כח מסוים, גם בפרשת השבוע רואים את כח השמיעה, כאשר אב או בעל שומע את נדר או שבועת בתו או אשתו, ואינו מפר אותם בתוך מעת לעת, זוהי כעין הסכמה לכך, אינו יכול להפר יותר.

ונקדים עוד שאלה מענינת, והיא שכידוע ספר ירמיה כמעט כולו מלא בנבואות פורענות, ואילו ספר ישעיה רובו נבואות נחמה, אך למעשה ישעיה קדם לירמיה, וכל נבואות הנחמה נאמרו לאחר חזון החורבן המתואר בהפטרה של שבת הבאה, אך הרבה זמן לפני החורבן, ולפני שירמיה האריך להתריע על החורבן, נוגם לפני כתיבת מגילת איכה שנכתבה עוד לפני החורבן מפי ירמיהו, ולכאורה יפלא מאד שמישהו הרוצה לאיים מגיע ומכריז תדעו לכם כך וכך יראה העונש... ואחר כך אנחם אתכם ואשיש עליכם כמשוש חתן על כלה, ואחר כך ממשיך להתריע בגודל העונש שיהיה...

ויש כאן עוד פלא כי הנה ישעיה שהוא נביא הנחמה מתחיל ב'חזון הפורענות', ואילו ירמיה שהוא נביא הפורענות, הנבואה הראשונה שאומר לו ה' לקרוא באזני ירושלם היא מה שקראנו בשבוע העבר 'זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותייך' כאומר שאני לא שוכח את האהבה הזו, ומיד תוך כדי דבור מתחיל להשמיע את הפטורת השבוע המלאה בהתמרמרות ותלונה על בגידה וכפיות-טובה, ועד כדי הודעה פי אם תִּכְבְּסִי בַּנֶּתֶר וְתִרְפִּי לְךָ בְּרִית נְכַתֶּם עֲוֹנֶיךָ לְפָנַי... נְאֻם אֲדֹנָי ה'.

התשובה לשאלות אלו תופיע בנספח המצורף כאן מתוך קונטרס 'תבונות בנועם ה'' אשר החלנו בס"ד לכתבו, אך קודם נקדים להשלים את ביאור שורש 'שמע'.

הרד"ק כותב שמצינו שלשה סוגי שמיעה, יש 'שמיעה לבד', ויש 'שמיעה של קבלה' ויש 'שמיעה של הבנה'.

והנה 'שמיעה של קבלה' היא שמיעה של מישהו המקבל את ההוראות הנאמרות לו, וכמו 'נעשה ונשמע'.

'תבונות בנועם ה'

ושמיעה של הבנה הוא כמו 'לב שומע' שביקש שלמה המלך, וכעין זה 'גוי אשר לא תשמע לשונו', שבודאי שומע את הקול אך אינו מבין.

ולאור זה נראה שגם שמיעה לבד, אינו כמישהו ההולך לדרכו ולאזניו נכנסים קולות דברים, אלא היא שמיעה של התייחסות, מוכן לשמוע מה שהלה דובר, אינו מבטיח שיקיים, אבל מוכן לשמוע.

ומעתה כאשר אנו אומרים 'שמע ישראל' הכוונה לכאורה היא להבין, להרגיש את בהירות האמונה. אבל כאשר אומרים 'והיה אם שמוע תשמעו', יתכן שהכוונה להתייחסות בלבד, וזאת מחמת כי ההתייחסות תגרום 'לאהבה את ה' אלקיכם' כי יבינו שהוא המטיב להם, וממילא גם 'יקבלו' את דבריו, יקיימו 'ולעבדו בכל לבבכם'.

וזה לכאורה גם ענין פסק הזמן שנתנה תורה לאב ולבעל עד שיפר, כי כאשר ישמע את הנדר, 'יתיחס' לכך, 'יבין' מה ההשלכות, ויחליט אם 'לקבל' את הנדר.

*

'תבונות בנועם ה'

הקדמה

אם נשאל מהי הבעיה של דורנו, יאמרו שהבעיה היא של הנשברים הנופלים והנושרים, אם נשאל מה גרם להם להגיע לידי כך, מסתבר שיאמרו שזה הכלים השונים המחטיאים את הדור ומצננים כל רגש קדוש ויראת שמים, אבל אם נשאל למה יש הפונים אל הכלים ונופלים ולמה יש אחרים המתנזרים ומתרחקים מהם, יתכן שבהרבה סיפורים יתברר שלא הרגישו טעם בעבודת ה' בתורה בעבודה ובקדושה, ונפשם היתה צמאה ויבשה, ואדרבא, תביעות ההצלחה בתורה ועבודה הנתבעים במוסדות התורה, או הנתבעים מתוך קנאת סופרים – תבעו מהם השקעה ויגיעה עצומה, משהו שלא היה בכוחם להסתגל לו, עד שהרגישו שהתורה ומצוותיה דורשים מהם עבודה יבשה וקשה, ללא נועם וללא שלום, וחיפשו משהו מעניין שירענן את רוחם ויפצה אותו על הצער האכזבה והלחץ...

וישנם שני מהלכים כיצד לחזק את הלבבות הנכאים הללו, דרך אחת מפורסמת וידועה, והשניה לא כל כך ידועה – ואנו באנו במאמר שלפנינו [ובהמשך בעז"ה] להציע מהלך ממוצע.

הדרך הידועה היא להלהיב ולחזק, לעורר שאיפות לגדלות והצלחה והספקים, לספר סיפורים על אנשים חלשים שלקחו את עצמם לידיים בעוז ותעצומות ותפלות נרגשות, והנה התורה החלה להאיר לפנייהם ונעשית מתוקה בפיהם, ולקולות המעוררים הללו מצרפים גם תקנות וגדרים וסייגים שירחיקו את האדם מהכלים אשר יתכן שיציעו לאדם סיפוקים אחרים, וגם לזה מצרפים סיפורים מסמרי שיער על אנשים שלא נזהרו ומה אירע עמהם...

'תבונות בנועם ה'

והדרך שלא כל כך ידועה, היא להיפך לתת הרפיה מדרישות ההצלחה הגדולה וההשיגים, להאיר ליהודים שהרצון להגיע להישגים הללו – אינו מגיע מתוך לבם העצמי, אין להם חשק פנימי לכך, הרוח הפנימית שלהם אינה מחוברת לפעולות הנדרשות, האדם פועל כאילו מתוך מנוע חיצוני המניע ומריץ אותו שלא ברצונו, כמו בעל עגלה המכה סוס עצלן ומריצו... ומציעים לאדם להתחיל לקיים את התורה והמצוות מתוך תחושת 'חיבור', שירגיש חשק עצמי לכך, והאמת היא שכל יהודי יש לו חשק לקיים את התורה והמצוות, אך מרוב שעסוק עם התביעות הגדולות החיצונות והלחץ שלהם, אינו מרגיש את החשק, ועל כן הדרך הזו פונה לאדם ומרחיבה ומאריכה להוכיח ולתאר לו שהוא אהוב על ה' ללא שום תנאים, גם אם הוא לא מצליח בתורה, וגם אם הוא עצלן בלימודה, וגם אם נכשל בחטאים... וה' לא רוצה עבודה הנעשית בכפייה ולחץ, אדרבא רוצה עבודה מתוך חשק ואהבה, עבודה הנעשית מתוך החשק המתעורר על ידי שימת לב לידיעה הזו עצמה שה' אוהב אותך ללא תנאים ודרישות...

שני הדרכים הללו אינם שייכים לשני קבוצות או קהילות מוגדרות, אלא יתכנו בהם הרבה חילוקי מדרגות, יש יותר קיצוניים במהלכם ויש יותר פשרנים, גם כל אדם יכול למצוא את עצמו פעם פונה לדרך זו ופעם פונה לדרך האחרת, ובעצם מסופק הוא בדבר, אין לו בירור יסודי מה יותר נכון וראוי.

הדרכים הללו, זקוקים להטפה תמידית, שטיפת מוח, או להלהיב ולעורר שאיפות ותביעות, או להרגיע את הלחץ מתוך ציור אהבת ה' וכדומה.

העיסוק שלנו במאמרים הללו, יתייחס יותר לדרך השנייה, ומטרתו תהא להבליט את השוני היסודי ביניהם בכך שהדרך שלנו תבקש 'לחזות בנועם ה'', לעומת הדרך השנייה המבקשת את 'נועם החיים'.

לדעתנו, הדרך של 'לחזות בנועם ה'' היא הדרך הממוצעת והמומלצת לכל אחד, וקוטב המאמרים שלפנינו יהא בס"ד להראות כיצד אפשר בקלות לשרג את דרך 'נועם החיים' ולהפוך אותה לדרך הכל-כך מבוקשת ונשאלת של 'לחזות בנועם ה'' ולבקר בהיכלו.

נציע כאן בקצרה הגיגים ורעיונות אשר הזדמנו ויזדמנו לנו להכיר מ'נועם החיים', נבחון את המהלך הפסיכולוגי המסתתר תחתם, ננחש מה הם מעלותיו והשלכותיו, ומשם נפנה אל ההוספות של 'לחזות בנועם ה''.

והנה במאמרים שלפנינו נשתדל כמה שנוכל לא להזכיר ציטוטים מספרים הקדושים, וזאת כי הספרות הזו כל כך רחבה שאפשר למצוא חומר לכל המהלכים, אלא נדבר מתוך המציאות וההגיון, כמו שאדם שיעלה על סולם רעוע יצעקו לו 'זה מסוכן' לא יצעקו לו שכתוב 'לא תשים דמים בביתך'. והרי עניני המדות והטבע שייכים ל'דרך ארץ קדמה לתורה' - גם לפני התורה מבינים אותם. האמת והנכון הישר והטוב – הם תחושות טבעיות, אלא שהתורה תובעת אותם במקומם ובשעתם.

פרק א – הקיצוניות והמיצוע

שני קצוות והשלכותיהם

בחורים ואנשים צעירים, בפרט בגיל ההתבגרות – יש להם נטיה לקיצוניות, או לפחות שאיפה לאיזה השגה או הנאה קיצונית, המציאות היא שכאשר אב רואה את בנו נוטה לקיצוניות חומרית של השגת הנאות ונוחיות – הלב מתחיל לדאוג ולחשוש... וכאשר רואה את בנו נוטה להיות 'חניוק' מרגיש מרגוע ושלוה מסוימת, יודע שחברים רעים יתרחקו ממנו, העינים יהיו שמורות וכו', אלא שכמובן כאשר מתגלים סימנים כפייתיים, מבינים שצריך טיפול. ויתכן שיש חששנים החוששים מכל פרומע"ר שהנה יגיע לכפיתיות ולכן מנסים לדכאות קיצונות דתית.

והמציאות היא, שיותר קל לדכאות קיצוניות דתית מאשר לעורר את להב האידשקייט אצל קיצוני הנוטה לצד החומרי...

ועל כן, המציאות היא שקיצונות חומרית מסוכנת יותר מקיצונות דתית.

גם המציאות היא בהרבה מאד אנשים, שהקיצונות לא מחזיקה זמן רב, אדם עובר את גיל ההתבגרות או תקופה מסוימת, והדחף הקיצוני נרגע, האדם מתחיל לחזור למצב תנוחת נפשו הטבעי, ואז, המצב הוא כך שאלו שהיו בקיצונות דתית, והשתתפו תקופה ארוכה בשיחות התחזקות, הורידו משקפיים ברחוב, קמו פארטאג'ס, למדו ברציפות – נשארים לנצח עם מטען של יראת שמים, הם אנשים רציניים, הערלכקייט היא חלק ממהותם. ולעומתם אלו שהיו בקיצונות חומרית, יתכן שהחיים שִׁחְקו אותם, ההנאות אכזבו אותם, התייאשו מלהגיע לשיא העשירות, וממילא אינם שקועים בארציות, טרודים על המחיה ועל הכלכלה, [וגם סובלים צרות המגיעים מחטאות נעורים], אבל הם נשארים אנשים גסים, פאגרעבטע מאנטשען, קרירים לכל דבר שבקדושה...

ועל כן דרך החינוך החרדית דוגלת לכוון צעירים לכיוון 'דרך ההתחזקות', פשוט לטובתם וטובת נשמתם, שהרי במילא הטבע נמשך לקיצוניות, עדיף שיהא נוטה לכיוון הדתי.

הניתוב מיראה לאהבה

אך בכל זאת, יש המקצינים מאד, קורעים את עצמם, נעשים כפייתיים, ולבסוף גם מגיעים למשברים הגורמים לו להיות שונאי לימוד התורה, שונאי התפלה והקדושה... ומה נעשה להישמר מזה?

ובדרך נועם החיים, משתמשים בדרך של 'ניתוב' הגורם להקצין את הנטיה הדתית עצמה לכיוון הפוך.

פונים לחניך ומוכיחים לו שהדרישות הקיצוניות המפעילות אותו – אינם מגיעים מתוך הלב שלו, אין לו חשק כלפיהם כמו שיש לו חשק לאכול כאשר הוא רעב, אין לו הנאה בעצם עשיתם אלא רק בתוצאה המתקבלת הנותנת לו איזה הרגשת חשיבות ונעלות, לפעמים אפשר להוכיח לו שהנקודה המפעילה אותו היא איזה 'אצבע מאשימה'

המתלוננת עליו שהוא 'לא בסדר' כאשר אינו גדול וקדוש כמו שגדולים או קיצוניים מסוימיים מצויירים לפניו.

ובכן אומרים לו העבודה שלך נעשית מתוך יראה, והיא יראה לא נכונה, מגיעה בכפיה, ללא נועם וחשק, ולעומת זאת הרי ידעת שיש 'עבודה מאהבה', עבודה הנעשית מתוך חשק וגישמאק ונעימות, מתוך חיבור שתרגיש כאילו אתה מצדך מבקש לעשות את המצוה, לא בגלל שמישהו תובע אותה ממך...

ולכן, אם תפסיק לעשות דברים בשביל 'להיות בסדר', ובמקום להביט על השגות ומעלות תתחיל לחשוב על שה' אוהב אותך ואוהב כל יהודי – אהבה פשוטה ועצמית – ללא התייחסות למעשיו, ממילא תתחיל להרגיש טעם חדש ונפלא בעבודת ה', טעם של חיבור!

ובכך לוקחים את הנטיה הקיצונית שהזרימה מרץ כלפי עבודות והשגות גדולות, ומנתבים את המרץ הזה כלפי התענינות באהבת ה', וכלפי חגירת אומץ להפסיק מעשים הנעשים בכדי 'להיות בסדר'.

זהו הענין של הניתוב, הופכים את הנטיה שהקצינה כלפי ה'יראה' ומנתבים אותה כלפי 'אהבה', והניתוב הזה נחוץ, כי הטבע הצעיר דרוש לו קיצוניות, הגוף שלו מפריש אדרנלין הנותנים מרץ לכך, והמרץ הזה צריך להתנדף באיזה מקום, אם רק נשתיק את ה'יראה', האדם לא יהיה רגוע, יהיה תוסס ורועש בתוכו, אבל כאשר מנתבים את המרץ הקיצוני כלפי התעסקות עם ביקוש 'אהבה', וכלפי חגירת עוז להתחצף כנגד ה'אצבע המאשימה', יש למרץ להיכן להתנדף.

המעלות

יש מעלה ותועלת נחוצה לדרך הזו, כי יש הרבה יהודים שמשום-מה מגיל קטנות הצטיירה לפניהם דמותו של הקב"ה בצורות כדלהלן: א] כמישהו 'תובעני' שאינו שבע לעולם. ב] כמישהו עם ארשת פנים יבשה וקשוחה ללא חיוך, ללא הבעה של קורת רוח. ג] כמשגיח רציני עם משקפיים שחורות אשר תמיד מבקש לקחת את החיים יותר ברצינות. ד] כמישהו המוצא תמיד היכן אינך מושלם, היכן הינך צריך לתקן. ה] כמחנך או אב חמור סבר, שתמיד מדבר על המקל והחגורה, מכריז 'מי שלא יתנהג כראוי...' ו] כמישהו מתבדל ומתנשא המביט על יצוריו מלמעלה למטה, בזלזול, ללא התחשבות, מה העבודה שלך חשובה, במה יש לך להתרצות לפני... ז] כמישהו שחושב כל הזמן על הכבוד שלו, דורש להקדיש את החיים למענו, לחשוב רק עליו, לייצר תלות וביטול והכנעה כלפיו [שוונצונע'ס]. ויתכנו כל מיני מראות ממוזגים מהמראות הללו, ואולי יש עוד מראות כיוצא בהם.

וכמובן, יהודי הרואה את ה' בצורות הללו, מרגיש נבדל ודחוי ובלתי נרצה, ולא שייך שיהא לו 'אהבה' כלפי ה', הן אמנם שיתכן שיגיעו זמני קודש ועתות רצון אשר ירגיש את המית נפשו כלפי הקדושה, וזאת מחמת שנשמתו שואפת למקור מחצבתה, [וכמו שיתכן

'תבונות בנועם ה'

שבנים ירגישו משיכה כלפי הוריהם למרות שהם שטריינג'ע], בכל זאת תמיד יהא משהו שיפריע לרגש הזה, יאפיל עליו או ישבש אותו, ולא יתן לרגש ה'אהבה' לפעול את הפעולות העצומות הטובות והמתקנות אשר הרגש הזה מסוגל לחולל בלבו של יהודי.

ועל כן הדרך של 'נועם החיים' המשקיעים בשטיפת מוח לייצר מה שנקרא 'חוויה מתקנת', ולצייר את ה' במראה של 'זקן מלא רחמים' או של 'אב רחום', עד שהמראה הזה יהא ברור לפני האדם, זו תהא כביכול צורתו של ה' במושכל הראשון של האדם - יש לה מעלה גדולה ועצומה ביכולת לייצר בלב היהודי קשר עם ה', הרגשה של חיבור ומשיכה ודבקות, רצון לרצות אותו, כברא המשתדל בתר אבוהי ובתר אמיה.

וכדי לייצר את המחזה המחודש הזה, צריך להילחם עם המראות הקודמים ולחזות אותו א] כמרוצה בכל מעשה קטן, אחד המרבה ואחד הממעיט שווה אצלו. ב] כמישהו שאחר כל עבודה קלה שעושים לפניו, מהלל ומשבח, אומר אַה עשית נחת רוח לפני, ותמיד זוכר את הנחת רוח הזו. ג] כמישהו עם פנים מחייכות שופעות ומקבלות, מציע להתעלס באהבים, לבלות בנעימים. ד] כמישהו שתמיד רואה את חצי הכוס המלאה, בכל משהו לא מושלם מוצא ורואה רק את המחמאה. ה] כמישהו החווה תמיד את העתיד המזהיר והמושלם של בניו, משתעשע כבר כעת בשלמותם. ו] כמישהו שתמיד משתבח בבניו, מתהלל במעלותיהם, שמח לפגוש אותם, נהנה מעצם מציאותם, אינו זקוק לקבל מהם משהו. ז] כמישהו שכל כולו נתינה ומסירות, משתפך בגוטס'קייט, המציאות שלו לא תופסת מקום, כל הנאתו להיטיב עם בריותיו לההנות אותם להנעים את חייהם.

חוץ ממה ששינוי התדמית הלזה, מועיל לרגש אהבה וחיבור אל ה', יש לו מעלה אדירה כי הרבה מבעיות הכפייתיות והחרדתיות המתרבים מיום ליום – השורש של כולם מגיע לכאורה מהדימויים הראשונים של 'בחינת יראה'.

המגרעות

מגרעת אחת יש לניתוב מיראה לאהבה, שהאדם התופס את ה'בליק' החדש של 'נועם החיים' – נראה לפתע כמו 'חוזר בשאלה', משתחרר מכל מיני הנהגות שהיו האידשקייט שלו עד היום, ולא דוקא דברים שממש סבל מהם.

והשחרור הנזכר יכול להצטייר לאדם כ'נועם החיים', חיים פתוחים ומשחררים לפניו, מרגיש כאילו הוא 'בעל-הבית' על העולם, אף אחד לא מכתוב לו מה לעשות. ויש לזה ריח של 'פריקת עול', פורק עול תורה, ועלול ל'זכות בסגולה של "נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ".

ומצד שני, הרי סוף סוף לא יפסיק להתפלל ולעשות את כל המצוות שהם חובות ממש, אולם, יצטרך לעשות את זה מתוך 'חיבור' ורגש של אהבה, ולא תמיד זה מתעורר, לפעמים צריך להשקיע מחשבה וכו', וכאשר אדם עסוק בהנאה של שחרור, עסוק הוא בהנאות גופו ובשמירה שחלילה ה' לא יחייב אותו יותר מדאי – והמצב הזה יתכן מאד

שיפריע להרגשה של אהבה. ועצם הדבר שנתבע מאדם להרגיש חיבור וחשק, זהו עול כבוד, ואין זה 'נועם החיים', ועלול גם להרגיש נאשם על שאין לו אהבה [ועיין פרק ב' בענין אשמה].

השדרוג

נעזוב בינתיים את הדימויים האלווקיים, ונפנה להגדיר את מהות ה'יראה', ואחר כך, נברר האם וכיצד צריך לדמות את ה'.

ה'יראה' המקורית אינה משהו המחניק את הנפש, כל אדם השומר על עצמו, מתרחץ ורוחץ שיניים ואוכל מאכלים מזינים ולא עובר ברמזור אדום ויוצא לעבודה כל יום ועוד עשרות פעולות כאלו, כולם שורשם ב'יראה' עושים אותם גם כשאין לכך חשק מיוחד, וזה בכלל לא נורא, להיפך אדם מרגיש טוב עם עצמו בזה שהוא נאמן לעצמו, שומר על עצמו, ולהיפך אם מזלזל בשמירה על חיים איכותיים ומוצלחים, מרגיש שפל ובטלן ויכול גם לחוש תחושות אשמה.

כל הבעיות מתחילות כאשר אדם מתחיל להגזים ולהיות כפייתי, מתרחץ הרבה זמן וכו', וכאמור גם כאשר הצורך הזה מנותב ל'אהבה' וכגון שמבקש לעשות את הדברים הללו בחשק כאילו שהם איזה תאווה, זה אותו שורש של כפייתיות, כי כמו ששם רוצה להרגיש מאד חזק ששומר על בריאותו, כך רוצה להרגיש חזק מאד את ההנאה של שמירת הבריאות.

ולכן, במקום לעסוק בניתוב ה'יראה' ל'אהבה' עדיף להשתיק את הרעש הקיצוני על ידי הקשבה לקול הממוצע והרגיל, להקשיב לקול הישרות.

ולמשל, יהודי פונה לתפלת שחרית, ולא מרגיש חשק, יבין שהיות והוא מחפש להרגיש חשק הממריץ מאד כלפי התפלה, ואינו מוצא את זה בלבו, לכן נראה לו שזהו סימן שהוא מתפלל בכפיה, ובפרט כאשר יש לו חשק להיות כבר בארוחת בוקר או בסיפורי חדשות, מרגיש ממש שאין לו חשק לתפלה, רוצה כבר להיות מאחריה –

וכל הבעיה היא בגלל שמבקש משהו קיצוני [שיתגבר על החשק הקיצוני האחר], אבל אם יאמר לעצמו, הבה נירגע ונחשוב בקור רוח, מה אני יותר מעריך, מה יותר חשוב בעיני, האם התפלה או האכילה שאחריה? ומה בכלל מבקשים ממני לעצור את מרוצת החיים למשך ארבעים חמשים דקות, ולעשות משהו שאני מעריך אותו ואני מאמין שהוא זכות ותועלת נפלאה, והיא מצוה ומקבלים עליה שכר [בודאי שזה 'לא עונש'], וגם מצוי שרק ההתחלות קשות ותוך כדי התפלה מתעורר החשק גם כן, ובכל אופן, לאחר התפלה אני ירגיש אדם ישר נאמן לה' ולמצפוני, וזוהי הרגשה מאשרת ומהנה [ובפרט כאשר עושים את החישוב הזה, ונכנעים, ומסכימים למצות התפלה].

יהודי כזה אמנם יתחיל להתפלל מתוך יראה, אבל לא יראה קיצונית, אלא יראה פשוטה כמו כל סגנון החיים, והיות שיהא רגוע להקציב את הזמן הנצרך לתפלה, יהא

'תבונות בנועם ה'

לבו פנוי להקשיב לתיבות התפלה, ומסתבר שיתחיל להתחמם ולהרגיש קירבת ה', ויזכה לחוש גם אהבה ודבקות.

ובעצם לא צריך לחשוב על כך שנותן מזמנו חמשים דקות, אלא יאמר לעצמו 'אני מתחיל' לעשות מה שאני צריך, ההתחלה היא דקה אחת, וזה בודאי לא נורא, וההמשך ביד ה', הוא יכול לתת את החשק, וגם אם החשק לא יגיע בדקה השניה, גם לא נורא להמשיך 'עוד דקה'. וגם את החישוב הזה לא צריך לעשות, אלא קופצים ומתחילים לעשות מה שצריך לעשות, המציאות היא שממהרים להשתקע בתפלה, והמצב לא כל כך נורא, כל האנשים שהתפילה כבידה עליהם, זה בגלל שלא עצרו לעשות את ההשלמה הזו, לא עצרו לתפוס שהם עושים משהו לא נורא, משהו שהוא טוב להם, ולכן כל התפלה שלהם התחילה מתוך תחושה שאיזה כופה נלחם עמם.

'משוך נועם יראתך'

זאת היא הדרך של 'לחזות בנועם ה'', שבמקום שאדם יהרהר מה נעים לגוף שלי עכשיו, כלפי מה יש לו חשק, ויחליט שזהו 'נועם חייו' וכל משהו אחר צריך להתחמק ממנו –

יביט על המצוה והתפלה כשלעצמה, יתן לעצמו ומצפונו להרגיש את הערך שלה ואת האמונה בזכות שלה, ואיך שבהתמסרות קלה ביותר מגיע לכל המעלות הללו והוא גם יוצא אדם ישר וטוב, ויאמר לעצמו, שווה להתפלל בשביל ההרגשות הטובות הללו, הם מפגישים אותי עם האמונה ועם ה', אני מתייצב לפני ה' ומביע נאמנות לתורתו ומצוותיו, אני מזדהה עמם, אינני מעורר את היצר המתלונן ומתמרמר, להיפך אני מרגיע את עצמי, נכנע לקבל עול תורה ומצוות, והרי בודאי שזה נותן לי נשיאות חן לפני ה', אה, לחזות בנועם ה'.

המחשבות הללו הם מחשבות פשוטות ביותר, ההכנעה שלהם מושגת בקלות, לא צריך להשקיע בהם כמו המחשבות המבקשות לעורר חשק ואשר מצוי מאד שלא יצליחו, הן אמנם שה'נועם' שלהם אינו כמו התרפקות של 'חולת אהבה', אבל בהחלט זהו 'נועם יראתך'.

א-ל קנא!

וכעת נפנה לברר מהי הדרך הממוצעת שבה צריך ה' להתצייר לפנינו, כי כזכור לעיל הבאנו שני סוגי ציורים, אחד כולו יראה ותביעה והתבדלות, והשני כולו אהבה וויתור והתאחדות, ומהו המחזה הממוצע המסוגל להפעיל את האדם בשביל הזהב הממוצע?

ומשל למה הדבר דומה, לאדם חייכן וחיביב ותרן ושופע, שבחר לו אשה, כמובן, האשה הרגישה מאד רצויה וכו', יום אחד היא יושבת על הספה וקוראת את העתון אשר בעלה הזמין בעבורה כדי שיהא לה במה להעביר את הזמן בנעימים, אך לפתע פונה אליה בעלה בחיוך רחב ומבקש שתבשל לו כמה תפוחי-אדמה, וההוראה משתמעת אליה כך: "אינני רוצה חלילה להטריחך, אך אם לא קשה לך, ויש לך חשק, הייתי שמח שתכיני לי

ארוחת תפוחי-אדמה", והיא כעת בדיוק באמצע ידיעה מרתקת, החשק להשלים את קריאת הידיעה הרבה יותר מעניין מהעבודה היבשה והמשעממת של בישול תפוחי אדמה, נו, לא נורא, שהבעל ימתין קצת, הוא הרי לא קפדן, הוא מבין אותי...

אשה כזו, יתכן שלמחרת תפגוש איזה מישהו שמשום מה הפנים שלו יותר יחייכו אליה מבעלה, ותצא עמו לשוק לא נורא שבעלה ימתין קצת... [נוכלשון ההפטרה פי אַהֲבָתִי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֶךְ]

ועל זה נאמר 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני... כי ה' אלקיך א-ל קנא!'

כי אם אכן ה' כל כך אוהב יהודי, ובחר בנו מכל העמים, הרי זה בד בבד אם התחייבות מינמלית כלפי אהבה הזו, אם כל משהו זר יהא יותר חשוב ונחוץ מהתביעה שהאהבה הזו תובעת... זה מעורר 'קנאה', ה' ישמרנו.

והנה הבאנו משל מהתקשרות של איש ואשה, ואצל הגויים אכן שייך לחיות עם הבגידה של המשל, כי אצל גויים אין קנין קידושין, אין אשה משתעבדת לבעלה, אלא תמיד יכולה לקום ולעזוב, אינה מחוייבת לכל האהבה וההשקעה שהשקיע בה בעלה.

אבל דרך התורה היא, שלא מתחיל שום קשר בין איש לאשה, לפני שהיא מתקדשת ואוסרת את עצמה על כל העולם, ומתחייבת בסקילה או חנק אם תחפש משהו אחר, וזה עוד לפני שהחלו לחיות באהבה...

וכך גם היה במתן תורה, ה' הביע את אהבתו ב'אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים וגו'', וביקש 'אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי', ואנו הסכמנו ב'נעשה ונשמע', אבל ההסכמה הזו לא נותרה משהו מצידנו, שנעשה רק כאשר יהא לנו את החשק שהיה לנו ברגע הראשון, אלא ה' דרש השתעבדות מוחלטת, עם עונשים הקשים כגידין, פְּפָה עליהם הר כגיגית...

ואם כן, הרי שה' צריך להתצייר לפנינו כך: כוותרן ומתחשב המרוצה בכל מעשה קטן, זוהי ההבעה שלו המקרבת בין הלבבות, אבל יש לו בכיסו מסיכה שבה הוא א-ל קנא... יכול לפתע להסתיר בה את ההבעה המקורית [ואשר באמת גם היא רק מסיכה שהרי 'אין לו שום דמיון כלל'], וזאת, כי כלפי המעשה הקטן שאותו הוא כן מבקש, שם אין פשרות וויתורים, את זה הוא דורש עם כל הקנאות... אמנם כעת הינו ממשיך לחייך, כי מקווה שאכן היהודי יעשה את המעשה הקטן מתוך הכרת הערך והרגשת זכות והחזרת חיבה, אבל אם היהודי יביע כעת לפני ה' שיש לו דברים נחוצים וחיביבים יותר, אוי, אוי, אוי... ה' אלקיך אש אוכלה...

וכמו כן, אפשר לחזות בששת הציורים האחרים שהזכרנו, תמיד צריך לראות את ה' בחזיון שמציירים ב'נועם החיים', אבל כל זה עד שהמצפון קולט שיש כעת בקשה-תביעה, באותו רגע, צריך לתפוס שכעת, תחת מעטה האהבה מזומן המראה ההפוך אשר יופיע אם חלילה נמשיך ל'הנעים את חיינו', נשכח שהנעימות שלנו מגיעה מנועם ה'.

'תבונות בנועם ה'

זוהי נקודת החילוק בין הדרך של 'נועם החיים' לדרך של 'לחזות בנועם ה', ההגדרה של 'נועם החיים' מעמידה את הנעימות שלנו כציר המרכזי, כל העולמות סובבים אותנו להנעים לנו, כאשר ישא האומן את היונק... והמחזה הזה עלול לתת הרפיה ורגיעה שמותר וראוי ואולי אף עדיף להמשיך לשכב במטה או לקרוא עתון או לעשן סיגריה כאשר סוף זמן תפלה מתקרב... כי פשוט היהודי מביט על מה שנראה לו כעת כ'נעים'.

אבל בדרך של 'לחזות בנועם ה', ברגע שיהודי קולט שסוף זמן תפלה מתקרב, מפסיק להביט על מה שנעים לו, ומביט לרגע כלפי מעלה, מביט על פני ה' המנעימים לו את חייו, תופס לרגע שהאהבה הזו שיעבדה אותו '...מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה', ומבין שכמה שפני ה' יותר מחייכות, כך התביעה שלהם עצומה עוד יותר, כי איך אפשר לסרב גם לבקשה המנימלית הזו של "את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועדו", ותופס, שאין ברירה, אלא, לעצור, לקום '...ולבקר בהיכלו'!

ואין הכוונה שמיד ברגע זה, ירגיש חשק כלפי נועם ה', אלא אדרבא, מסתבר שנועם החיים יותר תמשוך אותו, אבל בכל זאת יביט על 'נועם ה' על האמונה שה' לא דורש מעשים שבאמת קשה לעשותם, יביט על ערך ומעלת עבודתו, ועל הנועם והאושר המורגש תוך כדי עבודתו ולאחריה, על נועם הנאמנות והמסירות, על הנועם להחזיר אהבה, יזכיר לעצמו את המבואר לעיל שהקושי הוא ברגע של הניתוק מנועם החיים, וכאשר משלימים עם הניתוק הזה, אכן בהמשך לפתע יחל להרגיש את 'נועם ה' [בתנאי שלא ינסה למשוך את החשק בכח, אלא יתחיל בפשטות ביראה, יתן לחשק להתחמם מאליו].

ולמעשה, יתכן שיהודי זה המביט על נועם ה', יעשה את עבודתו בדיוק כמו המבקש את נועם החיים, אלא שזה האחרון יצטרך להתאמץ לעורר איזה פניה שתתן לו חשק לעבוד את ה', כדי שעבודתו לא תהיה בכפיה, ואילו הראשון לא יעמיס על עצמו את העול הזה, אלא יקבל עליו עול מלכות שמים, ויעבור לאט לאט לעולם של נועם ה'.

- - - לאחר האריכות הזו, אפשר לפתוח את ההפטרה ולשמוע – להתייחס ולהבין את עוצמת זעקתה, וגם לקבל...

חינוך

בנתיבות החינוך / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.

איך פועלים שהתלמידים ירצו ללמוד?

שאלה:

הנני מלמד ותיק בס"ד. רצוני לשאול: הריני אני כבן חמשים שנה ועדיין אין לי תשובה ברורה – איך פועלים שהילדים בכיתה ילמדו ברצון?

יש כאלו שאינם אוהבים ללמוד כלום, ומושכים בכתפיים, האם ואיך אפשר לשנות את זה?

וכאשר אינם רוצים ללמוד, האם נכון הדבר לכופם? ועד כמה?

בברכה רבה

משה אהרן

*

תשובה:

שלום רב ר' משה אהרן, אשריך שזכית להיות מלמד ותיק, ללמד תורה לעמו ישראל ולקרובם לבורא ב"ה.

שאלתך בעצם מורכבת מכמה שאלות נפרדות. זהו נושא חשוב, ואענה לך בס"ד כפי מיטב הבנתי. אמנם אבקש שלא תסתפק בדבריי אלו. [במשך השנים שהנני עוסק בחינוך הייתי גם מלמד, ובעיקר הנני עוסק בחינוך פרטי לתלמידים פרטיים, לעוזרם בהתמודדות עם הקשיים שלהם, ושנוכל להצליח על הצד היותר טוב].

עצה טובה קמשמע לן בנוגע לכל עניין חינוכי, לעשות פעם בשבועיים או פעם בחודש 'חבורה' של מלמדים מהכיתה שבה הנך עוסק, מכמה וכמה מוסדות תורה, לטכס עצה איש עם רעהו. 'מכל מלמדי השכלתי', צרת רבים חצי נחמה, ותשועה ברוב יועץ – 'וממנה יושע'.

*

קשה לומר מהלך והדרכה פרטית נחושה בבחי' 'כזה ראה וקדש', אבל באופן כללי אתן הדרכה למע"כ לדרך שבה ראיתי הצלחה רבה ב"ה. אקדים בהדרכה כללית ואחר כך אענה לכם על שאלתכם הפרטית כיד ה' הטובה עלי, ויהי רצון שלא אכשל בלשוני.

בשאלתך לא כתבת באיזו כתה הנך מלמד, אבל כפי הנראה הנך מלמד בכתות היותר-גבוהות, ששם השאלה מצויה ביותר.

איך פועלים שהתלמידים ירצו ללמוד?

כפי שוודאי ידוע לך בתור מלמד וותיק, בימינו להיות מלמד הוא מהעבודות הקשות שבמקדש. פעם, בעת שאני הייתי ילד, היתה כיתה של עשרה וקצת יותר, ולפני המלחמה היה מלמד פרטי לכמה ילדים בודדים. בימינו כלל ישראל נתרבה בלעה"ר ויש בכל כיתה בערך שלשים ילדים קדושים וטהורים, אשר להם כישרונות שונים, ומכל מיני בתים [אף על פי שכולם שומרים תקנת המוסד, הרי לא ראי זה כראי זה]. כל ילד הוא "עולם קטן", ממנו צריכים אנו להצמיח את הדורות הבאים, להמשיך את השלשלת של עם ישראל. בכל כיתה יש בערך שלושים תלמידים, ואלו ממש שלשים "מדינות" נפרדות שלא הרי זה כהרי זה, וכאן נשאלת השאלה הקשה, מה יעשה המלמד לאחד את כל המדינות האלו תחת הנהגה אחידה?

פעם אמרתי בדרך מליצה: אם יקחו בנינו תרופות כדי שיוכלו להצליח במסגרת, זה דבר שצריך לדון עליו כלפי מצבו של כל אחד בנפרד, ופעמים הריווח הוא כפליים יותר מחסרונו. אבל מלמד, עליו לעשות הרבה כדי שיוכל לשמור על רוחו לנהל שלושים מדינות שונות, שלא יחטיא את המטרה, אולי יעזור בתרופות להרגיע את מצבו ולחצו?...

לכן אענה באופן כללי, כדרכי, ו'תן לחכם ויחכם עוד'.

*

ההבדל בין תיש לרועה...

קודם כל, צריכים הרבה תפלה ותחנונים לפני בורא כל העולמים, שייתן סייעתא דשמיא ופתיחת-לב שנוכל להיות לאחיעזר ולהלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. על זה כבר נאמר (במדבר כז, יז): '... אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֵדֶת ה' כְּצֵאֵן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֵעָה', כל מלמד, מנהל ומגיד שיעור בשטח שלו, ניתן בו כח מנהיגות להנהיגם אל תחת צל כנפי השכינה, וכדאי ללמוד קצת הדרכה בנושא זה.

במלבי"ם (שם) מובא דבר נפלא מאד....

"ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה. כי גם הצאן שאין להם רועה יש להם מנהיג, והוא התיש ההולך בראש העדר, וכלם הולכים אחריו. רק זה אין קרוי מנהיג, אחר שהוא סכל כמוהם ודומה להם. וצריך רועה, שיש לו שכל ויודע איך להנהיגם על נאות דשא ועל מי מנוחות. כן, אין די בשיהיה מנהיג דומה להם, רק צריך איש אשר רוח אלקים בו, שהוא נפרד ממינם, בערך הרועה המשכיל נגד הצאן".

בסגנון אחר מובא בספר קהלת יצחק (שם):

"וזהו שאמר משה רבינו ע"ה יפקוד ה' וגו'. דזאת ידע משה רבינו דישראל לא יהיו בלא פרנס, וגם אנשים רבים ימצאו שירצו להיות פרנסים, אך על פי רוב פרנסים כאלה אינם מתכוונים רק לטובת עצמם, למצוא מזה פרנסתם. לזאת בקש מאת הקדוש ברוך הוא, כי יפקוד הוא פרנס על העדה, אשר יצא לפניו וגו', ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין

איך פועלים שהתלמידים ירצו ללמוד?

להם רועה, ר"ל דהרועה אין מתכוין להם, רק לעצמו, דאם כן אין הרועה שלהם, רק הם של הרועה. דפרנס כזה לא טוב, רק הפרנס יהיה מיוחד לטובת העדה, ולא בהיפך".

היוצא מדבריהם שקודם צריך לדעת איך להנהיגם – בסבלנות, ועל מי מנוחות. בפרט בימינו רוב רובם של התלמידים מגיעים מבתים עם משפחות גדולות, ולפעמים יש שם מצבים של לחץ והמקום צר, וזה מפריע להם להרחבת הדעת, כי תנאי הגוף משפיעים על הנפש. לכן צריכים זהירות גדולה בעת שהם מגיעים לכתה, ששם יקבלו אותה בסבר פנים יפות. חשוב לשים את כל החשבונות הצדדיים בצד, ובכלל זאת גם את הכבוד המדומה, כי כדי להצליח להיות מחנך צריכים להדגיש רק את טובתם של התלמידים, ושלא ידרוש המלמד את טובת עצמו [וכן כל מי שעוסק בצרכי ציבור]. דעו! שגם כלפי תלמידיכם נאמרו כל הלאוין של בין אדם לחבירו – נקמה, נטירה, הלבנת פנים וכדו', וצריכים זהירות רבה שלא להחטיא את המטרה, והמבין יבין.

אחר וקודם כל העצות: בכל יום ויום תקדיש זמן להתפלל עליהם לעריבות ומתיקות התורה, בפרט בשעת ברכת התורה 'והערב נא'! ואז תזכה לאור חוזר ותצליח. הצלחת החינוך צריכה להיות בנפשו של המלמד, שהרי "כל המלמד את בן חבירו תורה – כאלו ילדו".

*

שני חלקים בחינוך

ישנם שני חלקים בהנהגת הכיתה – **החלק החיצוני:** לשמור על המסגרת, משמעת וכדו', שיהיה 'מורא רבך כמורא שמים' שלא נחטיא את המטרה, **והחלק הרוחני:** ללמד תורה לעם ישראל ולחנך לנערים על פי דרכם.

החלק החיצוני הוא 'חכמה' ככל החכמות נ'חכמה בגוים תאמין', בעניין זה יכולים להיעזר לפעמים בשיטות חכמי העמים איך לשמור על מסגרת הכתה, לא באתי ח"ו להתיר בלי שאלת חכם, כי אצלם אין הענין מתחלק לשני חלקים שנוכל להפריד ביניהם די הצורך, וחמירא סכנתא מאיסורא].

אבל, משם מתחיל החלק השני – ה"חינוך" עצמו, הרוחני. בתי החינוך של עם ישראל במשך כל הדורות אינם כמו להבדיל בתי הספר הגויים שמיוסדים בעיקר על רמת ההשכלה של התלמיד. החינוך שאנו מחויבים לחנך הוא שורשי, והוא חלק מן התורה עצמה [ו'תורה בגוים אל תאמין'. לכן צריכים לדון היטב לפני שפונים ללמוד אצל גויים איך לחנך. הבחינות שנותנים להם הוא לפי שיטת העמים, להגדיל את המדע, או שיהיה תלמודו בידו. אדרבה תבחן אותם אחרי חודש על הבחינה שקיבל 'מצוין' אם זוכר הוא את מה שלמד, או לכל הפחות מקצת מזה, ותראה בעצמך שהמדע שלמד לא היה בכלל 'מקושר' אתו. לא כך החינוך שעליו אנו מצווים].

*

החינוך – שליחות קודש

אם נזכור שתפקיד ההוראה בחינוך התורני הוא "שליחות" ולא מקצוע בעלמא, שאחר כמה שנים ב'כולל' מפני שרוצים לחיות במסגרת תורנית הולכים להיות מלמד, מג"ש, מנהל... השאיפות האלו טובות מאוד, אבל השאלה היא, וכי מלאכת שמים זו היא שטח הפקר?! צריך דיון פרטי על כל מלמד אם יש לו את האחריות ללמד תורה לעמו ישראל. על כל פנים, אלו שכבר עוסקים במלאכת קודש, עליהם לדעת שמלאכתם היא כל כולה מלאכת שמים – כשנתבונן בכך בכך בודאי נכיר שבעתיים בגודל האחריות המוטלת עלינו.

עולם החינוך הוא מלאכת שמים. מלמדי תשב"ר, מחנכים ומרביצי תורה בקרב עם ישראל, הם ממשיכי מסורת התורה ממתן תורה ועד ימינו, במשך כל הדורות. אין זה מקצוע ומקור פרנסה בלבד ח"ו, אלא 'ייעוד' נשגב בחיים. מלמד צריך להתייחס לעבודתו כמו שמתייחס לכל דבר שבקדושה, כמו לאפיית מצות, לנטילת לולב או לכתיבת סת"ם, עם כל ההידורים שמחמיר בהם לעצמו. בחינוך ההתחייבות היא כפולה - חוץ מעצם המצוה ללמד תורה, צריכים להיזהר 'לבנות' אותם ואת עתידם, שנפשם תהיה בריאה, שנוכל להמשיך את שלשלת הזהב של כלל ישראל.

יסוד איתן צריך להיות לנגד עינינו, שכדי להצליח להיות ממוסרי מסורת התורה לדורות הבאים, עלינו להשקיע ב'דוגמא האישית' הטובה. אופי התנהגותו של המלמד, הליכותיו, מידותיו וסבלנותו, משפיעות ביותר על החניכים.

*

תן מעצור לרוחך

כמו שאין מקבלים מהתלמיד תירוץ כל שהוא שהוא איבד את עצמו לרגע ולא הצליח לשים מעצור לרוחו ('ער האט זיך פארלוירן'), כל שכן שאין מקבלים תירוץ כעין זה ממבוגר, מרבו, ואין מה שיפטור אותו מנתינת דוגמה אישית בכל עת ורגע. הכלל בזה הוא: במקום שישנו צד של ספק ספיקא אם ראוי לפעול או לא – 'שב ואל תעשה', עצור בעד רוחך, 'הסר כעס מליבך', והשזה את העניין עד שתבוא לך שעה של ישוב הדעת.

עצה טובה: כל מחנך ילמד מוסר בכל יום ויום, לתקן את החולשות האישיות שלו. אפשר לשלוט על כתה, אבל לשלוט שם על עצמו בכל עת וזמן צריכים זהירות רבה. ואם אדם אינו יכול לשלוט על עצמו – יותר טוב שיעבוד עם בהמות, שם לכל הפחות לא יזיק.

זכור! התנהגותך עלולה לחרוץ את גורלם הרוחני העתידי של התלמידים הרכינים! ביכולתך להיות 'מזכה הרבים' אשר מובטח לו מפי חז"ל שאין חטא בא לידו, או חלילה להפך – להיות 'מחטיא את הרבים', שאחריתו מרה, ה' ישמרנו.

*

אסור לזלזל בסיכויים של שום ילד

אסור לנו לזלזל בשום נפש צעירה, ולא בסיכויים של אף אחד מן התלמידים, לרבות אלו שלא חוננו בכישרונות טובים. חובת המחנך להקדיש מאמצים לא מעטים בכדי לקדם תלמיד חלש בכישרונותיו, ליצור בעבורו נקודת אחיזה במסגרת הכתה בתלמוד תורה, לבל תפלוט אותו מסגרת זו וינשור ח"ו משורות "כל בניך למודי ה'".

הלב נכמר, לראות צאן קדשים נעזב לנפשו, באין טיפוח.

תמכתי יתדותיי על מאמר חז"ל 'כל שיראתו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת'. אם המחנך ישים יותר דגש על השרשת יראת שמיים ומדות טובות, להרגיל את התלמידים בקיום המצוות ולהחדיר בלבם אמונה טהורה והשקפות כשרות – ייקל עליו תפקיד קידום הרוחני של התלמידים הנחשלים ומעוטי הכישרונות.

גם אם יוסיפו הם הלאה לפגר בלימודים עצמם אחרי התלמידים בעלי הכישרונות הטובים ובעלי הנפש הבריאה יותר, לא יהיה הפרש גדול בין יהדותו ואמונתו של ילד אחד למשנהו, וכולם ימצאו נקודת אחיזה במסגרת החינוכית שלנו וימשיכו בה – עד שיתגברו ויזכו ליציבות נפשית, שתאפשר להם לעמוד איתן בדרכם, כיהודים טובים.

*

עיקר תפקידנו – לעצב את דמותם

כי אכן, יותר משאנו נדרשים להרבות את ידיעותיהם התורניות של תלמידים, חובתנו לעצב את דמותם, להבטיח שיהיו מעוגנים תמיד בחיים של תורה.

באברהם ושרה כתוב 'את הנפש אשר עשו בחרן'. גם אנו חובתנו חובת שעה לעשות נפשות בחרונו של עולם, בדור התעתועים מלא הסכנות הרוחניות האורבות לכל נפש ישראל. נמלא חובתנו זאת מתוך הכרה עמוקה, ברצון ובשמחה, ונקיים בעצמנו 'ולוקח נפשות חכם'.

*

"לעורר נקודה פנימית"

זה תוכן דבריו של הרה"ק ר' שלום דוב מליובאוויטש זצוק"ל, מההוראות והנהגות בענייני חינוך:

...אף שהעבודה הבאה בדרך קבלת עול היא גם כן עבודה תמה, ויכולה להיות לפעמים גם עבודה בהירה ביותר, אבל בלימוד בכלל ועם תלמידים בפרט, הנה עבודה של קבלת עול בלבד אינה מביאה תועלת הראוי'. וטעמו של דבר הוא, לפי שהלימוד צריך לעורר נקודה פנימית, והתעוררות נקודה הפנימית – אפשרית היא רק ע"י לימוד ברצון והרגש פנימי.

... למחנך צריך להיות מסירת נפש מסוימת עבור חינוך, והמסירת נפש של המחנך מעמידה את המחונך בקרן אורה, בפניה מאירה ובריאה.

... קודם שתתחיל ללמוד עם התלמיד, תתבונן כי מלאכת ה' היא ובדיני נפשות אתה עוסק. החיים והמוות הרוחניים שהם גבוהים למעלה באין ערוך לגבי חיים ומוות גשמיים – בידך המה, אם תעבוד באמונה תעמידו על האמת, תזכה בזכויותיו וזכויות זרע זרעו עד עולם, ומכלל הן אתה שומע את הלאו. ודע כי הכל ביד האדם וברשותו, וכאשר תתן דעתך לבך ונפשך על זה, יעזור השי"ת ותעמיד תלמידים הגונים, וחלקך יהא בין זהרי הרקיע ומצדיקי הרבים באור כי טוב.

ע"כ.

*

לשמור על הרצון של תלמידו שלא יכבה

לעצם השאלה הראשונה ששאלת, שאלתך הכללית שנוגעת לכל התלמידים, "איך פועלים שילמדו ברצון?", על זה אשיב למע"כ שהדבר תלוי בעיקר במלמד.

ידוע המעשה ברבי פרידא, שלמד עם תלמידו עוד ארבע מאות פעמים כדי שיבין, וניתן לו שכר עולם הבא לו ולדורותיו (עירובין דף נד, ב):

"רבי פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זימני וגמר, יומא חד בעיוה למלתא דמצוה, תנא ליה ולא גמר. אמר ליה: האידנא מאי שנא? אמר ליה: מדהיא שעתא דאמרו ליה למר איכא מילתא דמצוה, אסחאי לדעתאי, וכל שעתא אמינא השתא קאי מר השתא קאי מר. אמר ליה: הב דעתך ואתני לך, הדר תנא ליה ארבע מאה זימני [אחרינין]. נפקא בת קלא ואמרה ליה: ניחא לך דליספו לך ארבע מאה שני או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי".

ידוע לשאול, למה לא מגיע גם לתלמיד שכר עולם הבא, על כך שהסכים ללמוד שמונה מאות פעמים? הרי למי יש את הריכוז לשבת לשמוע את אותו דבר שלש פעמים? וכל שכן מאה, וקל וחומר ארבע מאות ושמונה מאות? למה רק לרבו ניתן שכר זה?

שמעתי ממלמד מומחה לילדים מיוחדים, ידידי הרב וועטינשטיין שיחי' ממאנסי, ששאל את שאלה זאת לאחד מתלמידיו לפני שתיים עשרה שנה, וענה לו התלמיד בקיצור מילין: "ער האט דאס געוואלט!" (- הוא רצה את זה!)...

התשובה מגיעה ממקום טהור של תלמיד שהרגיש כך, וזה ממש מחייב את המלמדים. הבנתי מתשובתו של הילד, שאיך הגיע לתלמיד של רבי פרידא ש'רצה' ללמוד את אותה סוגיא שמונה מאות פעמים? זה מגיע מהסבלנות של רבו! הוא אשר נתן לו את הכח לרצות ולא להתייאש מחמת הקשיים. בזכות הסבלנות של רבי פרידא הוא כלל לא הרגיש שמשקיע כל כך הרבה פעמים, אלא הלימוד היה אצלו ממש כמו בפעם ראשונה! כשם שאם לומד פעם אחת אין מגיע לו שכר מיוחד עבור כך...

לכן מגיע לרבו שכר העולם הבא, על שזכה לשמור על הרצון של תלמידו שלא יכבה. הלוואי שנזכה למלא את שליחותנו הגדולה בנאמנות, להיות מוסרי מסורת התורה לדורות הבאים באופן הנכון, כרצון השי"ת.

להשקיע בכח הציור

ולגבי שאלתך השנייה, שיש כאלו שאינם אוהבים ללמוד כלום, ומושכים בכתפיים, האם ואיך אפשר לשנות את זה?

אלו שאינם אוהבים ללמוד, על פי רוב אין להם שום 'כח ציור' של המציאות שהגמרא דנה כלפיה. בפרט בימינו שחלק מהמושגים אינם קיימים במציאות חייהם, כי מי רואה שור חורש, או אפילו פרה נותנת חלב, או תרנגול מטיל ביצים?

כמו כן ל"ט מלאכות שבת, אין לנו להם ציור בחיי היום יום, כמו שהייתה מאז אדם הראשון ועד לפני מאה שנה. לכן, המלמד צריך שיהא בעיניו הציור מוחשי ועכשווי, כמו שרואה את ה'אוטו' שלו למשל, שרואה בבהירות איך הוא פועל וכדו'.

בכח ציור כזה עליו להמחיש לעצמו את הדבר הנלמד, וכך צריך להעביר את הדברים הלאה, ללמד את התלמידים, להכניס בהם את כח הציור בכל לימודיהם.

מלמד שישכיל להפוך את השיעור במקרא, במשנה ובגמרא, לשיעור "נושם" ומלא חיים – הצלחתו בטוחה בס"ד. לשם מטרה זו עליו להסתייע הרבה במשלים ודוגמאות מן החיים. למשל בסוגיית 'יאוש שלא מדעת' בפרק אלו מציאות, או בהלכה בודדת 'מצא כריכות ברשות הרבים' 'מצא פירות מפוזרין'.

אל לו למלמד להסתפק בתרגום המילולי של דברי הגמרא ובהסברת הקושיה והתירוץ, ההוה אמינא והמסקנה, אלא יתאר לתלמידים בנעימה סיפורית איך שראובן הולך ברחוב העיר וארנקו או עטו נשמטים ממנו בהיסח הדעת והתרחק, ובינתיים ראה שמעון את החפץ וכו'. כך שכלו של הילד משתלב במאורע, והוא מסוגל לשפוט אודותיו על פי הכללים שניתנו בידו.

להביא את התלמידים בסוד הגיבול והלישה של עיסת השקלא וטריא

בייחוד נחוץ הדבר כשמדובר בלימוד גפ"ת הבנוי מ'שקלא וטריא' ולא משינון של ידע סתמי. לעולם אין התורה נקנית כשהרב 'מאכיל' את תלמידיו פת אפויה, ואינו מביאם בסוד היצירה, הגיבול והלישה של עיסתו.

כך גם כאשר לומדים דיני שומרים והמלמד מבאר מהו 'מתה מחמת מלאכה' שהשואל פטור עליה. לא יסתפק בדין הכתוב, אלא יתאר מקרים מצויים משגרת החיים בהוה, ישבר את האוזן עוד ועוד במשלים ו'הכי תימצי' שונים, יציג את הסוגיות בפני הילדים בכתה כבעיות העומדות לדיון ולהכרעה – "מה דעתך? מה אומרת ההלכה במקרה כזה וכזה?".

הילדים יידרשו לאמץ את כח החשיבה שלהם ולהשיב, על סמך מה שלמדו. בדרך כזאת ניתן לפתח בקרבם דמיון הלכתי והיבט תורני טבעי, ומלבד שיקנו כך יותר טוב את

איך פועלים שהתלמידים ירצו ללמוד?

תורתם – יתרגלו גם לתרגם את ההלכה בחיי היומיום, אחרי שיווכחו לדעת כי הלכה היא תורת חיים, החופפת על כל קטע מהחיים ההווים שלנו. אין זו חכמה מופשטת, אלא חכמה שיש לה זיקה ישירה אלינו בכל רגע ממש, כל מי שיודע קצת תורה מרגיש בפועל, איך חיי כל אדם מישראל מעורים באופן מלא בהוראות התורה.

*

שתהיה למלמד בהירות בפשטות הסוגיא

מספרים על הגאון החזון איש ז"ל שפעם בא אליו איזה מגיד שיעור ושח בפניו בסוגיא שלומד בכתה. שאל החזון איש, למה אינו לומד פשט כמות שהוא, ענה הר"מ שהתלמידים אוהבים את העיון ואינם אוהבים פשט, חייך החזון איש: אם אתה תאהב את הפשט זה ישפיע גם על תלמידיך...

דברי הגאון האלו הינם יסוד גדול בחינוך: התלמידים מושפעים מרבים, ואם לרב אין ברור מה שלומד, אם חסרה לו בהירות בפשטות הסוגיא, זה ממאיס את הלימוד על התלמידים. כדי שתוכל למכור – צריך שיהיה ברור לך מה למכור.

*

כפייה בלימוד

לשאלתך השלישית "וכאשר אינם רוצים ללמוד, האם נכון הדבר לכופם? ועד כמה?" חז"ל אמרו "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני" וכך הוא כלפי כל מצוות התורה. השאלה כאן – מהי הסיבה שאינו רוצה לפני שכופים עליו את המצווה של תלמוד תורה? כל תלמיד יודע שהמוסד הוא מקום שלומדים תורה, ולא מקום לבטל הזמן, אבל כדי לא לשבור רוחו צריכים לדעת איך הרמה שלו בלימודו, ולבנות אותו לאט לאט, באופן של 'טעמו וראו כי טוב ה'". בזמן שהתלמיד רואה שלימודו עושה פרי, שתלמודו בידו, אז ילמד ברצון אי"ה.

הכפייה צריכה להיות, לזרז אותו ללמוד ולהצליח, והתלמיד יבין וירגיש את זאת (ע"פ נדרים ז). אז זה בבחי' 'כתית למאור – ולא כתית למנחות', הכפייה בגלל השליטה עליו אינה היסוד של 'כופין אותו', ומחטיאה את המטרה. היא רק שוברת את נפש הילד, ובתוצאותיה עלולה היא לגרום הרבה נזק לעתידו, שישנא את התורה הקדושה ח"ו, על כן 'החכם עיניו בראשו'.

*

נקודה הנלמדת מפרשת השבוע

ויקח רמח בידו. מה הדיוק ויק"ח ולא ושל"ף רמח בידו, נרמז בזה, שקנאי שהתורה משבחת אותו הוא איש עדין שעושה הכל בישוב הדעת, במתינות. פנחס לא היה הרומח בידו כל הזמן מוזמן לדקור אנשים, "דאס איז א ווילדער יונג, א חיה רעה", הדורסת, עם איצטלא דרבנן, ואין לו שום שייכות לקנאות הטהורה. על כגון זה נאמר בפסוק 'רעים

איך פועלים שהתלמידים ירצו ללמוד?

וחטאים – וצועקים לה' מאוד'. אלא התורה הקדושה מלמדת אותנו, שקנאי הוא בטבע היה איש שקט, ורך לבב, ופנחס רק כאשר ראה את חילול השם, אז לקח בישוב הדעת את חרבו מהמקום שהיתה משומרת, ועשה מה שעשה.

כתב בשפת אמת (פנחס תרל"א): "...וכ' בקנאו כו' בתוכם. והפי' שלא יצא מכללותם ח"ו ע"י הקנאה והכעס. רק אדרבה העיד הכתוב עליו שלא עשה הדבר כדי לזכות למדריגה וכדומה. רק הכניס המעשה בכלל ישראל ועשה רק להראות שאף שחטאו בנ"י עכ"ז יש בהם מי שינקום. ובזה שכך חמת המלך. ומה"ט לא עשאו משה רבינו ע"ה. כי הי' צריך להיות ע"י איש פשוט תוך כלל ישראל".

ומובא עוד בספר קדושת לוי (פרשת פנחס):

"...דהכלל הוא, שאם רואה אדם חס ושלום בני אדם שעוברין עבירה וכועס תיכף עליהם ומקנא קנאת ה' צבאות אזי חס ושלום מעורר דינין על ישראל. אבל פנחס אף על פי שקינא קנאת ה' צבאות אף על פי כן לא היה מעורר עליהם דינין חס ושלום רק חסדים גדולים ומכפר על בני ישראל והוא היה המליץ על ישראל".

ובספר פוקד עקרים (אות ב):

"... אבל מכל מקום יש רוגזא דרבנן דטבע (זוה"ק ח"ב קפ"ב ע"ב) וצורבא מרבנן דרתח דאורייתא מרתחא ליה (תענית ד'), וזהו קנאת רחל שהיה קנאת סופרים דתרבה חכמה (בבא בתרא כ"א). הבא על ידי רוב כעס ורוגזיה דיעקב דאורייתא מרתחא ליה שהוא שורש התורה אמת ליעקב, ומכל מקום ה' יתברך אוהב משפט ומצד הקנאה ניתן לה בן בנטילת נפשה כמדת החומד את שאין שלו דשלו נטלו ממנו, כמו שאמרו בסוטה (ט' סוף ע"א), והיא חס ושלום לא חמדה את שאין שלה, ועל כן ניתן לה מה שחמדה וילדה בנימין, אבל מכל מקום הקב"ה מדקדק עם הצדיקים ועל הקנאה הגיע לה העונש דנטילת נפשה.

*

יסוד בקנאות

הנלמד מכלל דבריהם הקדושים, יסוד בקנאות: בפרט אלו שיש להם מוסד, בית מדרש וכדו', איך לנהל את עדתו, לשלוט על עצמו ומעשיו, שלא יהיה כלל מתוך קנאה וכעס, שאז מעורר דינים על בני ישראל.

עוברות עלינו תקופות קשות, וצריכים אנו להפסיק את הקנאות הרצחנית. הלוא הפסוק מעיד על פנחס שלא עשה מה שעשה כדי לזכות למדרגות. לא מדברים ממעשים קצוניים או חשבונות אישיים שלו או כבוד מדומה שלו, ומוסד – זה הס מלהזכיר!

וכן תלמידי חכמים צריכים זהירות רבה ביותר, כי הרוגז הוא בטבעם מצד שהתורה מרתיחה אותם, והקב"ה מדקדק עם הצדיקים. לא ירגז אפילו לצורך מדרגות שסבור הוא שעל ידי כך יתקרב יותר לה', רק יכניס את עצמו בתוך כלל ישראל וירגיש בכאבו ככאב

איך פועלים שהתלמידים ירצו ללמוד?

פרטי שלו, שנוגע בנפשו. אף שחטאו בני ישראל יהיה אחד שעושה בשם כל ישראל וממשיך עליהם חסדים.

מי שלא יכול להעיד שמעשיו כל כולם לשם שמיים, מוטב לו לעשות חשבון הנפש למה הקב"ה מראה אותו מקרה זה, איזו שייכות יש לו עם זה שעליו לתקנו (עיין אורח לחיים בפרשתנו דבור ראשון). פנחס ראה שאין לו שום שייכות לעוון זה, רק רצה לכפר על בני ישראל, ולכן זכה לברכת ברית שלום.

ועל דרך זו יש לבאר הפסוק 'ויקח רמח בידו' – רמ"ח דייקא, פירוש, להיות קנאי שמעשיו מרוצים לפני המקום, צריך להיות בעל חסד, רמ"ח מרמוז שעסקו ברמ"ח מצוות עשה, להיטיב לבריותיו של מקום. שעוסק בכל יום ויום ובכל עת ושעה בהטבה לזולת, דורש שלום אחיו.

התורה הקדושה מספרת דבר נפלא, שבפעם היחידה בהיסטוריה שאתון דיברה, מה אמרה? 'למה הכיתני' וגו' 'הלא אנכי אתונך' וגו'. בעת שראתה שבעליה אינו יכול להמשיך בדרך, הוא במצוקה, השאלה הראשונה הייתה צריכה להיות 'במה יכולה אני לעזור לך?' לא לבוא בטענות ומענות, או לדבר על מצבה של עצמה באנוכיות, אבל כזאת היא אתון.

כנראה היתה לאתון תעודת פסיכולוג, שלמדה מרבה בלעם שידע היטב איך לקדש את האנוכיות. חז"ל אומרים במסכת אבות "תלמידיו של בלעם הרשע וכו'", האתון היא התלמיד הראשון שקיבל תעודת פסיכולוג, היא למדה מרבה בלעם, שידע היטב איך לקדש את האנוכיות, לדבר מעצמו, בבחי' לגרמייהו עביד, וד"ל.

זכור נא זאת: כאלו חמורים יש די בעולם, ואין צריך לעוד אחד.

*

הלימוד עבורנו הוא, שצריך האדם להתרגל לצאת מעצמו כדי לעזור לאחרים, לומר מלה טובה לשני, לא להיות עסוק בעצמי ובכבוד המדומה שלי. דווקא על אותו אדם שפעם אחת ויחידה עשה מעשה קנאות – באה הברכה מפי השי"ת – 'הנני נותן לו את בריתי שלום'.

*

התעוררות לרגל האסונות ה"י

כולנו שואלים: מה ה' שואל מאותנו בעת צרה, שכבר נכפלה שלש פעמים מאז תקופת מרון, שכשחזרה על עצמה בטרגדיה בקראלין, ובמיאמי. עלינו לפשפש במעשינו בחיי היום יום. אנו מצוים בתרי"ג מצוות, וצריך כל אחד לעשות חשבון נפשו מה עליו לתקן במעשיו. כל אחד ואחד יודע, 'ידע אינש בנפשיה' אלו מקומות צריכים אצלו תיקון, בגלוי ובסתר.

איך פועלים שהתלמידים ירצו ללמוד?

אחי ורעי, דבר אחד רואים ממש בבהירות – שבכל שלשת הפעמים היה אנשים שנדרסו, גם המגיפה היה עם אנשים. המתבונן יראה, ששלשת אסונות אלו הם בעצם דבר אחד בשורש אחד שחזר על עצמו שלש פעמים. לכן, צריכים אנו ללמוד מכך שעלינו לשפר מעשינו בזהירות גדולה להפסיק לדרוס אנשים בעודם חיים.

*

להפסיק לרמוס!

לגבי החיפוש אחר סיבות האסון, אין צריכים גילויים פרטיים. אלו שאומרים סיבות ע"פ סדר א"ב מספר 'פלא יועץ', עליהם ללמוד את הפלא יועץ לעצמם, ולא לדבר בשם אלוקיהם, כאילו יודעים הם סתריו ונהירים להם מעשי אלוקיננו.

אמנם, אחי ורעי! דבר אחד רואים ממש בבהירות – שבכל שלושת הפעמים אנשים נדרסו ברגלי חבריהם! גם המגיפה הייתה בין אנשים, שנדבקו איש מרעהו ה"י. צריכים אנו זהירות גדולה, להפסיק לדרוס אנשים חיים!

[רואים באופן ברור שיש מנהיג לעולם, שחותך קצבה מי יחיה ומי וכו'. צריכים אנו להתחזק מכך באמונה התמימה במציאות הבורא ובהשגחה פרטית].

*

לעזור גם לפני שהחבר נמצא מתחת לרצפה

כאשר אירעו כל אלו המקרים, שטף גל של ארגונים – הצלה, חברים, חסד של אמת, רודפי צדקה וחסד, מי כעמך ישראל גוי קדוש, אבל חשוב מאוד לזכור גם סתם להקדים שלום לכל אדם בעוד שהוא בחיים בינינו, בין איש לאשתו, בין איש לרעהו, כאשר עדיין איננו במצב המר הזה מתחת לרצפה וכדו'. רואים אנו בחוש שההפרש בין זמנים אלו לזמנים אלו הוא גדול מאוד.

אמנם הטבע מושך לכך שבמקרים כאלו הרגש מתעורר יותר. למה לא תעורר אהבה ואחוה בין קרוביך, אפילו מי שחושב או מתנהג אחרת ממך, או מצא סביבה על טהרת הקודש שלא כפי הנהגתך? תשמח בכך שהוא מצא מקום להתקרב בו להשי"ת. אתה בשלך והוא בשלו, העיקר שמצא מקום של אהבת חברים, של דיבור בנחת עם חברים מקשיבים.

אולי די כבר על הרצון לשלוט על חייו של השני ולגרום לו בעל כורחו לבחור בקהילה אחרת. מעורר חרון אף מדי גדול לשחק עם מחלוקות, די! צריך לכבד האחד את השני.

*

מחלוקת היא אסון נורא!

בפרשתנו נאמר העונש של קרח ועדתו, ומה שייכות ענין זה לפרשתנו? אלא ללמד שאם רואים אנשים מחרחרי ריב, בעלי מדון לשון הרע ומחלוקת, שיש להם חיים נעימים

איך פועלים שהתלמידים ירצו ללמוד?

וכבוד, נדע שהסוף הוא שכל זה אינו מתקיים, והם נאבדים ואף אחד אינו זוכר אותם לטובה. זהו פירוש המשנה 'כל מחלוקת ... שאינה לשם שמיים אין סופה להתקיים'. והחכם עיניו בראשו, לעמוד רחוק הוא ומשפחתו, ולא להימשך אפילו כאשר בני קהילתו לוחמים מלחמת ה'. ישתוק ולא ינקוט צד. אם קיבל דעת תורה ממי שאינו נוגע בדבר שתפקידו לנהוג אחרת – גם כאשר אכן עליו לנהוג אחרת, אבל יידע גם אז ולא ישכח שממחלוקת נכויים, מחלוקת היא אסון נורא, ויעשה רק מה שהוא מוכרח כמי שכפאו שד, ומתוך משנה זהירות שחס ושלום לא יטה לבו אחר המחלוקת ח"ו. די! מספיק סבלנו כבר.

*

ותעצר המגיפה

על זה נאמר "להזהיר גדולים על הקטנים", בעיקר משולחן המזרח. לעורר אהבת שלום, וויתור, הקדמת שלום לכל אדם! מותר שיהיו חילוקי דעות, אבל חס ושלום לא פירוד לבבות. יש להפסיק לאלתר את השנאה והתחרות בין איש לרעהו, ובזכות אהבה ואחוה נזכה ל'ותעצר המגיפה'.

כותב את הדברים מתוך כאב לב לעורר ולהתעורר, ויהי רצון שנזכה שמי שאמר לעולמו 'די' יאמר לצרותינו 'די', ולכל הפחות – שלא תהיה התביעה גם עלינו, שנוכל לומר 'ידינו לא שפכו את הדם הזה'.

*

לתגובות וייעוץ: Achdus123@gmail.com

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

אהבת חינוך

בימים אלה, בין המצרים, 'מדברים' כולם על חורבן ביהמ"ק שנגזר בעוון שנאת חינוך. מדברים על כך, אך מה עושים? יודעים שנדרשת 'אהבת חינוך', אך מהי אהבה זו? בפניכם "סיפור" שקראתי. ולמה במרכאות? כי הוא "סיפור" דמיוני, שבא להמחיש את הווייתנו הַמְדַמָּה, ולשקף בפנינו את חיינו 'המבריקים והיפים'.

איש צעיר התפאר שיש לו את הלב היפה ביותר. נקלע פעם לשיחת אנשים במרכז הכפר, ובתוך הדברים הכריז כי אין בכל הארץ לב יפה כמו שלו. הציעו השומעים שִׁרְאָה ויציג את לבו לראווה, ויוכיח לכולם שאכן כדבריו כן הוא. הכניס האיש את ידו ושלף את לבו והציגו לעין כל. ראו כולם והתפעלו. לב אדום עז, פועם בחוזקה, מבריק וחלק, מעוצב ומטופח! שמח האיש כאשר כולם הנהנו בהסכמה שְׁלָבוּ יפה במיוחד.

לפתע, קריאה מתוך הקהל שהתאסף, "הלב שלי יפה יותר!". הסתובבו וראו כי הדובר הוא איש בא-בימים, כפוף ומיוגע. לאחר דממת-הפתעה הִשִּׁיבוּ הצעיר "הוצא נא ליבך וְהִצִּיגוּ! יראה הציבור וישפוט! חיטט הזקן והוציא את לבו והראהו לקהל הסקרן. ראו לב שָׁבָה, אמנם פועם בקצב יציב, אך כולו פצוע ומעוות. ניכרים בו חתכים, צלקות, וסימני פירוק וחיבור, אף חסרים בו חלקים, בכלל לא חלק ומבריק כמו לב האיש הצעיר. אנשים לעגו 'איך הוא אומר שהלב שלו יפה יותר מלב האיש הצעיר! הרי הוא מעוות כולו!'

כשוך הצחוק, פנה הזקן לצעיר ואמר "אמנם ליבך יפה, מבריק וחלק. אך איני מוכן להחליף את לְבִי בשלך בכל הון. כל חתך בליבי מסמל מקרה שהשתתפתי בצער הזולת, ולקחתי את הדברים ללב. הצלקות נותרו מזמנים בהם ליבי שתת דם על כאבו של האחר. היו פעמים שִׁנְתִּי חלק מְלִפִּי למישהו שנזקק לאהבה, וכשהוא החזיר לי אהבה - השלמתי את החלק החסר בלבבי. אך נותרו גם חורים וחללים מהפעמים שנתתי לזולת חלק מהלב שלי, ואילו הוא לא השיב לי כגמולי. אמנם הפצע כואב, אך הזיכרון מתוק, כי עזרתי למישהו.

הבן נא, איש צעיר, יופי לְבִי הוא יופי מסוג אחר, ועל הלב הזה, היפה ביותר בעיני, אינני מוותר.

הקהל הקשיב ברגש ושקיקה. דמעות נצנצו בעיניים. הבינו מהו בעצם 'לב יפה'. לא המבריק אלא המעניק.

מחנכים מסיימים שנת לימודים. האם חילקנו 'צידה לדרך' פיסות לב? האם בכלל פתחנו לב השנה למען התלמידים? כמה דם שתת לְבִנֵנו עבור המוחלשים? ה'לקחתי אותם ללב?' האם קרעתי חתיכות מְלִפִּי בשביל לחבוש בפיסות לבי את כאב לבם? כיצד

אהבת חינם

הגבתי כשלא השיבו לי כגמולי הטוב? אני בכלל מבין כי לב המצולק מרוב נתינה, המעוות והמפוצץ מִהַכֶּלֶה, בְּלוּי ומשופשף מרוב שימוש הוא **הלב היפה ביותר?**

'אהבת חינם' היא אהבה שאינה תלויה בדבר, כי אהבה הכרוכה בציפייה לתמורה, אהבה שניתנת ל'דומה לי' ולקרוב אלי, אינה 'אהבת הזולת' אלא 'אהבה עצמית'. יש לאהוב גם נגד הזרם, לאהוב גם מי שאינו פופולרי, לאהוב מי שנוטים לשנוא.

בית המקדש בנוי היה על הר. בנייה זו מורכבת מאוד. המבחן היא להשכיל לְאַחַד וליישר בסיס ויסוד הבנין למרות הבדלי הגבהים, מהמורות וסלעים. נפתח לבנו לזולת, נקבל את השונה.

אמר הרבי מקוצק 'אין שלם מלב שבור', שבור וכנוע להקב"ה, ואולי אף מפורק וממורט מרוב נתינה. וַיִּדְבֶּר מֹשֶׁה אֶל רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת. האוחז 'מטה נועם' הינו 'יחיד מומחה'.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות בפרשת מטות

- א. על אלו אנשים מן הפרשה נסוב משל משיר השירים?
- ב. היכן מצאנו לשון "כלי זיין"? ולשון "בְּעֵץ" (עי' כלים פרק י' משנה ב' ברע"ב)? לשון "גידול" (אבן עזרא, ועי' רש"י ב"ק טו:)? ולשון "תלמידים" (תרגום אונקלוס)?
- ג. מנין שכלי עצם מקבלים טומאה? ומנין שכלי שלא נגמרה עשייתו אינו מקבל טומאה (שבת נב:, ועי' תוס' בשבת סג: ד"ה ההוא)?
- ד. בחלקו של איזה שבט נסתלק משה רבינו (סוטה יג:)?
- ה. מנין שכל הכועס חכמתו מסתלקת הימנו (פסחים סו:)? ומנין שכל המורה הלכה לפני רבו מורידין אותו מגדולתו (עירובין סג:)?

שאלות בפרשת מסעי

- ו. איזו לשון בפרשה דומה ללשון שהזהיר בה מרדכי את אסתר (אסתר ד, יג, ועיי"ש ברש"י)?
- ז. היכן מצאנו לשון "מקום חלק"? לשון "עבר"? ולשון "הצלה" (תרגום אונקלוס)?
- ח. מאיזה כתוב בפרשה דרש רבי יוסי "כביסתן קודמין לחיי אחרים" (נדרים פא:)?
- ט. מנין ששלוחו של אדם כמותו (קידושין מב:)?
- י. איזה כתוב בפרשה דרשו חז"ל על שאול שחמל על אגג מלך עמלק (מגילה יא:)?

חדוותא דאפטרטא מטו"מ (ירמיה ב)

- יא. איזה ביטוי מצאנו בהפטרה כלפי התורה, בפרשת מטות כלפי המלחמה, בבראשית כלפי כלי נגינה וביחזקאל כלפי משוט מלחים?
- יב. היכן נרמזו תרי"ג המצוות?

תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות לפרשת פנחס

א. איזה ביטוי מצאנו בחז"ל אודות דתן ואבירם (בפרשתנו), עשו, אחשורוש, ואחז לרעה, ולהבדיל אודות אברהם אבינו, משה ואהרן, ודוד המלך לטובה (מגילה יא.)?
שעל כולם נאמר "הוא מתחילתו ועד סופו".

"הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו (בראשית לו, מג) הוא עשו הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו (במדבר כו, ט) הוא דתן ואבירם הן ברשען מתחילתן ועד סופן (דברי הימים ב כח, כב) הוא המלך אחז הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו (דברי הימים א א, כז) אברם הוא אברהם הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו (שמות ו, כו) הוא אהרן ומשה הן בצדקן מתחילתן ועד סופן (שמואל-א יז, יד) ודוד הוא הקטן הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה"

ב. היכן מצאנו לשון "ראשית"?

(כח, כו) וַיְבִיֹם הַפְּפוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' בַּשָּׁבְעֵתֵיכֶם וְכו' ופירש"י וביום הבכורים. חג השבועות קרוי בכורי קציר חטים, על שם שתי הלחם שהם ראשונים למנחת חטים הבאה מן החדש:

לשון "מרמה" (עי' רש"י במלאכי א, יד)?

(כה, יח) כִּי צָרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיָּהֶם אֲשֶׁר נָכְלוּ לָכֶם עַל דְּבַר פְּעוֹר וְכו' ועל הכתוב במלאכי (א, יד) "וְאָרְוֹר נֹכַל וַיֵּשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנָדָר וְזִבְחַ מִשְׁחַת לַה' וְכו'" ופירש"י נוכל. מתנכל במרמה בדברי שקר לפני לאמר אין לי טובה מזו:ס"ה

ולשון "ריב"?

(כו, ט) וּבְנֵי אֱלִיָּאֵב נִמְוָאֵל וְדָתָן וְאֶבְיָרִם הוּא דָתָן וְאֶבְיָרִם קְרִיאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הֵצִו עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן בְּעֵדַת קֶרַח בְּהִצְתָם עַל ה': ופירש"י אשר הצו. את ישראל על משה: בהצתם. את העם על ה': הצו. השיאו את ישראל לריב על משה, לשון הפעילו^{ס"ו}.

^{ס"ה} אמנם באבן עזרא (בראשית לו, יח) ביאור הלשון "ויתנכלו". חשבו מחשבה רעה. וכן וארור נוכל:

^{ס"ו} ועי' באבן עזרא כאן שביאר הלשון "אשר הצו" כטעם כי ינצו אנשים:

ובאמת חז"ל אמרו (נדרים סד): "אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי כל מקום שנאמר נצים ונצבים אינן אלא דתן ואבירם". ושם הכתוב כאן שנקט לשון נצים, הוא מקור לדברי חז"ל הללו.

אולם עי' בתרגום אונלוס שתרגם "הוא דתן ואבירם מערעי פנשתא דאתננשו על משה ועל אהרן בכנשתא דקרח באתננושיהון על ה'".

ושמא כתב התרגום כן כדי להרחיק לשון מריבה מהקב"ה, ואע"פ שבמי מריבה תרגם (שמות יז, ז) "ויקרא שם המקום משה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסתם את ה' וכו'" ותרגם אונקלוס "וקרא שמה דאתרא נסיתא ומציתא על הנצו בני ישראל ועל דנסיאו קדם ה'", מכל מקום שם היה צורך לבאר לשון הכתוב שנקרא המקום ע"ש המריבה, ומשא"כ כאן.

ג. מניין שהשואל באורים ותומים אינו שואל בקול אלא רק משמיע לאזנו (יומא עג.)?

”אין שואלין בקול שנאמר (במדבר כז, כא) ושאל לו ולא מהרהר בלבו שנאמר ושאל לו לפני ה' אלא כדרך שאמרה חנה בתפלתה שנאמר (שמואל-א א, יג) וחנה היא מדברת על לבה”

ואיזה דין מצאנו בדומה לזה?

דין תפילת העמידה.

שאמרו חז"ל (ברכות לא.). ”אמר רב המנונא כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה (שמואל-א א, יג) וחנה היא מדברת על לבה מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו רק שפתייה נעות מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו”

ד. איזה משל מפורש בתורה בפרק כז, ונשנה ברש"י בפרק כו ובפרק כט?

שנמשלו בני לאן.

מפורש בפרשה שנאמר (כז, יז) וְלֹא תִהְיֶה עֵדֶת ה' פִּצְאָן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רָעָה:

ה. איזו אשה המוזכרת בפרשה חיותה עד ימי דוד המלך (עי' רש"י בשמואל-ב ב, כ, יט)?

שרח בת אשר המוזכרת בפרשה (כו, מו) וְשֵׁם בַּת אֲשֶׁר שָׂרַח:

ועל הכתוב (שמואל-ב ב, כז, טז, יט) וַתִּקְרָא אִשָּׁה חֲכָמָה מִן הָעִיר וַתֹּאמֶר וְכוּ' אֲנֹכִי שְׁלֹמִי אֲמוּנִי יִשְׂרָאֵל וְכוּ' פִּירֵשׁ"י ומדרש אגדה (בראשית רבה צד ט, ובילקוט שמעוני כא) סרח בת אשר היתה, אני השלמתי נאמן לנאמן, על ידי נגלה ארונו של יוסף למשה, אני הגדתי ליעקב כי יוסף חי:

ואיזה כתוב בפרשה הוא מקור למאמר ”חמרא למריה טיבותא לשקיייה” (ב"ק צב:)?

”אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי חמרא למריה טיבותא לשקיייה אמר ליה דכתיב (במדבר כז, יח) וסמכת את ירך עליו למען ישמעון ויראון כל עדת בני ישראל וכתיב (דברים לד, ט) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו כל בני ישראל וגו'”. ופירש"י חמרא למריה וטיבותא לשקיייה. היין של מלך הוא והשותין אותו מחזיקין טובה לשר המשקה ולא למלך: ויסמוך את ידיו. תלה החכמה והגדולה במשה כאילו הוא נותנה ליהושע והיא אינה אלא מפי הקב"ה:

*

חדוותא דאפטרטא פנחס (ירמיה א)

ו. לאיזה כתוב בהפטרה רומז הפסוק בקהלת (יב, ה) ”וַיִּנְאֹץ הַשָּׁקֶד” (עי' רש"י שם)?

(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הֵיטְבֶתָּ לְרֵאוֹתַי כִּי שָׁקֶד אָנִי עַל דְּבָרַי לַעֲשׂוֹתוֹ: ופירש"י היטבת לראות. השקד הזה הוא ממהר להוציא פרח קודם לכל האילנות אף אני ממהר לעשות דברי,

ומדרש אגדה השקד הזה הוא משעת חניטתו עד גמר בישולו עשרים ואחד יום כמנין ימים שבין שבעה עשר בתמוז שבו הובקעה העיר לתשעה באב שבו נשרף הבית:

ועל הכתוב בקהלת (יב, ה) "וַיִּנְאֹץ הַשֶּׁקֶד" פירש"י וינאץ השקד. תצמח נבואת ירמיה שנאמר (ירמיה א) מקל שקד אני רואה אמר ר' אליעזר השקד הזה משעה שהוא מציץ עד גמר פירותיו כ"א יום כך מי"ז בתמוז עד ט' באב כ"א יום:

ז. איזה כתוב בהפטרה דרשו חז"ל אודות רבי יוחנן (יומא פב:)?

"ההיא עוברת דארחא אתו לקמיה דרבי אמר להו זילו לחושו לה דיומא דכיפורי הוא לחושו לה ואילחישא קרי עליה (ירמיה א, ה) בטרם אצרך בבטן ידעתוך וגו' נפק מינה רבי יוחנן". ופירש"י ההיא עוברת דארחא. שהריחה ויום הכפורים היה: לחושו לה. באזנה שיוה"כ הוא היום אולי תוכל להתאפק: ואלחישא. קיבלה את הלחישא שפסק העובר מתאותו:

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ

כתב חידה לפרשת מטות מסעי

לְעַל בְּנֵעִימוֹת אֶקְדָּשָׁה
טָרַם תְּפִלָּה אִשָּׂא בְקִשָּׁה
אֶחְלִיף הַקְּרָבָה הַנְּדִרָּשָׁה
וּבְסוּפָה מִרְמָאוֹת אֲדַגִּישָׁה

*

פְּעָמִים בְּתַכְלֵת אֶמְצֵא
חֶפְשׁוֹנִי הֵיטֵב בְּקֶצֶה
וּכְשֶׁפָה קְטָרוֹג פּוֹצֵה
בְּגַחַל חֲטָאת תִּרְצֶה

*

בְּרִית לֹא תוֹעִיל לְכַבֵּד מֶלֶךְ
וְחַתוּךְ נִלְמְדָה מִשְׁכָּרוֹת לְתַפְלָה
סְדוּק אֶצֶל אָרִי מֵהַגּוֹלָה
וְרַפְּוֵי הַחֲזוֹר בְּאֵבֶלָה

*

בְּבִלְבוּל עַל פְּנֵי הָאָרֶץ נִתְפָּרְסוּ
וְשִׁמוּעוֹת חֲכָמִים בְּקֶבֶר יֵאמְרוּ
בְּרַבַּת אֱלָקִים מְדֵי נִלְאוּ
וְאֵת הַבְּטוּי חֶפְשׁוּ וּמְצָאוּ

*

נ.ב. אֶשְׁתַּף אֶתְכֶם בְּמִצִּיָּאָה
עַל שְׁלֹשֶׁת אֲלֵפֵי חֲטָאָה
כְּשֶׁעַל נְשִׁיקָה זָהָב נִמְצָאָה
וְכִךְ נִהְרָגוּ בְיַדֵּי בְּנֵי לְוִיָּאָה

*

פיתרון כתב החידה לפרשת פנחס: 'אחות'

פָּתְחוּ לִי לְתִשׁוּבָה נְתִיבוֹת. פתחי לי אחותי כלה (שיר השירים ה, ב)
עַל צַר נִתְבַּקֵּשׁ מֶלֶךְ לְצִוּוֹת, אסתר ביקשה מהמלך להזמין את המן
שֶׁלֹא יֵאמְרוּ, וַיִּתְחַנְּנוּ מִהַלְבָבוֹת. שלא יאמרו אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו עצמם מן
הרחמים (מגילה טו):

רְאֵה הַחֹלָה מַעֲשֵׂה לְבִיבוֹת, אמנון ביקש שתבוא אחותו ללבב לו לביבות (ש"ב יג, ו)
חֲכָמָה תִּקְרָא כֶּן בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, אמרי לחכמה אחותי את (משלי ז, ד)
מֵה נַעֲשֵׂה שְׂיִדְבֵר טוֹבוֹת. מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה (שיר השירים ח, ח)
הַפְּלֵה נִתְבָּרְכָה בְּאֲלָפִים וּרְבִיבוֹת, אחותינו את היי לאלפי רבבה (בראשית כד, ס)
וְכֶן נִקְרְאוּ לְמֶלֶךְ עַל יְדֵי הָאָבוֹת. אברהם ויצחק אמרו אחותי (בראשית כ, יב -כו, ז)
יַעֲשׂוּ בֵּן חוֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבוֹת, בעשיית המשכן נאמר אישה אל אחותה
חוֹבְרוֹת לִוְלָאָה לְקָרֶס, וּשְׁלוֹבוֹת. בחוברות, לולאות, קרסים, ועמודים (שמות כו)
עַל בֵּן וּבַת אָנִי בּוֹכִיָּה פְּאוּבוֹת, נאמר על אלה אני בוכיה
הִפִּירוּ וּמְתוֹ בְּדַמְעוֹת רְטֻבוֹת. על אח ואחות בני צדוק הכהן (איכה רבה א, מו)
עֲקָרָה קִנְיָה מִכְּאוּבוֹת, ותקנא לאה באחותה (בראשית ל, א)
וְלֹא תִהְיֶה כְּשִׁפְחוֹת שְׁווֹת. דינה נהפכה לבת כי לאה אמרה לא תהא אחותי כאחת
השפחות (ברכות ס).
נִצְטוּ עֲלֶיהָ נִקְמָה בְּעֵרְבוֹת, צרור את המדיינים.. ועל דבר כזבי.. אחותם המוכה (במדבר
כה, יח)
וְהִתְרָה לְפָנָיו, מִהַקְּרוּבוֹת. ולאחותו הבתולה הקרובה אליו לה יטמא (ויקרא כא, ג)
בְּגִנָּים הֵן פְּתוּבוֹת, גן נעול אחותי כלה (שה"ש ד, יב) באתי לגני אחותי כלה (שה"ש ה,
א)

פולמוס

פולמוס / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון מח"ס סימני המצוות וש"ס דומ"צ באשדוד, ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הרב מרקסון:

קריאת המפטיר בקריאת פרשיות מטות מסעי

שמעתי שיש מקומות הנוהגים בקריאת התורה בפרשת מטות, בקריאת המפטיר חוזרים על ד' פסוקים במקום ג'. כי יש בב' פרשיות אלו רמ"ד פסוקים, ואיתא (בבית ישראל מסעי תש"ח ועוד) בשם האמרי אמת שפרשיות אלו הם הקריאת שמע שמה רבינו ע"ה קרא על מיטתו לפני פטירתו, לכן מוסיפין ד' פסוקים שיצא בסה"כ רמ"ח פסוקים, וזה היה דבר חידוש אצלי.

ודברתי עם הבעל קורא בגור הרה"ח ר' יהודה טאוב שליט"א ואמר לי שמנהג זה מגיע עוד מפולין, וכמובן כן נהג חותנו הרה"ח רח"מ קנופף ז"ל, וכן אמר לו הרה"ח ר' מנדל פשיטיק ז"ל שכן נהגו בפולין. ואף ראה חומשים שנכתב המפטיר לפני כאשר צוה וגו'.

מצאתי כן בחומש ע"פ הרב הירש. ובחומש תיקון סופרים דבק טוב משנת תקמ"ז. דרך מסילה הידנהים פיורדא. מאור עינים עין הקורא רעדלהיים תקע"ח.

הייתי מעונין לדעת האם מישהו שמע או ראה מי שמביא מנהג כזה?

*

תשובות ותגובות:

תגובה א.

הרב דוד אריה שלזינגר, מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

גם בספר שלחן הקריאה פרק י"ב כותב לעשות כן, ומנהג תימן הוא לקרות חמשה פסוקים.

אח"כ ראיתי שבמקומות שציננתם לא מחלקים בין מטות ומסעי מחוברים או מחולקים, אולם בשלחן הקריאה חילק בזה.

*

תגובה ב.

הרב י.ג. פרייליך, לונדון

הרב מרקסון שליט"א

שלום וברכה

קריאת המפטיר בקריאת פרשיות מטות מסעי

בספר סיומה הפרשיות ע"י משה זעקיל ב"ר ברוך מיינק הנדפס לפני כמעט 300 שנה באופנבך שמציין כל הסוף פרשיות ועליות ומפטיר וכו' ג"כ מביא שמפטיר מתחיל מפסוק כאשר צוה (4 פסוקים).

*

בדקתי במנהגי ביהכ"נ לבני אשכנז שיש תחת ידי בסוף ספר 'ירושתינו' מאת הרב בנימין המבורגר שליט"א ושם כתוב שמתחילין מפטיר מ'כאשר צוה'.

אבל בדקתי גם בלוחות בשנים שמטות מסעי נפרדים - ואז ג"כ המנהג להתחיל המפטיר משם (וכ"כ באותה ספר שהזכרתי למטה) - וא"כ זה לא קשור לרמ"ח פסוקים! [אם לא נאמר שמחמת טעם זה נשתרבב המנהג גם בשנים אחרות].

גם הבית ישראל זצ"ל הביא את הענין של ק"ש בשנה (תש"ח) שקראו רק מסעי לבד.

כל טוב

גוט שבת

*

תגובה ג.

הרב משה נתן

כן כתוב בחומש משנת ת"ס ובסיומי הפרשיות שם.

וגם בחומשים שבימינו כגון הוצאת חורב משנת תשי"א.

*

תגובה ד.

הרב שמעון לוי, מחבר הספרים "אהלי שמעון" על ארבעה חלקי שולחן ערוך- ששה חלקים

בס"ד. לרב מרקסון שליט"א

שלום רב הגיעה לידי בקשתך. אני מצרף בזה "תקון סופרים מהחכם איצק פרעמיסלא מפראג שנדפס באמסטרדאם" לפני 220 שנה, בשנת תק"ס, אם זה יכול לעזור לך.

אמנם הוא מציין את המפטיר של פרשת מסעי מתחילת הפסוק "כאשר צוה", ואינו מבחין בין שהפרשיות מחוברות או נפרדות, אבל יתכן שהוא מסמן את תחילת המפטיר מפסוק זה, כי זה תחילת הענין של שני הפסוקים שאחריו, כאשר המשמעות היא שאכן בנות צלפחד עשו מה שרבינו צוה על פי ה' שבנות צלפחד נישאו לבני דודיהן לנשים. ולא להתחיל מהפסוק "ותהיינה מחלה נועה", שזה אמצע ענין.

זוה רצף הפסוקים כפי שמשמיעה התורה הקדושה:

(י) כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ בְּנוֹת צִלְפָּחָד. (יא) וַתְּהַיִּינָה מִחֻלָּה תִרְצָה וְחֻגְלָה
וּמִלְכָּה וְנָעָה בְּנוֹת צִלְפָּחָד לְבָנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים. (יב) מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף הָיוּ
לְנָשִׁים וַתְּהִי נַחֲלָתָן עַל מִטָּה מִשְׁפַּחַת אָבִיהֶן.

בברכת התורה

ש. לוי

*

סיכום מאת הרב השואל

רב תודות לתלמידי חכמים ששלחו לי את תשובותיהם.

למעשה האירו את עיני שאף החומשים שכתבו שהמפטיר מתחיל מהפסוק 'כאשר צוה
ה' / לא כתבו שזה רק כאשר מטות מסעי מחוברים כפי המנהג שהבאתי. ואם כן,
מסתבר שהטעם הוא רק מפני שזה תחילת הענין, ואף כאשר קוראים פרשת מסעי לבדה
המפטיר מתחיל לקרוא מהפסוק 'כאשר צוה ה' / מלבד בספר שלחן הקריאה שציין הרב
שלזינגר שהוא חילק בין מפטיר לפרשת מסעי לבד, לבין כשהן מחוברים.
אולם בשום מקום לא מצאתי שיכתוב בפירוש את הטעם ששמעתי.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת יומא

הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות
ושא"ס, דומ"צ באשדוד – הארה בדברי רבינו המהרש"א
בסוף מסכת יומא

לכדתניא ואהבת את ה"א, שיהא שם שמים מתאהב על ירך וכו'.

כתב על זה רבינו המהרש"א וז"ל: נראה שדרשו כן מואהבת את ה' וגו' משום דהכא לא משמע ליה למדרש את ה' לרבות ת"ח, כמו שדרשו באת ה' אלהיך תירא בפ' שור שנגח ובפ' האיש מקדש. משום דלגבי מורא אפשר דהשוה מורא רבו כמורא שמים כמפורש שם, משא"כ לגבי אהבה דאין להשוות אהבת רבו כאהבת שמים, וע"כ דרשו בו ואהבת את ה' דאתי את לרבות שיהא מתאהב ע"י כו'.

ויש לי בדבריו ג' הערות:

א. הרי אמרו חז"ל (בפסחים כב, ב ועוד) שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש, אמרו לו תלמידיו רבי כל אתים שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם, כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה, עד שבא רבי עקיבא ודרש את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים.

ואם כן הרי 'ואהבת את ה"א' נאמר מקודם בפרשת ואתחנן, ורק כאשר הגיע לפרשת עקב - לפסוק את ה"א תירא פירש. משמע שכן דרש על 'ואהבת את' לרבות ת"ח.

ב. רבינו המהרש"א בעצמו, בחי' לפסחים שם כותב להיפך. וז"ל שם: כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש כו'. ולעיל מיניה בההוא פרשתא כשהגיע לואהבת את ה' אלהיך וגו' לא פירש, דאיכא להשוות אהבת ת"ח למקום. אבל מורא המקום שהוא מפני יראת שכר ועונש, אינו דומה להשוות לו ת"ח, כיון שאין שכר ועונש של אדם ביד ת"ח, ועיין פ"ג דקדושין.

ג. מו"ר הג"ר נתן לוברט זצ"ל העיר על דברי המהרש"א, שהרי במסכת כלה פ"ג דרשו 'ואהבת את', את לרבות התורה. (על הברייתא הוי אוהב את התורה ומכבדה).

את לרבות התורה

בביאור דרשת חז"ל 'את לרבות התורה' יתכן שכוונתם לרבות תלמידי חכמים, כמו שמצינו בירושלמי סוף ברכות (סז, ב וכן בירושלמי סוטה כה, ב) את ה"א תירא - אותו ואת תורתו. ונחלקו המפרשים האם הכונה כפשוטו, על התורה. או שהכונה כדרך שדרשו בבבלי, לרבות ת"ח.

כמו כן מצינו במשנה באבות (פ"ד משנה ו) כל המכבד את התורה וכו', וביארו המפרשים שהכוונה הן להיזהר בכבוד התורה, והן בכבוד לומדיה - תלמידי חכמים.

וכל אדם לא יהיה - לרבות מלאכים

רבינו המהרש"א כתב בח"א (דף יט, ב) על המעשה המובא בגמרא שם, תנו רבנן מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס, ביציאתו היה שמח שמחה גדולה, פגע בו אביו, אמר לו, בני, אף על פי שצדוקין אנו מתיראין אנו מן הפרושים. אמר לו, כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה כי בענן אראה על הכפורת, אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו, עכשיו שבא לידי לא אקיימנו. אמרו לא היו ימים מועטין עד שמת והוטל באשפה והיו תולעין יוצאין מחוטמו, ויש אומרים ביציאתו ניגף, דתני רבי חייא כמין קול נשמע בעזרה שבא מלאך וחבטו על פניו, ונכנסו אחיו הכהנים ומצאו ככף רגל עגל בין כתפיו שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל.

וז"ל המהרש"א שם: כתב הריטב"א הקשו התוס' דהא כתיב וכל אדם לא יהיה באוהל מועד וגו', ודרשינן אפי' אותם שנאמר עליהם ודמות פניהם פני אדם. ותירצו דשאני הכא שלא נעשה הקטורת כמצותה עכ"ל. והוא דחוק, אבל הנראה דלא קאמר דבכניסתו לקדשי קדשים ניגף מהאי טעמא שלא היה רשות שם למלאך ליכנס שם לנוגפו. אבל דקדק לומר דביציאתו מבית ק"ק ובא להיכל, שם ניגף ע"י מלאך, שאז היה רשות למלאך לבא לאהל מועד, כדכתיב עד צאתו, וז"ש כששמעו אחיו הכהנים בעזרה קול יוצא מהיכל נכנסו להיכל במקום שהותרו ליכנס ומצאו כף רגל כו' ותו לא מידי ובירושלמי מצאתי כמ"ש התוס', עכ"ל.

ותמה עליו הגרי"ש אלישיב בהערות ליומא, שהרי איתא בדף מ"ד שגם ביציאתו אסור להיות בהיכל.

וחשבתי שיתכן ליישב, שהרי למלאכים אין מצוות ואיסורים כמו שביארו המפרשים, שהתורה ומצוותיה ניתנה לבני ישראל, ולא למלאכים. אלא שעבודת פנים צריכה להיעשות בחשאי, וזה מכבוד העבודה. ולכן גם למלאכים אסור להיות בפנים. [ברעיון זה ביארו הרבה אחרונים מדוע לא נמנה הציווי 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד' במנין המצוות, שאין זה בגדר ציווי, אלא גדר בעבודת פנים, שהעבודה ראויה להיעשות בחשאי].

ואם כן יתכן לומר שהאיסור להיות בשעת יציאתו זה רק בגדר הרחקה, שלא יבוא להיות בשעת העבודה, ולכן למלאכים אין סיבה להימנע מלהיות בשעה זו.

*

הרב אריה גלינסקי, מח"ס 'בירורים וביאורים'

דף עב.

בגמ' 'רבי יוחנן רמי כתיב ועשית לך ארון עץ וכתיב ועשו ארון עצי שטים מכאן לתלמיד חכם שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו, יל"ע על מה מדובר, האם הכוונה שמחוייבים לדאוג לפרנסתו, או שהוא בעניין מסויים המוטל עליו שצריך לעזור לו בזה, שהרי הלימוד הוא ממשה שמדובר על מלאכת הארון שהוא מלאכת שמים, ולא פרנסה בעלמא, וא"כ משמע קצת שהכוונה לכל כה"ג, אבל סתימת הגמ' משמע קצת שהכוונה לפרנסה, אלא שבאמת דבר תימה הוא לומר שיצטרכו לעסוק במלאכתו של פרנסה, ואכתי צ"ע בכוונת הדברים.

*

בגמ' 'אמר להו רבא לרבנן במטותא מיניכו לא תירתון תרתי גיהנם', ופירש רש"י 'תרתי גיהנם - להיות יגעים ועמלים בתורה בעולם הזה ולא תקיימוה, ותירשו גיהנם במותכם, ובחייכם לא נהניתם בעולמכם', לכאן הדבר פלא שמשמע שכביכול העוסקים בתורה יש להם גיהנם בעוה"ז, והרי משנה שלימה שנינו כך דרכה של תורה וכו', אם אתה עושה כן אשריך בעוה"ז וכו', וכן ידוע בחוש שהעוסקים בתורה באמת הם המאושרים בעוה"ז, ואיך אפשר לקרוא לזה גיהנם, אמנם הביאור בזה פשוט, שהרי כאן מדבר על העוסקים בתורה שלא לשמה [שהרי המדובר במי שאין בו יראת שמים], והוא אכן יש לו גיהנם בעוה"ז כי אינו מבין את עוצם מעלת לימוד התורה חנדמה לו כאילו הוא מפסיד את העוה"ז אע"פ שבאמת הוא להיפך ממש וק"ל.

*

דף עג.

בגמ' 'מיתיבי כל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו אין שואלין בו שהרי שאל צדוק ועלתה לו אביתר ולא עלתה לו שנאמר ויעל אביתר עד תם כל העם וגו', סיועי הוה מסייע בהדייהו, ברש"י מבואר שהקו' גם למ"ד בולטות ולא מצטרפות, ולכאן היה אפשר לומר שלדעה זו אין קו' שהרי היה צריך דעת לצרף את האותיות, וא"כ י"ל שלזה צריך רוח הקודש ושכינה, ואולי סבי"ל לרש"י שאי"צ לזה מדרגא מיוחדת, וחידוש, וצע"ק.

*

דף עד.

בגמ' 'חצי שיעור רבי יוחנן אמר אסור מן התורה ריש לקיש אמר מותר מן התורה, רבי יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל', הנה יש מהאחרונים שהבינו שזה עצמו סיבת האיסור של חצי שיעור, מחמת דחזי לאצטרופי, ועל פי זה דנו באופנים שלא חזי לאצטרופי אם יש דינא דחצי שיעור, אמנם לכאן בפשטות נראה שאין

הכוונה לסיבה אלא לסימן, דהיינו שמסתבר ליה לר' יוחנן שאם חייבים על אכילת כזית, אין מסתבר שהחייב רק על הפירור האחרון, שהרי למעשה צריך את כל הכזית, וא"כ הביאור הוא שכל הכזית הוא מרכיב את האיסור, וא"כ דבר שכשהוא מצטרף לעוד הוא מרכיב חתיכת איסור, אינו מסתבר שלא יהיה עליו איסור, שהרי הוא "חזי לאצטרופי" היינו שכשהוא יצטרף הוא ג"כ יהיה חלק מהאיסור, וא"כ סימן שהוא בעצם איסור, אלא שכדי להתחייב צריך לאכול "שיעור מהאיסור" אבל לא שהאיסור מתחיל רק אחרי שאכל שיעור וק"ל.

*

בגמ' 'תניא אידך תענו את נפשתיכם וכו' מה מלאכה דבר שחייבין עליו במקום אחר אף ענוי נפש שחייבין עליו במקום אחר ואי זה זה פגול ונותר אביא פגול ונותר שהן בכרת ולא אביא את הטבל שאינו בכרת תלמוד לומר תענו ועניתם את נפשתיכם ריבה, אביא הטבל שהוא במיתה ולא אביא את הנבילה שאינה במיתה תלמוד לומר תענו ועניתם את נפשתיכם ריבה, אביא את הנבילה שהוא בלאו ולא אביא את החולין שאינן בלאו תלמוד לומר תענו ועניתם את נפשתיכם ריבה, אביא את החולין שאינן בקום אכול ולא אביא את התרומה שהיא בקום אכול תלמוד לומר תענו ועניתם את נפשתיכם ריבה, אביא את התרומה שאינה בבל תותירו ולא אביא את הקדשים שהן בבל תותירו תלמוד לומר תענו ועניתם את נפשתיכם ריבה, לשון הברייתא סתום מאוד, ולכאור' היה משמע שמביאים כל פעם פסוק אחר, אבל מאידך משמע מהלשון שזה אותו פסוק, וצ"ב א"כ איך באמת אפשר ללמוד את כל זה, הרי אולי בא רק ללימוד הראשון, ובתוספות ישנים מובא בזה שני פירושים, וז"ל 'מרבה את הפיגולין והנותרות כו'. פי' ה"ר יוסף דהני חמשה עינויים דמייתי הכא חמש פעמים תענו את נפשתיכם ריבה (לאו) היינו חמשה עינויים דאמר לקמן (דף עו א) הני חמשה עינויים כנגד מי וקאמר כנגד חמשה עינויים שבתורה אלא כולו מלשון ועניתם קאמר לחודיה, והוה מצי למימר ולמיפרך דלאו שיתא כתיבי אלא חמשה אלא דלא רצה לדקדק דעיקרייהו צריכי לדרשא דלקמן דהני ה' עינויים כנגד מי כו', ואומר רבי כי אין צריך לכך דמתענו ועניתם נפקי כולו ובכי האי גוונא איכא במעילה פרק הנהנה מההקדש דמפיק מתמעול מעל ריבה דרשות טובא. מ"ר, [לכאור' מש"כ בתחילה לאו היינו חמשה וכו' תיבת לאו ט"ס הוא כמו שהסגרתיו], אבל צע"ק דאינו דומה כ"כ לגמ' במעילה שזה כמה סוגי דרשות וע"ז שייך לומר שקולין הן ויבואו שניהם [וכה"ג בב"ק ג ע"א וערכין ד ע"ב], אבל כאן זה שלבים ואם נצרך הפסוק לשלב הראשון מהיכ"ת ללמוד את השלב השני, ואולי כוונת הברייתא שאליבא דאמת אינו מסתבר לחלק, ודוחק, ואכתי צ"ע.

*

דף עה.

בגמ' 'תניא רבי יוסי אומר כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין כך המן מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין, כיצד שנים שבאו לפני

הרב זלמן חיים הומינר וה"ה יוסף יצחק גולדשטיין

משה לדין זה אומר עבדי גנבת וזה אומר אתה מכרתו לי, אמר להם משה לבוקר משפט, למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון בידוע שזה גנבו, אם נמצא עומרו בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו, בפשטות צ"ל שקבלו עליהם כי אף אם במציאות סומכים על גילויים משמים [יעו"י שבת קח ע"א ועוד] אבל לא להוציא ממון וע"כ לכאו' צ"ל שקיבלו עלייהו [ובתו' יוהכ"פ האריך בזה קצת וצידד שהפסק היה על פי הדינים הרגילים, וזה היה רק לחזקם שיקבלו הדין, וחידוש].

*

בגמ' 'כתיב וברדת הטל על המחנה לילה [ירד המן עליו], וכתיב ויצא העם ולקטו, וכתיב שטו העם ולקטו, הא כיצד צדיקים ירד על פתח בתייהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו, לכאו' יש לתמוה מנ"ל להרשע שמה שרואה בסמוך לביתו אינו שלו, ואף אם המן של הצדיקים היה ממש סמוך לביתם באופן שא"א לטעות, אבל עכ"פ היה באמצע הדרך את של הבינונים, ומנ"ל שאינו שלו, ועכ"פ יכול לומר שהוא שלו ולא לילך רחוק כ"כ, ושמעתי ממו"ח לפרש עניין זה שאה"נ אין הכוונה שהיה ידוע מה של כל אחד, אלא היה מן סמוך לבתים ורחוק יתר, ועוד רחוק יותר, אלא שהצדיקים פתחו דלת האהל וראו מן, לקטוהו ושמחו בו, הבינונים חשבו לעצמם הרי אני רואה גם שם מן, בוודאי שם הוא מן יותר טוב, הלכו וטרחו ולקטו מה שיש שם, הרשעים טרחו עוד יותר וחשבו לעצמם הרי אני רואה מרחוק עוד מן, אולי שם הוא עוד יותר טוב, וע"כ הלכו וטרחו לילך עד שם והביאו לביתם המן משם, נמצא שבאמת כולם קבלו אותו תוצאה, ומחמת שטות כסילותם שחשבו שיש בידם ע"י הטרחא להוסיף על מזונתם, ע"כ טרחו לילך וללקט המן מריחוק מקום, והרי הלקיטה זו היא שטות גמור כי לא הרויחו בזה מאומה, [וזהו בחינת מש"כ בזוה"ק שטו העם ולקטו בשטותא, כי עצם הלקיטה היתה בשטות] ודו"ק [וכן עד"ז יש לפרש את הקטע שאח"כ על הטחינה בריחיים].

*

בגמ' 'ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע, תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה בשר ששאלו שלא כהוגן ניתן להם שלא כהוגן, לחם ששאלו כהוגן ניתן להם כהוגן מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בלילה, צ"ב שהרי אמרו קודם שהוא מחמת ששאלו שלא כהוגן, ואם היה ניתן לגרוס דבר אחר מכאן למדה תורה דרך ארץ וכו', היה מובן, אבל לא מצאנו שהגיהו כן, וצ"ע.

*

הרב זלמן חיים הומינר וה"ה יוסף יצחק גולדשטיין

דף עה ע"א

בגמ' דאגה בלב איש ישיחנה וכו' וחד אמר ישיחנה לאחרים. צריך ביאור דלכאורה היה אפשר לפרש פסוק זה באופן אחר, דאם יש דאגה בלב איש, ישיחנה דהיינו שיתפלל על זה, וכמו דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה, ולמה הגמ' אינה מפרשת הפסוק כדמצינו פסוק

הרב זלמן חיים הומינר וה"ה יוסף יצחק גולדשטיין

בתורה כן, ומפרשת באור מסברא. ועיין בערוך דבאמת פירש דלמ"ד ישיחנה לאחרים היינו שאומר להם כדי שיבקשו עליו רחמים ויתפללו עליו. אבל ע"פ האמת גם לערוך אין הפירוש של ישיחנה מלשון תפילה, אלא פירושה שיספרה לאחרים, ורק עושה כן בשביל שיתפללו עליו, וא"כ עדיין קשה למה לא פירושה כהפסוק ביצחק שלשוח היינו תפילה. ואולי יש לומר דאם היה הכתוב רוצה לומר שיתפלל, היה לו לומר דאגה בלב איש ישוח, מהי הלשון ישיח'נה', ולכך פירשו דהכוונה לשוח אותה לאחרים, ומ"מ היות וגם הוזכר תפילה בלשון שיחה, אולי לכך פירש בערוך שמספר להם כדי שהם יתפללו עליו, ובכך ניחא בין הלשון תפילה ובין הלשון ישיחנה.

בגמ' ונחש עפר לחמו ר' אמי ור' אסי חד אמר וכו'. היינו דכנראה הקשה לב' המ"ד דאיך כתיב דהנחש עפר הוא לחמו, והרי אנן חזינן דאוכל כל מעדני עולם, וזה תירצו דבאמת אוכל כל מיני אוכלים, רק דמרגיש בכולם טעם עפר, או שאח"כ הוא אוכל גם עפר דאין דעתו מיושבת עליו.

בגמ' זכרנו את הדגה וכו' וחד אמר עריות. היינו שהתלוננו על מה שבמדבר היו אסורים להם עריות שהיו מותרות להם במצרים. ולכאורה קשה מה שייכות יש בין העריות שנאסרו עליהם במדבר למן שקיבלו שם, דהרי מיירי כאן ממה שהתלוננו על המן, דהא ממשיך הכתוב ואומר את הקשואים ואת האבטיחים, ולמה התלוננו על זה כאן. ואולי יש לפרש דלמ"ד עריות תלונתם היתה על כך שהיות ורק המן הוא אכילתם במדבר, ועל זה אמרו לקמן בע"ב דהיה נבלע בכל רמ"ח אבריהם, דהיינו שלא היו להם יציאות כלל, וממילא לכך חששו שגם לביאה לא יהא להם יציאות, ולכך אמרו זכרנו את הדגה דהיינו שהיינו פרים ורבים כדגים, ובשביל המן לא יהא להם כן, ואח"כ המשיכו וטענו על המן ואמרו דגם את הקשואים והאבטיחים זכרו ממצרים ועכשיו אין להם. רק דא"כ קשה מהי הלשון עריות שנקטה הגמ', דהיה לו לומר וחד אמר ביאה, ולמה דווקא על עריות היה תלונתם, הרי בנשיהם גם היה אותו חשש, וצ"ע בזה.

בגמ' ולמ"ד עריות הא כתיב נאכל לישנא מעליא נקט דכתיב אכלה ומחתה פיה. לכאורה היה אפשר להביא ראיה לכך מהא דביוסף לגבי מה שהיה נותן לו פוטיפר כל מה שבידו, דכתיב שם חוץ מן לחם אשר הוא אוכל, וכדפירש רש"י שם דהיינו אשתו, ולמה בעינן להביא ראיה ממשלי שהוא כתובים ולא מן התורה. וצריך לומר דשם ביוסף אין ראיה ברורה דמיירי באשתו, דהרי גם אפשר לפרשה כפשוטו דרק מה שהוא אוכל לא נתן בידו, ולכן הביאה הגמ' ראיה ממשלי דמיירי בהדיא מעריות. ואחר שכבר הוא ברור לן בגמ' דנקטינן לשון אכילה בעריות, ממילא ניחא מה דביאר רש"י דגם ביוסף מיירי לגבי אשתו.

בגמ' אלא למ"ד דגים מאי בוכה למשפחותיו הא והא הואי. היינו דלמ"ד דגים יש לומר דבאמת במה דכתיב דגה הכוונה לדגים ממש, רק דחוץ מזה עוד היה מה שבכה העם למשפחותיו על עסקי משפחותיו, והוא דבר נפרד ואינו שייך כלל למה דהתלוננו על הדגה.

בגמ' את הקשואים ואת האבטיחים ר' אמי ור' אסי וכו' חמשת המינין הללו לא טעמו בו וכו'. משמע מדברי שניהם דנחלקו בחמשת המינין הללו אם טעמו בו או לא, אבל לכו"ע מיירי בחמשת מינין, וא"כ לכאורה קשה, דהא לעיל נחלקו בדגה אם מיירי בגדים או בעריות, ולמ"ד שמיירי בדגים לכאורה יש כאן ששה מינין ולא חמשה, דבתחילת פסוק זה כתיב זכרנו את הדגה, ולמה לא אמר אחד מן המ"ד דבששה מינין הוא חולק, וצ"ע.

בגמ' אם נמצא עומרה בבית בעלה בידוע שהיא סרחה עליו נמצא עומרה בבית אביה בידוע שהוא סרח עליה. לכאורה קשה, דהא הסברא נותנת דדווקא כשהיא סרחה עליו תהא עומרה בבית אביה, והוא משום שעכשיו ודאי יגרשה, ולכן כבר מעכשיו הלכה עומרה לבית אביה, אבל כשהוא סרח עליה שהוא מצידו אינו מגרשה, למה יהא עומרה בבית אביה, והרי היא אשתו לכל דבר. ועיין בהגהות הב"ח דבאמת הביא גירסא הפוכה וכמו שכתבנו, אבל לגירסת הגמ' כאן קשה, וצ"ע.

*

דף עה ע"ב

בגמ' הא כיצד בינונים לאלתר מתו רשעים מצטערים והולכים עד חודש ימים. היינו דרך בינונים ורשעים היו כאן, דאילו הצדיקים לא ביקשו את השליו וממילא לא מתו, אבל לאכול מן השליו כן אכלו גם הצדיקים, דהא לקמן אמרו דהצדיקים היו אוכלין השליו בשלוחה ומלשון שליו, ורק הרשעים היו אוכלין אותם מלשון סליו דהיו להם כקוצים. ומה דלקמן לא הוזכרו הבינונים לגבי אכילת השליו, והרי כאן אמרו דגם הם נענשו, ולמה לא אמרו דגם להם היה השליו מלשון קוצים. ונראה דכיון שהיו מיד מתים ואפי' היו עדיין בין שיניהם, ממילא לא הספיקו כלל להרגיש הבשר לא בשלוחה ולא כקוצים, ולכן לא הוזכרו שם.

בגמ' אמרו עתיד מן זה שתיפח במעיהם כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא. צריך ביאור, דהרי אנשי דור המדבר היו רואים במו עיניהם איך שכל מעשה המן מלא ניסים היה, עד שהיה מלבין עוונותיהם כמו שאמרו לעיל בע"א, דהרי לזה היה מגיע המן עד ביתו ולזה בקצה המחנה, ועוד היה מתווסף בו אבנים טובות וכדומה, ועוד לזה היה מגיע לחם ולזה רק עוגות וכו', ואיך אחר כל זה היו עדיין חוששים שתיפח במעיהם, והרי כמו שכולו מעשה ניסים כך מה שאין צריכים לצאת היא מעשה ניסים, ומה חשש היה להם, וצ"ע.

*

דף עו ע"א

בגמ' זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל. לכאורה קשה דהא מן המן היה אסור להשאיר ממנו כלום למחר, כדי שלא יבאש וירים תולעים וכמעשה דתן ואבירם דלכך מתו, וא"כ איך שייך שירד ליהושע כ"כ מן בשיעור של כל ישראל, והרי לכל אחד מישראל היה יורד כ"כ הרבה מן עד שהגיע לשישים אמה וכדאמר ר"א המודעי לקמן,

הרב זלמן חיים הומינר וה"ה יוסף יצחק גולדשטיין

ואיך שייך שיהא יהושע אוכל כ"כ הרבה מן שהוא כנגד כל ישראל כפול שישים אמה של כל אחד, והרי אין זה שייך במציאות, ולהשאיר מיניה גם אסור וכנ"ל. ומכורח ההכרח מוכרחים לומר דלא מיירי כאן בכמות אוכל בגשמי, דהרי לא יתכן לאכול כ"כ הרבה, ואלא דמיירי בדבר רוחני, ולכך היה אפשר לקבל שפע גדול כ"כ. אבל לפי זה קשה למה לקמן הקשו רבנן על ר"א המודעי ואמרו לו עד מתי אתה מגבב דברים ומביא עלינו, ומה תימא כ"כ איכא עליו, והרי גם הברייתא אמרה כאן דבר שאינו יתכן לכאורה במציאות, ומחמת כן אמרנו בדבר רוחני איירי, וא"כ מה קשה על ר"א המודעי, הרי גם בו שייך לומר דמיירי בדבר רוחני, ולכך הוא דבר שיתכן במציאות. ואולי יש לומר דבאמת על כך דבדבר רוחני אפשר לפרשו מודו רבנן לר"א, וכמו שאמרנו כאן בברייתא, רק דהקושיא עליו היתה דמניין לו דכן הוא, דהוא הרי דבר תימא, ואפי' דיש לפרשו בדוחק, מ"מ מניין לך חידושים כאלו.

בגמ' תניא איסי בן יהודה אומר מן שירד להם לישראל וכו' הא לא דמיא התם ארבעין יומין הכא חדא שעתא. צריך ביאור למה הביאה הגמ' השמועה הנוספת לגבי המן באמצע שעדיין דנים לגבי ראייתו של ר"א המודעי, היה לה להשלים הקושיא על ראייתו ותירוצה, ורק אח"כ להביא שמועות נוספות לגבי המן, ולמה הכניסוהו באמצע. והביאור הוא דבעינן להביא עוד ראייה לר"א מן הברייתא דאיסי בן יהודה, דשם גם משמע דהיה המן גבוה הרבה עד שמלכי מזרח ומערב ראו אותה, ואח"כ כבר ע"ז הוסיפו מה שלמידים מינה על כוסו של דוד לעתיד, ואח"כ חוזרת הגמ' לדחות הראייה של ר"א ומבארת אותו. רק שעדיין קשה דמ"מ מן הברייתא דאיסי עדיין יש ראייה שהיה להם מן הרבה עד שאפי' מלכי מזרח ומערב ראו אותה, ולזה אין לדחות דכאן בארבעים יום וכאן בשעה. וצריך לומר דבאמת אין לדחות הראייה משם דהיה הרבה מן, אבל מ"מ גם ראייה לגובה שישים אמה אין כאן, דהרי לא מוזכר שם בברייתא כמה היה גובהו, וממילא עדיין קשה לר"א מניין לו דדווקא שישים אמה היה גובהו.

*

דף עו ע"ב

בגמ' ותירוש חמרא הוא והתניא וכו' ולא חמרא הוא והכתיב ותירוש ינובב בתולות דבר הבא מן התירוש. לכאורה קשה דקודם הביאו ראייה מברייתא לומר דתירוש לאו חמרא, ואילו אח"כ בפסוקים בפשיטות משמע דכן חמרא הוא, וא"כ למה נדחוק הפסוקים ונפרשם דמיירי בבא מן התירוש ולא בתירוש עצמו, אדרבא יש להביא ראייה מן הפסוקים דכן חמרא הוא, ולהקשות על הברייתא דסותרת הפסוקים, דלמה אולמא הברייתא מן הפסוקים. וצריך לומר דבאמת בסתם כך משמע דכן חמרא הוא, רק דהיות וברייתא אמרו איפכא בדוחק ביארה הגמ' הפסוקים כדי לא לסתור הברייתא, ובאמת למסקנא אמרו איפכא דכן חמרא הוא, ורק הברייתא דבנדרים איירי בה נקטו כלשון בני אדם.

*

דף עז ע"א

בגמ' אייתוה לדוביאל שרא דפרסאי ואוקמיה בחריקיה ושמש כ"א יום וכו' ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס. עיין במצודות דוד שביאר פשט הפסוק, דגבריאל תירץ כאן לדניאל מה שלא בא אליו מיד אחר שהתחיל להתענות, דאמר לו דהיה צריך להלחם עם שר של פרס שרצה להאריך שעבוד פרס על ישראל, ולכך לא היה בידו לבוא עד שבא גבריאל אחר כ"א יום ועזר לו, ולכן רק עכשיו בא אליו.

בגמ' היינו דבמלכותא דפרס איכא דיהיב כרגא ואיכא דלא יהיב כרגא. צריך ביאור דלכאורה איך שייך שיהיו חלק משלמים המס וחלק לא, דהרי אם אין כופין אותם לשלם למה חלקם כן ישלמו, ואם כן כופין אותם לשלם איך חלקם לא ישלמו. ואולי יש לומר שבחלק מן המקומות היו כופין לשלם ולכך כולם היו נותנים שם, ואילו במקומות אחרים לא היו כופין אותם ולכך לא היו משלמים, ובכך נתקיימו ב' הא"ד שהיכן ששילמו הוא כהא"ד שנחתמה, והיכן שלא שילמו היא כהא"ד שלא נחתמה.

אלא אמר ר' יצחק מהכא מים קרים על נפש עיפה ודילמא משתיה. צריך ביאור למה חזרה בה הגמ' מללמוד כן מהפסוק הקודם מכי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר, הרי היה אפשר להביא ראיה מן הפסוק של מים קרים על נפש עיפה דבהא דלעיל מה שאמרו עיף היינו רחיצה, דהרי שם חזינו דעיף הוא יש לו שייכות למים, והיות ששם כבר כתיב צמא וא"כ א"א לפרשה על שתיה, מוכרחים לפרשה על רחיצה שגם הוא יש לו שייכות למים, וא"כ קשה למה אמרה הגמ' אלא וחזרה בה מן הלימוד מעיף דלעיל, ולמאי בעינן לימוד חדש. ועיין בתוס' ישנים דהקשה כעין קושיא זו רק איפכא, על מה דרצו לדחות כאן בגמ' דעיפה היינו שתיה, דהקשה דמהא דלעיל דכתיב גם צמא וגם עיף מצינו בהדיא דעיף אינו שתיה, וא"כ מוכרחים לומר דמים קרים היינו רחיצה. ונשאר שם בצ"ע, וגם על הקושיא הראשונה צ"ע.

*

דף עז ע"ב

בגמ' והא תשמיש גופה איקרי עינוי וכו' א"ל התם שעינה מביאות אחרות. ביאר רש"י שהיתה מתאוה לו ולא בא עליה עוד, ועוד פירש פירוש אחר שעינה אותה בביאות אחרות שלא כדרכה, וע"ז כבר הקשה רש"י דא"כ גם בלבן יש לומר דבכך הזהיר לבן את יעקב שלא יענה את בנותיו בביאות שלא כדרכם, וא"כ חוזרת קושיית הגמ' למקומה דמניין הראיה דמניעת תשמיש הוה עינוי. ועיין בריטב"א ועוד מפרשים דקיימו את הביאור השני של רש"י, ובפרחי כהונה תירץ דבאמת א"א לומר דלזה התכוון לבן להזהיר ליעקב, דבזה ודאי לא חשדו שיבוא עליהם שלא כדרכם, דהא יש בזה הוצאת זרע לבטלה, ולכן ודאי דכאן בלבן מיירי במניעת תשמיש, דחשש דיעקב מרוב קדושתו ימנע מכך וגם ירצה אותם בזה, דבכך אין איסור במה שמונע ביאה, ולכן הזהירו שלא יענה אותם. ובאמת עיין ברש"י על החומש דגם הוא עצמו קיים ביאור זה דהעינוי בבת יעקב מיירי שבאה עליה שלא כדרכה, וכביאורו השני כאן, וכבר הקשו עליו בזה כמה אחרונים

הרב זלמן חיים הומינר וה"ה יוסף יצחק גולדשטיין

דסתר דבריו כאן. אבל באמת נראה לתרץ דשם מיירי בביאה ראשונה שלא כדרכה ובכך פירש מה שכתוב ויענה, ולא כמו שפירש כאן דמיירי בביאות אחרות שלא כדרכה, ואינו כביאורו השני כאן, ולכן קיים אותו רש"י, והוא ביאור שלישי ונפרד.

בגמ' ת"ר ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו עובר עד צאוורו במים ואינו חושש. צריך ביאור דהא מה שהתירו לעובר להקביל פני אביו או פני רבו, הוא משום דהולך הוא לדבר מצוה, וא"כ מה טעם יש לחלק בין אם מיירי בגדול ממנו או בקטן ממנו וכדלקמן דברב לתלמיד יהא אסור, הרי זיל בתר טעמא, ואם במצוה איירי יהא מותר ואם לא במצוה איירי יהא אסור. ועיין בט"ז או"ח (סי' תרי"ג סק"ו) דהקשה על הא דאמר רבינו אליקים דמיירי בתלמיד חולה, ומשום דאינו יכול לילך לרבו היה הו"א שיהא מותר לרבו לילך אצלו, ומ"מ אסרוהו, וע"ז הקשה דא"כ למה יהא רב זה אסור יותר מן ההולך לשמור פירותיו שהתירו לו לקמן לילך. ותירץ דבאמת מיירי באופן שיכול התלמיד לילך לרבו ולכן אסרו על רבו לילך אצלו. וממילא ניחא מה דחילקו בין מי שגדול ממנו לקטן ממנו, דבקטן ממנו כיון שהוא יכול לילך אצלו לא התירו לגדול לילך, דראוי יותר שיבוא הקטן אצל הגדול.

בגמ' אמר ר' יהודה בן פזי אף מלאך המות אין לו רשות לעבור בתוכו. צריך ביאור דאם מלאך המות אין לו רשות לעבור בתוכו מה חשש סכנה יש בו, הרי אין מלאך המות שולט שם, ועוד מה סכנה יש למלאך המות עצמו לעבור שם, וא"כ מוכרחים לומר דלא משום סכנה אסור לעבור שם, אלא איסור יש בדבר כמו דלמלאך המות איסור יש לו לעבור שם, וא"כ מה ראייה הביאו מכאן דעד צאוורו אסור לעבור אפי' בחול, הרי לא מיירי מסכנה כלל, וצ"ע.

*

דף עח ע"א

בגמ' רב פפא אמר כסא דחספא חסר נמי אסור משום דמזדריב. לכאורה קשה, דכי שייך שבכל כוס עם מים וכדומה יהא אסור להחזיקו מחשש שישפך דאסור משום רחיצה, הרי לא מצינו איסור כזה ביוה"כ. ואולי יש לומר דדווקא במחזיק הכוס כדי להתקרר אז חיישינן שיבוא לרחיצה ע"י שיפול הכוס, דגם מיירי שמחזיק בה הרבה זמן, וגם משום דלכך כוונתו, ומשא"כ בסתם העברת הכוס למקום אחר או נתינה לקטן וכדומה אין לחשוש.

בגמ' כי אתא רבה בר מרי וכו' ומניחה תחת מראשותיו וכו' בערב יוה"כ מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים. מה דבתשעה באב היה מניחה תחת מראשותיו, עיין ברבינו מנוח דפירש דעשה כן כדי שלא יתייבש המטפחת, וכך ישאר בה לחלוחית קצת. ולכאורה קשה, דהא ביוה"כ אפי' כשעושה אותה כלים נגובים עדיין נשאר בה לחלוחית, דהרי היה מעבירה אח"כ ע"ג עיניו, וא"כ למה בתשעה באב כשלא היה מנגב כלל כן היה חשש שיתייבש, וצ"ע.

דף עח ע"ב

בגמ' עמד ר' יצחק בר נחמני על רגליו ואמר אני ראיתי את ר' יהושע בן לוי שיצא בסנדל של שעם ביוה"כ. לכאורה צריך ביאור למה עמד ר' יצחק על רגליו, וכן לעיל בע"א עמד ר' צדוק בן חלוקה על רגליו ואמר אני ראיתי וכו' למאי עמד. ונראה דכיון דבאו להעיד מה שראו ושנלמד הלכה מכוח זה, לכך נעמדו כדין עדות, דעדים צריכים לעמוד בפני הדיינים בזמן שמוסרים עדותם.

בגמ' שיצא בסנדל של שעם ביוה"כ ואמינא ליה בתענית צבור מאי א"ל לא שנא. לכאורה קשה דהא אם ביוה"כ שהוא חמורה מכל התעניות מותר בסנדל של שעם, א"כ כ"ש בתענית צבור שהוא מדרבנן שיהא מותר, ומאי קושיא יש כאן כלל. ועיין בתוס' ישנים דביאר דהו"א דדברי סופרים צריכין חיזוק ולכך יש להחמיר בהן יותר.

בגמ' דאמר שמואל האי מאן דבעי למיטעם טעמא דמיתותא ליסיים מאני וליגני. צריך ביאור מה טעם מיתה שייך בכך שיישן במנעליו. ועיין במאירי דכתב דיש בזה צער גדול ולכך הוי טעמא מצער מיתה. ועיין במנחת ביכורים על התוספתא (פ"ד ה"א) דביאר דהוא משום שסכנה יש בדבר. אבל לדבריו קשה, דאם יש חשש סכנה שיכול לבוא בכך לידי מיתה, היה לו לשמואל לומר דמי שרוצה ליכנס לחשש מיתה שיישן במנעליו, אבל מה שייך בסכנה לומר דיהא מרגיש בה טעם מיתה, ולדברי המאירי הנ"ל ניחא דיש לו צער שהיא מעין צער מיתה, אבל למנחת ביכורים קשה, וצ"ע.

דף עט ע"א

בגמ' רב פפא לא מיבעיא ליה הא דרב אשי לחה שבולת מיקרי שלא בקליפתה אושלא מיקרי. צריך ביאור דבשלמא מה דרב אשי לא הסתפק בספיקא דרב פפא ניחא, דהא במה דאמרו גסה יש לבארה בב' צדדים, אי מיירי בגסה דהיינו גדולה כמה שאפשר לכך יש לומר דמיירי בגרעינתה, או דגסה היינו גדולה יותר מכותבת קטנה, אבל אין בהכרח דבעינן כמה שיותר גדולה, ולכך אפשר דמיירי בלא גרעינתה, ואפי' דכתיב כמוה וכגרעינתה, מ"מ אפשר דהכוונה לכמוה או כגרעינתה וכדפירש רש"י. אבל כאן לגבי עצם כשעורה, ממה שכתוב שעורה משמע דווקא שעורה, אבל לחה או שלא בקליפתה שאינה נקראת שעורה, ודאי דלא מיירי בזה כאן, ואיך הסתפק בזה רב אשי כלל. וצריך לומר דרב אשי סבר דגם לחה ושלא בקליפתה כן נקראת שעורה, ולכך כן נסתפק בה רב אשי.

בגמ' ותני עלה לא מפני שהלכה כך אלא שרצו להחמיר על עצמן וכו' הא כביצה בעי סוכה. היינו דמכך דלעיל אמרו דעל שני כותבות אין צריך לכתחילה סוכה, ורק חומרא בעלמא הוא דהחמירו על עצמן, ומשא"כ כאן על כביצה משמע דכן בעינן סוכה מן הדין,

ממילא עולה דככותבת הגסה שאמרו אינה יותר מכביצה, דהרי אפי' שני כותבות בלא גרעינן אינן ככביצה.

בתוד"ה ולא בירך אחריו בא"ד אית ליה ולמה צריכא ליה מפני שגרעינתו ממעטתו מה עביד ליה ר"י משום בריה. היינו דבכך שהוריד הגרעין כבר אין שיעור כזית בה, ולכך ר' חייא אסתכל ביה על שבירך אחריו. אבל באמת קשה דהא אפי' לר' יוחנן שסובר שאם בריה הוא מברכים אחריו אף בלא שיעור, מ"מ כאן שהוציאו גרעינתו כבר אינו בריה, דהא בברייתו הוא גדול יותר דיש בו גרעין, ולמה לר' יוחנן כן יש לברך אחריו, וצ"ע.

*

דף עט ע"ב

בתוד"ה מיני תרגומא בא"ד פרש"י כגון פירות וכיסנין וקפלוטות מבושלין והכא משמע דמיני תרגומא לאו פירות נינהו. צריך ביאור מה הקשה לתוס' מה דפירש רש"י דמיני תרגומא היינו פירות, הרי גם כאן בגמ' לאחד מן התירוצים מיני תרגומא כן הוי פירות, ולמה אמר תוס' דהכא משמע דלאו פירות נינהו, וכי רש"י אינו יכול לפרש שם כאחד מן התירוצים כאן, וצ"ע.

*

דף פ ע"א

בגמ' ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת. צריך ביאור דהא אמרנו דתפסת מרובה לא תפסת ורק תפסת מועט תפסת, וא"כ למה אם בעינן מה שבית הבליעה מחזיק בעינן השיעור הגדול ביותר שהוא מחזיק, הרי תפסת מועט תפסת והוי ליה למימר דבביצת ציפור שודאי בית הבליעה מחזיק אותה כבר יהא חייב, ולמה שיעור גדול יותר בעינן, וצ"ע.

*

דף פ ע"ב

בגמ' מיהו כולי עלמא טובא ועוג מלך הבשן פורתא. היינו דלענין אכילה קים להו לרבנן דאכילת כותבת מיתבא דעתיה של כל אדם, ואפי' גדול כעוג מלך הבשן, רק שהחילוק הוא לכמה זמן הוא משביע אותו, ומשא"כ לגבי שתיה לאדם כעוג מלך הבשן מלא לוגמיו של אדם רגיל אינו מרווה אותו כלל, ולכך בעינן לחלק דלכל אדם כמלא לוגמיו שלו משערינן.

בגמ' כזית בכדי אכילת פרס וכו' א"ל אביי קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה. היינו דאפי' דבמקום שבעינן לאסור כבר בשיעור כזית גם אסרו באותו שיעור זמן, מ"מ כאן דבעינן גם מיתבא דעתיה, קים להו לרבנן דרק כשאוכל כותבת בשיעור זמן של כדי אכילת פרס היא דמיתבא דעתיה, ומשא"כ בשאר איסורים דבכזית הוא כיון דלא בעינן

הרב זלמן חיים הומינר וה"ה יוסף יצחק גולדשטיין

מיתבא דעתיה לכך גם בהם די בשיעור זמן של כדי אכילת פרס, ואפי' דבשיעור אכילה קטן מכותבת מיירי.

בגמ' וא"ר פפא מכאן שטומאת גוויה דאורייתא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. תימה הוא, דהא בהדיא אמר רב פפא שם דטומאת גוויה דאורייתא, ואיך שייך לומר דבאמת מדרבנן הוא והקרא אסמכתא הוא, דהרי רב פפא לא רק הביא את הפסוק שלכך יהא אפשר לפרש דבריו דכן דרבנן הוא, אלא באמת ביאר שם להדיא דכן הוי דאורייתא, והוא ממש סותר דבריו כאן, ומה תירצה הגמ', וצ"ע.

*

דף פא ע"א

בגמ' א"ר יוחנן זר שבלע שזפין של תרומה והקיאן ואכלן אחר וכו' שני אין משלם אלא דמי עצים לראשון בלבד. צריך ביאור למה כלל יהא חייב השני לשלם בכהאי גוונא לראשון, הרי אדם שהוא מקיא אוכלין ודאי הם מאוסים בעיניו ואין לו יותר בהם צורך כלל, וממילא ודאי מפקירן בכך, וא"כ אפי' דהם ראויים להסקה למה צריך השני לשלם דמיהן לראשון, וצ"ע.

בגמ' כלל א"ר יהושע וכו' לא טומאתו ולא שיעורו אין מצטרפין. לכאורה קשה דהא אם באינו שוה אפי' בדבר אחד או בשיעורו או בטומאתו אין מצטרפין, למאי בעינן כלל לומר דבשניהם אינם שוים דגם אינם מצטרפים, הרי פשיטא הוא. ואולי יש לתרץ כדמתרצינן בהרבה מקומות בש"ס דבאמת הוי זו ואין צריך לומר זו וכדי נקטה, וצ"ע.

במשנה אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת. ביאר רש"י דחד שמא הוא דאכילה ושתיה מחד קרא נפקי. אבל קשה דהא לעיל (עג:) אמרו במשנה דאין אכילה ושתיה מצטרפים לחייב, ואיך שייך שאחר שכבר יהא בשניהם שיעור לחייב כן יצטרפו שניהם יחד לחטאת אחת, והוא נראה כתרתי דסתרי. ואולי יש לומר דהיות ובשיעור אינם שוים, דאכילה הוא בכזית ואילו שתיה הוא כמלא לוגמיו, והטעם הוא שבשתיה אזלינן בתר מלא לוגמיו של האדם השותה, ומשא"כ באכילה קים להו לרבנן דבשיעור של כותבת מיתבא דעתיה של כל אדם, ממילא לכך להשלים שיעור אינם יכולים, די ש בשיעורם ב' ענינים נפרדים, אבל לגבי חיוב חטאת אחת, כיון דמ"מ בחד קרא נפקי לכן כן מצטרפים לחטאת אחת.

*

דף פא ע"ב

בגמ' אלא רב אחא בר יעקב מאי טעמא לא אמר כרב פפא מיבעי ליה לכדתניא וכו'. לכאורה קשה, דהא גם אם למידיים מתשבתו שבתכם לימוד אחר ואינו מופנה, מ"מ אין המקרא יוצא מידי פשוטו דיוה"כ כתיב בו תשבתו שבתכם וממילא שבת איקרי. ויש לומר דאין הביאור של הלימוד מתשבתו שבתכם הוא שרק למידיים מיוה"כ דגם בשאר ימים טובים כן, וממילא יקשה דמ"מ יוה"כ שבת איקרי, אלא דהביאור הוא כדמדויק

הרב זלמן חיים הומינר וה"ה יוסף יצחק גולדשטיין

ברש"י בד"ה מיבעיא ליה, דמה שכתוב תשבתו שבתכם בשאר ימים טובים קאי, וכלל לא קאי על יוה"כ עצמו, ולכן באמת לא מצינו שיוה"כ איקרי שבת, וממילא בעינן לימוד מגז"ש משבת שבתון.

בגמ' דרש רב גידל בר מנשה מבירי דנרש אין הלכה כרבי לשנה נפקי כולי עלמא מזוגו ושתו. צריך ביאור למה כלל עלה על דעתם להתיר למוזגו ולשתותו ביוה"כ, הרי רב גידל לא אמר דחומץ אינה מאכל כלל, אלא רק אמר דאין הלכה כרבי דהוא משיב את הנפש, ומניין להם להתיר מעצמם לשתותו בשביל כך ביוה"כ, דכי בשביל שאינו משיב את הנפש יהא מותר לשתותו. ועוד יותר קשה דאפי' למסקנא משמע דרב גידל עצמו סבר דבדיעבד אינו חייב על שתיית החומץ באם לא מוזגו, ולמה באמת הוא סבר כן וכנ"ל. ואולי יש לומר דבאמת אוכל הוא כן מיקרי, רק שהיות ורב גידל סבר שהוא אינו משיב את הנפש, ממילא מיכתת שיעורו, דאפי' ישתה כמלא לוגמיו אינו נחשב כשיעור, דהא אין זה משיב את הנפש וממילא לא מיתבא דעתיה, ולכך לכתחילה ודאי אסור לשתותו דבכלל אוכל הוא, רק דבדיעבד אין לחייב עליו דמיכתת שיעוריה. רק דא"כ קצת קשה למה אמר רב גידל אימר דאמרי אנא פורתא טובא מי אמרי, דלכאורה אם אינו משיב את הנפש ובדיעבד מיירי, מה החילוק בין פורתא לטובא, הרי בשניהם אינו משיב את הנפש, וצ"ע.

סיפור

אחרי במדבר / הרב נח גדליה קזקוב

מצרים מת על שפת הים

ההמונים הנרגשים עמדו כולם על שפת הים הגועש, הלב היה מלא בהודיה והתרוממות רוח. אמנם הלב עדיין מיאן להאמין, היתכן שלא נראה עוד את מצרים עד עולם?... הרי הורגלנו מאז ומעולם להיות עבדים, וכעבדים, החושים כולם מחוברים בקשר בל ינתק בנפש וברגש אל האדון, לתרבותו, לרצונותיו ולעבודתו. קשה עדיין להשתחרר מהקשר העמוק הזה. הם רוצים, משתוקקים ומיחלים להגמל. להפרד מהתחשה המעיקה של הקשר למצרים, לתרבותה ולאליליה. הם חוששים, אולי, אולי עדיין לא השתחררנו ממצרים לגמרי, צפויים לנו עוד התנגשויות. אנו יצאנו מצד זה, והם יבואו מצד אחר. אם הלב עדיין קשור למצרים, מדוע שתהיה סיבה שגם הגוף לא ישתעבד תחת מצרים. אנו רוצים לראות 'אֶת מִצְרַיִם מֵת'!... מת בלבנו, מת מתחושותינו, מת מרצונותינו! (קול שמחה)

והנה הגלים גבוהים, משתברים אל החוף.... 'וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם'. כל המצרים כאילו הם אדם אחד, כאילו אין כאן פרטים בודדים, הושלכו בבת אחת וברגע אחד על החול הזהוב. מפרפרים ומפרכסים... (אילת השחר) נכון, הם יודעים שהים פולט אל שפתו בטבעו כל דבר מת, המים מקור החסד אינם סובלים את המוות שבא בעטיו של חטא עץ הדעת, החטא שבשלו התקללה האדמה, ונגזר על האדם לשוב אליה – 'כִּי עָפַר אֶתָּה וְאֵל עָפַר תָּשׁוּב', דרך הים להשיב ולפלוט את הגויות המתות אל האדמה, שם מקומם. כאן נראה לעיניהם פלא עצום, הים פלט את הגויות בעודן חיות ומפרפרות אל החוף. יש בכך מסר חשוב התפעל צפניהו, המצרים הם רשעים, אין בעולם רשע כדוגמתם, אבל הם משמשים כעת כלי לקידוש שמו יתברך, המוות שלהם הוא בעצם מוות על קידוש השם, אלו לא גויות מתות, הם גויות חיות!!!... הם מלאות וגדושות בקידוש שם שמים. לכן כעת, שאנו רואים שהים פולט אותם החוצה בעודם חיים, אנו יודעים שמקום מותם הוא על שפת הים, שם המצרי יהיה מת, לאחר שכבר סיים את תפקידו החי לקדש שם אלוקינו במותו למרגלות רגלינו, כדי שנראה, נודה ונהלל (קדושת לוי).

אבל אם שמת לב, העיר זבדיהו, מיד כשהמצרים המפרפרים נופלים על החוף, הם מתים מיד לפני שנספיק לזהות את פניהם. אסביר לך מה עלה בדעתי מדוע זה קורה. הרי משה אמר לנו לפני שנכנסנו אל הים – 'כִּי כַּאֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תוֹסִיפוּ לְרְאוֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם', ואם נראה אותם בחיים אפילו רגע אחד, תתבטל ההבטחה ההיא שלא נראה אותם עד עולם. לכן, מצד אחד הם נופלים חיים אל האדמה, אבל מהרגע שאנו רואים את פניו של המצרי – 'וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם', באותו רגע אנו רואים אותו 'מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם', הוא כבר לא בחיים. לנו נאמר – 'כִּי כַּאֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם',

בחיים, 'לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם', אבל בצורה אחרת מכפי שראינו אתמול, בהחלט נראה אותם, מתים (זוהר בשלח נג, ב; בשם הנודע ביהודה; מלבי"ם). ולא רק זאת, אלא גם ההכרה לא אבדה למצרים עד רגע מותם, כדי שהם יראו אותנו מתבוננים בהם ברגע שנפשם יוצאת, ומלבד יסורי המוות תתווסף להם הבושה והכלימה מפנינו, כשאנו שמחים לאידם אל מול פניהם בעת מותם (אור החיים).

אומר לך מה מרגש אותי בהשלכת הגופות הללו למול פנינו. כל הטענה של דתן ואבירם והחבורת הליצנים לו, טענה שסחפה אחריה גם חלקים לא מבוטלים מבני עמינו, היתה שאין לנו כל חביבות מיוחדת לפני בורא העולם, אלא יש לו, לקדוש ברוך הוא, איזה חשבון פרטי עם מצרים ואלוהיהם, לכן הוא משתמש בנו כדי להלום בהם. הוא מצא תירוץ דרכנו לתת להם עשר מכות בגלל רשעתם, אבל אנו, כבני ישראל, לא חשובים בעיניו כקליפת השום, הוא משתמש בנו ככדור משחק במלחמתו עם המצרים ואלוהיהם. לכן, טענו אותם קטני אמנה, מהרגע שיצאנו ממצרים אל המדבר, אנו כבר מובלים בידינו של משה לפי ההחלטות העצמאיות שלו, אין לנו כל השגחה או הגנה מן השמים, אנו סיימנו את תפקידנו במאבק השמימי נגד המצרים, מעתה אנו עוזבים לחולות המדבר וסופותיו, מוזנחים, רעבים וצמאים.

עכשיו, כשאנו רואים שהקדוש ברוך סחב בכח את המצרים בעקבותינו אל המדבר, קרע לנו את הים והותיר אותם בתוכו לטבוע, והוא דואג להראות לנו את זה, להוציא את נשמותיהם דוקא לנגד עינינו ולא בתוך המים. מתברר לכולם שני דברים, האחד שבורא העולם הוא אלוקינו המשגיח עלינו בפרטיות ואנחנו סלע המחלוקת העיקרי, לא המצרים הם הכתובת, אנחנו וטובתינו המטרה המרכזית שלשמה טובב הכל. עוד דבר התברר, שגם במדבר משה הוא שליחו של הקדוש ברוך הוא, הוא לא עושה כלום לבדו, הוא מנהיג אותנו לפי רצונו של הבורא, שהוא אמר לו להסתובב לכיוון פי החירות ולחנות בבעל צפון, הוא אמר לו להכניס אותנו אל הים בכיוון סיבובי, והוא זה שגם דואג להוכיח זאת כשהוא משליך את גופות אויבינו לנגד עינינו על שפת הים. את התוצאה כולנו רואים – 'וַיֵּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ!...' לא נשאר כאן מי שלא מאמין! אי אפשר לכפור עוד!...

לא רק זאת, כשהבורא מעניש אדם בגלל רשעתו, ומי שמרויח מכך לא ראוי ליהנות מהעונש ההוא, הקדוש ברוך הוא מונע ממנו מלראות במפלת שונאו. רק שהסיבה לעונש היא חביבותו של מי שבגינינו נענש הרשע לפני בוראו, והעונש נועד לעזור לו בגלל צדקתו – 'ה' לִי בְּעֹזִרִי', רק אז הוא זוכה ל'וַיֵּאמְרוּ אֶרְאֶה בְּשׁוֹנְאֵי', מראים לו את ענשו של אויבו. זה שאנו רואים כעת 'אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שֵׁפֶת הַיָּם', זו ההוכחה שהעונש הוא לא בשבילם, הוא בשבילנו. דואגים משמים שנראה אותנו ונשמח... (פנים יפות; חתם סופר; אפריון)

כנראה בדיוק מהסיבה הזו, אנו בני ישראל, החביבים והאהובים לפני המקום, רואים מלבד הפגרים המטלים לפנינו גם את המלאך הרוחני שרם של מצרים, כשהוא מת וחסר

חיות על שפת הים, מובס ומרוסק. 'אֵתָהּ דְּפֶאֶתָּ פְּחָלָל רְהַב' (תהילים פט, יא), השר שכולו מלא גאווה ויהירות, מדוכא ונופל כחלל לפנינו. 'יִשְׂרָאֵל' המקורי, הוא רואה את 'מִצְרַיִם מֵעַל שְׂפַת הַיָּם', אבל הערב-רב הנשרך מאחורינו, שהוא לא אהוב ולא רצוי לפני אלוקינו, הוא לא רואה זאת, אין לו את היכולת ואת הזכות להשיג דבר רוחני (שמו"ר כב, ב וזוהר נב, ב ע"פ אלשיך יט, ד).

אם תשים לב, אמר צפניהו, כל המתים המוטלים לפנינו ניכרים היטב בפרצופיהם, וזאת כדי שנוכל לזהות אותם וליהנות כל אחד ממפלת אדונו שרדה בו בפרך. לפי מה שהם עברו בתוך הים, חבטות וניעורים, טלטלות והשלכות, הם היו אמורים להיות מרוטשים ומפורקים, חסרי אפשרות זיהוי. אבל בדיוק מסיבה זו הגן הקדוש ברוך הוא עליהם, 'מְהוּמָה יִכְסִימוּ', הם צופו על ידי התהום בשכבת מגן שמנעה מן הדגים לנקר את עיניהם ומהשמש לנפח את פניהם, כדי שנוכל לראות ולזהות אותם באופן ברור כשיוטלו אל היבשה! (שפתי כהן. וראה פנים יפות יד, ל)

*

וירא ישראל את הים הגדולה

צפניהו וזבדיהו, עמדו שם על שפת הים יחד עם רבי אלצפן ורבי אביתר מחכמי 'בית הלוי'. הם התבוננו מרחוק על דמותו המאירה של משה רבינו שנשא ידיו למרום. על החול שלמרגלותיהם התגוללו לצד פגרי המצרי שהחלו להתכסות בעפר החוף, כלי זהב וכסף, מרכבות אבירים, מטבעות תכשיטים ומרגליות. הלב געש, הם ציפו להוראה מה צריך לעשות עכשיו.

רבי אלצפן, פנה אל צפניהו וזבדיהו ואמר: הרי כולנו ראינו עכשיו את כל מה שעבר על המצרים בתוך הים, הראונו מן השמים את מה שלא ראינו בעודנו עוברים בחרבה, את הנעשה מאחורי ערפינו לכל אויבינו – 'וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּם הַגָּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם' (מכילתא דרשב"י). מה כל זה אומר לנו, מה עלינו להבין ולהסיק ממה שראינו בעיני רוחנו? ... אסור לנו להשאר כמו שהיינו אחרי המראות הללו!...

אני משער מה אנו אמורים להבין מכך. אמשול לכם משל על פי אירוע שראיתי פעם בעבר. נכחתי בעת שתפסו גנב מועד והובילו אותו אל השופט, אבל יחד עמו גררו עוד גנב לא מוכר שנתפס עמו על חם. השופט כבר הכיר את הגנב הראשון, אפילו לא היה צורך לחקור אותו, הוא אפילו לא ניסה להתנצל. השופט פנה אל הגנב הטרי, ושאל אותו מה הוא עושה בחברתו של הגנב המפורסם ומדוע שלח גם הוא ידו בגניבה. הגנב הטרי מירר בבכי ואמר אל השופט: אני כלל לא התכוונתי מעולם להיות גנב, במקרה עברתי ליד הגנב ההוא בעודו עסוק במלאכת ניסור השער, הוא הוצרך לעוד זוג ידיים עובדות, והוא פיתה אותי בחיוכו הכובש להכנס רגע למקום הגניבה ולסייע לו לדקה אחת. בדיוק באותו הרגע פרצה למקום המשטרה ועצרה את שנינו, אבל אני לא גנב, אני פותיתי להכנס לשם לרגע אחד לא יותר. השופט פנה אל השוטרים ואמר: אני מצווה להעניש

את הגנב הראשון בעונש חמור מכל הענשים שחווה מעודו, הלקו אותו מאה מלקות בכל חלקי גופו, אמנם, אני דורש שהגנב השני יהיה נוכח בכל שלבי הענישה, יעמוד במקום ויתבונן בכל מה שעובר על הגנב הותיק עד תום העונש!...

השופט הסביר. הגנב הטרי עדיין חסר נסיון, הוא לא טעם עדיין את טעמה המענג של הגנבה. אני רוצה להוציא לו את החשק מלהכנס לעסק הגניבות מיד ברגע הראשון שהוא התפתה להכנס אליו. כשהוא יראה מה שעובר על הגנב הראשון, עונש חמור בהרבה מהמקובל לתת במקרי גניבה אלו, יצלצלו זעקותיו של הגנב המולקה באזניו כפעמונים שנים ארוכות, הם יצרו בנפשו רתיעה וחרדה מכל קשר ושייכות לגניבה!... זה לא עונש זה פרס!... אני מעניק לו במתנה את היראה מן החוק והפרתו.

גם כעת, אמר רבי אלצפן. אנו רואים שהמצרים קבלו את כל סוגי המכות האפשריות, הראו לנו בעיני רוחנו את הצעקות והזעקות, את פרפורי הגסיסה וחיבוטי הנפש. זה לא נועד בשביל המצרים, זה נועד בשבילנו. אנו קיבלנו בכך מתנה, את מתנת היראה – יראת שמים. **וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיְדּוּת הַגְּדוּלָּה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם**, מה התוצאה, שמעתה כשנתחיל לפזול לכיוון הנהגה מצרית, נכרית ומגושמת כל שהיא, נזכר בסלט המכות שראינו כעת, מה קורה למי שממרה רצונו של מקום, ומיד **וַיִּרְאוּ הָעַם אֶת ה'**!... אי אפשר לחטוא בכלל!... (המגיד מדובנא)

"מתוך ההפיכה" – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידית ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק ע"ב "הצעה מאד מביכה"

תקציר ענייני:

חיים שלום ננוף קשות על ידי מפקד המחנה בשל פגישותיו עם גיסו לשעבר אפרים זלמן, הוא מטיח בו אשמה שפועל בכך נגד מטרות הצבא. הוא רומז לו שהוא חוזר בתשובה מה שעלול להשפיע בעתיד על אופי המחנה. חיים שלום דוחה את טענותיו, הוא מסביר לו שאין לו קרובים מדרגה ראשונה והוא היחיד שנותר לו, ועל פי זכויותיו מותר לו להיפגש אחת לשבועיים.

המפקד, שמוסת על ידי בנג'י, לא מתרשם, ומודיע בנחרצות שאין לו רשות להשתמש ברכב שברשותו לצורך הפגישות. חיים שלום מפסיק את הפגישות ושולח טלגרמה לאפרים זלמן.

משפחת הויזמן נלחצת.

*

הפתק המסתורי

לאחר שכביכול הוסדרו העניינים, מולי חתם על הסכם. אחרי השיחה הטעונה במשרד, ישב מולי לעשות שוב חושבים, במחשבה שניה הבין מולי שטעה מאד בהסכמתו החפוזה.

למה הסכים לכתב הכניעה הזו? איפה היה שכלו באותם רגעים, היה עליו לומר שלא מנסחים את ההסכם מחדש, כי הכל שריר וקיים.

אם קודם לכן היה המצב לא קל, עכשיו החמיר המצב שבעתיים, ועל כתב כניעה מחפיר כל כך חתם בדעה צלולה!?

הוא הראה כעת, עד כמה שאין לו דעה משלו אלא נע כשבשבת ברוח. רוחו הייתה מדוכאת לחלוטין מהמצב, אבל ידע שהפעם אין לו פתח מילוט איך להפר את ההסכם, הנחמה היחידה שיש, יש לו שנה וחצי לעכל את תוצאות מעשיו.

הוא שב לחדרו כשראשו כואב עליו מאד, עד עכשיו חש שסוגר "כלוב הזהב" עוד לא ננעל עליו סופית, ההסכם לא קבע תאריך ולמעשה הכל ריחף באויר, זה נתן לו ספייס רציני. באותם ימים חש כציפור דרוור שנהנה מכל העולמות, אבל היום הכל השתנה.

ברגע של חולשה חתם על הסכם גרוע מאד, עם שעון מתקתק בעוצמה כפצצה הרסנית שמתכוננת להרוס את כל העיר.

הוא פחד מקביעת הזמן פחד אימים, הוא הבין שתהיינה לו ההתמודדויות יום יומיות. מרגע זה המשחק האמיתי הוא, ללכת בין הטיפות, לעגל פינות, בזה צריכים הרבה חכמה, האם יש לו כוח כל היום לעגל פינות?

עכשיו הגיע הסוף למשחקים, כעת נסגר העניין כששעון החול מתקתק בעוז.

כל אותו לילה פחד לסגור את אשמורות עיניו, שלא לראות את הוריו באים אליו בחלום ומייסרים אותו על קלות ראשו, כמה הבטחות נתן להם באותם זמנים על המסגרת היהודית, אך עתה הפר את ההבטחה באופן מוחלט.

אבל כמה אפשר לא לישון? גופו נאבק עם העייפות הרבה שתקפה אותו, לבסוף נרדם, להפתעתו הרבה לא היו לו כל חלומות וסיוטים, הייתה זו שינה של אדם רגיל משוחרר מלחצים. בבקר קם עם מצב רוח יותר משופר, לכל הפחות לא היו לו חלומות זוועתיים שהרסו את שלוות נפשו.

הוא שב לשולחן העבודה כדי לסדר את המסמכים האחרונים שהוזנחו בשל הלחצים שלו, הפעם חש ששלוות נפשו שבה אליו, הוא ערך את התוכנית האחרונה בצורה יוצאת מגדר הרגיל, הכל זרם חלק, מה שהרים את מצב רוחו יותר ויותר.

פתק מגולגל וקטן נמצא על השולחן, הוא פתח את הפתק בסקרנות רבה תוכנו הקפיץ אותו.

בקר טוב לך חמוד.

כל הכבוד לך, אתה לא נמושה, היית במסעדה וראית את העבודה של אותו נבל שונטי אביב (אמנם התחפשת יפה, אבל מה לעשות שאותי לא הפתעת, ידעתי שתתחפש וגם שערתי פלוס מינוס למה תוכל להתחפש).

עכשיו שאתה יודע בדיוק מיהו אותו אויב מר שלך, האם תשתוק לוז בן אדם יורד לחייך משך תקופה ארוכה ורוצה להרוס את כל עתידך ואתה תעמוד מהצד?! נראה לך שהוא לא ימשיך במהלכיו? אם כך טעית.

כמה שהוא מנסה להיקלט בחברה החילונית "נעבאך" (כמה אומלל הוא) לא הולך לו, אתה למדת השכלה ויודע כמה שפות זרות בצורה טובה ואילו הוא בקושי יודע עברית שהיא שפת המולדת. גם עכשיו הוא עושה טעויות גסות ומחליף בין יחיד לרבים פועל פיעל ונפעל, עבר הווה ועתיד, זכר ונקבה וכו' אין לו יכול דיבור שוטפת, הוא לא מעט מגמגם כי אינו מוצא את המילה הנכונה. רק שפת האידיש היחידה בה הוא שולט, אך אינה עוזרת לו בתל אביב "בירת השמאלץ" (השומן), בחברה הצברית.

ובכן לדעתי המבינה, עליך לעשות מעשה שיראה לו שאתה לא אפס. ברגע שהוצאת את שחקן המשנה מהמשחק, אין לאותו אביב שונטי חיילים נוספים כדי להשתמש נגדך. כך תרוויח שקט. תיראה אמיץ לב ולא חתיכת סמרטוט, זה יקנה לך נקודות.

באהבה רבה, אחד ממעריצך הנסתרים. (אייקון -חיוך רחב)

מולי היה מופתע מהתעוזה של האלמוני ומחיבתו היתירה אליו, סקרנותו בערה בו לדעת מיהו, אבל כנראה שיקשה עליו לחשוף אותו. בינתיים הוא הותיר לו הוראות, עליו לחשוב עליהן, האם הן טובות עבורו.

בלילה חשב שרק טובה תצא לו מזה, הוא יתקן את הרושם העגום שעשה, שהוא איזה ילד שמתחמק מנטילת אחריות.

למחרת עשה בירור, ובשעת לילה מאוחרת הגיע אל הדירה. הוא נקש בדלת מספר פעמים. היה חסר נימוס לחלוטין.

*

שני העוקבים היו מופתעים כשגילו ששמשי כלל לא הגיע אליהם חזיתית. בשקט נע כחתול כשהוא מנצל את חשכת הלילה, הוא הגיח מאחוריהם כשרובהו נתקע בגבו של אחד מהם, בידו השניה חיבק בחוזקה את השני עד שרחפו עצמותיו.

העוקבים כמעט ולא ראו מאומה, שמשי השתדל לא להיחשף אליהם, הוא עמד מאחוריהם ולא נתן להם להביט לצדדים, גם אם היה עומד מולם לא היו יכולים לראותו בבירור, החשיכה בחורשה הייתה די סמיכה וכמעט לא ניתן היה לראות ממרחק של מטר, אבל ממה שהספיקו לחוש הבינו שמולם עומד אדם בעל כוחות איתנים שיכול לחסלם בקלי קלות, הם רעדו מרוב פחד, בליבם כעסו לא מעט על מיסטר איקס שלא אמר להם אחרי מי הם אמורים לעקוב. הם הבינו שזו היא משימה די פשוטה שלא תארך זמן רב, אם היו יודעים שמדובר בענק מן הנפילים שגם מתחוכם מאד, לא היו לוקחים את המשימה בקלי קלות, הם היו דורשים עליה כפול ומכופל. הם גם לא היו נכנסים לכזו מלכודת בקלות.

שמשי שעמד מאחוריהם תחקר אותם מי שלחם. הללו נעלו את פיהם, למרות ששמשי קיפל את ידיהם עד שהעצמות השמיעו קול פקיקה חזק (קנאקים). הם זעקו מרוב כאב והתחננו שיניח להם לנפשם, אבל לא היו מוכנים לנדב בדל מידע, הפחד שלהם ממיסטר איקס היה גדול יותר, הם ידעו שלאחר זמן יצטרכו להיפגש עם הבוס והוא לא יתן להם הנחות.

אין ספור סיפורים עברו מפה לאוזן מה עושה מיסטר איקס למי שלא הולך בתלם, יש לו כמה חיילים נאמנים שעושים בשבילו כל מה שידרוש, איש לא העז לצאת מולו חזיתית, ואם היה אחד כזה – נעלם בלי להותיר עקיבות.

כשראה שמשי שהם לא משתפים פעולה, קשר אותם היטב לאחד העצים במקום שיתגלו למחרת, הוא הרחיק את האחד מהשני כדי שלא ינסו להשתחרר לבד, הוא כיסה את עיניהם כדי שלא יוכלו להעיד עליו.

*

מה האינטרסים שלך בעניין?

לאחר שנטרל אותם יצא לדרכו, הפעם ידע שהדרך נקיה, אך הוא לא לקח סיכוני יתר, הוא נסע בדרכים מסביב כדי להטעות את האויב האפשרי, הם הגיעו בשעת לילה מאוחרת לפאתי ירושלים מקום המפגש.

הפעם חיים שלום נתן דרור ללשונו, שאלות רבות הציפו אותו, סקרן היה לדעת מה חלקו של אותו שמשי בעניין, ההתגייסות שלו הייתה מעבר לרגיל, בפרט בציבור החילוני.

שמשי נעתר לבקשו, הוא סיפר לו על רב מיילאך פישמן אותו הכיר בשנת תש"ז כשהיה בירושלים בגין מחלה קשה שכרסמה בעצמותיו, הוא שהה בבית חולים "הדסה" תקופה ארוכה לצורך הטיפולים התכופים, כמעט בודד, בני משפחתו התגוררו בגליל העליון ולא הייתה להם גישה נוחה לבית החולים בירושלים, לא היו לו בירושלים שום קרובי משפחה מדרגה קרובה, לפתע גילה שיש יהודי חסידי שמתעניין בו, היה זה רב מיילאך שהיווה בשבילו מלאך, אחד ממעשי החסד הרבים של רב מיילאך היה לבקר חולים בפרט בודדים, מרגע שנודע לו שהוא אדם בודד פרס חסותו עליו, הוא דאג שיקבל את הטיפול הטוב ביותר, עד להחלטתו המלאה.

קשר זה התחזק לאחר שחרורו מהצבא, לאחר שהקים את ביתו ברמת גן, החל לעבוד בתפקיד ספק מזון הוא עבד עם כמה חברות שייצרו מזון והוא היה המשווק מטעמים, כשהתחיל את צעדיו הראשונים בתחום היה מצבו לא פשוט, הוא היה חייב להשקיע סכומי כסף רציניים בעסק, כספים שלא היו לו, הוא נטל הלוואות מכל מיני גורמים, ביניהם היו גם גורמים מהשוק האפור, בכך עשה את טעות חייו, תוך תקופה קצרה נקלע לתסבוכת רצינית, בגין הריביות הקשות שאכלו את כל הונו. הוא כמעט נואש ממצבו, היה ברור לו שהוא יפשוט רגל, אוי לבושות והחרפות שיהיו לו מהחברה, הוא גם יגיע לחרפת רעב.

בדיוק ברגעים הקשים הללו נכנס רב מיילאך ששמר איתו קשר רציף, כך נודע לו על מצבו הכספי העגום, רב מיילאך התגייס לעזרתו כאילו הוא אחיו ממש, הוא ניהל אותו בתבונה, כשהוא מלווה לו סכומי כסף ניכרים בתשלומים נוחים, כמו כן נתן לו הרבה טיפים לחיים, לאחר זמן ממושך הצליח להעמידו על הרגליים, מאז הוא אסיר תודות לאותו יהודי נפלא.

כששמע מר' מיילאך שבן משפחה קרוב לו נקלע בצבא לצרה צרורה, עד כדי סכנה מוחשית. בני המשפחה מנסים לסייע לו אך אין להם דרך איך לעזור לו לצאת מהסבך,

פרק ע"ב "הצעה מאד מביכה"

נעתר להיכנס להרפתקה, למרות שלא ידע עד כמה הסכנה בזה גדולה, הוא לא ידע שמדובר באדם אפל ביותר שמערב את אנשי העולם התחתון במלחמה, אבל גם עתה לאחר שהבין שנכנס לעימות עם המאפיה אין לו חרטה על המעשה שעשה.

הוא יודע פחות או יותר מי עומד שם בראש המאפיה, כסוכן מזון שנוסע בכל רחבי תל אביב יצא לו להיתקל לא אחת במאפיה התל אביבית, שמץ ידיעה יש לו על אותו מיסטר איקס ששומר כביכול על פרופיל נמוך. בשל "מכובדותו" המשטרה נלאית להניח עליו את ידה, הוא חמק כצלופח מכל תקרית. שמשי הצליח בעזרת כמה חברים לעלות על עקבותיו הנסתרים.

כשראה את הפחד הגדול שהיה לעוקבים מהבוס שלהם, הבין שהם שלוחים של אותו שטן ששולט על חלקים נכבדים של ענף המזון, ישנם רבים שמשלמים לו "פרוטקשן" (דמי חסות) כדי לנשום.

"אחרי מה שראיתי כעת, דעתי איתנה כי עליך לעשות כל שביכולתך לצאת מהמחנה הזה, אם חפץ חיים אתה, אם אינך יכול לעשות בעניין, עצתי שתעזוב את הצבא לחלוטין, שרתת בכבוד את הצבא יותר משלוש שנים, מבחינת הצבא אינך חייב עוד רק שירות מילואים, לא שווה להשקיע שם יום נוסף, לא נראה לי ששונאך יתן לך לטפס בדרגות הצבא, יש לך עסק עם איזה רשע מרושע שהחליט למנוע ממך בכל מחיר להתקדם בצבא, אין לי הסבר אחר מה עומד מאחורי כל התחבולות שלו.

אין לי מושג למה הגיע במלחמתו בך עד כדי לערב את העולם התחתון בעניין, זה באמת משהו חולני מאד, אבל אין דרך להילחם עם מקרה פסיכוטי, במלחמה "עליך להיות חכם" ולא להסתכן בחינם, אדם שמוכן להשקיע כסף רב במלחמה (עד כדי להשתמש במאפיה שזה נתח כספי רב) מלמד אותנו שיש לך עסק עם שונא מסוכן ביותר שיש לו אנשים וכסף, אתה לבדך לא תוכל להילחם בו, לכן אם אתה שומע לעצה של אדם שחפץ בטובתך, פרוש מהמקום לפני שהמצב יהיה מסוכן שבעתיים".

חיים שלום קיבל בתדהמה את דבריו, שמשי אומר לו במילים פשוטות שיפסיק לחלום על דרגה בכירה בצבא, ישנם כאלו שיערימו מכשולים ולא יניחו לו להגיע לדרגה בכירה מסרן, הוא עוד חולם על דרגת אלוף ומעלה, גם לאנשים עם מזל, רבה הדרך להשיג דרגות בכירות, גם דרגת סא"ל נחשבת דרגה מאד מכובדת ולא קלה להשגה, מי מדבר על תפקיד "רמטכ"ל" שפיץ חלומותיו, כדי להגיע לכך צריכים חברים טובים בכל מקום, בעיקר צריכים את הכרטיס האדום וחברות במפא"י מדורי דורות. יש לו אמנם הרבה חברים בפיקוד הגבוה, אבל יש לו שונא מסוכן שמוכן להקריב הרבה בשביל לסלק אותו. שאלת המיליון, מי יגבר על מי.

במקום להסיק את המסקנות הנכונות, נכנס בלבו של חיים שלום ארס כעכנאי על אותו בנג'י, עליו לעשות את הכל בשביל להתפטר מחלאת האדם, חייבים למצוא דרך איך להגות אותו מהמסילה, לא יתכן שיעמוד לו לשטן בכל מקום.

אבל הוא לא טיפש, הוא יודע היטב שזה לא פשוט להתחיל עם בנג'י, הוא חכם מחוכם ומקדים אותו תמיד בכמה צעדים, אבל הרגש והתסכול עם ניפוץ החלומות הרבים שטווה משך שנים היו קשים לו מאוד. הוא הצטנף במקומו כאוב מאד מהמילים האמיתיות שמנסות להעמיד אותו על המקום. קשה לו להפנים שהמלחמה עם בנג'י היא אבודה, איך יוכל לגבור על פסיכופט שמשקיע את כל חייו בשביל לגרש אותו מהצבא.

כשהגיעו לחורשה שהייתה בפאתי ירושלים הייתה השעה מאוחרת מאד, הוא לא ידע כמה זמן יוכל להיות עם אפרים זלמן ומתי יחזור למחנה, הוא זכר את ההצקות האין סופיות של אל"מ מ. ומצבו נעכר, החיים מאד לא קלים. הוא נלחם להיות קצין בכיר בצבא ואין מי שיעריך את מה שהוא עושה.

הוא ראה את אפרים זלמן שלא במיטבו, הוא היה טרוט עיניים מחוסר שינה, היו לו בחינות קשות ביותר כדי לקבל את משרת המו"צ מטעם העדה החרדית בצורה רשמית. למרות שליטתו החזקה בכל החלקים שנבחן, עדיין היו היסוסים רבים להפקיד בידו משרה כה אחראית, בשל גילו הצעיר, הם הכבידו עליו כדי שיפרוש מעצמו, אך אפרים זלמן לא היה מוכן לסגת.

נוסף על כך, הדאגה הרבה לחיים שלום הייתה צרובה בכל גופו, הוא ידע שזו לא משימה פשוטה להוציא את חיים שלום מהצבא, הוא צריך הרבה רחמי שמים כדי שיאות לשמוע על הצעה שסותרת את כל החלומות שלו תקופה כה ארוכה.

אפרים זלמן בשל השעה המאוחרת לא יכול היה להרחיב את הדיבור, הוא התחיל עם כמה שאלות נימוסיות שנגעו למצבו האישי, לאחר כל הרדיפות וההצקות שהוא עובר בתקופה האחרונה.

חיים שלום שטח לפניו את כל הקשיים שהוא עובר לאחרונה, מעת שמפקד המחנה אל"מ מ' נכנס לתמונה. ניכר היה, שהוא מוסת על ידי איזה גוף שמעוניין להסיט אותו מהמחנה. אין לו ספק שהכוונה היא לבנג'י המושחת שמפעיל עליו את הלחצים כדי שלא יוכל לצאת ולהיפגש. באחרונה הוא כמעט ולא מחביא את מעשיו, הוא בטוח בעצמו ומבין שהוא לא מסוגל להשיב לו מלחמה כנגד, בשל בדידותו. הוא לא מסתיר את איבתו ואת כוונתו שחיים שלום יעזוב את הצבא לחלוטין, אבל הוא לא מתכוון לשחק לידיים שלו, הוא יאבק על כך עד טיפת דמו האחרונה.

אפרים זלמן הביע את תמיהתו הכנה לפני חיים שלום, על מה ולמה הוא נאבק על חלום כה רחוק, מה זה נותן לו עד כדי להפסיד את כל החיים שלו, האם לא עדיף להתחיל חיים חדשים בהם אין מתח, הוא נכון לעזור לו בכל מה שצריך שיצליח בחיים, הוא סיים את דבריו שהוא בטוח שיסכים לעזוב את הכל, אם ישמע היטב מה שיש לו להציע לו כנגד החיים המדומים.

חיים שלום הסתקרן מאד, לשמוע מה יש בפיו של אפרים זלמן להציע לו.

"תדע לך שהמו"צ שליט"א סיפר לנו כי קיבל אות מהשמים שצארטיל היא השידוך שלך, ארבעים יום קודם יצירת הוולד, אביך ז"ל התגלה לפניו, הוא סיפר לו שאתה הוא השידוך של צארטיל מתחילת היצירה. הוא ביקש מהמו"צ שיעשו כל מאמץ שתחזור בתשובה והשידוך הזה יצא לפועל. זוהי הסיבה האמיתית שמביאה את צארטיל שאינה מוכנה לשמוע שידוכים לאחר שהשידוך שלכם התבטל.

אין ספור שידוכים הגיעו אלינו עם בחורים מצוינים שהיו מוכנים לקחת אותה עם הפגם שלה. אם הייתה מעוניינת לשמוע שידוך הייתה יכולה להיות נשואה מזה שנים רבות. אבל משמים מנעו ממנה.

חיים שלום היה נרעש, הוא לא האמין שאביו יהפוך עולמות אחרי כל כך הרבה שנים שהוא בעולם העליון. הוא אמנם ידע שאביו אינו מרוצה ממצבו, הוא התגלה בפניו לא אחת והזהירו על קלות ראשו, אבל הוא לא חשב שעד כדי כך יגיעו הדברים, להתגלות בפני המו"צ?

מאימתי הייתה לו שייכות בחייו עמו?! אבל ההפתעה העיקרית הייתה, עצם ההיענות של משפחת הויזמן הקנאית להירתם לעניין. אחרי כל מה שהיה, מבקשים הם ממנו לשנות את אורחות חייו, למרות מצבו הרוחני הירוד.

"אפרים זלמן איהר זיינט נישט ערנסט" (אתם לא רציניים), אתם הרי יודעים שכיום אני במצב רוחני חלש מאד, כבר שנים שהתנתקתי מהעבר, אתם לא מצפים שאשוב בתשובה עוד היום, אז על מה אתם מדברים?!

"חיים שלום, אנחנו רק מקיימים את רצון אביך ז"ל שבא להודיע לנו משמים שאתה הזיווג הנכון שלה. אנחנו לא יכולים להתעלם מאותות ומופתים משמים.

אנחנו רוצים שתעשה מעשה, תודיע לנו שאתה מסכים לחזור בתשובה בלב שלם. כל משפחתנו חתומה על מסמך רשמי בו אני מיופה כוחם להציע לך את השידוך, ניתן לך זמן כדי להתארגן באופן ממשי שתוכל לשאת אותה בצורה נאותה, כעת הכל נתון בידך בלבד!"

"קשה לי להאמין לשמע אוזניי, אתם יודעים שאני לא מתכוונן כרגע להשתחרר מהצבא, איך אגור בירושלים, אם המחנה שלי בתל אביב?."

אני לא מבין את הקושיא הגדולה שלך, יש כיום את מחנה "שנלר" בירושלים, תבקש העברה לשם, אני מאמין שאת מה שאתה עושה בתל אביב תוכל לעשות בירושלים. בשבילך זה טוב מאד, כך תיפטר לחלוטין מאותו פגע רע שכל הזמן חותר תחתך, כך תפסת שתי ציפורים ביד אחת.

פרק ע"ב "הצעה מאד מביכה"

עוד יותר נאמר לך, אם אתה דווקא מעוניין להיות בתל אביב "עיר חמדתך" אין לנו התנגדות, צארטיל תעבור איתך לתל אביב, היא תמצא את עצמה גם שם, עדיין מתגוררים שם הרבה זוגות שקרובים לרוחה. כל מה שאנו מבקשים ממך זה להחזיר את הגלגל ולחדש את ימיך כקדם, ובעזרת ה' נארגן את מה שביכולתנו לבנות את הבית שכל כך הרבה שנים הוזנח.

סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב

דירה כנגד דירה

מעשה נורא ומבהיל ששמעתי

מעשה בזוג שהתגרש ל"ע, והורי האשה הוציאו מהאיש את הדירה, שלפי דין תורה שייכת הייתה לו.

לאביה של אותה אשה התחבר בנאדם, ונהיה העוזר האישי שלו. היה מסיע אותו ממקום למקום וכו' וכו', ממש עזר לו הרבה, עד שהלה קנה את אמונו.

אז הוא הציע לרב שהוא ישפץ את דירתו שהייתה חרבה. בהתחלה הרב סירב, בהיותו מסתפק במועט ודי לו בקב חרובים משבת לשבת, אבל אחר שהפציר ברב נענה הרב בהסכמה להצעה.

אותו אדם אכן עמל על שיפוץ הדירה, ותוך כדי כך הוא ביקש מהרב לחתום על מסמכים שונים, בהסבירו לו שמסמכים אלו קשורים לשיפוץ, ונועדו לאשר שהרב קיבל את המוצרים ואת חומרי הבניה וכו'.

לאחר זמן, נעלם אותו עוזר כאילו בלעה אותו האדמה, ובאחד מהימים... מגיעה אל האדם תביעה על הלוואה בסך מיליון ₪ מהשוק האפור!

הרב התפלא והשתומם, מה לו ולהם? הרי הוא בכלל לא עסק איתם?

הוא ניסה לברר מולם בזהירות, שמא מדובר בטעות, אך הם התעקשו וטענו לו שהוא חתם על הלוואה בסך מיליון ש"ח...

אז הוא הבין כמה נכלולי היה אותו עוזר אישי, גנב אישי. המסמכים שהחתים אותו לא היו כלל קשורים לשיפוץ, הוא החתים אותו – לא פחות מאשר על הלוואה של מיליון ש"ח בשוק האפור.

והנה הם באים ודורשים את שלהם.

לא היתה בידו ברירה, ולאחר שנועץ באנשי מקצוע והם חיוו את דעתם, שבאם חפץ הוא בחיים עליו למכור את דירתו בכדי לשלם לאנשי השוק האפור, וכך הוא עשה בצער גדול.

מסיפור זה למדים אנו מדה כנגד מדה: דירה כנגד דירה.

לעולם לא יוכל אדם לקחת מחבירו מה שלא שייך לו, אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלוא נימה.

*

כמו כן נלמד מסיפור זה, שבשום אופן אין להתערב בענייני שלום בית לזרוע פירוד ח"ו.

כתב מרן רבי חיים פלאג'י זצ"ל:

ונער הייתי גם זקנתי ועיני ראו, שכל מי שמעכב על זווג איש עם אשתו מחמת שגורמים קטנות מצדי אביהם ואימותיהם מצד לצד, להפריד היחוד בין איש לאשתו, לא יצאו נקיים, לא בדיני אדם ולא בדיני שמים. כי אנחנו רואים בכמה בני אדם עם נשותיהם שמתקוטטים וכו', וכשלא יש משלשלים ביניהם תכף ומיד נעשים אוהבים זה לזה, משא"כ כשהיו הקטנות מצד אביהם ואימותיהם. וגורמים פירוד, כי הגם שהאיש והאשה שניהם רוצים, הם מתיראים ומתפחדים מצד אביהם ואימותיהם, ומחזיקים במחלוקת.

(שו"ת חיים ושלום ח"ב סימן קיב. הובא בשו"ת ציץ אליעזר חלק ו סימן מב - קונ' אורחות המשפטים פרק א)